

MAGYAR RENDSZET

XXV. évf. (2025)
3. szám

ISSN 1586-2895 (nyomtatott)
ISSN 1787-050X (elektronikus)

LUDOVIKA
EGYETEMI KIADÓ

MAGYAR RENDÉSZET

A NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM RENDÉSZETTUDOMÁNYI SZAKMAI FOLYÓIRATA

Magyar Rendészet – Szerkesztőség

Főszerkesztő: Prof. Dr. CHRISTIÁN László (Nemzeti Közszolgálati Egyetem)
Főszerkesztő-helyettes: Dr. BIRÓCZKY-SZABÓ Andrea (Nemzeti Közszolgálati Egyetem)
Szerkesztők: BARNUCZ Nóra (Nemzeti Közszolgálati Egyetem)
Dr. CSABA Zágon (Nemzeti Közszolgálati Egyetem)
Dr. ERDŐS Ákos (Nemzeti Közszolgálati Egyetem)
Dr. LIPPAI Zsolt (Nemzeti Közszolgálati Egyetem)
Dr. NÉMETH Zsolt (Nemzeti Közszolgálati Egyetem)
Dr. TÓTH János József (Nemzeti Közszolgálati Egyetem)

Szerkesztőbizottság

A szerkesztőbizottság elnöke: Prof. Dr. KOVÁCS Gábor (Nemzeti Közszolgálati Egyetem)

A szerkesztőbizottság tiszteletbeli elnöke: Prof. Dr. KATONA Géza

Alapító szerkesztőbizottsági elnök: Prof. Dr. BLASKÓ Béla (Nemzeti Közszolgálati Egyetem)

Szerkesztőbizottsági tagok: Prof. Dr. BARABÁS Andrea Tünde (Nemzeti Közszolgálati Egyetem)
Dr. habil. BODA József (Nemzeti Közszolgálati Egyetem)
Dr. FAŁDOWSKI, Marek (Szczynói Rendőrákadémia, Lengyelország)
Dr. FELKAI László (Belügyminisztérium)
Dr. FIALKA György (Személy-, Vagyonvédelmi és Magánnyomozói Szakmai Kamara)
Prof. Dr. FINSZTER Géza (Nemzeti Közszolgálati Egyetem)
Prof. Dr. HALLER József (Nemzeti Közszolgálati Egyetem)
Dr. HEGYALJAI Mátyás (Belügyminisztérium)
Dr. JANZA Frigyes (Magyar Rendészettudományi Társaság)
Prof. Dr. KEREZSI Klára (Országos Kriminológiai Intézet)
Prof. Dr. MADAI Sándor (Debreceni Egyetem)
Prof. Dr. MEZEY Barna (Eötvös Loránd Tudományegyetem)
Prof. Dr. RUZSONYI Péter (Nemzeti Közszolgálati Egyetem)
Prof. Dr. SALLAI János (Nemzeti Közszolgálati Egyetem)
Dr. SOTLAR, Andrej (Maribori Egyetem, Szlovénia)

Szerkesztőség: 1083 Budapest, Üllői út 82. magyarrendeszet@uni-nke.hu, +36 1 432 9074
XXV. évfolyam, 2025/3. szám

Kiadó: Nemzeti Közszolgálati Egyetem | Ludovika Egyetemi Kiadó, 1083 Budapest, Ludovika tér 2.
www.ludovika.hu; info@ludovika.hu

A kiadásért felel: Dr. DELI Gergely rektor

Olvasószerkesztők: BUJDOSÓ Hajnalka, GERGELY Zsuzsánna, RESOFSZKI Ágnes

ISSN 1586-2895 (nyomtatott), ISSN 1787-050X (elektronikus)

Megjelenik évente 4 alkalommal.

HUNGARIAN LAW ENFORCEMENT

PROFESSIONAL JOURNAL OF LAW ENFORCEMENT OF THE LUDOVIKA UNIVERSITY OF PUBLIC SERVICE

Hungarian Law Enforcement – Editorial Team

Editor-in-chief: László CHRISTIÁN (Ludovika University of Public Service, Hungary)
Deputy editor-in-chief: Andrea BIRÓCKY-SZABÓ (Ludovika University of Public Service, Hungary)
Editors: Nóra BARNUCZ (Ludovika University of Public Service, Hungary)
Zágon CSABA (Ludovika University of Public Service, Hungary)
Ákos ERDŐS (Ludovika University of Public Service, Hungary)
Zsolt LIPPAL (Ludovika University of Public Service, Hungary)
Zsolt NÉMETH (Ludovika University of Public Service, Hungary)
János József TÓTH (Ludovika University of Public Service, Hungary)

Editorial Board

Chairman of the Editorial Board: Gábor KOVÁCS (Ludovika University of Public Service, Hungary)

Honorary Chairman of the Editorial Board: † Géza KATONA

Founding Chairman of the Editorial Board: Béla BLASKÓ (Ludovika University of Public Service, Hungary)

Editors of the Editorial Board: Andrea Tünde BARABÁS (Ludovika University of Public Service, Hungary)
József BODA (Ludovika University of Public Service, Hungary)
Marek FAŁDOWSKI (Police Academy in Szczytno, Poland)
László FELKAI (Ministry of the Interior, Hungary)
György FIALKA (Chamber of Bodyguards, Property Protection and Private Detectives, Hungary)
Géza FINSZTER (Ludovika University of Public Service, Hungary)
József HALLER (Ludovika University of Public Service, Hungary)
Mátyás HEGYALJAI (Ministry of the Interior, Hungary)
Frigyes JANZA (Hungarian Association of Police Science [MRTT])
Klára KEREZSI (National Institute of Criminology)
Sándor MADAI (University of Debrecen, Hungary)
Barna MEZEY (Eötvös Loránd University, Hungary)
† Péter RUZSONYI (Ludovika University of Public Service, Hungary)
János SALLAI (Ludovika University of Public Service, Hungary)
Andrej SOTLAR (University of Maribor, Slovenia)

Editorial Office: H-1083 Budapest, Üllői út 82., magyarrendeszet@uni-nke.hu, +36 1 432 9074
Subscriptions are available at the editorial office, at the above address.

Vol. XXV 2025/3

Publisher: Ludovika University of Public Service, Hungary H-1083 Budapest, Ludovika tér 2.
www.ludovika.hu; info@ludovika.hu

Responsible for publishing: Gergely DELI rector

Proofreaders: Hajnalka BUJDOSÓ, Zsuzsánna GERGELY, Ágnes RESOFSZKI

ISSN 1586-2895 (printed), ISSN 1787-050X (online)

Published four times a year.

TARTALOM

Köszöntő	13
KRIMINOLÓGIA	
ERDÉLYI Ákos: A szexuális motivációjú emberölést elkövetők tipológiai vizsgálata hazai mintán	19
Bernadett HORVÁTH-BACSO: The Road to Success or Failure?.....	39
MIKLÓSI Márta: Az ADHD fiatalok bűnelkövetők esetében való előfordulásának vizsgálata, különös tekintettel az oktatási és kriminológiai összefüggésekre a nemzetközi szakirodalom tükrében	51
RENDÉSZETI HUMÁNPOLITIKA	
ANDRÁS Hunor Lehel: Hogyan kommunikálunk? 2. rész.....	69
LAKATOS Róbert: Gondolatok a hazai roma rendőrök szakmai pályafutásáról egy angol rendészeti kutatás kapcsán	83
NAGY János, ERDÉLYI Ákos: Rendkívüli események krízislélektana	99
RENDÉSZETI FELSŐOKTATÁS	
MÁTÉS Gábor: Gondolatok az intézkedéstaktika oktatásának feladatairól	117
RADVÁNSZKI Ronett: A pszichoedukáció szerepe a rendészeti felsőoktatásban	131
RENDÉSZETTUDOMÁNY	
ÁRPÁS Béla, GYARAKI Réka, PRISKI Zsanett: Prediktív bűnmegelőzés a kiberbűnözés ellen.....	147
BUDAVÁRI Árpád: A közösségi rendészet varázstanítása New Yorkban.....	169
HARANGOZÓ Valentin: Önvezető járművek a mesterséges intelligencia, az etika és a közlekedési büntetőjog hálójában	187
KRENNER József: Innovatív módszerek a közlekedésbiztonság erősítésére	205
RENDÉSZETTÖRTÉNET	
ERNYES Mihály, LIPPAI Zsolt: Szemelvények az egykori Budapest boltórságának működéséből.....	229
MÁTYÁS Szabolcs: Az első hősi halált halt detektív, Kalmár József	243
ÖVEGES Kristóf: A rendőri munka újjászervezése a mai Pest vármegye területén 1945-ben.....	253
TERRORIZMUS	
VAJDA Endre Edvárd: A terrorizmus bűnözésföldrajzi vonatkozásai Európában, különös tekintettel Franciaországra.....	263

ANDRÁS Hunor Lehel r. százados, sajtóreferens, Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyei Rendőr-főkapitányság; doktori hallgató, Nemzeti Közszerológati Egyetem Rendészet-tudományi Doktori Iskola

ÁRPÁS Béla r. alezredes, mesteroktató, Nemzeti Közszerológati Egyetem Rendészet-tudományi Kar Bűnügyi és Gazdaságvédelmi Tanszék

BUDA VÁRI Árpád dr., PhD, r. ezredes, bűnügyi rendőrfőkapitány-helyettes, Fejér Vár-megyei Rendőr-főkapitányság

ERDÉLYI Ákos pszichológus, kriminológus, egyetemi tanársegéd, Nemzeti Közszerológati Egyetem Rendészet-tudományi Kar Rendészeti Magatartástudományi és Kriminálpszichológia Tanszék; doktori hallgató, Nemzeti Közszerológati Egyetem Rendészet-tudományi Doktori Iskola

ERNYES Mihály dr., ny. r. dandártábornok, címzetes főiskolai docens

GYARAKI Réka dr., PhD, LL.M., r. őrnagy, egyetemi adjunktus, Nemzeti Közszerológati Egyetem Rendészet-tudományi Kar Kiberbűnözés Elleni Tanszék

HARANGOZÓ Valentin r. hadnagy, előadó, Somogy Vármegyei Rendőr-főkapitányság Rendészeti Igazgatóság Közlekedésrendészeti Osztály; doktori hallgató, Nemzeti Közszerológati Egyetem Rendészet-tudományi Doktori Iskola

HORVÁTH-BACSÓ Bernadett nyelv-tanár, Nemzeti Közszerológati Egyetem Rendészet-tudományi Kar Idegennyelvi és Szaknyelvi Lektorátus; doktori hallgató, Nemzeti Közszerológati Egyetem Rendészet-tudományi Doktori Iskola

KRENNER József felelős szerkesztő, Belügyi Szemle; doktori hallgató, Széchenyi István Egyetem, Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

LAKATOS Róbert r. százados, főnyomozó, Bács-Kiskun Vármegyei Rendőr-főka-pitányság Bűnügyi Igazgatóság; doktori hallgató, Nemzeti Közszerológati Egyetem Rendészet-tudományi Doktori Iskola

LIPPAI Zsolt dr., PhD, r. alezredes, egyetemi adjunktus, Nemzeti Közszerológati Egyetem Rendészet-tudományi Kar Magánbiztonsági és Önkormányzati Rendészeti Tanszék

MÁTÉS Gábor r. őrnagy, mesteroktató, Nemzeti Közszerolálati Egyetem Rendészet-tudományi Kar Rendészeti Kiképzési és Nevelési Intézet; doktori hallgató, Nemzeti Közszerolálati Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskola

MÁTYÁS Szabolcs dr., PhD, r. alezredes, habilitált egyetemi docens, Nemzeti Közszerolálati Egyetem Rendészettudományi Kar Kriminológiai Tanszék

NAGY János r. főtörzsszázlós, szolálatirányító parancsnok, Budapesti Rendőr-főkapitányság XII. kerületi Rendőrkapitányság

ÖVEGES Kristóf r. ezredes, egyetemi tanársegéd, Nemzeti Közszerolálati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészetelméleti és -történeti Tanszék

PRISKI Zsanett r. tisztjelölt, hallgató, Nemzeti Közszerolálati Egyetem Rendészet-tudományi Kar

RADVÁNSZKI Ronett pszichológus, kriminalista, Nemzeti Közszerolálati Egyetem Magatartástudományi és Kriminálpszichológiai Tanszék; doktori hallgató, Nemzeti Közszerolálati Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskola

TAKÁCS-MIKLÓSI Márta dr., PhD, egyetemi adjunktus, Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar Nevelés- és Művelődéstudományi Intézet Művelődéstudományi és Humán Tanulmányok Tanszék

VAJDA Endre Edvárd okleveles kriminalista

AMBRUS István dr., PhD, habilitált egyetemi docens, Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntetőjogi Tanszék

ANDROVICZ Gábor dr., PhD, muzeológus, Rendőrmúzeum

BEREI Róbert r. alezredes, egyetemi tanársegéd, Nemzeti Közszerológati Egyetem Rendészettudományi Kar Kriminológiai Tanszék

BOLYKY Orsolya dr. PhD, osztályvezető-helyettes, Országos Kriminológiai Intézet Bűnözéskutatási és Elemzési Tudományos Osztály

FEKETE Márta dr., PhD, egyetemi adjunktus, Nemzeti Közszerológati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészeti Magatartástudományi és Kriminálpszichológia Tanszék

KOVÁCS Richárd dr., r. őrnagy, mesteroktató, Nemzeti Közszerológati Egyetem Rendészettudományi Kar Közbiztonsági Tanszék

KOVÁCS Tamás dr., PhD, tanszékvezető, habilitált egyetemi docens, Nemzeti Közszerológati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészetelméleti és -történeti Tanszék

MOLNÁR Katalin dr., PhD, egyetemi docens, Nemzeti Közszerológati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészeti Magatartástudományi és Kriminálpszichológia Tanszék

NYESTE Péter dr., PhD, r. alezredes, egyetemi docens, Nemzeti Közszerológati Egyetem Rendészettudományi Kar Bűnügyi és Gazdaságvédelmi Tanszék

RÉMAI Dániel József dr., PhD, r. őrnagy, tanszékvezető egyetemi tanársegéd, Nemzeti Közszerológati Egyetem Rendészettudományi Kar Nemzetbiztonsági Intézet Terrorelhárítási Tanszék

SALLAI János prof., dr., ny. r. ezredes, professor emeritus, iskolavezető-helyettes, Nemzeti Közszerológati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészettudományi Doktoriskola

SÁROSI Péter igazgató, Jogriporter Alapítvány

SERESNÉ BUSI Etelka dr., PhD, egyetemi docens, Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar Neveléstudományi Intézet

SÓFI Gyula dr., gyermekpszichiáter, igazságügyi szakértő; osztályvezető főorvos, Heim Pál Országos Gyermekgyógyászati Intézet Gyermek és Serdülő Pszichiátriai Osztály

SZABÓ Csaba dr., PhD, r. alezredes, főszerkesztő-helyettes, Belügyi Szemle; egyetemi docens, Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar Kriminológiai és Kriminálisztikai Tanszék

TAKÁCS-MIKLÓSI Márta dr., PhD, egyetemi adjunktus, Debreceni Egyetem BTK Nevelés- és Művelődéstudományi Intézet Művelődéstudományi és Humán Tanulmányok Tanszék

Tisztelt Olvasó!

A 2025-ös év harmadik lapszámát tartja a kezében, megújult külső és belső tartalommal. Köszönettel tartozunk a szerzők, lektorok és szerkesztők szakmai és tudományos elköteleződéséért, amellyel a tanulmányokat írták, lektorálták és szerkesztették. A fentiek mellett a lap továbbra is biztosítja, hogy minden, a rendészet rendeltetésével, intézményrendszerével, feladataival, személyzetével, működésével, jogi szabályozásával kapcsolatos munkának helyet adjon. Erősítve ezzel is a lap nemzetközi láthatóságát, elősegítve a hazai és nemzetközi kutatási eredmények, elméletek disszeminálását.

A *Magyar Rendészet* elsődleges célkitűzése a rendészettudomány egyetemi szintű oktatásának támogatása, új tudományos eredmények közzététele, valamint szakmai tudományos fórum és publikációs lehetőség biztosítása. Tudományterületi fókusza a rendészettudomány, valamint a bűnügyi tudományok, kellő nyitottsággal a többi tudományterületről kapcsolódó tudományos eredményekre és az interdiszciplináris megközelítésre.

Jelen lapszám teljes mértékben megfelel a fent leírtaknak, azaz a *Magyar Rendészet* célkitűzéseinek. A szerzői kör sokszínűsége – a tudományos fokozattal és kutatási tapasztalattal rendelkező szerzők és gyakorlati szakemberek mellett doktori hallgatók írásai is helyet kaptak – vetekszik az írások által lefedett tématerületek változatosságával.

Folyóiratunk az MTA IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztályának besorolása szerint „B” kategóriás lap, amely évente négy számmal jelenik meg. Szerkesztőségünk az NKE Rendészettudományi Karán működik, kiadója a Ludovika Egyetemi Kiadó. Lapszámaink is jól tükrözik törekvéseinket, hiszen a publikált tudományos közlemények a rendészet elméleti és gyakorlati világának sokoldalú, alapos és hiteles elemzését adják, amiben kiemelkedő szerepe van lektorainknak, akik ellenszolgáltatás nélkül tesznek eleget a szerkesztőség felkérésének, és végzik felelősségteljes munkájukat, garantálva a megjelenő közlemények megfelelését a magas szintű elvárásoknak.

Visszatekintés

Az előző, 2025/2-es lapszámunk *Büntetés-végrehajtási* rovata rövid áttekintést nyújt az idő fogalmi meghatározásának kérdéséről, valamint bemutatja az időperspektíva modellt mint a fogvatartotti populáció szubjektív időérzékelésének vizsgálatára alkalmazható elméleti és módszertani keretet.

A *Rendészeti gyakorlat* rovat szerzői egyrészt feltárják, hogy az eredményesebb és kevésbé eredményes tagországok tekintetében megállapítható-e összefüggés a nemzeti szintű gazdaságban a szellemi tulajdonjogok betöltött jelentősége és a felderítési adatok összevetése kapcsán, bemutatják a diplomáciai események háttérében zajló, azok biztosításához szükséges összetett,

profizmussal kivitelezett rendvédelmi munkát, továbbá a 2024. évben megtartott O.Z.O.R.A fesztivál során kialakult, a közlekedés biztonságát befolyásoló körülményeket, és ismertetik a vasúti határforgalom-ellenőrzéshez kapcsolódó jogellenes cselekmények beazonosítását, továbbá a határrendészeti adatok és részadatok közötti viszonyrendszert. Megvizsgáljuk a bántalmazott gyermekek meghallgatását végző szakemberek szerepét, a velük szemben támasztott elvárásokat, valamint az ezzel járó kihívásokat.

Szintén izgalmas a hadifoglyok ellátásának rendészeti és egészségügyi összefüggéseinek kérdése, valamint a szakterületek közötti együttműködés szükségessége a művelettervezés kezdeti fázisától kezdve, de nem különben az az internetszolgáltatók gyermekpornográfiával kapcsolatos bejelentési kötelezettségének vizsgálata, valamint az erre vonatkozó nemzetközi, uniós és hazai jogszabályok elemzése.

A *Rendészettudomány* című rovat szerzői többek között arra keresik a választ, hogy a rendőrök miként vélekednek az egymás közötti, valamint a vezetőikkel, a társszervekkel és médiaszolgáltatókkal folytatott kommunikációról. Az is szóba kerül, hogy a rendőrség mint szervezet hogyan jeleníti meg önmagát a külvilág felé. A migráció pszichológiájának transzperszonális dimenzióit vizsgálva igyekeznek kapcsolatot találni a befogadók rugalmasságának hiánya és a bevándorlók bűnözése között.

Jelen lapszám szerzőink révén reményünk szerint hozzájárul a magánbiztonság precíz elméleti alapjainak kidolgozásához a jövőbeni eredményesebb és hatékonyabb rendészeti működés érdekében, továbbá a magyar rendőrség teljesítményértékelési rendszere kompetenciaalapú megközelítésének elemzésével és javaslatok megfogalmazásával az objektivitás és hatékonyság növeléséhez.

A *Rendészettörténet* rovat szerzője a kriminológiában, kriminalisztikában és büntetőjogban egyedülálló eset bemutatásával képet ad a korszak joggyakorlatáról, a közvélemény szerepéről és a kutatás nehézségeiről.

A *Kiberbiztonság* rovat szerzője az online fizetésekhez kapcsolódó bűncselekmények multidiszciplináris vizsgálatát tűzi ki célul, rámutatva a kriminalisztikai, jogi és szociológiai nézőpontokból eredő kihívásokra.

A *Komplementer rendészet* rovat szerzője az Egyesült Királyságban működő, önkéntesekből álló rendészeti szervezet, a Speciális Önkéntes Rendőrség bemutatását tűzte ki célul.

A *Szabálysértési jog* című rovat szerzője a szabálysértési elzárással is sújtható szabálysértések elkövetőivel szemben fennálló sajátos eljárási rendet ismerteti.

Jelen számunk margójára

Kriminológia

A szexuális motivációjú emberölések hazai vizsgálata nem örvend túl nagy népszerűségnek, aminek oka vélhetően az, hogy prevalenciája igen alacsony, így stabil, kvantitatív alapokon nyugvó következtetéseket nehéz megfogalmazni a jelenséggel kapcsolatban. Jelen tanulmány célja egyrészt ezen elkövetői tipológiák és típusok bemutatása, másrészt a szerző doktori kutatásának eredményei alapján meghatározott és differenciált elkövetői típusok ismertetése (ERDÉLYI Ákos: *A szexuális motivációjú emberölést elkövetők tipológia-vizsgálata hazai mintán*).

Németország – 2024 tavaszán – részlegesen legalizálta a marihuána fogyasztását, lehetővé téve a felnőttek számára korlátozott mennyiségű kannabisz birtoklását és fogyasztását. Ez a lépés jelentős társadalmi és politikai vitákat váltott ki, ugyanakkor új kutatási lehetőségeket is teremtett a drogpolitika hatásainak elemzésére. Jelen kutatás arra irányult, hogy elemezze, hogyan alakul a marihuána fogyasztása a legalizáció előtti, illetve utána következő hónapokban (Bernadett HORVÁTH BACSÓ: *The Road to Success or Failure? Trends in Marijuana Use in Germany Immediately Before and After Legalization*).

Az ADHD hatásai szerteágazóak, a kutatók egyértelműen összefüggésbe hozzák a bűnelkövetői magatartással. A fiatalkorú bűnelkövetők körében az ADHD előfordulási gyakorisága jelentősen magasabb, mint az általános populációban, ami mind oktatási, mind kriminológiai szempontból mélyreható következményekkel jár. A tanulmány legfőbb értéke a téma szakirodalmi hátterének feldolgozása mellett annak bemutatása, milyen összefüggés fedezhető fel az oktatási és kriminológiai következmények között (MIKLÓSI Márta: *Az ADHD fiatalkorú bűnelkövetők esetében való előfordulásának vizsgálata, különös tekintettel az oktatási és kriminológiai összefüggésekre a nemzetközi szakirodalom tükrében*).

Rendészeti humánpolitika

A rendőrség külső és belső kommunikációját egy átdolgozott, 2023-ban kiadott norma szabályozza. Sok más terület mellett, a kommunikációval szemben is elvárás a hatékonyság, azonban jelenleg a magyar rendőrségnek nincs egységes kommunikációs stratégiája. Két vármegye rendőreinek bevonásával a szerző arra kereste a választ, hogy a rendőrök hogyan kommunikálnak egymással, vezetőikkel, a társszervekkel és médiaszolgáltatókkal, továbbá a rendőrség mint szervezet miként és milyen csatornákon keresztül jeleníti meg magát a külvilág irányába (ANDRÁS Hunor Lehel: *Hogyan kommunikálunk? Kutatói rendőrkávéház és fókuszcsoporthoz interjú a Pest vármegyei rendőrök körében, 2. rész*).

Az Egyesült Királyságban 1998 augusztusa és 1999 januárja között nyolc rendészeti szervezeti egységnél folytattak kutatást a kisebbségi rendőrtisztek szolgálatba lépését követő előrehaladásáról, azzal a céllal, hogy azonosítsák azokat a tényezőket, amelyek közvetlenül és közvetve befolyásolják az etnikai kisebbségi rendőrtisztek karrierjét. A szerző a hivatkozott kutatás segítségével bemutatja, hogy mi jellemzi a hazai kisebbségi rekrutációt és az etnikai kisebbséghez tartozó szakemberek megtartását a magyar rendőrségnél. A roma kisebbséghez tartozó rendőrtisztek karrierprofiljának vizsgálatával sürgeti az európai összehasonlító rendészeti kutatások megerősödését (LAKATOS Róbert: *Gondolatok a hazai roma rendőrök szakmai pályafutásáról egy angol rendészeti kutatás kapcsán*).

Jelen írásukban a szerzők arra igyekeznek rámutatni, hogy a rendészeti szervek személyi állományát érintő és veszélyeztető rendkívüli események milyen hosszú távú, negatív pszichés hatásokat, diszfunkciókat eredményezhetnek. Céljuk az is, hogy átfogó képet adjanak a traumából származó lehetséges pszichopatológiákról annak érdekében, hogy a rendészeti dolgozók képet kapjanak a lehetséges veszélyekről, és önmonitorozással és önreflexióval képessé váljanak saját mentális egészségük megőrzése érdekében adaptív megküzdési stratégiák kidolgozására (NAGY János – ERDÉLYI Ákos: *Rendkívüli események krízislektana. A traumatudatos szemlélet fontossága a rendkívüli események utókezelésében*).

Rendészeti felsőoktatás

Az intézkedéstaktika a rendészek igen összetett és minden más rendészeti ismeretet szintetizáló tevékenysége. Ennek oktatása kiemelt figyelmet igényel, azonban az oktatói kompetenciák fejlesztése ezen a területen eddig háttérbe szorult. A tanulmány elsősorban a rendőrség, azon belül kiemelten a Nemzeti Közszerződési Egyetem Rendészettudományi Kar intézkedéstaktikai oktatás feladatait vizsgálja, és ennek a munkakörnek a fejlesztésével kapcsolatban tesz javaslatokat, ám ezek a feladatok jelen vannak más rendészeti szervek intézkedéstaktikai képzésében is (MÁTÉS Gábor: *Gondolatok az intézkedéstaktika oktatásának feladatairól*).

A felsőoktatásba való belépés kritikus életszakasz, különösen a hivatásos szolgálatra készülő rendészeti hallgatók számára, akik egyszerre civil egyetemisták és tisztjelöltek. A kettős jogviszony, a fizikai és pszichés alkalmassági követelmények, valamint a hierarchikus intézményi struktúra jelentős mentális terhelést ró a hallgatókra. A tanulmány célja, hogy bemutassa a rendészeti felsőoktatásba belépő hallgatók pszichés kihívásait, valamint azt, hogy a pszichoedukáció hogyan járulhat hozzá a mentális jóllétük megalapozásához és a hivatásos létre való felkészülésükhöz (RADVÁNSZKI Ronett: *A pszichoedukáció szerepe a rendészeti felsőoktatásban*).

Rendészettudomány

A tanulmány középpontjában egy olyan mesterségesintelligencia- (MI-) alapú innovatív szoftver koncepciója áll, amely az online térben elkövetett bűncselekmények prediktív megelőzését célozza meg. A kiberbűnözés jelentős térnyerésével párhuzamosan megnőtt az igény olyan proaktív, technológiai eszközök iránt, amelyek nem csupán a bűncselekmények utólagos felderítésére, hanem azok hatékony megelőzésére is alkalmasak. A tanulmány arra a komplex kérdésre keresi a választ, hogy lehetséges-e egy olyan adaptív rendszer fejlesztése, amely képes valós időben azonosítani azokat a felhasználókat, akik online magatartásuk alapján magasabb viktimizációs kockázati indexszel rendelkeznek (ÁRPÁS Béla – GYARAKI Réka – PRISKI Zsannett: *Prediktív bűnmegelőzés a kiberbűnözés ellen: egy MI-alapú szoftver fejlesztésének indoklottsága és lehetőségei*).

A tanulmány a közösségi rendészet eredeti normatív víziójának történeti torzulását vizsgálja New York városának példáján keresztül. A szerző bemutatja a koncepció eredeti, közösségközpontú és bűnmegelőző célkitűzéseitől való fokozatos eltávolodást a város rendészeti stratégiájában (BUDAVÁRI Árpád: *A közösségi rendészet varázstalanítása New Yorkban*).

Az önvezető járművek térnyerése alapjaiban formálja át a közlekedés technológiai és jogi keretrendszerét, különösen a mesterséges intelligencia alkalmazásával. Jelentős kutatások foglalkoztak már az autonóm technológiák műszaki fejlettségével, azonban a gépi döntéshozatal büntetőjogi és etikai értékelése továbbra is számos tisztázatlan kérdést vet fel. A tanulmány célja, hogy feltárja az önvezető járművek által generált felelősségi és jogalkotási kihívásokat, különös tekintettel a közlekedési büntetőjog, a gépi döntések etikája és a jogi elszámoltathatóság összefüggéseire (HARANGOZÓ Valentin: *Önvezető járművek a mesterséges intelligencia, az etika és a közlekedési büntetőjog hálójában*).

A hazai városi környezetben a gyalogosok érintettségével bekövetkező személyesüléses közúti balesetek kockázatát döntően a csomóponti kialakítás, a láthatósági feltételek és

a jellemző sebességszintek alakítják. Ezek a mechanizmusok a szakirodalomban és a gyakorlati tapasztalatokban külön-külön jól leírhatók, ugyanakkor a rendészeti eszköztárral összehangolt, mechanizmusalapú összegzés hiányos. A tanulmány ezt a hiátust kívánja pótolni (KRENNER József: *Innovatív módszerek a közlekedésbiztonság erősítésére: szituációs bűnmegelőzési és környezeti kriminológiai megközelítések*).

Rendészettörténet

A tanulmány elkészítésének célja Magyarország fővárosában Budapesten, a 19–20. század második negyedéig működő boltőrség sokak által csak kevésé ismert történetének és működésének vizsgálata. A tanulmány szerzői gyakorló rendészeti szakemberként elemzik a fővárosi boltőrség működésével kapcsolatban fellelhető tanulmányokat, levéltári és a korabeli sajtóban megjelent forrásokat, bepillantást adva a századfordulós Budapest vagyoni- és rendvédelmi szervezeteinek napjainkra már feledésbe merült működésébe (ERNYES Mihály – LIPPAI Zsolt: *Szemelvények az egykori Budapest boltőrségének működéséből*).

A magyar kriminalisztika- és rendészettörténetben kevés figyelmet kap a hivatásuk végzése közben életüket vesztett rendőrök emlékének ápolása. A tanulmány Kalmár József detektív emlékét idézi fel, aki 1915. február 4-én, szolgálatteljesítés közben vesztette életét, így ő lett a magyar kriminalisztika első hősi halált halt detektívje (MÁTYÁS Szabolcs: *Az első hősi halált halt detektív, Kalmár József*).

A tanulmány célja a mai Pest Vármegye területén 1945-ben újjászervezett rendőrségi szervezetrendszer bemutatása, a korabeli jogi normák, valamint a társadalmi és politikai tényezők tükrében (ÖVEGES Kristóf: *A rendőri munka újjászervezése a mai Pest vármegye területén 1945-ben*).

Terrorizmus

A tanulmány fő célja, hogy empirikus kutatás keretein belül, Franciaország és az iszlám kapcsolataira fókuszálva áttekintse és ismertesse a muszlim bevándorlás demográfiai következményeit, továbbá a 2014 és 2023 között Európában történt terrortámadások legfontosabb jellemzőit (VAJDA Endre Edvárd: *A terrorizmus bűnözésföldrajzi vonatkozásai Európában, különös tekintettel Franciaországra*).

Budapest, 2025. november 15.

Tisztelettel:

Dr. Christián László r. dandártábornok
tanszékvezető egyetemi tanár
főszerkesztő

A szexuális motivációjú emberölést elkövetők tipológiavizsgálata hazai mintán

Examination of the Typology of Perpetrators of Sexually Motivated Homicide Based on a Hungarian Sample

ERDÉLYI Ákos¹

Cél: A szexuális motivációjú emberölések hazai vizsgálata nem örvend túl nagy népszerűségnek, aminek oka vélhetően az, hogy prevalenciája igen alacsony, így stabil, kvantitatív alapokon nyugvó következtetéseket nehéz megfogalmazni a jelenséggel kapcsolatban. Ennek ellenére a nemzetközi szakirodalomban szép számmal találkozunk olyan empirikus beszámolókkal, amelyek nemcsak magát a bűncselekményt, hanem a szexuális emberölés elkövetőit tanulmányozzák. Ennek eredményeképp, az évek során több olyan tipológia is született, amely a szexuális emberölés elkövetőit klasszifikálja. Jelen tanulmány célja egyrészt ezeknek az elkövetői tipológiáknak és típusoknak a bemutatása, másrészt saját, doktori kutatásom eredményei alapján meghatározott és differenciált elkövetői típusok ismertetése.

Módszer: Részben szakirodalmi feldolgozás alapján mutatom be a külföldi elkövetői tipológiákat, míg az általam megalkotott elkövetői típusok bemutatása során az elvégzett, kvalitatív módszertanon alapuló kutatást prezentálok. A kutatásban a 2000 és 2023 között elkövetett szexuális motivációjú emberöléseket és azok elkövetőit vizsgáltam, összesen 23 fő elkövető bevonásával. A vizsgálat aktakutatáson alapult, a feldolgozott eljárás dokumentációkat pedig tartalomelemzésnek vettem alá.

Eredmény: A kutatás során három különböző elkövetői típust sikerült azonosítani a hazai mintán. A differencia alapja részben a primer motivációban, részben az elkövetési magatartásban érhető nyomon. A differenciák alapján elkülönített három elkövetői típus a megtorló-reaktív (N = 7), a szexuális-proaktív (N = 13) és a nekrofil-antiszociális (N = 3) típusok.

¹ Krízisintervenció szakpszichológus, kriminológus, doktori hallgató, egyetemi tanársegéd, Nemzeti Közsolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészeti Magatartástudományi és Kriminálpszichológia Tanszék, e-mail: erdelyi.akos@uni-nke.hu

Következtetés: Noha a szexuális motivációjú emberölések előfordulási gyakorisága Magyarországon is alacsony (a vizsgált 23 év alatt mindössze 24 ilyen jellegű bűncselekményt rögzítettek), empirikus vizsgálata szükséges. A kutatás során bebizonyosodott, hogy a kis mintaelemszám ellenére is meg lehet ragadni azokat a karakterisztikákat, amelyeket szem előtt tartva különbséget lehet tenni az egyes szexuálisemberölés-bűncselekmények és elkövetői típusok között. A kapott eredmények pedig nemcsak a tudományos gondolkodásban újszerűek, hanem a gyakorlatban is jól alkalmazhatók, különösképpen a bűnügyi profilalkotás terén.

Kulcsszavak: szexuális emberölés, elkövetői tipológia, kvalitatív kutatás, dokumentum- és tartalomelemzés, magyar minta

Aim: The examination of sexually motivated homicides is not a very popular topic in Hungary, probably because its very low prevalence, making it difficult to draw stable, quantitative conclusions about the phenomenon. Nevertheless, in the international literature, we find a large number of empirical reports that study not only the crime itself, but also the offenders of sexual homicides. As a result, over the years, several typologies have been created that classify perpetrators of sexual homicides. The aim of this study is to present these offender typologies and types, and to describe the offender types determined and differentiated based on the results of my own PhD research.

Methodology: I present the typologies of foreign perpetrators partly on the basis of a review of the literature, while in presenting the perpetrator types I have created, I present the research I have conducted using a qualitative methodology. In the research, I examined sexually motivated homicides committed between 2000 and 2023 and their perpetrators, involving a total number of 23 perpetrators. The study was based on archival research, and the processed procedural documents were subjected to content analysis.

Value: During the research, three different types of perpetrators were identified in the Hungarian sample. The basis of the difference can be traced partly in the primary motivation and partly in the perpetration behaviour. The three types of perpetrators identified based on the differences are the retaliatory-reactive (N = 7), the sexual-proactive (N = 13), and the necrophilic-antisocial (N = 3) offender types.

Conclusion: Although the prevalence of sexually motivated homicides is low in Hungary (only 24 sexual homicides were recorded between 2000 and 2023), its empirical investigation is necessary. The empirical research showed that despite the small sample size, it is possible to identify characteristics that can be used to distinguish between different types of homicide crimes and their perpetrators. The results obtained are not only novel in scientific thinking, but also well applicable in practice, especially in the field of criminal profiling.

Keywords: sexual homicide, offender typology, qualitative research, document and content analysis, Hungarian sample

Bevezetés

Az elkövetői és bántalmazói tipológiák szakirodalma igen nagy ívű – ennek ellenére Tamási meglátása szerint „a kutatások megkezdése óta egyetlen munkában sem találunk olyan bántalmazói profil meghatározást, amely a megelőzésben hathatós segítséget adna” (TAMÁSI 2007: 69). A következőkben megkísérlek némiképpen ellentmondani ennek az állításnak, és rámutatok arra, hogy az elkövetői tipológiák és bántalmazói profilok miként nyújtanak segítséget a nyomozó hatóság számára.

A szexuális emberöléssel kapcsolatos tipológiai kutatások számos elkövetői tipológiát eredményeztek az évek során (PAGE – TZANI-PEPELASI – GAVIN; PROULX–BEAUREGARD 2014, 2009; HOLMES–HOLMES 2009, 2002; BEAUREGARD–PROULX 2002; MELOY 2000; REVITCH–SCHLESINGER 1989), amelyek közül kiemelendő Ressler–Burgess–Douglas (1988), Keppel és Walter (1999), Higgs és munkatársai (2017), valamint Oligny és munkatársai (2023) profiltipológiája, lévén, hogy egyrészt ezek a tipológiák nagyon sok esetben szolgálnak más tipológiák alapjául, másrészt pedig azért, mert a szakirodalmi feldolgozás során tapasztaltak szerint ezekre a tipológiákra történik a legtöbb hivatkozás más kutatásokban.

Az FBI tipológiája

Az egyik első szexuális emberölés-tipológia kidolgozása az amerikai Szövetségi Nyomozó Iroda, az FBI ügynökeinek nevéhez köthető (RESSLER–BURGESS–DOUGLAS 1988). A tipizálás alapjául 36, sorozatgyilkosságot elkövető személlyel készült interjú szolgált, amelyeket elemezve alkották meg a szervezett–szervezetlen elkövetői típusokat, majd ezeket az évek során további két típusal, a szadista és a kevert elkövetői típusal egészítették ki (DOUGLAS et al. 2006).

A szervezett elkövető intelligens, iskolázott, aki szakképzettséget igénylő munkakörben dolgozik. Cselekményének minden apró részletét előre megtervezi: kiválasztja áldozatát, esetleg meg is figyeli őt; felkészül a támadás végrehajtására: kiválasztja az elkövetés idejét, módját, az elkövetéshez használni kívánt eszközöket, az elkövetés helyét, a helyszín megközelítésére és elhagyására pedig tervet készít. Áldozata jellemzően egyedül élő nő, akivel korábban semmilyen kapcsolata nem volt (DOUGLAS et al. 2006; RESSLER–BURGESS–DOUGLAS 1988).

Ezzel szemben a szervezetlen elkövető semmilyen tervvel nem rendelkezik. Valószínűleg bántalmazó családban nőtt fel, ennek eredménye, hogy felnőttkorban introvertált, visszahúzódó, szociálisan izolált életet él, szegényes interperszonális kapcsolatokkal. Támadása tervezetlen: áldozatszelekciója véletlenszerű, áldozatait ismerősei, családtagjai közül választja ki. A cselekmény impulzív, emiatt a szervezetlen elkövető elkövetési módját brutalitás jellemezheti, ami a fékrendszer átszakadása miatti impulzuskontrollvesztés következménye. Az elkövetés helyszíne kaotikus: az elkövető az offenzíva után

anyagmaradványokat hagyhat hátra, amelyeket később tárgyi bizonyítási eszközként tudnak értékelni. Az alkalmazott erőszak az esetében expresszív, emocionális jellegű, szemben a szervezett elkövetőre jellemző instrumentális erőszakkal (DOUGLAS et al. 2006; RESSLER–BURGESS–DOUGLAS 1988).

A Keppel–Walter-tipológia

A Keppel–Walter-tipológia (N = 53) alapját egyrészt a GROTH–BURGESS–HOLMSTROM (1977), másrészt a HAZELWOOD és BURGESS (1987) által kidolgozott szexuális erőszakos elkövetői tipológiák adják, amelyeket Keppel és Walter adaptált szexuális emberölés esetekre (1999). A Keppel–Walter-tipológia négy differenciált elkövetői karaktert ír le, nevezetesen:

- hatalomérvényesítő (*power-assertive*, PA);
- hatalommege erősítő (*power-reassurance*, PR);
- harag-megtorló (*anger-retaliatory*, AR);
- harag-izgalom (*anger-excitation*, AE) elkövetői típust.

A hatalomérvényesítő típus

A hatalomérvényesítő típusú elkövető által megvalósított bűncselekmény kriminológiai jellegzetességei között említendő, hogy pusztán a szexuális erőszak elkövetését tervezi meg: ez az a cselekmény, amelyet mindenképpen véghez akar vinni – az emberölés tervezetlen, az elkövetőnek nem célja a sértett megölése, „csupán” a szexuális erőszak elkövetése. Az erőszak jól végiggondolt és megtervezett cselekményfolyam, ezzel szemben az emberölés spontán és impulzív. Az elkövető általában nem rejti el a testet, erre utaló viselkedéses jegyek nem azonosíthatók az elkövetés helyszínén, amely ennek ellenére is szervezett helyszín benyomását kelti. Áldozatválasztása extrafamiliaris jelleget mutat, közte és a sértett között nem azonosítható semmiféle korábbi kapcsolat. Elsődleges motivációja a sértett feletti hatalom, dominancia és kontroll, míg másodlagos motiváció az ebből a dominanciahelyzetből eredő szexuális izgalmi állapot kiélése. Sok esetben, a szexuális emberölést megelőzően, az elkövető megfigyeli a sértettet, zaklatja őt. Általában a húszas évei elején járó férfi, pszichológiai karakterisztikái között említendő, hogy személyiségét primitív érzelmek és antiszociális vonások jellemzik, érzelmi élete sivár, érzelmi intelligenciája alacsony. Iskoláskorban több probléma is volt vele, az is előfordulhat, hogy iskoláit nem fejezte be. A külvilág felé igyekszik macsó látszatát mutatni. A felvett, vágott macsószerep általában hipermaszkulinitással társul, és túlértékeli a fizikai attribútumok jelentőségét: testépítés, túlzásba vitt sporttevékenység (olykor akár testedzésfüggőség), tetoválások, drága autók és fényűző életvitel – ezek azok, amelyek az elkövető szerint egy macsó attribútumai (PAGE – TZANI-PEPELASI – GAVIN 2022; FOX–BURCKLEY–CORONNA 2021; KERR–BEECH–MURPHY 2013; CHAN–HEIDE 2009; KEPPEL–WALTER 1999).

„A viselkedés az áldozat feletti uralkodás, dominancia, kontrollgyakorlás, vagy az áldozat megalázása, a tettes fölényének és maskulinitásának demonstrálása köré szerveződik, mely-lyel az önbizalom hiányát, és kisebbségi érzéseit kompenzálja. A tettes úgy szeretne feltűnni, mint akinek semmiféle kétsége nincs saját kompetenciája és maskulinitása felől, ebben a tekintetben saját identitását is meg akarja erősíteni” (LEHOCZKI 2021: 66).

A hatalommegerősítő típus

A hatalommegerősítő típusú elkövető is elsődlegesen a szexuális erőszak elkövetését tervezi meg, az emberölésre nem készül fel. A fő különbség a hatalommegerősítő és a hatalommegerősítő típusú emberölések között, hogy utóbbinál az ölési cselekmény *overkill* jellegűt mutat. Áldozatpreferenciája variabilis: áldozatát a nála 10-15 évvel idősebb vagy ennivel fiatalabb korosztályból választja ki, akár extrafamiliaris, akár intrafamiliaris környezetből. Elsődleges célja szexuális vágyának kielégítése és a szexuális fantáziái megvalósítása, erőszakosságát a visszautasítás váltja ki. A cselekményfolyam egy, az elkövető fantáziájában elképzelt forgatókönyv alapján kezdődik: az elkövető szeretné elcsábítani és meghódítani az előre kiválasztott áldozatot, akihez szexuálisan vonzódik. Amikor azonban az áldozat ellenáll és visszautasítja az elkövető közeledését, a visszautasításból származó kudarcélmény, a csalódottság és az ebből a szituációból eredő pánik hatására az elkövető erőszakossá és kiszámíthatatlanná válik. Az offenzíva során verbális fenyegetést és megfélemlítést alkalmaz a sértett feletti dominancia megszerzésére és fenntartására. A leggyakoribb *modus operandi* a kézzel történő megfojtás. Az ilyen típusú elkövetőtől *post mortem* csonkítás várható. Az elkövetés helyszíne valószínűleg szervezetlenséget mutat. A hatalommegerősítő típusú elkövető, aki általában a húszas évei közepén járó férfi, pszichológiai karakterisztikái között említendő, hogy kiterjedt szexuális erőszak-fantáziákkal rendelkezik. Szociálisan elszigetelt, introvertált személyiség, pszichológiai értelemben vett normatív és adaptív szexuális tevékenység és tapasztalat nélkül, alacsony önértékeléssel. Sőt, szexuálisan vélhetően alulteljesít, emiatt szorongó típus, amely szorongás a szociális izoláltság hatására csak felerősödik. Az elutasítástól való félelem és az erőteljes szexuális gátak miatti belső feszültség interperszonális kapcsolataiban is megmutatkozik: párkapcsolata nincs, vagy nagyon rövid ideig tartott, visszahúzó, csendes típus. Mindezek miatt a fantáziákba menekül, azokkal igyekszik megteremteni magának az áhított optimális valóságot. Álmodozó típus, akit környezete furcsának és különcnek tart (PAGE – TZANI-PEPELASI – GAVIN 2022; LEHOCZKI 2021; KERR–BEECH–MURPHY 2013; CHAN–HEIDE 2009; KEPPEL–WALTER 1999).

A harag-megtorló típus

A harag-megtorló típusú elkövető jellemzően a húszas évei közepén-végén jár. Cselekményében a szexuális erőszak megtervezett, az ölési cselekmény pedig *overkill* jellegű. Az elkövető elsődleges motivációja a megtorlás: a nőtől általánosságban irányába érkező és/vagy korábbi párkapcsolataiból származó sérelmek megtorlása azáltal, hogy a nőt

dehumanizálja, megerősokolja, „birtokolja” őket. Az erőszak ebben az esetben nem szexuális indíttatású, hanem a hatalom szimbóluma. Áldozatpreferenciája jellemzően az elkövetővel azonos korú vagy tőle idősebb, számára ismeretlen nők – azért ebből a korosztályból választ, mert úgy érzi, ezeknek a nőknek van hatalmuk felette. Függetlenül attól, hogy időközben a sértett halála bekövetkezett-e, vagy sem, a támadás addig tart, amíg az elkövető érzelmileg meg nem nyugszik. Az érzelmi megnyugvás akár hosszabb ideig is eltarthat; ebben az esetben a testen *post mortem* cselekvések (csonkítás, halál utáni szexuális cselekmények) nyomai fedezhetők fel. Amint megtörtént az érzelmi megnyugvás, az elkövető realizálja az általa elkövetett cselekményeket, aminek hatására megváltoztathatja a helyszínt: a testet elmozgathatja, egy kevésbé nyílt helyre (például bokor alá vagy a házban, lakásban asztal alá) helyezheti el, jellemzően arccal lefelé, vagy pedig a testet letakarja. Személyiségét alapvetően explozívaszerű viselkedés, túlzott és kontrollálatlan impulzusok és indulatok alkotják. Az előző két típushoz képest ez az elkövető ugyan szociálisan nem elszigetelt, és rendelkezik interperszonális kapcsolatokkal, ezek inkább felületesek, mintsem mély és tartalmas kapcsolódások. Bűnügyi előzményei között olyan bűncselekmények szerepelhetnek, amelyek sértettjei nők: ez lehet akár gyűlölet-bűncselekmény, akár családon belüli erőszak, de előfordulhat kisebb súlyú erőszakos bűncselekmény is (PAGE – TZANI-PEPELASI – GAVIN 2022; FOX–BURCKLEY–CORONNA 2021; KERR–BEECH–MURPHY 2013; CHAN–HEIDE 2009; KEPPEL–WALTER 1999; LEHOCZKI 2021).

A harag-izgalom típus

A harag-izgalom – vagy sadista – típus ugyancsak megtervezi az erőszak és az emberölés cselekményeket egyaránt, a fő különbség a harag-megtorló típussal szemben, hogy ezt a típust a harag mellett a fantáziatevékenységében megjelenő erőszakos szexuális tartalmak megvalósítása (kínzás, bántalmazás, megcsonkítás) motiválja. Ezért is kapta a sadista jelzőt. Az offenzíva egyetlen célja a kínzás, a fizikai és pszichikai fájdalomkózos, a másik fél teljes dehumanizálása és elpusztítása. Az elkövetőt maga az ölési folyamat izgatja szexuálisan, az stimulálja, nem pedig az áldozat vagy annak halála.

„A cselekmény elsődleges motivációja végső soron szexuális, ám a szexualitás a fizikai agresszióban, kínzásban manifesztálódik. Eltérően más típusú emberölésektől, a sadizmusnál az ölés folyamata, az előre megtervezett és akár begyakorolt ölési fantázia lehető legtokéletebb kivitelezése a cselekmény lényege, és nem az áldozat halála. Az ölés voltaképpen defenzív cselekmény ebben az esetben” (LEHOCZKI 2021: 72.)

Az emberölésben megjelenhetnek bizarr vagy ritualisztikus elemek is: elnyújtott fojtás, *ante mortem* szúrások és vágások, zúzódások, preferálja a durva és kegyetlen anális közösülést, az azt követő fellációt és a sértett valamely testrészére történő maszturbációt. Az elkövetés helyszínén éppen ezért megjelenhetnek olyan, az elkövetéssel és az elkövetővel összefüggésbe hozható viselkedéses jegyek, mint a test (szexuális) pózba állítása, onanizációs tevékenységre utaló maradványok a testen vagy annak környékén, esetleg arra utaló jel, hogy a cselekményét

rögzítette, például fotókat készített vagy levideózta. Az áldozattól vélhetően tárgyakat is eltulajdonít, amelyek az elkövető számára trófeák. Az ilyen típusú elkövető jellemzően a harmincas éveiben jár, látszatra rendezett családi életet él: házas, stabil munkahellyel és jövedelemmel rendelkezik, szomszédjaival jóban van. Társasági lény. A felszín alatt azonban deviáns szexuális késztetés és szadisztikus tendencia jellemzi. Előszeretettel gyűjt olyan pornográf felvételeket, amelyek kínzást, bántalmazást tartalmaznak (PAGE – TZANI-PEPELASI – GAVIN 2022; LEHOCZKI 2021; KERR–BEECH–MURPHY 2013; FOX–BURCKLEY–CORONNA 2021; KEPPEL–WALTER 1999).

A higgsi tipológia

A higgsi tipológia három különböző elkövetői típust azonosított (HIGGS et al. 2017; OLIGNY et al. 2023), amelyeket a szerzők a szakirodalomban fellelhető kutatásokat és az azok alapján készült elkövetői tipológiákat feldolgozva, szisztematikus analízissel, a szakirodalom másodelemzésével alkottak meg. Így érthető, hogy a minta elemszám miatt volt magas: összesen 177 szexuális emberölést elkövető személy anyagát dolgozták fel.

A *szexuális típus (sexualised murders)* fantáziatévékenységének hatására követ el szexuális emberölést, amely az erőszakos cselekményt megelőző 48 órában elhatalmasodik az elkövetőn (BEAUREGARD–PROULX 2002), ennek következtében beszűkült állapotba kerül. A cselekmény elkövetése szadisztikus és szervezett jellegű, a halál beálltát követően *post mortem* aktivitás (például csonkítás és egyéb cselekmények) azonosítható. A valódi szexuális kielégülést számára az ölés folyamata hozza meg; *modus operandija* főként fojtogatás. Ez a típus előszeretettel gyűjt pornográf felvételeket, és veszi igénybe prostituáltak szolgáltatásait. Viktimológiai szempontból a szexuális típus olyan személyeket választ áldozatul, akiket nem ismer.

A *sérelem motiválta típus (grievance murders)* vélt vagy valós sérelem hatására és annak megtorlása miatt, bosszúból öl. A nőkről destruktív, dehumanizáló módon nyilatkozik (például a nők szexuális tárgyak, akik csak azért léteznek, hogy a férfiak [szexuális] igényét kielégítsék), intimpartnerével szemben is gyakran erőszakos a szexuális együttlétek során. Támadása szervezetlen, amelyet esetenként intoxikáció hatása alatt követ el – személyes múltjában is megjelenik a szerhasználat. Áldozatpreferenciája tekintetében elmondható, hogy általa jól ismert személyeket támad meg.

A *szexuális erőszakos típus (rape murders)* által végrehajtott cselekmény voltaképpen szexuális erőszakkal társult emberölés: az elsődleges cél a szexuális kielégülés, az ölési cselekmény célja pedig a szexuális erőszak leplezése és a sértett elhallgattatása. A szexuális típustól az különbözteti meg, hogy ebben az esetben nincsenek szadisztikus tendenciák az elkövetésben, sem egyébként *post mortem* szexuális cselekmények (HIGGS et al. 2017).

Az Oligny-tipológia

Napjaink egyik legkomplexebb empirikus kutatása során OLIGNY és munkatársai (2023) a szexuális emberölést elkövetők négy típusát azonosították 87 fős mintájuk elemzését követően.

A *nonszadista-szexuális típus* (N = 32) elsődleges motivációja a szexuális szükséglet. A cselekmény végrehajtása nem szadisztikus, ahogyan fantáziájában sem figyelhetők meg szadista elemek: ugyan sokszor fantáziál gyermekmoleesztálásról és szexuális erőszakról, ezekben „csupán” a szükséges mértékig alkalmaz erőszakot. A támadás során gyakran alkalmaz verbális fenyegetést, ezzel kényszerítve a sértettet. A szexuális erőszakot követő emberölésnek elsődleges célja a lebukás elkerülése, abban egyéb szexuális izgalom nem szerepel. A posztöffenzív szakaszban ez a típusú elkövető szorongó viselkedést tanúsít, a lebukás elkerülése érdekében nem képes különösebb óvintézkedést tenni (a holttest feltalálási helye az elkövetés helyszíne is egyben, ahol számos tárgyi bizonyítási eszközként felhasználható anyagmaradvány is megtalálható). Általában az első szexuális gyilkosság után elfogják.

A *szadista-szexuális típus* (N = 21) elsődleges motivációja szintén a szexuális szükséglet kielégítése, a fő eltérés az előző típushoz képest az, hogy a szadista-szexuális típus szexuális szükséglete deviáns, olykor kóros elemekkel átszőtt, szexuális fantáziájában pedig az erőszak a központi elem. A cselekmény – mind a szexuális erőszak, mind az emberölés – minden aspektusát részletesen kidolgozza, megtervezi, felkészül a támadásra. Előfordulhat, hogy az áldozatot elrabolja és fogva tartja, így nyújtva el a szadizmusra fordított időt (például időben elnyúló kínzás), azonban inkább jellemző, hogy áldozatát egy kietlen területre, például erdőbe vagy mezőre, esetleg lakatlan épületbe viszi a cselekmény idejére. Az áldozaton gyakran találhatók kötélnyomok, amelyek két célt szolgálnak: egyrészt praktikus, hiszen ezáltal az elkövető kontroll alatt tudja tartani az áldozatot, másrészt a megkötözés szexuálisan stimuláló az elkövető számára. Az offenzíva során megjelenő magatartásformák az elkövető részéről: az áldozat feletti totális kontroll és dominancia, az áldozat fizikai és verbális megalázása, az áldozat megkínzása, rituális tevékenység (például vérivás a megtisztulás jegyében) és trófeagyűjtés. Ezeken túl a szerzők kiemelik, hogy a szadista-szexuális elkövetők több mint fele elkövetés ideje alatti merevedési zavarról számolt be. A *modus operandi* jellemzően szűrő-vágó eszközzel történő elkövetést mutat.

A *düh motiválta típus* (N = 18) elsődleges motivációja a vélt vagy valós sérelem megtorlásán alapuló harag. Az elkövetés jellemzően expresszív indulati kitéréssel kísért, az elkövető indulatait nem tudta tovább kordában tartani. Ez a típus azokban az esetekben fordul elő, amikor az áldozat, a szexuális partner, olyasmit tesz vagy mond, amit az elkövető negatívan, degradálóan él meg. Ebben a konfliktusos helyzetben az elkövető nem tud úrrá lenni indulatain, és az erőszakos magatartásban robban ki. Az indulat mértékétől függően néhány düh motiválta elkövető hajlamos szadista cselekményeket is véghez vinni az offenzíva során, például az áldozat sanyargatása vagy az áldozat testének megcsonkítása jelenhet meg, ugyanakkor az elkövetők nem számoltak be szadista fantáziák megjelenéséről ezt megelőzően. Tekintettel arra, hogy a düh motiválta elkövetők nem törekedtek a szexuális kielégülésre és dühkitörésük erőszakos viselkedést váltott ki, a támadás megkezdése és a halál beállta közötti idő viszonylag rövid.

Az *opportunistaszexuális típus* ($N = 16$) elsődleges motivációja szintén a szexuális szükséglet. Az első és második típustól való elhatárolás alapja, hogy a cselekmény végrehajtása során az opportunistaszexuális elkövető instrumentális erőszakot alkalmaz (szemben az első típus expresszív erőszakával), és nem azonosíthatók kóros szexuális jegyek (szemben a második típus sadista viselkedésével), ahogyan deviáns szexuális fantáziákról sem számol be. Ez a típusú elkövető az elkövetés során minimális erőszakot alkalmaz; annyit, amennyi az áldozat ellenállásának megtörése érdekében feltétlenül szükséges. A cselekmény során sadisztikus elemek nem azonosíthatók, az offenzíva pedig rövid ideig tart. Posztoffenzív szakaszban az ő viselkedésükben is szorongásos jegyek jelenhetnek meg.

A kvalitatív empirikus kutatás

Kutatásomban² a Magyarországon, 2000. január 1. és 2023. december 31. között elkövetett szexuális emberöléseket vizsgáltam. Tekintettel arra, hogy a mintába kerülés feltételeinek eleget tett büntetőeljárások száma ($N = 24$), valamint az elkövetők száma is ($N = 23$) alacsony, így az kvantitatív kutatásra nem volt alkalmas. Emiatt kvalitatív kutatásmódszertant választottam: doktori kutatásom során egyrészt dokumentum- és tartalomelemzést, másrészt összehasonlító esettanulmányt végeztem – ezek közül az elkövetői tipológia kidolgozásához a dokumentum- és tartalomelemzés segített hozzá.

A minta

A mintába kerülés feltételeként az FBI által kidolgozott szexuálisemberölés-definíciót (DOUGLAS et al. 2006; RESSLER–BURGESS–DOUGLAS 1988) vettem alapul, tekintettel arra, hogy a legtöbb nemzetközi empirikus kutatás is így tett (OLIGNY et al. 2023; PAGE – TZANI-PEPELASI – GAVIN 2022; EICHINGER–DARJEE 2021; CHAN 2017; SKOTT et al. 2019; KERR–BECH–MURPHY 2013; PURCELL–ARRIGO 2006).

Mindezek alapján szexuális emberölésként kezeltem azokat az eseteket, ahol felmerült:

- az áldozat öltözetének részleges vagy teljes hiánya;
- a nemi szervek fedetlensége;
- a test pózba állítása;
- idegen tárgyak testüregbe történő be- és elhelyezése;
- bizonyíték arra vonatkozóan, hogy szexuális aktus történt, legyen az akár orális, anális vagy vaginális behatolás;
- sadista szexuális fantáziával kapcsolatos viselkedéses jegyek azonosítása.

Továbbá kiegészítve az FBI-definíciót, kritériumként fogalmaztam meg, hogy

- az emberölés motivációjaként szexuális motivációt lehetett megállapítani;
- az elkövetés során az elkövető a testet megcsonkította;
- az emberölés mellett szexuális erőszak egyidejű elkövetése is megvalósult;

² A kutatást a Legfőbb Ügyészség engedélyezte és támogatta; kutatási engedély száma: ABOIGA//10-7/2024.

- a cselekményt szexuális emberölésként kezelték;
- az emberölés befejezett.

Dokumentum- és tartalomelemzés mint kvalitatív kutatómódszer

A dokumentumelemzés olyan adatgyűjtési módszer, amely bármiféle dokumentum tartalmának tartalmi és kvalitatív feldolgozásán alapszik (SZOKOLSZKY 2004). A dokumentum- és tartalomelemzést a rendelkezésemre bocsátott büntetőeljárások iratanyagainak tartalmi elemzése érdekében alkalmazom, ahogyan azt tették már előttem korábban is, többek között hazai kutatók (BOLYKY 2015a, 2015b, 2018; FARKAS 2013). A tartalomelemzés a pszichológiatudomány számos alkalmazott területén megállja a helyét:

„a klinikai pszichológiában a pszichoterápiás folyamatban, a gyermekkori bántalmazás vizsgálatában, a szuicid krízisekben és diagnosztikai eljárásokban jelenik meg a tartalomelemzés használatának szükségessége. A fejlődéslélektanban a szelf- és erkölcsi fejlődés kutatásában, az iskolapszichológia területén az osztálylégkör vizsgálatában, az írásbeli képességek és a problémamegoldás fejlesztésében terjedt el. A személyiségpszichológiában (pl. az értékek, érzelmek, a negatív és pozitív attitűdök, a kreativitás, a kognitív képességek) és a szociálpszichológiában (agresszió, attribúciók, interperszonális kapcsolatok, vezetői képességek, a stigmatizáció és a sztereotípiák kutatása) is hasznos eredményeket lehet elérni a tartalomelemzéssel” (SZIJJÁRTÓ 2014: 246).

Az általam kialakított és preferált tartalomelemzési eljárás két tartalomelemző alkalmazás fúziója. Az egyik az úgynevezett tematikus tartalomelemzés, amely egy vagy több kódoló által, kézzel végzett szisztematikus elemző tevékenység; a „kvalitatív tartalomelemzés hagyományos formája” (EHMANN–BALÁZS 2015: 731), míg a másik pedig a pszichológiai konstruktum-alapú tartalomelemzés, amelyről akkor beszélünk, ha a kutatási kérdések a kutatás témájául szolgáló jelenség valamely, a kutatást végző szakember által előre definiált és meghatározott konstruktumait célozzák meg, majd ezeket a meghatározott konstruktumokat terjeszti ki a teljes mintára. Jelen kutatás esetében ez úgy értelmezendő, hogy a *kutatás témájául szolgáló jelenség* maga a szexuális emberölés, míg az *előre meghatározott konstruktum* nem más, mint az elkövetői karakterisztikák és jellemzők, amelyeket kiterjeszttek valamennyi rendelkezésre álló esetre. Az egyes büntetőeljárások iratanyagait pedig az előre kialakított elemzési szempontrendszert követve, kézzel kódolom, ahogyan azt a tematikus tartalomelemzés előírja.

A dokumentumelemzés kódrendszerének kidolgozásakor pedig hazai (BOLYKY 2018; FARKAS 2013) és külföldi empirikus kutatások (OLIGNY et al. 2023; SUN–BEAUREGARD–CHOPIN 2023; EICHINGER–DARJEE 2021; CHOPIN–BEAUREGARD 2019) kódrendszerait vettem alapul, így alkotva meg azt a három dimenziót, amelyben a büntetőeljárások ügyiratait feldolgoztam. A három dimenzió a szociodemográfiai, a kriminológiai és a pszichológiai dimenzió volt; az egyes elkövetőket ebbe a három dimenzióba tartozó kódelemek mentén vizsgáltam.

Az elvégzett kvalitatív módszertani alapokkal rendelkező vizsgálat végül rámutatott arra, hogy a hazai minta vonatkozásában három elkövetői típus differenciálható, elsősorban az elkövetők eltérő motivációja alapján.

A hazai mintán azonosított elkövetői típusok

A megtorló-reaktív elkövetői típus

Ezt az elkövetői típust jellemzően a bosszú és a vélt vagy valós sérelem megtorlása motiválja a szexuális emberölés elkövetésekor, amelyet váratlanul, impulzív módon, reaktívan hajt végre – ahogyan arra a típus megnevezése is utal. A vizsgált elkövetői minta 30%-a (N = 7) tartozik ebbe az elkövetői típusba.

Szociodemográfiai karakterisztikáik alapján az ebbe a típusba tartozó elkövető jellemzően férfi, aki vagy a húszas évei legelején, vagy a harmincas évei végén jár (a minta átlagéletkora 29,67). Párkapcsolati státusza nem mutat konzisztenciát: egyaránt jellemző rá az egyedülálló életvitel és a párkapcsolat is. Jellemzően 8 osztályt végzett, szakképzettséggel, érettségivel nem rendelkezik. Az elkövetéskor vagy munkanélküli, vagy maximum fizikai segédmunkát végez. Az esetek döntő többségében elsőbűntényes, vagy maximum testi épség elleni bűncselekmény szerepel a kriminális előzményében. Áldozatpreferenciája női hangsúlyt mutat, akit azonban az elkövető egyaránt választhat intrafamiális vagy extrafamiális környezetből: a 7 főből 4-en családtagjuk sérelmére, míg 3-an ismeretlen személy sérelmére követték el a bűncselekményt. A sértettek korábban nem végeztek és az áldozattá válásuk idején sem folytattak prostitúciós tevékenységet.

A támadást az elkövető a sértettel való kommunikációt és vitát követően, a sértett ellenállására, hirtelen kezdi meg. Az ölési cselekmény nem megtervezett, azt a sértettel való interperszonális konfliktus robbantja ki. A konfliktus alapja, hogy a sértett visszautasítja az elkövető szexuális közeledését, a felhívásnak nem tesz eleget, ezzel az elkövetőben felgyülemlett – szexuális – feszültség nem tud legitim módon, adaptívan kielégülni, hanem agresszióba és erőszakba fordul át. Ezért is lehet, hogy az elkövetéshez használt eszköz leggyakrabban a puszta kéz: az elkövető a támadásra nem készül fel, fegyvert nem visz magával, hiszen nem számol a visszautasítás lehetőségével. Ezenkívül jellemző *modus operandi* még a szűrő-vágó eszközök használata.

Az elkövetési mód *overkill* jellegű, amely az elkövetőben fokozatosan felgyülemlett, majd a vita és visszautasítás hatására explozívaszerűen kirobbanó feszültség manifesztaciója. Az *overkill* jellegre a sértetti sérülések is reflektálnak: a sértett szinte valamennyi testtájékán sérüléseket szenved el, mind a fej-nyak, mind a torzó, mind a végtagok környékén, mind az arcon.

A szexuális erőszakra az ölési cselekmény előtt kerül sor, amikor a sértett még életben van. Azonosítható szexuális magatartásforma a vaginális és anális behatolással járó közösülés, a sértett levetkőztetése és az ejakuláció. Kínzásra, szadisztikus tendenciára vagy kézjegyszerű magatartásokra utaló jelek, trófeagyűjtés nem azonosíthatók ennél az elkövetői típusnál.

Pszichés előzménye negatív, korábbi pszichiátriai kezeltség nem áll fenn. Pszichológiai karakterisztikái a szubklinikai³ narcizmussal mutatják a legszorosabb együtt járást, amiből következik, hogy az elkövető önnön nagyszerűségébe vetett hite átlagon felüli; úgy véli, neki mindent szabad – az ellentmondást és a kritikát nem, vagy csak nagyon nehezen viseli, azt személyes sérelemnek tekinti. Toleranciaszintje és frusztrációtűrő képessége alacsony, impulzuskontrollja jellemzően alulfunkcionált. Könnyen dühbe jön, elveszíti az érzelmi és viselkedése feletti kontrollt, amely kontrollvesztett állapot erőszakban manifestálódik. Alapvető személyiségvonásai közé tartozik a narcisztikus tendencia, valamint a harag és az ingerlékenység.

A fentiek alapján az is kijelenthető, hogy ez az elkövetői típus reaktív erőszakkal jellemezhető, ami megnyilvánul mind áldozatpreferenciájában, mind a támadás kivitelezésében, mind a primer motivációban, mind a főbb pszichológiai jellemzőkben és az elkövető személyiségszerkezetében.

A szexuális-proaktív elkövetői típus

Ezt az elkövetői típust jellemzően a szexuális vágy, annak kielégítése motiválja a szexuális emberölés elkövetésekor, amelyet előre eltervezett módon, rideg-érzéketlenül hajt végre. A vizsgált elkövetői minta 57%-a (N = 13) tartozik ebbe az elkövetői típusba.

Főbb szociodemográfiai karakterisztikáik között említendő, hogy az elkövető férfi, aki jellemzően harmincas évei felett jár (bár 5 elkövető 30 év alatti volt az elkövetés idején, sőt mi több, közülük ketten még a 18. életévüket sem töltötték be – a nagy szórásból adódóan az átlagéletkor ennél a típusnál 31,85), szakiskolát vagy szakmunkásképző iskolát végzett, szakmunkás végzettséggel rendelkezik. Nőtlen, egyedülálló, párkapcsolatban nem élt. Munkavégzése nem mutat konzisztenciát: a 13 fő elkövető közül 5 fő munkanélküli, 4-4 fő pedig segédmunkásként vagy fizikai munkásként dolgozott az elkövetés idején. Gyermekkori áldozattá válás, traumatizáció nem explorált ennél a típusnál. Jellemzően első bűntényes. Áldozatpreferenciája női hangsúlyt mutat: 13 esetből mindössze 1 esetben volt férfi az áldozat; a sértettek sem az elkövetéskor, sem azt megelőzően nem végeztek prostitúciós tevékenységet. Áldozatszelekciója intrafamiliaris jelleget mutat (a 13 esetből 10-ben a sértett és az elkövető ismeretségi kapcsolatban álltak).

A primer motiváció ennél az elkövetői típusnál szexuális szükséglet és a kielégülés iránti vágy. Az elkövetés helye és helyszíne nem mutat konzisztenciát: nincs következetesség abban, hogy a cselekményre az elkövető, a sértett lakásán vagy egyéb helyszínen kerül sor.

Az elkövetésre különös kegyetlenség, *overkill* jellemző, amely a sértett sérüléseinek lokációjában fedezhető fel. Ennél a típusnál az *overkill* nem abban jelenik meg, hogy egyszerre több eszközt használ elkövetési eszközként, vagy abban, hogy az elkövetési mód

³ Szubklinikai: a klinikai szintet el nem érő, kóros-patológiás jegyeket nem mutató magatartás- és viselkedésstratégia. Alapja a spektrumszemlélet, vagyis az a nézet, hogy az egyes pszichés állapotok egy spektrumon helyezkednek el: a spektrum egyik végén a szubklinikai viselkedésstratégiák, míg a másik végén a klinikai szintet elérő mentális zavarok helyezkednek el.

extrém, hanem abban, hogy a sértett egyszerre több testtájon szenved el sérüléseket, jellemzően a fejen-arcon, a nyakon, a torzón, a végtagokon és a nemi szervek környékén – ez utóbbi differenciaként szolgálhat, tekintve, hogy a megtorló-reaktív elkövető által elkövetett támadás során a sértett nemi szervei körül nem azonosítható sérülés. Erre reflektál az elkövető által az elkövetéshez használt eszközpreferencia is: a jellemző *modus operandi* a kézzel történő fojtás, bármilyen más eszköz használata nem jellemző.

A támadás előtt jellemzően valamilyen ürüggyel elcsalja a sértettet a biztonságos közegéből, majd a támadást hirtelen, a sértettel való kommunikációt követően kezdi meg. A tanúsított erőszak proaktív: a sértettnek nem hagy lehetőséget ellenállásra vagy vitatkozásra, cselekményét határozottan és megtervezetten viszi végbe. A támadás – szemben az előző, megtorló-reaktív elkövetői típusal – ebben az esetben nem a sértett visszautasítása által generált cselekmény.

Az offenzíva során azonosított szexuális magatartások között található a vaginális behatolás és a sértett levettöltetése – ezeken kívül más szexuális magatartás, például a sértett csókolgatása, anális úton való közösülés, kínzás, a test megcsonkolása vagy eszközökkel történő szexuális aktus imitálása nem észlelhető. A szexuális erőszakra az emberölés előtt kerül sor.

Cselekményét proaktívan, megtervezetten hajtja végre, mind a szexuális erőszakot, mind az emberölést.

Pszichiátriai-pszichológiai előzménye negatív, korábbi pszichiátriai kezeltség nem áll fenn. Pszichológiai karakterisztikái a szubklinikai pszichopátiával mutatják a legszorosabb együttjárást, amiből következik, hogy az elkövető kapcsolataiban rideg-érzéketlen, interperszonális kapcsolataiban döntően manipulatív. Társas kapcsolatait jellemzően saját céljai elérése érdekében használja fel. Életvitelében szerhasználat nem jelenik meg, a cselekmény elkövetése során sem alkohol, sem más szerhatás alatt nem állt. Toleranciaszintje magas, és noha bűnügyi előzménye jellemzően nincs, ez nem jelenti azt, hogy kisebb súlyú szabálysértéseket nem követett el. Kaland- és izgalomkereső attitűddel rendelkezik, szüksége van az állandó és egyre erősödő stimulációra, hogy optimálisan tudjon működni. Alapvető személyiségvonásai közé tartozik a pszichopátiás ridegség-érzékletlenség, az empátia mentes működés és a manipulációra való magas képesség.

A nekrofil-antiszociális elkövetői típus

A hazai elkövetői minta vizsgálata során egy olyan elkövetési magatartást sikerült azonosítani, amely a nemzetközi kutatási eredmények alapján a nemzetközi mintára kevésbé jellemző. Ez pedig nem más, mint a holttesttel, a halál beálltát követő szexuális aktus létesítése. Innen ered az elkövetői típus megnevezése is: a nekrofilia olyan specifikus parafilias zavar, amikor a beteg számára a holttest látványa a szexuálisan izgató, és a látvány hatására jelenik meg a betegnél a szexuális vágy.

A vizsgált elkövetői minta 13%-a (N = 3) tartozik ebbe az elkövetői típusba. Főbb szociodemográfiai karakterisztikák: az elkövető fiatal, 17–33 év közötti férfi (átlagéletkoruk 25,75 év), aki 8 általánossal vagy attól kevesebb osztály elvégzésével rendelkezik. Az elkövetéskor 2 elkövető egyedülálló volt, míg 1 fő élettársi kapcsolatban élt. Az elkövető jellemzően segéd munkásként dolgozik. Gyermekkori áldozattá válása nem merült fel. Két elkövető

első bűntényes volt, egy elkövető esetében életellenes bűncselekmény merült fel bűnügyi előzményként.

A nekrofil-antiszociális elkövetői típus esetében felmerülhet a kockázata a sorozatelkövetésnek: a 3 elkövető közül 1 fő két személy sérelmére követett el erőszakos bűncselekményeket, így a 3 büntetőeljárásnak összesen 4 sértettje volt, továbbá egy másik elkövető vonatkozásában az igazságügyi pszichológus szakértő megjegyzi, hogy fennáll a veszélye a bűnismétlésnek és a sorozatelkövetővé válásnak.

Az elkövető áldozatpreferenciája női fókuszot mutat, a 3 bűncselekmény 4 sértettje közül ketten prostituáltként dolgoztak az áldozattá válásuk idején, míg kettő fő nem volt kapcsolatba hozható prostitúciós tevékenységgel. Az elkövetői típus áldozatszelekciója ennek fényében kevert: míg 2 elkövető ismeretségi viszonyban állt a későbbi sértettekkel, ugyanakkor az az 1 fő elkövető, aki két prostituált sérelmére követte el a cselekményeket, korábban nem ismerte őket. Így két esetben intrafamiális és egy esetben extrafamiális áldozatszelekcióról beszélünk.

A primer motiváció ennél az elkövetői típusnál igen variábilis: míg a sorozatjellegű elkövető esetében tisztán szexuális motivációról beszélünk, a másik két esetben nyereségvágyas és konfliktusfeloldó motiváció húzódik meg az elkövetés mögött.

Az elkövetés helye és helyszíne nem mutat konzisztenciát: nincs következetesség abban, hogy a bűncselekmény elkövetésére az elkövető, a sértett lakásán vagy egyéb helyszínen kerül sor.

Az elkövetésre különös kegyetlenség, *overkill* jellemző, amely egyrészt az extrém brutális elkövetési magatartásában és elkövetési módjában, másrészt a sértett kiterjedt sérüléseinek számában és lokációjában jelenik meg: a sértettek egész testtájékat érintő sérüléseket szereztek, miközben fizikai, pszichikai és szexuális kínzást is át kellett élniük. A főbb sérülések az arcon, a fej-nyaktáji régióban, a torzón, a végtagokon található. Érdekeség, hogy bár a nekrofilia alapján gondolnánk, de a sértettek nemi szerveit az elkövető nem sebezte meg – ez a megtorlóreaktív elkövetői típussal mutat hasonlóságot, a differencia a szexuális cselekmény időbeliségében érhető nyomon: a nekrofil-antiszociális elkövető a szexuális cselekményeket a halál beállta után követi el, míg a megtorlóreaktív elkövető a halál beálltat megelőzően követi el a szexuális erőszakot. A jellemző *modus operandi* ennél a típusnál is a kézzel történő fojtás, bármilyen más eszköz használata nélkül.

A támadás jellemzően hirtelen, a sértettel való kommunikációt követően kezdődik, különösebb visszautasítás vagy vita nélkül.

Az offenzíva során azonosított szexuális magatartások között található a vaginális behatolás, a sértett levetkőztetése, valamint az elkövető maszturbációja. A szexuális erőszakra az emberelés után, a halál beálltat követően kerül sor.

Pszichiátriai-pszichológiai előzménye negatív, korábbi pszichiátriai kezeltség nem áll fenn. Pszichológiai karakterisztikái a szubklinikai nekrofilia mellett a szubklinikai szadizmussal mutatják a legszorosabb együtt járást. Személyisége manipulatív, dominanciára hajlamos, mind magánéletében, mind szexuális kapcsolataiban. Ez utóbbiban alá-főlérendeltségi viszony és szadomazochista tendenciák jelenhetnek meg. Sokat fantáziál, álmodozó típus, fantáziái többségében kompenzációs mechanizmusként értékelhetők. Alapvető személyiségvonásaik közé tartozik a mások megszegényítése iránti vágy, a szexuális túlfűtöttség és a maladaptív szexuális stratégiák.

1. táblázat: A magyar mintán kidolgozott szexuális emberölést elkövetők típusainak összehasonlítása

Főbb karakterisztikák	A magyar mintán kidolgozott szexuális emberölést elkövetők tipológiája		
	Megtorló-reaktív (N = 7)	Szexuális-proaktív (N = 13)	Nekrofil-antiszociális (N = 3)
Szubklinikai stratégia	Szubklinikai nárcizmus	Szubklinikai pszichopátia	Szubklinikai nekrofilia
Korábbi típusal való hasonlóság	Harag-izgalom, sérelem-megtorló és düh által motivált	Szervezett elkövetői típus, harag-izgalom típus, szexuális erőszakal társult típus	Kevert és szadista, sérelem-megtorló, szexuális-szadisztikus
Jellemző erőszak típus	Reaktív erőszak	Proaktív erőszak	Reaktív erőszak
Szexuális erőszak	Ante mortem	Ante mortem	Post mortem
Azonosítható szexuális magatartás	Vaginális és anális közösülés a halál beálltát megelőzően	Vaginális közösülés	Vaginális közösülés
Primer motiváció	Düh, bosszú, harag	Szexuális	Szexuális, nyereségvágy, konfliktusfeloldó
Áldozatpreferencia	Kevert	Intrafamiális	Kevert: sorozatjelleg esetén extrafamiális, egyszeri eset során intrafamiális
Jellemző MO	Kézzel fojtás és szűrővágó eszköz	Kézzel fojtás	Kézzel fojtás
Overkill	Jellemző	Jellemző	Jellemző
Korcsoportmegoszlás	Vagy a húszas évei legelején, vagy a harmincas évei végén jár	Harmincas évei felett jár (34–70. életév között)	Fiatal felnőtt korú (17–33. életév között)
Átlagéletkor	29,67	31,85	25,75
Családi állapot	Egyedülálló vagy párkapcsolatban él	Egyedülálló	Egyedülálló
Munkahely	Munkanélküli, maximum fizikai segédmunkás	Munkanélküli/segédmunkás/fizikai munkás	Segédmunkás
Iskolai végzettség	8 általános	Szakiskola, szakmunkás-képző	8 általános vagy annál kevesebb
Bűnügyi előzmény	Jellemzően első büntényes	Első büntényes	Első büntényes
Pszichiátriai előzmény	Nincs	Nincs	Nincs
Kapcsolata mentális zavarral (amennyiben fennállhat)	Narcisztikus személyiségzavar, impulzuskontroll-zavar, intermittens explozív zavar	Kevert személyiségzavar, viselkedészavar	Kevert személyiségzavar, szexuális szadizmus

Forrás: a szerző szerkesztése

Az egyik legfőbb hasonlóság a három elkövetői típus között, hogy egyik elkövetői típus esetében sem áll fenn pszichés érintettség, azaz semmilyen klinikai szintet elérő mentális zavar nem volt azonosítható. Ugyancsak hasonlóság az *overkill* jellegű elkövetés, a kriminális karriernélküliség és részben az elkövető elkövetéskori családi állapota.

Lényeges differenciák, amelyek segítik az egyes elkövetői típusok egymástól való megkülönböztetését:

- eltérő szubklinikai viselkedésstratégia: a három elkövetői típus más-más szubklinikai jellemzővel rendelkezik, amelyek alapkarakterisztikáinak áttekintése segít árnyalni az elkövetők személyiségprofilját;
- eltérő primer motiváció: a megtorló-reaktív típus esetében bosszú és megtorlás, a szexuális-proaktív típus esetében szexuális, míg a nekrofil-antiszociális típus esetében kevert (szexuális, nyereségvágyas és konfliktusfeloldó);
- eltérő jellegű *overkill*:
 - megtorló-reaktív és szexuális-proaktív típusok esetén a sértett sérüléseinek magas száma és kiterjedt lokációja,
 - nekrofil-antiszociális típus esetén extrém brutalitást mutató elkövetési mód és a sértett sérüléseinek magas száma és kiterjedt lokációja;
- sérülésokozás:
 - megtorló-reaktív és nekrofil-antiszociális típusok esetén a sértett főbb testrészén történő sérülésokozás, a nemi szervek sérülése nélkül,
 - szexuális-proaktív típus esetén a sértett főbb testrészén történő sérülésokozás, a nemi szerveken és környékén való sérülésokozással együtt;
- eltérő szexuális magatartás:
 - megtorló-reaktív és szexuális-proaktív típusok esetén a szexuális erőszak *ante mortem*,
 - nekrofil-antiszociális típus esetén a szexuális erőszak *post mortem*.

Ezek a differenciák leginkább a gyakorlati munka során, különösen a bűnügyi profilalkotásban segíthetik a nyomozó hatóságot.

Összefoglalás

Jelen tanulmányban egyrészt bemutattam a főbb szexuálisemberölés-tipológiákat, másrészt beszámoltam saját kutatásom egyik eredményéről, amely nem más, mint a hazai szexuális emberölést elkövetői mintán azonosított három elkövetői típus.

A tipizálás és klasszifikáció a tudományos gondolkodás egyik kedvelt folyamata, amely részben segíti a kontextusba, keretbe helyezést, ami megkönnyíti az egyes kutatásokat, részben pedig orientálja a gyakorlati munkavégzést. A klinikai pszichológiában például a két nozológiai rendszer, a DSM (*Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* – Mentális Zavarok Diagnosztikai és Statisztikai Kézikönyve [APA 2022]) és a BNO (Betegségek Nemzetközi Osztályozása [WHO 2022]) klasszifikálja az egyes mentális zavarokat, azok tünetegyüttesét és diagnosztikai kritériumait, amelyek többek

között az elméleti kutatásokat és a gyakorlati szakemberek munkáját is nagyban segítik és meghatározzák. Így vagyunk az elkövetők klasszifikációja és tipizálása esetén is.

A szexuális emberölést elkövetők tipizálása a 20. század második felében indult meg, köszönhetően az FBI szakembereinek, akik – ugyan kis elemszámú mintán, de – elsőként tipizálták ezt az elkövetői kört, megalkotva a szervezett-szervezetlen dichotóm elkövetői típusokat, amelyeket később további két típussal egészítettek ki. A Keppel–Walter-féle elkövetői tipológia (1999), mint láttuk, szexuális erőszakos elkövetők tipizálásán alapszik, míg korunk két legmeghatározóbb tipológiarendszere egyrészt elkövetőkkel készült interjúk (OLIGNY et al. 2023) és a témában fellelhető szakirodalmak szisztematikus áttekintése útján készült másodelemzés alapján született (HIGGS et al. 2017).

Kutatásom során az első elképzelés az elkövetőkkel készült narratív interjúelemzés volt, azonban végül más kvalitatív eljárást, a dokumentum- és tartalomelemzést választottam. A mintakiválasztásánál így első lépésként konceptualizálni kellett a szexuális emberölést, majd meg kellett határozni a mintába kerülés feltételeit – ezekhez, követve a nemzetközi trendeket, az FBI definícióját vettem kiindulópontnak. Így a mintába 24 büntetőeljárás és összesen 23 elkövető került; az alacsony mintaelemszám ellenére ugyanakkor sikerült három elkövetői típust differenciálni a hazai mintán, amelyek eltérő pszichés karakterisztikákkal és kriminológiai jellemzőkkel különböztethetők meg egymástól.

A kutatás eredménye mindenképp újszerű: a tudományos vizsgálódás elsőként térképezte fel és tipizálta a Magyarországon elkövetett szexuális motivációjú emberölések elkövetőit, amely eredmény a gyakorlat számára kiemelten hasznos, különösen a szexuális jellegű emberölések felderítés- és nyomozástámogatása során.

Felhasznált irodalom

- American Psychiatric Association (2022): *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders. Fifth Edition, Text Revision*. Washington, D.C.: American Psychiatric Association. Online: <https://doi.org/10.1176/appi.books.9780890425787>
- BEAUREGARD, Eric – PROULX, Jean (2002): Profiles in the Offending Process of Nonserial Sexual Murderers. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 46(4), 386–399. Online: <https://psycnet.apa.org/doi/10.1177/0306624X02464002>
- BOLYKY Orsolya (2015a): A kiterjesztett öngyilkosságok kriminológiai háttere. In VÓKÓ György (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok*. Budapest: OKRI, 59–76.
- BOLYKY Orsolya (2015b): Született gyilkosok? Motivációk és mentális jellemzők. In TAMÁSI Erzsébet (szerk.): *Különös kegyetlenséggel... Emberölést elkövető fiatalok és fiatal felnőttek kriminológiai vizsgálata*. Budapest: OKRI, 85–103.
- BOLYKY Orsolya (2018): *Az emberölések jogi és kriminológiai jellemzői, különös tekintettel a mentális tényezők büntetőjogi értékelésére*. PhD-disszertáció. Budapest: PPKE Jog- és Államtudományi Kar Doktori Iskola. Online: <https://doi.org/10.15774/PPKE.JAK.2018.002>
- CHAN, Heng-Choon Oliver (2017): Sexual Homicide: A Review of Recent Empirical Evidence (2008 to 2015). In BROOKMAN, Fiona – MAGUIRE, Edward R. – MAGUIRE, Mike (szerk.): *The Handbook of Homicide*. Hoboken: John Wiley & Sons, 105–130. Online: <https://doi.org/10.1002/9781118924501.ch7>

- CHAN, Heng-Choon Oliver – HEIDE, Kathleen M. (2009): Sexual Homicide: A Synthesis of the Literature. *Trauma, Violence & Abuse*, 10(1), 31–54. Online: <http://dx.doi.org/10.1177/1524838008326478>
- CHOPIN, Julien – BEAUREGARD, Eric (2019): Sexual Homicide in France and Canada: An International Comparison. *Journal of Interpersonal Violence*, 36(19–20), 1–24. Online: <https://doi.org/10.1177/0886260519875547>
- DOUGLAS, John E. et al. (2006): *Crime Classification Manual. Second Edition*. San Francisco: John Wiley & Sons, Inc. Online: <https://murders.ru/Classific.pdf>
- EHMANN Bea – BALÁZS László (2015): A sarkvidékről a világűrre: a pszichológiai tartalomelemzés alkalmazása izolált kiscsoportok vizsgálatára. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 70(4/2), 723–742. Online: <https://doi.org/10.1556/0016.2015.70.4.2>
- EICHINGER, Michaela – DARJEE, Rajan (2021): Sexual Homicide in Australia and New Zealand: A Description of Offenders, Offences and Victims. *Psychiatry, Psychology and Law*, 28(1), 885–908. Online: <https://doi.org/10.1080/13218719.2021.1894261>
- FARKAS Johanna (2013): *Gyermekek sérelmére elkövetett családon belüli erőszak*. PhD-disszertáció. Miskolc: Miskolci Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola. Online: http://193.6.1.94:9080/JaDoX_Portlets/documents/document_14137_section_11868.pdf
- FOX, Bryanna – BURCKLEY, Jacquelyn – CORONA, Alexandria (2021): Psychological Profiling and Sex Offenders: A Review of the Research and Recommendations for Police Investigations. In DESLAURIERS-VARIN, Nadine – BENNELL, Craig (szerk.): *Criminal Investigations of Sexual Offenses*. Kalifornia: Springer, 17–32. Online: https://doi.org/10.1007/978-3-030-79968-7_3
- GROTH, A. N. – BURGESS, W. – HOLMSTROM, L. L. (1977): Rape: Power, Anger, and Sexuality. *American Journal of Psychiatry*, 134(11), 1239–1243. Online: <https://doi.org/10.1176/ajp.134.11.1239>
- HAZELWOOD, R. Robert – BURGESS, Ann W. (1987): An Introduction to the Serial Rapist: Research by the FBI. *FBI Law Enforcement Bulletin*, 56, 16–24.
- HIGGS, Tamsin et al. (2017): Sexual Murder Typologies: A Systematic Review. *Aggression and Violent Behavior*, 35, 1–12. Online: <http://dx.doi.org/10.1016/j.avb.2017.05.004>
- HOLMES, Ronald M. – HOLMES, Stephen T. (2002): *Profiling Violent Crimes: An Investigative Tool*. Miami: CRC Press.
- HOLMES, Ronald M. – HOLMES, Stephen T. (2009): *Serial Murder*. Thousand Oaks: SAGE.
- KEPPEL, Robert D. – WALTER, Richard (1999): Profiling Killers: A Revised Classification Model for Understanding Sexual Murder. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 43(4), 417–437. Online: <https://doi.org/10.1177/0306624X99434002>
- KERR, Kevin J. – BEECH, A. R. – MURPHY, David (2013): Sexual Homicide: Definition, Motivation and Comparison With Other Forms of Sexual Offending. *Aggression and Violent Behavior*, 18(1), 1–10. Online: <https://doi.org/10.1016/j.avb.2012.05.006>
- LEHOCZKI Ágnes (2021): *A poszt-offenzív szakasz pszichológiai vizsgálata az emberölés profilalkotásában*. PhD-disszertáció. Budapest: Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskola.
- MELOY, J. Reid (2000): The Nature and Dynamics of Sexual Homicide: An Integrative Review. *Aggression and Violent Behavior*, 5(1), 1–22. Online: [https://doi.org/10.1016/S1359-1789\(99\)00006-3](https://doi.org/10.1016/S1359-1789(99)00006-3)
- OLIGNY, Kelly-Ann et al. (2023): A New Classification of Sexual Homicide Offenders: When the Heterogeneity of Types Allows the Detection of Potential Serial Offenders. *Homicide Studies*, 29(4), 394–421. Online: <https://doi.org/10.1177/10887679231181597>

- PAGE, Josefa – TZANI-PEPELASI, Kalliopi – GAVIN, Helen (2022): Characteristics of Sexual Homicide Offenders Focusing on Child Victims: A Review of the Literature. *Trauma, Violence, & Abuse*, 24(5), 2922–2935. Online: <https://doi.org/10.1177/15248380221119511>
- PROULX, Jean – BEAUREGARD, Eric (2009): Decision Making During the Offending Process: An Assessment among Subtypes of Sexual Aggressors of Women. In BEECH, Anthony R. – CRAIG, Leam A. – BROWNE, Kevin D. (szerk.): *Assessment and Treatment of Sex Offenders: A Handbook*. Hoboken: Wiley-Blackwell, 181–197. Online: <https://doi.org/10.1002/9780470714362.ch11>
- PROULX, Jean – BEAUREGARD, Eric (2014): Pathways in the Offending Process of Extrafamilial Sexual Aggressors Against Women. In PROULX, Jean et al. (szerk.): *Pathways to Sexual Aggression*. London: Routledge, 71–109.
- PURCELL, Catherine E. – ARRIGO, Bruce A. (2006): *The Psychology of Lust Murder – Paraphilia, Sexual Killing, and Sexual Homicide*. San Diego: Academic Press.
- RESSLER, Robert K. – BURGESS, Ann W. – DOUGLAS, John (1988): *Sexual Homicide: Patterns and Motives*. New York: Free Press.
- REVITCH, Eugene – SCHLESINGER, Louis (1989): *Sex Murder and Sex Aggression: Phenomenology, Psychopathology, Psychodynamics and Prognosis*. Springfield, IL: Charles C Thomas. Online: <https://archive.org/details/sexmurdersexagr0000revi/page/144/mode/2up>
- SKOTT, Sara et al. (2019): The Consistency of Sexual Homicide Characteristics and Typologies Across Countries: A Comparison of Canadian and Scottish Sexual Homicides. *Journal of Sexual Aggression*, 27(1), 18–34. Online: <https://doi.org/10.1080/13552600.2019.1697831>
- SUN, Poppy – BEAUREGARD, Eric – CHOPIN, Julien (2023): The Significance of Unusual Acts in Sexual Homicide. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 20(3), 181–195. Online: <https://doi.org/10.1002/jip.1619>
- SZIJJÁRTÓ Linda (2014): *A machiavellista stratégia természete: A viselkedés, a személyiségvonások és az érzelmi intelligencia szerepe a machiavellista egyének által hozott döntéseik létrejöttében*. PhD-disszertáció. Pécs: Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Pszichológiai Doktori Iskola. Online: <https://pea.lib.pte.hu/bitstreams/03eeddf7-8feb-4165-ab87-f13238a342b9/download>
- SZOKOLSZKY Ágnes (2004): *Kutatómunka a pszichológiában*. Budapest: Osiris.
- TAMÁSI Erzsébet (2007): *A családon belüli erőszak férfi szereplői*. PhD-disszertáció. Miskolc: Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola. Online: http://193.6.1.94:9080/JaDoX_Portlets/documents/document_5512_section_828.pdf
- World Health Organisation (2022): *The 11th Revision of the International Classification of Diseases (ICD-11)*. Genf: WHO.

The Road to Success or Failure?

Trends in Marijuana Use in Germany Immediately before and after Legalisation

Bernadett HORVÁTH-BACSO¹

Introduction: In the spring of 2024, Germany partially legalised marijuana use, allowing adults to possess and consume limited amounts of cannabis. This move sparked significant social and political debate, but also created new research opportunities for analysing the effects of drug policy.

Aims: This study aims to analyse how marijuana consumption has changed in the months before and after legalisation. Is this path leading to success or failure?

Methodology: The study was conducted using the most recent information and literature reviews available from 2023 onwards. The author reviewed content from various scientific fields to update and expand her knowledge of the subject.

Result: Based on the data available so far, consumption has increased, especially among young adults (aged 18–29), but it is also evident that younger and younger people are trying cannabis. The increase in recent years is cause for concern. Currently, German consumers face the problem of difficulty in obtaining the legally permissible amount, mainly due to underdeveloped infrastructure and bureaucracy. According to surveys, most people tried the drug out of curiosity or for recreational purposes, while regular users mainly use it to relieve stress or treat sleep disorders. Some studies suggest that, in parallel with partial legalisation, the black market share of cannabis has also started to grow, as the delay in obtaining legal cannabis may result in people turning to illegal sources while waiting to purchase the legalised substance. Illegal dealers are also adapting to the changed situation by selling their products more cheaply and in larger quantities, making it easier for consumers to obtain the drug, even though more and more people would prefer controlled-quality,

¹ PhD student, Ludovika University of Public Service, Faculty of Law Enforcement, Department of Foreign Languages for Specific Purposes, Doctoral School of Police Sciences and Law Enforcement, e-mail: horvath-bacso.bernadett@uni-nke.hu

legally available products. It is also important to mention that the prescription of cannabis for medical purposes has increased many times over, which may hinder the proper functioning of the healthcare system and increase the risks of consumption, especially since it can now be prescribed electronically. The authorities are paying particular attention to protecting young people and strengthening prevention campaigns, but they believe that prevention alone is not enough.

Conclusion: Overall, it can be said that the trend in marijuana consumption in Germany has not yet achieved the planned goal following partial legalisation, which, let us face it, is almost impossible in just one year. The German people do not want a complete ban again, and the regulation has caused conflicts between political parties, but further detailed research is needed to accurately assess the longer-term social, health and economic impacts.

Keywords: partial legalisation in Germany, effectiveness, road accidents, medical use, drug policy

Introduction

What has prompted Germany to legalise cannabis? The 1961 UN Convention listed marijuana as one of the most dangerous drugs (United Nations 1961). Since then, it is not new that there have been several attempts to legalise cannabis in Germany. In 1992, the state of Hesse was the first to propose coffeeshops in support of legalisation, followed four years later by the state of Schleswig-Holstein, but there have been various proposals from different states, ranging from coffeeshops to medical marijuana (Hessisches Landeskriminalamt Wiesbaden 1992). However, eight years ago, the German Parliament accepted the use of marijuana for medicinal purposes, opening the door to the pro-legalisation community. In 2020, marijuana was removed from the UN's list of the most dangerous drugs (World Health Organization 2020). Political parties differed on this issue, but the 'traffic light coalition' of Greens, SPD and FDP also supported controlled recreational use of marijuana, so in 2021 the three-party coalition, led by Olaf Scholz, pledged to support a cannabis legalisation initiative at federal level.

In the following years, draft laws were developed, which naturally led to social and professional debates. Legislation was passed in several stages. In the first stage, it was decided that a maximum of 20 grams of marijuana could be possessed by people using the substance, that 18 to 21-year-olds could buy cannabis containing up to 10% THC, and that people over 21 could buy cannabis containing up to 15% THC from pharmacies or from licensed marijuana shops (KEILBACH 2021). As with alcohol and tobacco products, legally sold cannabis will be taxed. It was already highlighted in the draft at the time that shops selling cannabis could not be opened in the vicinity of nurseries and schools. In addition, it was considered important to ban the importation of marijuana and the advertising of marijuana.

In 2023, the Liberals were eager to get the licence, and then one spring day they presented a new draft, which stated that consumers could buy up to 25 grams, but only from cannabis clubs. They would be able to buy a total of 50 grams of cannabis in a month. For home cultivation, on the other hand, people would be allowed to keep 3 hemp plants (Südwestrundfunk 2025). It was essential for the German Government that they comply, of course, with the international convention to which Germany is a signatory. There were various criticisms of the first draft in terms of THC content and quantity. In 2023, the idea was modified and a two-tier system was introduced. Initially, only cannabis clubs would be allowed to sell marijuana, where members could buy up to 50 grams and grow 3 hemp plants at home. After that, the second step, which is still to come, would be for licensed shops to distribute the product. Because of the system introduced, the income previously calculated has been considerably less than originally anticipated. Controversy persisted, as the police also considered that it was almost impossible to measure the THC content and verify whether the product was legally or illegally obtained. Following the coalition agreement of 2021 and the revision of the 2022–2023 draft law, Germany took the historic step of partially legalising marijuana consumption in the spring of 2024.

The Conservative parties still did not support this decision, but a compromise of sorts was reached to invest more energy and money in prevention and to be much stricter in controls and to keep a constant check on cannabis clubs. German citizens and consumers living in Germany will be able to grow and possess cannabis for their own use, subject to limits of course.

Several factors influenced the approval of the draft. Coalition political pressure was not the only driving force behind cannabis legalisation, although it could be said that it was essential to fulfil the coalition agreement that their programme included the legalisation of marijuana. In addition, the parties had to take account of the changing public opinion, as society seemed to be becoming more liberal and they did not want to lose the trust of the electorate. Mostly young people supported the cannabis bill, disagreeing with the harsh condemnation of consumers. Year after year, there was more controversy because they believed that prohibition had not fulfilled the faith they had in it, as marijuana consumption had not decreased because of prohibition. The black market continued to flourish and police work multiplied. The German Government says the policy of prohibition has failed.

SPD health minister Karl Lauterbach said the ban was ‘damaging’. Despite this, as a doctor, he does not support the use of marijuana, he does not encourage society to take the substance, his aim is to bring about a health policy reform in which the use of cannabis is more transparent, controlled and sanitary (Bundesministerium für Gesundheit 2025; Federal Government 2024). This kind of change was also desired by other countries and thus probably indirectly influenced German thinking. As a kind of international pressure, several countries within the European Union, such as Malta, Luxembourg and Germany have legalised cannabis, in addition to the U.S., Canada and Uruguay, and even Chechnya has already passed a law on cannabis consumption (EMCDDA 2023).

In 2021, Malta became the first EU country to pass a law on the legal consumption of cannabis, allowing people over 18 to possess 7 grams of marijuana for personal use and 4 shrubs for cultivation, and up to 25 grams of dried product. Members of the Cannabis

Social Club, a non-profit community distribution club, may consume 7 grams of cannabis per day and 50 grams per month. However, they are not allowed to smoke pot in public places because they have to pay a high fine and can be fined if they exceed the limit. According to the Eurobarometer survey, cannabis use will have decreased by 2024. The law was adopted to curb the illegal market and drug-related crime and to protect consumers more effectively (NORMAN 2024).

Luxembourg is a year ahead of Germany in legalising cannabis, having approved a draft law in 2023 that allows consumers over 18 to consume, possess and grow 4 cannabis plants for recreational use in their own households. However, use in public places is still prohibited, and if they violate it, they can be fined or prosecuted and even imprisoned, depending on the quantity (NORMAN 2025). The Luxembourg decision has also had a major impact on German decision making, as it crossed the Rubicon. The law was adopted in order to curb the illegal market and drug-related crime, and to protect consumers more effectively.

Among the countries surrounding Germany in Central Europe, the Czech Republic was the pioneer of decriminalisation from the East, who have for 15 years pursued liberal policies that are seen as tolerant of drug users and seem to work without extra social disruption. In several cases, the Germans cite the Czechs as having to find a middle ground between prohibition and excessive liberalism. The use of cannabis has been decriminalised in the Czech Republic. They requested an amendment to the Penal Code, which was adopted on 30 May 2025. Under the changes, Czechs will soon be able to keep 25 grams of cannabis outside their homes and grow 3 hemp plants at home, but can have up to 100 grams of dried hemp per household (VALDOVINOS 2025). Of course, deviations from these quantities, depending on the difference, will either result in a misdemeanour for Czech citizens or a prison sentence of between 1 and 3 years. They are aiming for the law to come into force in January next year, which they expect to generate billions of euros in revenue, and they also want to see a reduction in the burden on prisons (ČIHÁK et al. 2025). They also plan to set up cannabis clubs, selling strictly controlled, quality products.

In addition to these countries, other countries may have shaped the German way of thinking. In the Netherlands, neighbouring Germany, coffeeshops have been operating for several years, where consumers over the age of 18 who are Dutch residents or live there legally can buy marijuana for themselves (Niederlande 2025). Users have to register and can buy 5 grams of marijuana in a coffeeshop, which can have a maximum of 2,000 members. Under the regulations, possession, production and distribution of marijuana consumed outside a coffee shop is a criminal offence. However, the consumption of drugs by persons over the age of 18 is not a criminal offence, so in principle consumption on the street is a maximum offence. Their drug policy focuses on crime prevention and harm reduction as a primary objective. In 2023, the Netherlands also launched a pilot programme to legalise both cultivation and consumption. Licensed growers will supply the products to coffee shops, giving consumers access to controlled, quality-clean products. They also hope to curb the black market. Last year, more cities joined the programme, which is expected to run for 4 years. Depending on the results, the government may decide to make changes. Dutch political parties are more or less unhappy with the current situation, with the far-right wanting to close coffee shops and return to a total ban.

The Germans also saw the downsides of the Dutch model, with problems in tourism and a boom in illegal trade, and they wanted to see a stricter system implemented.

Switzerland also seems to be opening up to legalisation. As a first step, in 2021, pilot projects were launched to allow people who register for this programme to consume cannabis in a regulated way, with access to it in pharmacies or social clubs (Federal Office of Public Health 2021). The cannabis purchased there is a clean and controlled product. In February 2025, a parliamentary committee in Switzerland tabled a bill that would allow the consumption, purchase, possession and cultivation of cannabis, albeit within strict limits. Among their main proposals is that 3 hemp plants could be cultivated for personal use only. Consumers would have access to the drug in non-profit and public shops, which would be fully compliant with quality standards and sell strictly controlled products. Persons who use cannabis would not be allowed to drive a motor vehicle, as there would be a zero tolerance regulation for consumers.

Of course, the counter-example is also a model, since France also strictly punishes recreational cannabis use, but has one of the highest rates of use in Europe. Since 2021, they have also had an experiment testing the effects of medical cannabis. In conclusion, both positive and negative examples have influenced Germany's decision-making, and their decision was taken in a European context.

This decision marked a milestone as the social debate over the liberalisation of drug policy intensified. The German Government wanted to further protect young users from various synthetic substances and dangerous drug use, to curb the black market and, last but not least, to strengthen social control. Will legalisation be a success? Has it really had the desired effect so far, or have new problems arisen? The law strictly regulated age, quantity and access to the drug.

In Germany, cannabis has been removed from the list of prohibited substances in the Drugs Act and the following have been allowed under partial legalisation (Bundesministerium für Gesundheit 2025).

- People can keep 50 grams of dried cannabis and 3 cannabis plants for their own consumption at home.
- There is also a limit on the amount of cannabis that can be possessed in public by people over 18 years of age, up to a maximum of 25 grams.
- You can order cannabis seeds from EU Member States for home cultivation.
- Community clubs have also been set up to share the consumption of the substance.

Social and political pressure

What prompted Germany to legalise cannabis? It was probably indirect social and political pressure that led to the change in legislation, as society seemed to be moving towards more liberal thinking and the example of several other countries was also putting pressure on German politics. The ban continued to be ineffective, and the coalition government was also committed to legalising cannabis, so it became almost inevitable that they would move in this direction. First, a strictly regulated, partial liberalisation of cannabis was

achieved through the establishment of a tiered system and political compromise, as cannabis clubs do not operate on a commercial basis. The German Government has decided that marijuana use cannot be completely banned. The goal of the police and law enforcement is to ensure the safety of citizens (FÓRIZS–LIPPAI 2025). The decision to legalise cannabis is a move towards putting cannabis use in a safe framework and protecting its citizens, as it is one of the most commonly consumed substances in their country. The idea that society is moving towards decriminalisation is gaining ground.

However, the German Ministry of Health has also pointed out that cannabis use can be harmful, especially for people with mental illness and for young people and young adults. The focus remains on effective prevention (SZENT-IVÁNYI 2022). The basis of their programme is to communicate openly about the health problems caused by cannabis and to get this across to the general population through a campaign. Health is the most important thing. One of the biggest problems is the consumption of cannabis obtained illegally, mostly on the black market, as most of the time it is uncontrolled and often combined with dangerous substances. Consumption of unclean cannabis can cause serious problems and can be particularly harmful to health. The government believes partial legalisation is a safer alternative.

For years, the justice system has been burdened by the criminal prosecution of cannabis-related offences. It is believed that partial legalisation will reduce the burden on police officers, freeing them to work less on crimes caused by drug users and freeing them to spend more time on other cases.

Trends

Firstly, it can be demonstrated that, looking at the period from 2023 onwards, consumption rates will continue to rise. The number of young people who have consumed cannabis at least once in their lives has increased. At the level of experimentation, marijuana consumption has also become more popular among young adults (aged 18–29) (KARACHALIOU et al. 2024). To a lesser extent, however, there has also been a change in the 30–45 age group, which shows an upward trend. According to the Centre for Monitoring Drug Use, which monitors annual drug use, people continue to use cannabis rather than synthetic drugs.

In addition to the change in rates, not only has the number of users changed, but the frequency of cannabis use has also increased. Daily use is characterised by a small increase in rates, while regular users are gradually increasing, meaning that they use the drug several times a week, almost doubling in 2 years. Among young adults, many use marijuana at least once a week (Bundeszentrale für gesundheitliche Aufklärung 2024).

I wonder what motivates Germans to try marijuana and consume cannabis. EMCDDA surveys, among others, have shown that several factors influence the use of cannabis (EMCDDA 2024). In the first place, young people are driven by the desire to experience new things and by curiosity. They are not familiar with marijuana and do not have full information about its effects and the consequences of its use. Then, marijuana is used recreationally, i.e. for recreational purposes, most often at a party or a gathering of

friends. They want to relax because in many cases they feel that they are under too much pressure, even at school level. The reason behind it is that it reduces stress and relieves tension in people. High expectations, test papers, exams, pressure at work can prove too much. Closely related to these facts is the fact that sleep problems, the treatment of sleep disorders and, last but not least, but still not least, the use of cannabis for medical purposes is aimed at relieving chronic pain. In the months following partial legalisation, curiosity has been the main focus, while the use of the drug to solve problems and for stress is increasing.

Licensing has also brought some changes in consumption patterns. However, the most popular form of consumption is still the classic “joint” (weed cigarette). More than three quarters of users use cannabis in this way. However, new vaporisation systems are emerging, which promise a much healthier way of consumption, as the THC in the plant is not ingested by the user after combustion, but by vaporisation from the plant, which does not produce tar. In this way, less of the harmful substance is introduced into the body during consumption. It is also worth mentioning the consumption in edible form, such as cakes or sweets, but this is still a rare practice in Germany.

The nature of cannabis consumption venues has changed. Three-quarters of users consume marijuana mainly at home, in other private residences, or in the company of friends. Despite the fact that it has always been illegal to consume cannabis in public places, and within 100 metres of kindergartens, schools and sports facilities, many people still use marijuana in public places (Deutschlandfunk 2024). In the initial phase, it appears that there are still unresolved issues, as cannabis clubs are not functioning as planned, as they are still not very popular, have limited membership, and, due to the slow issuance of licenses, there are currently only about 200 cannabis clubs in Germany.

Regional differences can also be observed within Germany. In large cities such as Berlin, Hamburg and Cologne, the proportion of consumers is significantly higher than in rural areas.

However, in certain areas of eastern Germany, the increase in consumption has not been as spectacular so far. In contrast, the data recorded in the western provinces show high values, probably due to the drug policy across the border.

The main aim of legalisation is to curb the trade in drugs from illegal sources in Germany. However, the figures for the first year of legalisation do not show this. The German Police Federation (DPolG) states in a report at the end of 2024 that the volume of black market trade has increased by approximately 20% (Deutsche Polizeigewerkschaft im DBB 2025). The lack of licensed shops and growers' circles means that market demand cannot be met. Slow licensing processes continue to drive consumers towards illegal procurement. Many people still obtained the substance from illegal sources in 2024. One of the most important goals of the regulation is to curb the black market as much as possible and reduce easy access to illegal substances.

The illicit market has also adapted quickly to the changes that legalisation has brought, as it can offer psychoactive substances at a significantly lower price than legal products. The wide range of products available is also on the side of the illegal traders, both in terms of strength and choice (e.g. indica, sativa, hybrid varieties) (EMCDDA 2024). The shopping process is also consumer-friendly, with no lengthy registration

process like in legal shops or clubs. Quality risk is a factor in the black market that many people do not take into account (EMCDDA 2024). Its place of origin and purity are often unknown. Laboratory tests have shown that illegally sourced products contain various contaminants such as pesticides and fungal toxins. In addition, the THC content of these dubious-source drugs is extremely high, which is very dangerous as it increases the risk of psychosis and anxiety disorders, especially in younger consumers.

Due to the fledgling licensing system, the situation for the police has also become more complicated as a result of the changed circumstances. This is because partial legalisation has created a legal gray area, which makes it difficult to take clear action against the black market (Südwestrundfunk 2025). Although it is legal to possess a small amount of legally obtained drugs, possession or trafficking of drugs in excess of the specified amount will still result in retaliation. The purchase and distribution of a black market drug remains a criminal offence. According to Ralf Kusterer, President of the German Police Union (DPolG), illegal drug trafficking on the black market continues to flourish. However, it is becoming increasingly difficult for the authorities to prove whether or not the origin of a drug is legal. The Vice-President of the German Federal Police Union believes that this law will not only reduce the workload of the police, but will also increase the burden. According to Alexander Poitz, police officers will not be able to say exactly how pure the drug is, how many grams of cannabis are involved, or how far away marijuana users are from the institutions (Deutsche Polizeigewerkschaft im DBB 2025).

The German police are concerned about the cannabis law not only because of the black market, but also because of the increase in traffic accidents. For road traffic, 3.5 nanograms per millilitre of tetrahydrocannabinol is allowed, and if this limit is exceeded, a fine of €500 and/or a one-month driving ban can be imposed (EMCDDA 2025).

Bayerischer Rundfunk reported that the Munich police have reported an increase of more than 50% in the number of road traffic accidents where THC content was involved (Bavarian State Ministry of the Interior, Sport and Integration 2024). The number of THC-related accidents is also on the rise in most provinces, but there are still many more fatal accidents under the influence of alcohol. The combined consumption of alcohol and cannabis is particularly dangerous, so cannabis users are prohibited from driving under the influence of alcohol. In addition, of course, newly-licensed drivers and young drivers under the age of 21 are not allowed to consume cannabis at all.

Protection of minors will remain a priority, as has been the case so far, but research has shown that preventive information in schools is no longer sufficient, as the number of underage consumers continues to rise. Prevention programmes are being transformed, trying to build on a more complex, comprehensive strategy to ensure that people have access to timely and relevant information and to focus on developing young people's resilience (Deutsche Polizeigewerkschaft im DBB 2025). It can lead to serious health and social problems if young people are already turning to drugs to feel better or to reduce stress.

Under the new regulations, access to medical cannabis has been modified so that doctors can prescribe it via e-prescription, even based on an online consultation (BURK-SCHOPPE 2025). This is a difficult decision for healthcare professionals, as doctors are not always able to determine whether patients really need cannabis for therapeutic purposes

or not. As for the future, it is unclear where this process will lead and how it will affect healthcare.

Of course, despite the many questions and negative statements, the positive effects of marijuana legalisation could be seen in several areas in Germany, as there are two sides to every coin. First of all, curbing drug trafficking is one of the main goals, which will take several years to achieve. Partial legalisation could reduce the number of drugs purchased on the illegal market, because over time it will become important for consumers to buy and consume products from legal sources and of controlled quality. If this regulation achieves this effect, it will become more difficult for criminal organisations to operate. In such cases, police resources could be freed up, as criminal proceedings for marijuana possession would decrease, placing less burden on the police and allowing them to focus more attention on more serious crimes.

The regulation could change not only the work of police officers, but also that of doctors. Safer consumption would also reduce the risk of harm to patients' health due to controlled quality substances, as the product they purchase would not be contaminated with various substances. In addition, providing patients with professional information could help them avoid regular consumption of the drug, which could prevent addiction. Furthermore, according to several studies, the medical use of cannabis alleviates pain and can be a cure for various diseases. Changes may occur outside the judicial and healthcare sectors, and partial legalisation may even create new jobs, as this new industry could open new doors for the pharmaceutical industry, the commercial sector and logistics. In addition, the state could also benefit from this legalisation in the future, as it can expect revenue from taxes, which, if used wisely, could be reinvested in healthcare and prevention.

Conclusion

The partial legalisation in Germany has led to serious debates within political parties. Some parties believe that it was a mistake to introduce this regulation and would opt for stricter measures, while others believe that time will solve the problem, as this one year has proven to be too short and this regulation may even lead to positive changes in the future. The reasons and objectives are important, namely to curb the black market, increase social control and, of course, protect consumers, but the regulation still needs to be refined. Based on research, reports, studies and articles published since 2023, it can be observed that the initial problems associated with partial legalisation exist in Germany just as they did in Canada and the United States. Even before the licence was granted in Germany, there was a growing trend toward a thriving black market and problems in various areas, such as increasing prevalence, which is unlikely to change or be eliminated within a year, but the desired effect is expected to be achieved in the long term. In order for the legal market to expand, time, energy, traders and logistics are needed, which is a long-term process.

In Canada, it has been shown after several years that consumption habits and health indicators have changed. It is very difficult to find a balance between the expanding legal

market and the suppression of the black market, and to determine the extent of the health risks involved and how quickly this can be achieved.

According to DEBRA's research, there was no change in cannabis use in 2024, while EMCDDA research shows that consumption is increasing (DEBRA 2024). More and more young people are trying the drug, and the black market continues to flourish. Germans tend to support the partial legalisation of cannabis. According to a survey conducted by the Forsa polling institute, more than half of the respondents (55%) do not want the cannabis law to be repealed, while 36% would support its repeal (Bundeszentrale für politische Bildung 2025).

Furthermore, questions arise as to where the increase in the use of medical cannabis will lead, given that after a telemedical consultation, doctors can prescribe cannabis for medical use, which patients can obtain from pharmacies or even by mail order (BURK-SCHOPPE 2025).

Political debates on the partial legalisation of cannabis in Germany are likely to continue in the future. In the long term, it remains to be seen whether the German state will want to change the regulations and possibly make them more effective, as well as successfully develop a drug policy that will be sustainable in the future.

References

- Bavarian State Ministry of the Interior, Sport and Integration (2024): *Road Accident Statistics 2024*. Online: <https://www.stmi.bayern.de/assets/stmi/med/aktuell/250220-pk-bayerische-verkehrsunfallstatistik-2024.pdf4>
- Bundesministerium für Gesundheit (2025): *Fragen und Antworten zum Cannabisgesetz*. Online: <https://www.bundesgesundheitsministerium.de/themen/cannabis/faq-cannabisgesetz.html>
- Bundeszentrale für gesundheitliche Aufklärung (2024): „Die Drogenaffinität Jugendlicher in der Bundesrepublik Deutschland 2023“ – *Ergebnisse zum Cannabiskonsum*. Online: https://www.bioeg.de/fileadmin/user_upload/PDF/pressemitteilungen/daten_und_fakten/Infoblatt_Drogenaffinit%C3%A4tstudie_2023_Cannabis.pdf
- Bundeszentrale für politische Bildung (2025): Ein Jahr Cannabisgesetz. *Bundeszentrale für politische Bildung*, 27 March 2025. Online: <https://www.bpb.de/kurz-knapp/hintergrund-aktuell/560832/ein-jahr-cannabisgesetz/>
- BURK, Enno – SCHOPPE, Christoph (2025): Cannabis Legalisation: What Plans Does Germany's Incoming Government Have? *Gleiss Lutz*, 25 April 2025. Online: <https://www.gleisslutz.com/en/news-events/know-how/cannabis-legalisation-what-plans-does-germanys-incoming-government-have>
- ČIHÁK, Jakub – DUŠEK, Libor – BĚLÁČKOVÁ, Vendula (2025): Ex-Ante Analysis of the Costs and Benefits of Legalizing Cannabis Markets in the Czech Republic. *Journal of Benefit-Cost Analysis*, 16(1), 52–78. Online: <https://doi.org/10.1017/bca.2024.45>
- DEBRA (2024): *Cannabis Consumption*. Online: https://www-debra--study-info.translate.google/?_x_tr_sl=auto&_x_tr_tl=en&_x_tr_hl=en-US&_x_tr_pto=wapp
- Deutsche Polizeigewerkschaft im DBB (2025): *Drogenpolitik/Legalisierung von Drogen*. Online: <https://www.dpog.de/ueber-uns/positionen/drogenpolitik/>

- Deutschlandfunk (2024): Cannabis-Legalisierung. Selbst beim Kiffen regiert das deutsche Vereinswesen. *Deutschlandfunk*, 12 September 2024. Online: <https://www.deutschlandfunk.de/legalisierung-cannabis-deutschland-ampelkoalition-100.html>
- EMCDDA (2023): *European Drug Report 2023: Trends and Developments*. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. Online: <https://doi.org/10.2810/161905>
- EMCDDA (2024): *European Drug Report 2024: Trends and Developments*. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. Online: <https://doi.org/10.2810/91693>
- EMCDDA (2025): *European Drug Report 2025: Trends and Developments*. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. Online: <https://doi.org/10.2810/3504283>
- Federal Government (2024): *Bulletin der Bundesregierung. Rede des Bundesministers für Gesundheit, Dr. Karl Lauterbach*. Online: <https://www.bundesregierung.de/resource/blob/975954/2262170/9c4156948b873bee06db524870b3b6e3/17-1-bmg-bt-data.pdf?download=1>
- Federal Office of Public Health (2021): *Pilot Trials with Cannabis*. Online: <https://www.bag.admin.ch/en/pilot-trials-with-cannabis>
- FÓRIZS, Sándor – LIPPAI, Zsolt (2024): Kitekintés Németország magánbiztonsági rendszerére. *Magyar Rendészet*, 24(4), 81–102. Online: <https://doi.org/10.32577/mr.2024.4.5>
- Hessisches Landeskriminalamt Wiesbaden (1992): *Polizeiliche Kriminalstatistik des Landes Hessen*. Online: https://starweb.hessen.de/cache/hessen/polizeistatistik_1992.pdf
- KARACHALIOU, Krystallia – NEUMEIER, Esther – OLDERBAK, Sally – MÖCKL, Justin – KROWARTZ, Eva-Maria – SCHNEIDER, Franziska (2024): *Drogen. Workbook Drugs. Bericht 2024 des nationalen REITOX-Knotenpunkts an die EUDA (Datenjahr 2023 / 2024)*. Online: https://www.dbdd.de/file-admin/user_upload_dbdd/05_Publikationen/PDFs_Reitox-Bericht/REITOX_BERICHT_2024/REITOX_BERICHT_2024_Drogen.pdf
- KEILBACH, Miriam (2021): Cannabis legalisieren, aber wie? Was die Ampelregierung beachten muss. *RedaktionsNetzwerk Deutschland*, 24 December 2021. Online: <https://www.rnd.de/politik/cannabis-legalisierung-was-die-ampel-regierung-beachten-muss-C4BDZ4ELUFLDIOJSWS4F4FIFA.html>
- Niederlande (2025): *Niederländische Coffeeshops*. Online: <https://www.holland.com/de/tourist/finde-deinen-weg/informationen/niederlandische-coffeeshops>
- NORMAN, Hazel (2024): Malta Cannabis Legalization Has Not Led to Increased Consumption Rates. *International Cannabis Business Conference*, 10 December 2024. Online: <https://internationalcbc.com/malta-cannabis-legalization-has-not-led-to-increased-consumption-rates/>
- NORMAN, Hazel (2025): Luxembourg Cannabis Use Survey Provides Insight. *International Cannabis Business Conference*, 23 March 2025. Online: <https://internationalcbc.com/luxembourg-cannabis-use-survey-provides-insigh>
- Südwestrundfunk (2025): „Ziel verfehlt“: Polizei und Justiz in BW kritisieren Cannabis-Gesetz. *Südwestrundfunk*, 18 May 2025. Online: <https://www.swr.de/swraktuell/baden-wuerttemberg/polizei-kritik-an-cannabis-gesetz-100.html>
- Swissinfo (2022): Cannabis Trial: Basel Pharmacies to Charge Black-market Prices. *Swissinfo*, 18 August 2022. Online: <https://www.swissinfo.ch/eng/society/cannabis-trial-basel-pharmacies-to-charge-black-market-prices/47835590#:~:text=The%20prices%20charged%20by%20the%20pharmacies%20will%20be,of%20Public%20Health%20approved%20the%20pilot%20in%20April>

- SZENT-IVÁNYI, Tim (2022): Details zur Cannabislegalisierung: Mit diesen Eckpunkten plant Lauterbach. *RedaktionsNetzwerk Deutschland*, 19 October 2022. Online: <https://www.rnd.de/politik/cannabis-legalisierung-besitz-von-20-gramm-kuenftig-straaffrei-alle-bekanntens-details-zu-lauterbachs-mrg6w7h-vyfcu7oiv7arzx7ze2e.html>
- United Nations (1961): *Single Convention on Narcotic Drugs*, 1961. Online: https://www.unodc.org/pdf/convention_1961_en.pdf
- VALDOVINOS, Arnau (2025): Medical Cannabis is Going Mainstream in Czechia Driven by Prescription Reform. *Cannamonitor*, 4 February 2025. Online: <https://cannamonitor.com/medical-cannabis-is-going-mainstream-in-czechia/>
- World Health Organization (2020): *UN Commission on Narcotic Drugs Reclassifies Cannabis to Recognize Its Therapeutic Uses*. Online: <https://www.who.int/news/item/04-12-2020-un-commission-on-narcotic-drugs-reclassifies-cannabis-to-recognize-its-therapeutic-uses>

Az ADHD fiatalkorú bűnelkövetők esetében való előfordulásának vizsgálata, különös tekintettel az oktatási és kriminológiai összefüggésekre a nemzetközi szakirodalom tükrében¹

Examining the Prevalence of ADHD in Juvenile Offenders, With Particular Reference to the Educational and Criminological Contexts in the Light of International Literature

MIKLÓSI Márta²

Bevezetés: Az ADHD hatásai szerteágazók, a kutatók egyértelműen összefüggésbe hozzák a bűnelkövetői magatartással. A fiatalkorú bűnelkövetők körében az ADHD előfordulási gyakorisága jelentősen magasabb, mint az általános populációban, ami mind oktatási, mind kriminológiai szempontból mélyreható következményekkel jár.

Célkitűzés: Tanulmányunkban az ADHD tüneteinek, diagnosztizálási eszközeinek bemutatása mellett feltárjuk, milyen elméletek húzódnak meg a fiatalkorúak bűnelkövetővé válásának hátterében, valamint kitérünk annak vizsgálatára, milyen összefüggések fedezhetők fel ezen elkövetők oktatási kihívásai és kriminológiai jellemzői vonatkozásában.

Módszer: A téma alapos megismeréséhez felkutattuk az ADHD fiatalkorú bűnelkövetők körében történő előfordulására vonatkozó tudományos szakirodalmat (elsődlegesen a nemzetközi tanulmányokra fókuszálva), főleg a téma pszichológiai, oktatási, kriminológiai vetületét vizsgálva. Nemcsak tanulmányokat, de szisztematikus összefoglalókat is feldolgoztunk a téma jobb megismerése érdekében.

Következtetések: A tanulmány legfőbb értéke a téma szakirodalmi hátterének feldolgozása mellett annak bemutatása, milyen összefüggés fedezhető

¹ A tanulmány a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj (azonosítószám: BO/00099/24/2) támogatásával készült.

² Debreceni Egyetem Nevelés- és Művelődéstudományi Intézet, e-mail: miklosimarta@unideb.hu

fel az oktatási és kriminológiai következmények között. Az ADHD korai felismerése az oktatás során kulcsfontosságú, mert mérsékelheti a bűnelkövetés kockázatát azáltal, hogy személyre szabott beavatkozásokat biztosít, amelyek mind a tanulmányi, mind a viselkedési szükségleteket figyelembe veszik. A fiatalkorú bűnelkövetők körében megjelenő ADHD vizsgálata kulcsfontosságú, a velük való foglalkozás mindannyiunk közös érdeke, mert hozzájárulhat ahhoz, hogy a fiatalkorú felnőtt korára rezisztenssé váljon, és ne kövessen el újabb bűncselekményt.

Kulcsszavak: ADHD, fiatalkorú bűnelkövetők, első bűncselekmény, impulzivitás, hiperaktivitás

Introduction: The effects of ADHD are wide-ranging, with researchers clearly linking it to offending behaviour. The prevalence of ADHD among juvenile offenders is significantly higher than in the general population, with profound implications for both education and criminology.

Objectives: In this study, we will explore the theories behind the development of ADHD as a symptom and diagnostic tool in juvenile delinquency, and explore the links between the educational challenges and criminological characteristics of these offenders.

Methods: To gain a thorough understanding of the topic, the academic literature on the prevalence of ADHD among juvenile offenders was reviewed (focusing primarily on international studies), mainly examining the psychological, educational and criminological dimensions of the topic. Not only studies, but also systematic summaries have been processed in order to gain a better understanding of the topic.

Conclusions: the main value of the study, besides the literature background, is to show the relationship between educational and criminological consequences. Early identification of ADHD in education is crucial because it can reduce the risk of delinquency by providing tailored interventions that address both academic and behavioural needs. Screening for ADHD among juvenile offenders is key, and addressing them is in all our interests as it can help to ensure that the juvenile becomes desensitised to re-offending by adulthood.

Keywords: ADHD, juvenile offenders, first offence, impulsivity, hyperactivity

Bevezetés

A figyelemhiányos/hiperaktivitási zavar (ADHD) egy mentális zavar, amely az idegrendszer nem megfelelő működésével áll összefüggésben; legfőbb jellemzői a figyelemhiány, az impulzivitás és a hiperaktivitás (SARVER et al. 2014; NYMAN et al. 2007). Az ADHD-s fiatalkorúak gyakran mutatnak hiperaktív/figyelemzavaros és további zavaró tüneteket, különösen agresszív/antiszociális viselkedést; e tüneti zavarok átfedése olyan mértékű,

hogy meghaladja az egybeesés szintjét, amely a betegségek nemzetközi osztályozásában (ICD 10) a „hiperaktív viselkedési zavar” kategóriát tartalmazza (POLIER–VLOET – HERPERTZ-DAHLMANN et al. 2012).

Összefüggés fedezhető fel az ADHD és a fiatalkori bűnelkövetés között, az ADHD több ponton is jelentősen hozzájárulhat a fiatalkori bűnözéshez. Az ADHD-s fiatalok egyértelműen nagyobb valószínűséggel kerülnek kapcsolatba az igazságszolgáltatási rendszerrel, mint nem ADHD-s társaik, akár kisebb szabálysértések, akár súlyosabb bűncselekmények elkövetése miatt (FLETCHER–WOLFE 2009). Az ADHD-val élő fiatalok esetében gyakoribb az antiszociális viselkedés, amely könnyen vezethet bűncselekmények elkövetéséhez (FOLEY–CARLTON–HOWELL 1996), jellemző rájuk az impulzivitás és hiperaktivitás, amely provokatív helyzetekben reaktív agresszív viselkedéshez vezethet (WOJCIECHOWSKI 2021). A hiperaktív tünetek zavaró viselkedéshez, kockázatos tevékenységekben való részvételhez vezethetnek, növelve a bűncselekmények elkövetésének esélyét (FLETCHER–WOLFE 2009).

A hiperaktivitás, impulzivitás a tanulásban is akadályozó tényező lehet és rosszabb iskolai teljesítményt eredményezhet, ami alacsonyabb iskolai végzettséghez és korlátozott munkaerőpiaci lehetőségekhez vezet, növelve ezzel annak esélyét, hogy az illető illegális tevékenységekhez forduljon (FLETCHER–WOLFE 2009). A kognitív hiányosság mellett jellemző rájuk az érzelmi hiányosság és diszreguláció, amely szintén hozzájárulhat a bűnelkövetési magatartáshoz. (Royal College of Psychiatricians 2024). Komoly probléma a más zavarokkal való komorbiditás, ugyanis az ADHD-s bűnelkövetők jelentős hányadának társbetegségei is vannak, mint például hangulati, szorongásos, magatartási, szerhasználati és személyiségzavarok.

Tanulmányunkban megvizsgáljuk, mi jellemzi az ADHD-val élő fiatalkorúakat, mit tudunk a betegség kialakulásáról, előfordulásáról, diagnosztizálásáról, melyek a legfőbb tünetei, milyen kihívásokkal szembesülnek ezek a fiatalok a tanulás terén, milyen tényezők vezetnek ahhoz, hogy nagyobb arányban lépnek a bűnelkövetés útjára, mint neurotipikus társaik.

Az ADHD kialakulásának okai, előfordulásának gyakorisága, diagnosztizálása, komorbiditása

Az ADHD esetében mind genetikai, mind pedig környezeti tényezők kimutathatók. Az örökletes tényezők szerepét vizsgáló kutatások szerint előfordulásának kockázata elsőfokú rokonoknál 3-5-szörös, azonban ikrek esetében ennek esélye 65–90% (FARAONE–BIEDERMAN–MONUTEAUX 2000). Amikor az ADHD-t először felfedezték az 1900-as évek elején, akkor még úgy vélték, hogy a környezet számára is jól látható tünetek hátterében az erkölcsi gátak zavara és az ehhez kapcsolódó motivációs problémák húzódnak (MATTIASSICH-SZOKOLI – SÓFI 2022). Faraone és munkatársai kutatásának (2000) köszönhetően egyre inkább körvonalazódott, hogy az ADHD hátterében környezeti kockázatok mellett egyértelmű molekuláris biológiai és genetikai háttér is megjelenik. Számos ikerkutatás valósult meg az örökletes tényezők kimutatása terén, emellett esettanulmányok is kitértek a családi jellegzetességek vizsgálatára (MATTIASSICH-SZOKOLI – SÓFI

2022). A szülők és tanárok által értékelt tüneti skálákat alkalmazó ikervizsgálatok a genetikai tényezők domináns szerepét mutatták ki, az örökölhetőséget 60–90%-ra becsülték (CORNISH et al. 2005; THAPAR et al. 2006). Coolidge munkatársaival (COOLIDGE–THEDE–YOUNG 2000) kutatásában rámutatott, hogy az ADHD átlagos örökölhetősége 76%, így az egyik leginkább örökletes pszichiátriai rendellenesség. További hozzájáruló tényezők lehetnek a születési komplikációk, az anyai dohányzás és a családi problémák (EAVES et al. 2000; HURTIG et al. 2005). A kedvezőtlen gyermekkori élmények is ilyen befolyásoló tényezőket mutatnak, mivel gyakoriak a fiatalkorú bűnelkövetők körében, és bizonyítottan hozzájárulnak az ADHD kialakulásához, valamint a bűnözés megjelenéséhez és fenntartásához (DE SANCTIS et al. 2012).

Az ADHD gyermekkori előfordulási gyakoriságára vonatkozó becslések 4–12% (CORNISH et al. 2005; GERSHON 2002) között mozognak, és a követéses vizsgálatok szerint az ADHD-val diagnosztizált gyermekek 70–80%-a serdülőkorban is tüneteket mutat (HURTIG et al. 2007). A felnőttkori ADHD előfordulási gyakoriságának becslései 2 és 5% között mozognak (RÖSLER et al. 2004). Az előfordulási arány 2–4-szer magasabb a férfiaknál, mint a nőknél (BARKLEY 1998; BARZMAN–FIELER–SALLEE 2004; BIEDERMAN et al. 2002), ugyanakkor a nemek közötti különbségek nagyon korán megjelennek, majd a kor előrehaladtával általában csökkennek, majd eltűnnek. A klinikai vizsgálatok eredményei alapján a fiúk esetében nagyobb arányban jelenik meg a hiperaktivitás-impulzivitás, mint a lányoknál (BARKLEY 1998; BARZMAN–FIELER–SALLEE 2004). A metaanalízisek 26–30%-os ADHD-előfordulási arányt jeleznek a fiatalkorúak és felnőttek fogva tartási mintáiban, ami az általános populációhoz képest 5–10-szeres kockázatot mutat (BAGGIO et al. 2018; YOUNG et al. 2015).

A szakemberek a DSM-5 klasszifikációs rendszer irányelveit használják az ADHD diagnosztizálásához. A DSM-5 diagnosztikai klasszifikációs rendszer kevesebb tünet meglétét írja elő a felnőttkori ADHD diagnózisának felállításához a DSM-4 klasszifikációs rendszerben szereplő tünetekhez képest, míg a gyermekkori diagnózis kritériumai a korábbi kiadásokhoz képest nem változtak (RIGLER et al. 2016). Az ADHD diagnózishoz szükséges tünetek számára vonatkozóan a DSM-5 korcsoportonként eltérő szabályokat tartalmaz, amikor rögzíti, hogy hat vagy több tünet a figyelmetlenség és/vagy a hiperaktivitás-impulzivitás tünete 16 éves korig, illetve öt vagy több tünet a figyelmetlenség és/vagy a hiperaktivitás-impulzivitás tünete 17 éves és idősebb serdülőknél és felnőtteknél. Az ADHD-ban szenvedő személyeknél a figyelemhiány (A) és/vagy a hiperaktivitás (B), impulzivitás (C) lehet hangsúlyosabb. A fenti kritériumokon kívül a következő feltételeknek is teljesülniük kell: 1. Több figyelemzavaros vagy hiperaktív-impulzív tünet már 12 éves kor előtt is jelen volt. 2. Több tünet két vagy több környezetben is jelen van (például otthon, az iskolában vagy a munkahelyen; barátokkal vagy rokonokkal; egyéb tevékenységek során). 3. Egyértelmű bizonyíték van arra, hogy a tünetek zavarják vagy csökkentik a szociális, iskolai vagy munkahelyi működés minőségét (American Psychiatric Association 2022).

Az ADHD heterogén zavar, a társuló rendellenességek és társbetegségek előfordulási gyakorisága az ADHD-s betegek körében a becslések szerint 40–60% (BIEDERMAN et al. 2004) vagy 70% (BARZMAN–FIELER–SALLEE 2004), ami az ADHD-hez társuló zavarokon túlmutató hátrányt okoz. Az ADHD alapvető jellemzői a társbetegségekkel

együtt megakadályozhatják, hogy az ebben a zavarban szenvedő fiatalok megértsék a törvényszegés következményeit, és növelik a letartóztatásuk valószínűségét (SILVA et al. 2014). A társuló állapotok közé tartoznak a viselkedési zavarok (magatartászavar [CD], az oppozíciós zavar [ODD]), a hangulatzavarok (unipoláris vagy bipoláris depresszió), a szorongás, a kognitív és tanulási zavarok, valamint a szociális fogyatékoságok, továbbá a kábítószer- és alkoholfogyasztás és -függőség. Az ADHD jelentős mértékű komorbidityt mutat más kora gyermekkori kockázati tényezőkkel, a leggyakoribb társbetegségek a fiatal ADHD-s gyermekeknél a magatartászavar (CD) és az oppozíciós zavar (ODD), előfordulásuk az ADHD-s gyermekeknél 40–70% között mozog (EAVES et al. 2000).

Egyes vizsgálatokban az ADHD és az antiszociális viselkedés közötti összefüggés félrevezetőnek tűnik (FERGUSSON–HORWOOD–LYNSKEY 1993; SATTERFIELD–SCHELL 1997), míg más vizsgálatok az okozati összefüggésre találnak bizonyítékot (RAINE et al. 2005; SATTERFIELD et al. 1994). Folyamatos vita folyik azonban arról, hogy az ADHD önmagában hajlamosítja-e az egyéneket a későbbi antiszociális viselkedésre és a bűnöző életmódra, vagy e problémák kialakulása elsősorban más zavarokkal való komorbidityt eredményez (POLIER–VLOET – HERPERTZ-DAHLMANN et al. 2012). Hasonlóan fontos kérdés annak vizsgálata, hogy milyen összefüggés fedezhető fel az ADHD-val járó hiperaktivitás, figyelemzavar és a tanulásban való esetleges sikertelenség, majd ennek bűnözői magatartásra kifejtett hatása között, ezek vizsgálatával a következő fejezetben foglalkozunk.

Az ADHD tünetei, különös tekintettel az oktatás területén megjelenő kihívásokra

Az ADHD egy különálló agyi rendellenesség, jellemzői a figyelemzavar, a gátlás hiánya, a motoros dezorganizáció és a munkamemória hiányossága (BARZMAN–FIELER–SALLEE 2004). Valójában Barkley (1997) e folyamatok közül sokat a „végrehajtó működés” fogalma alá sorolt, az ADHD-t pedig az agy nem megfelelően működő irányítórendszerének tekinti. A homloklebenyről úgy vélik, hogy központi szerepet játszik az olyan alapvető funkciókban, mint a motiváció, önértékelés, önszabályozás, és ezek a funkciók károsodnak az ADHD-val diagnosztizált személyeknél (JOVICICH et al. 2001). Az impulzivitás, amely az ebben a zavarban szenvedő személyek viselkedésének egyik alapvető jellemzője, a viselkedés gátlásának csökkent képességével jár együtt. Barkley (1997) szerint az ADHD alapvetően *az önkontroll problémája*, az általános bűnözélmélet (GOTTFREDSON–HIRSCHI 1990) szerint az alacsony önkontroll a nem hatékony szülői nevelés következményeként alakul ki. Az alacsony önkontroll emellett összefüggésben áll „a verbális készségek és a kognitív (memória, intelligencia) funkciók deficitjével is, mivel ezek a hiányosságok érintik a szociális problémamegoldó készségeket, így az önuralmat is” (MATTIASSICH-SZOKOLI – SÓFI 2022: 42). Az alacsony önkontroll és az ADHD szoros kapcsolatban állnak a bűnözési hajlammal, azok az egyének, akik alacsonyabb szintű önkontrollal rendelkeznek, nagyobb valószínűséggel követnek el bűncselekményeket, mert gyakrabban cselekednek impulzívan, figyelmen kívül hagyva a potenciális következményeket (UNNEVER–CORNELL 2003).

Az ADHD egy másik tünete a közösséghez való alkalmazkodási nehézség megjelenése a társas kapcsolatokban. Az agresszió, a gyenge konfliktuskezelési stratégiák és

az ebből adódó társas interakciós nehézségek hozzájárulhatnak ahhoz, hogy a fiatalok a közösség peremére szoruljon (MATTIASSICH-SZOKOLI – SÓFI 2022). A szociálisan kevésbé hatékony gyerekek „alacsonyabb szintű együttműködési készséggel rendelkeznek, konfliktusmegoldási stratégiáik inkább agresszív színezetűek” – fogalmazza meg Sófi és Mattiassich-Szokoli (2022: 42). Az ADHD-s gyermekeknél gyakran előforduló kapcsolati problémák mellett a családi interakciókban is megfigyelhetők nehézségek (MATTIASSICH-SZOKOLI – SÓFI 2022), ugyanakkor megfelelő pszichoedukációval a családnak kevesebb nehézséget okozhat az együttélés és az együttműködés. Tény azonban, hogy a kórkép a családra mint rendszerre is hatással van, a válás és a különélés kockázata az átlagosnál 3-5-ször magasabb az ADHD-s gyermekek szülei körében (BARKLEY 1990).

Az ADHD-s fiatalok számos területen problémákkal küzdenek az önkontroll és a társadalmi hovatartozás nehézségei miatt. Az ADHD-s gyermekekről megállapították, hogy kevesebb közeli barátjuk van (BAGWELL et al. 2001), antiszociális viselkedést mutatnak (BIEDERMAN–FARAONE 2005), alacsony önértékeléstől és alacsony önbecsüléstől szenvedhetnek (MATTIASSICH-SZOKOLI – SÓFI 2022). A kutatók a kockázatos viselkedésformák növekedését is megállapították, beleértve a korábbi szexuális együttléteket és a fogamzásgátló eszközök használatának alacsonyabb arányát (BARKLEY 2002).

Az ADHD-val együtt járó figyelemzavar, a munkamemória hiányossága számos kognitív tevékenységhez kötődő területen is nehézséget okoz ezeknél a fiataloknál, igen gyakran szembesülnek kihívásokkal a tanulmányi előmenetelükben.

Számos kutatás mutat rá arra az összefüggésre, hogy az ADHD egyik legfontosabb következménye lehet a rosszabb tanulmányi eredmény, ami a figyelmetlenség, a túlzott aktivitás és az impulzivitás miatt következik be (BARKLEY 2002). Amellett, hogy az ADHD-s gyermekek nehezen tudnak jól teljesíteni az iskolában (RODRIGUEZ et al. 2007), az osztályteremben való nyugtalanság hozzájárulhat az oktatási marginalizációhoz.

Az ADHD szoros kapcsolatban áll a tanulási zavarokkal (YOSHIMASU et al. 2010), és az ADHD-s felnőttek alacsonyabb intellektuális funkciókat mutatnak, mint az ADHD nélküli felnőttek (BRIDGETT–WALKER 2006). Empirikus bizonyítékok arra utalnak, hogy a tanulási zavarok, például a diszlexia (KIRK–REID 2001), valamint az alacsony IQ-értékek (WONG–SLOTBOOM–BIJLEVELD 2010) pozitív kapcsolatban állnak a bűnelkövetéssel (COTTLE–LEE–HEILBRUN 2001).

Az olvasási zavar az ADHD gyakori kísérőjelensége, és úgy tűnik, hogy közös genetikai befolyásoló tényezők vannak, különösen a figyelmetlenség tüneteivel összefüggésben (EBEJER et al. 2010).

Egy korábbi kutatás arra a következtetésre jutott, hogy az ADHD-s bűnözőknek volt a legalacsonyabb verbális IQ-értéke és a legalacsonyabb olvasási készsége az ADHD-s, nem ADHD-s, bűnöző és nem bűnöző csoportok közül (MOFFITT 1990).

Egy másik vizsgálat (EINAT–EINAT 2008) a tanulási zavarokat és az ADHD-t vizsgálta fogvatartottak körében, és mindkét állapot magas arányát (70% és 57%) állapította meg. Erős kapcsolatot találtak az ADHD és a korai iskolaelhagyás, valamint a tanulási zavarok és a bűnelkövetés fiatalabb életkora között. Mivel a tanulási zavarok és a bűnözés közötti kapcsolat megalapozottnak tűnik, ezek az eredmények azt sugallják, hogy az ADHD-s és tanulási zavarral egyaránt küzdő gyermekeknél fokozott a kockázata

az alacsonyabb iskolai teljesítménynek és a korai bűnelkövetésben való részvételnek (POLIER–VLOET – HERPERTZ-DAHLMANN et al. 2012).

Az ADHD-t gyenge koncentrációval és impulzivitással (HARPIN 2005), alacsonyabb osztályzatokkal és nagyobb mértékű bukással és kizárással (BARKLEY 2002; FLETCHER–WOLFE 2008), a tanárok részéről rosszabb megítéléssel (EISENBERG–SCHNEIDER 2007) és alacsonyabb iskolai végzettséggel (FLETCHER–WOLFE 2008) hozták összefüggésbe. Eyestone és Howell megállapítása szerint (1994) az ADHD-val élő fiatalok tünetei amellett, hogy kihatással vannak az iskolai teljesítményükre, egyértelműen több odafigyelést és toleranciát igényelnek a pedagógusok és az iskolai közösség részéről.

A kutatások következetesen bizonyítják, hogy a gyenge tanulmányi eredmény, a tanulási zavarok és az alacsony intelligencia az *antiszociális és bűnelkövetési magatartás* kockázati tényezői (HINSHAW et al. 2002). Az ADHD hosszú távon azáltal, hogy összefüggésbe hozható az oktatási törekvések csökkenésével, messzemenő negatív következményekkel jár a felnőttkori társadalmi-gazdasági eredményekre nézve, emellett komoly előrejelzője lehet a nagyobb bűnözési hajlandóságnak, ahogyan ezt a következő fejezetben bemutatjuk (RÖSLER et al. 2004).

Az ADHD és a bűnelkövetés összefüggései

Elméleti háttér: Moffitt (1993) antiszociális viselkedés taxonómiai elmélete és Sampson és Laub (1993) társadalmikontroll-elmélete.

Az ADHD és a bűnelkövetés közötti kapcsolat magyarázatára törekedve az életpálya-kriminológia két kiemelkedő elméletére támaszkodunk, Moffitt (1993) antiszociális viselkedés taxonómiai elméletére, valamint Sampson és Laub (1993) társadalmikontroll-elméletére.

Moffitt kutatásai arra hívták fel figyelmet, hogy a serdülőkorból a felnőttkorba való átmenet kritikus időszakot jelent az életkori bűnözési görbe tekintetében. A súlyosság és a folyamatosság leírásában különbséget tesz a fiatal felnőttkorra korlátozott és az életpályán át tartó bűnelkövetők között, és rámutat arra, hogy a fiatalok bűnözés inkább a szabály, mint a kivétel (MOFFITT 2003). Moffitt kettős taxonómiája alapján az életpálya-perzisztens elkövetők a serdülőkorban korlátozott elkövetőkétől az antiszociális viselkedés korai megjelenésében különböznek (MOFFITT–CASPI 2001). Moffitt (2003) elmélete szerint a felnőttkori bűnözés elsődleges forrásai olyan neuropszichológiai hiányosságokban rejlenek, amelyek öröklöttek, vagy a korai gyermekkorban szerettek. A feltételezések szerint a hátrányos családi környezetben való felnevelés felerősíti e kockázati tényezők kriminogén potenciálját (MOFFITT 2003). Az ADHD tehát egy olyan neuropszichológiai deficit megnyilvánulásának tekinthető, amely hozzájárulhat a bűnelkövetés egész életen át tartó, tartósan fennálló útjához (FARRINGTON 2003). Moffitt (1990) elmélete szerint a korán kialakuló kockázati tényezők hatása a felnőttkori bűnözésre lényegében közvetlen, és nem a későbbi serdülőkorban bekövetkező társadalmi hatások közvetítésével érvényesül. Bár az elmélet nem tagadja, hogy a hiperaktivitásnak és az impulzivitásnak valószínűleg negatív következményei lesznek az életút során, az ilyen kimeneteket

a közös szindróma különálló megnyilvánulásaiént értelmezi, amelyek korlátozott szerepet játszanak az oksági láncban (SAVOLAINEN et al. 2010).

Sampson és Laub (1993) elméletében arra mutatott rá, hogy a legtöbb antiszociális gyermek nem válik bűnözővé, illetve a felnőttkori bűnözéshez nem szükséges antiszociális gyermekkor. A társadalmikontroll-elmélet alaptételét követve azzal érvelnek, hogy a bűnözést a proszociális személyekhez való gyenge kötődés okozza (SAMPSON–LAUB 1993). Farrington (2003) szerint így az ADHD nem elégséges meghatározója a felnőttkori bűnözésnek, inkább egy kockázati tényező, amely annyiban járulhat hozzá a bűnözéshez, amennyiben akadályozza a hagyományos intézményekhez való erős kötődést. Serdülőkorban a szülőkhöz, az iskolához és a kortársakhoz való kötődés a társadalmi kontroll legfontosabb forrásai, és a hiperaktivitással és a figyelmetlenséggel kapcsolatos problémák ezeket a kapcsolatokat erősen befolyásolhatják (GUO–ROETTGER–CAI 2010; SAMPSON–LAUB 1993). Emellett kutatások azt is kimutatták, hogy ADHD-s gyermekek kisebb valószínűséggel élnek mindkét biológiai szülőjükkel (HURTIG et al. 2005), szüleik nagyobb valószínűséggel rendelkeznek alacsony társadalmi-gazdasági státusszal, illetve büntetett előéletűek (FARRINGTON 1990), ezek a jellemzők pedig általában összefüggésbe hozhatók a társadalmi kontroll csökkent szintjével (RUTTER–GILLER–HAGELL 1998; SAMPSON–LAUB 1993). Ráadásul a szülők jellemzőitől függetlenül az a tény, hogy az ADHD gyakran gyenge interperszonális készségekben nyilvánul meg (TAYLOR–INGRAM 1999), valószínűleg következményekkel jár a szülői stílusra és a szocializációs folyamatra nézve (RUTTER–GILLER–HAGELL 1998; SAMPSON–LAUB 1993). A tanulmányok arra utalnak, hogy a szülői fegyelem, a szülő-gyermek kapcsolat rossz minősége és a családi kohézió csökkenése erősítik az ADHD és az antiszociális eredmények közötti kapcsolatot (THAPAR et al. 2006).

ADHD-s fiatalok bűnelkövetővé válásának okai és a statisztikai összefüggések elemzése

A magas ADHD-szintű gyermekek gyakran mutatnak zavaró viselkedésmintákat, különösen serdülőkorban, ami arra utal, hogy a hiperaktivitás az antiszociális viselkedés előrejelzője lehet (BABINSKI–HARTSOUGH–LAMBERT 1999). Barkley munkatársaival (2004) megállapította, hogy az ADHD-s gyermekek nagyobb valószínűséggel vesznek részt antiszociális tevékenységekben a kontrollcsoporthoz képest, és emellett arra is felhívta a figyelmet, hogy az ilyen jellegű, nem normakövető tevékenységek gyakoriságát nagymértékben előre jelzi az ADHD súlyossága gyermek- és serdülőkorban.

Kutatások alátámasztják, hogy az ADHD-val diagnosztizált gyermekeknél magas a bűnözés kockázata (BARRA et al. 2022; KAPLAN–CORNELL 2004; PHILIPP–WIEGMANN et al. 2018; RETZ et al. 2004; SIBLEY et al. 2011; SILVA et al. 2014; POON – SUKHAN HO, 2015), ugyanakkor az ADHD szerepe a bűnözés előrejelzésében továbbra is tisztázatlan mind a klinikai, mind a populációs alapú vizsgálatokban (BARKLEY et al. 2004; MANNUZZA–KLEIN–MOULTON 2008).

Egy németországi fogvatartottak körében végzett vizsgálat szerint 45%-uk megfelel az ADHD diagnosztikai kritériumainak (RÖSLER et al. 2004). Finnországban és

Svédországban a megfelelő arányok meghaladják az 50%-ot (HAAPASALO–HÄMÄLÄINEN 1996; LINDGREN et al. 2002). Egy vizsgálat, amelyben 98 fogva tartott koreai bűnelkövető fiatalok és 84 nem bűnelkövető kontrollszemélyt vizsgáltak, azt találta, hogy a bűnelkövető serdülők 42,4%-ának volt ADHD-ja, míg a kontrollcsoport csak 11,9%-ának (CHAE–JUNG–NOH 2001). Barkley kimutatta, hogy az ADHD-s gyermekek a kontrollcsoportéhoz képest nagyobb valószínűséggel vesznek részt különféle antiszociális tevékenységekben, és hogy az ilyen tevékenységek gyakoriságát nagymértékben előre jelzi az ADHD gyermek- és serdülőkorú súlyossága (BARKLEY et al. 2004).

Bár a kutatások megállapításai egyértelműek, jelenleg azonban még keveset tudunk azokról a mechanizmusokról, amelyek az ADHD és a bűnelkövetés közötti kapcsolat hátterében meghúzódhatnak (THAPAR et al. 2006). Az összefüggéseket óvatosan kell kezelni, mivel a hiperaktivitás és a figyelemhiány gyakran más, korán kialakuló kockázati tényezőkkel (például magatartászavarral, családi hátrányokkal, alacsony verbális intelligenciával) is társul, az ADHD és a bűnelkövetés közötti kapcsolat jelentős része megtévesztő lehet (HURTIG et al. 2005; SAVOLAINEN et al. 2010). Az ADHD bűnelkövetésre gyakorolt hatását befolyásolhatják továbbá kapcsolódó negatív folyamatok, például az érintett fiatalok életében gyakran megjelenő oktatási kudarc (RÖSLER et al. 2004; THAPAR et al. 2006). Az is lehetséges, hogy az ADHD antiszociális viselkedésre gyakorolt hatását további kockázati tényezők mérséklék (MOFFITT 1990; SATTERFIELD–SCHELL 1997).

ADHD-s fiatalok által elkövetett bűncselekmények sajátosságai

A bűncselekményeket számos kritérium alapján lehet csoportosítani, amelyek közül az egyik a bűncselekmény tárgya szerinti megkülönböztetés. Richards (2011) kiemeli, hogy a fiatalkorúakat gyakrabban tartóztatja le a rendőrség vagyon elleni bűncselekményekkel kapcsolatban, mint személy elleni bűncselekmények elkövetése miatt. A kutatók szerint különösen a tulajdon elleni bűncselekmények, a tiltott fegyverviselés, az illegális kábítószer-birtoklás és a letartóztatások aránya áll pozitív kapcsolatban az ADHD-státussal (BIEDERMAN–FARAONE 2005; FLETCHER–WOLFE 2008; MANNUZZA–KLEIN 2000).

Számos kutatás mutat rá a vagyon elleni bűncselekmények túlsúlyára (BARRA et al. 2022; LINDBLAD et al. 2020; RUTTEN et al. 2022; PHILIPP–WIEGMANN et al. 2018; GRIEGER–HOSSER 2012; SILVA et al. 2014). Philipp-Wiegmann et al. (2018) megállapította, hogy az ADHD-s fiúk nagyobb valószínűséggel vesznek részt nem erőszakos tulajdon elleni bűncselekményekben (vagyon elleni bűncselekmény = 58,6%), mint személy elleni bűncselekményekben (testi sértés = 21,8%). Hasonló eredményre jutott Barra et al. (2022) (vagyon elleni bűncselekmények = 35,9%), (testi sértés = 21,8%), valamint Grieger–Hosser (2012), bár esetében kisebb volt az eltérés (vagyon elleni bűncselekmény = 34,8%; testi sértés = 33,3%). Rutten et al. (2022) kutatásában szignifikáns összefüggést mutatott ki annak vonatkozásában, hogy az erőszak nélküli vagyon elleni bűncselekmények aránya magasabb volt az ADHD-sok körében (22, 24%), mint az ASD-sek körében. A bűncselekmények részletezésekor megállapította, hogy az ADHD-s serdülők csoportjában a leggyakoribb bűncselekmények az erőszakos vagyon elleni bűncselekmények (37,8%), az erőszak nélküli vagyon elleni bűncselekmények (24,4%) és a mérsékelten

erőszakos bűncselekmények (21,1%) voltak. Lindblad munkatársaival (2020) kutatásában is arra mutatott rá, hogy a legtöbb fiatalkorút vagyon elleni bűncselekmények (lopás, autólopás stb., 51%) miatt ítélték el, ezt követték az erőszakkal kapcsolatos bűncselekmények (például testi sértés, rablás, 38%), és legkisebb arányban a szexuális erőszakot (6%) vagy emberölést (5%) elkövető fiatalkorúakkal találkozhattunk a mintában. Silva munkatársaival (2014) kutatásában a bűncselekményeket nyolc csoportba sorolta, de ezek közül is a betöréses lopások voltak a leggyakoribbak, ez a bűncselekmény kétszer olyan valószínű volt az ADHD-s fiúknál, mint az ADHD nélküli fiúknál. Ezek a kutatások is alátámasztják, hogy az ADHD-s fiatalkorú elkövetők leggyakrabban vagyon elleni bűncselekményeket követnek el.

Az első bűncselekmény elkövetésének időpontja

Az általános szabály az, hogy minél antiszociálisabb az egyén, annál korábban lép a bűnözés útjára, válik antiszociálissá, minél korábbi életkorban születik meg az első büntetőírelet, annál nagyobb a kockázata a tartós erőszakos viselkedés kialakulásának (DELSI et al. 2012; STÅHLBERG et al. 2017).

Számos tanulmány kimutatta, hogy az ADHD-s gyermekeknél korábban kezdődik és stabilabb a bűnelkövetés, az első elítéléskor betöltött életkor szignifikánsan összefüggésbe került a bűnelkövetéssel (LOEBER et al. 1995; MOFFITT 1990). A szakirodalom következetesen arra utal, hogy az ADHD együtt jár az alacsonyabb életkorban bűnelkövetővé válással, és inkább az élethosszig tartó bűnözéshez járul hozzá, mint a serdülőkori átmeneti bűnözéshez (MOFFITT 1990; LOEBER et al. 1995).

A bűnelkövetői magatartást későn kezdőkhöz képest a fiatalabb életkorban bűnözővé váló személyek nagyobb valószínűséggel mutatnak önkontrollbeli hiányosságokat, érkeznak diszfunkcionálisan működő családi környezetből, hajlamosak averzív szociális interakciókban részt venni, és gyakrabban mutatnak súlyosabb és tartósabb magatartási problémákat (DELSI 2006; DELSI et al. 2013; EME 2009).

Egyértelműen megállapítható, hogy az ADHD-s egyéneknél fiatalabb életkorban kezdődik a bűnelkövetés (DELSI et al. 2013). DeLisi és munkatársai (2013) az ADHD-s fiatalok körében vizsgálták a bűnelkövetés kezdetének különbségeit az ilyen rendellenességgel nem rendelkező társaikhoz képest. Az ADHD-s fiatalok szignifikánsan korábbi antiszociális kezdetet mutattak, mint az ADHD nélküli fiatalok. Az ADHD-s gyerekek 1,1 évvel korábban szegték meg először a szabályokat, 1,3 évvel korábban kerültek először kapcsolatba a rendőrséggel, és 0,8 évvel korábban kerültek először a fiatalkorúak bírósága elé. Satterfield és munkatársai (1997) kimutatták, hogy a gyermekkori ADHD-s egyének statisztikailag szignifikánsan nagyobb hányada követte el első bűncselekményét 15 éves kora előtt. Hasonlóképpen, az első elítélés kori életkor alacsonyabb volt az ADHD-val rendelkező fiatal felnőtt bebörtönzött elkövetők mintájában, mint az ADHD nélkülieknél (15,5 ± 1,4 év vs. 17,6 ± 2,3 év; RÖSLER et al. 2004). Hasonlóképpen, De Sanctis és munkatársai (2012) vizsgálatában a gyermekkori ADHD-s egyének az első letartóztatásuk idején szignifikánsan fiatalabbak voltak, mint a kontrollcsoport tagjai (16,9 ± 1,7 év vs. 18,2 ± 2,3 év).

A bűnözés korai kezdete fontos mutató, amelyet figyelmeztető jelnek kell tekinteni. Fontos lenne, hogy ezt a megállapítást mindenképpen kövesse valamilyen beavatkozás, amelynek elsődleges célja, hogy az érintett fiatalokat az antiszociális útról a proszociális tevékenységekben való részvétel felé tereljük (STÄHLBERG et al. 2017).

Összegzés

Az ADHD hatásai szerteágazók, a kutatók egyértelműen összefüggésbe hozzák a bűnelkövetői magatartással. A figyelemzavar hozzájárulhat az alacsonyabb iskolai teljesítményhez, ez alacsonyabb iskolai végzettséghez és korlátozott munkaerőpiaci lehetőségekhez vezet, ami növeli annak esélyét, az illető illegális tevékenységekhez forduljon. Az ADHD-val élő fiatalokra a kognitív hiányosság mellett jellemző az érzelmi diszreguláció, fejletlenség, ami szintén hozzájárulhat a bűnelkövetési magatartáshoz. Tanulmányunkban részletesen bemutattuk, milyen tényezők hatására vezethet az ADHD-val járó antiszociális viselkedés, impulzivitás és a hiperaktivitás bűncselekmények elkövetéséhez.

Egyértelműen hangsúlyt kell fektetni a megelőzésre és a korai beavatkozásra, ebben a legtöbb kutató egyetért (BARRA et al. 2022; PHILIPP-WIEGMANN et al. 2018; RETZ et al. 2004; SILVA et al. 2014). Fontos lenne átfogó mentális egészségügyi szűrést végezni minden olyan fiatal esetében, aki a fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszerébe kerül (WOJCIECHOWSKI 2021), ezzel felismerhetővé válna az ADHD, így ez az információ megkönnyítené a velük foglalkozó szakemberek munkáját.

A fiatalkorúak megfelelő szűrése és kezelése szempontjából különösen elengedhetetlen lenne a pszichiátria, a pszichológia és a bűnüldözés területén dolgozó szakembereknek, valamint a politikusoknak és más érdekelteknek az együttműködése a személyre szabott beavatkozások megvalósítása és végrehajtása érdekében (BARRA et al. 2022). A fiatalkorú bűnelkövetők körében megjelenő ADHD vizsgálata megkerülhetetlen terület, a velük való foglalkozás mindannyiunk közös érdeke, mert hozzájárulhat ahhoz, hogy a fiatalkorú felnőtt korára rezisztenssé váljon, és ne kerüljön vissza a büntetés-végrehajtás rendszerébe azért, mert újabb bűncselekményt követett el.

Felhasznált irodalom

- American Psychiatric Association (2022): *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*. Fifth Edition, Text Revision. Washington, D.C.: American Psychiatric Association. Online: <https://doi.org/10.1176/appi.books.9780890425787>
- BABINSKI, Leslie M. – HARTSOUGH, Carolyn S. – LAMBERT, Nadine M. (1999): Childhood Conduct Problems, Hyperactivity-Impulsivity, and Inattention as Predictors of Adult Criminal Activity. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, and Allied Disciplines*, 40(3), 347–355. Online: <https://doi.org/10.1111/1469-7610.00452>
- BAGGIO, Stéphanie et al. (2018): Prevalence of Attention Deficit Hyperactivity Disorder in Detention Settings: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Frontiers in Psychiatry*, 9, 331. Online: <https://doi.org/10.3389/fpsy.2018.00331>

- BAGWELL, Catherine L. et al. (2001): Attention-Deficit Hyperactivity Disorder and Problems in Peer Relations: Predictions From Childhood to Adolescence. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 40(11), 1285–1292. Online: <https://doi.org/10.1097/00004583-200111000-00008>
- BARKLEY Russell A. (1990): *Attention Deficit Hyperactivity Disorder: A Handbook for Diagnosis and Treatment*. New York: Guilford Press.
- BARKLEY, Russell A. (1997): Behavioral Inhibition, Sustained Attention, and Executive Functions: Constructing a Unifying Theory of ADHD. *Psychological Bulletin*, 121(1), 65–94. Online: <https://doi.org/10.1037/0033-2909.121.1.65>
- BARKLEY, Russell A. (1998): *Attention-Deficit Hyperactivity Disorder: A Handbook for Diagnosis and Treatment*. Second Edition. New York: The Guilford Press.
- BARKLEY, Russell A. et al. (2004): Young Adult Follow-up of Hyperactive Children: Antisocial Activities and Drug Use. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, and Allied Disciplines*, 45(2), 195–211. Online: <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2004.00214.x>
- BARRA, Steffen et al. (2022): ADHD Symptom Profiles, Intermittent Explosive Disorder, Adverse Childhood Experiences, and Internalising/Externalising Problems in Young Offenders. *European Archives of Psychiatry and Clinical Neuroscience*, 272(2), 257–269. Online: <https://doi.org/10.1007/s00406-020-01181-4>
- BARZMAN, Drew H. – FIELER, Lisha – SALLEE, Floyd R. (2004): Attention-Deficit Hyperactivity Disorder Diagnosis and Treatment. *The Journal of Legal Medicine*, 25(1), 23–38. Online: <https://doi.org/10.1080/01947640490401902>
- BIEDERMAN, Joseph et al. (2002): Influence of Gender on Attention Deficit Hyperactivity Disorder in Children Referred to a Psychiatric Clinic. *The American Journal of Psychiatry*, 159(1), 36–42. Online: <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.159.1.36>
- BIEDERMAN, Joseph et al. (2004): Gender Effects on Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder in Adults, Revisited. *Biological Psychiatry*, 55(7), 692–700. Online: <https://doi.org/10.1016/j.biopsych.2003.12.003>
- BIEDERMAN, Joseph – FARAONE, Stephen V. (2005): Attention-Deficit Hyperactivity Disorder. *The Lancet*, 366(9481), 237–248. Online: [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(05\)66915-2](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(05)66915-2)
- BRIDGETT, David J. – WALKER, Michael E. (2006): Intellectual Functioning in Adults With ADHD: A Meta-Analytic Examination of Full Scale IQ Differences Between Adults with and without ADHD. *Psychological Assessment*, 18(1), 1–14. Online: <https://doi.org/10.1037/1040-3590.18.1.1>
- CHAE, P. K. – JUNG, H. O. – NOH, K. S. (2001): Attention Deficit Hyperactivity Disorder in Korean Juvenile Delinquents. *Adolescence*, 36(144), 707–725.
- COOLIDGE, Frederick L. – THEDE, Linda L. – YOUNG, Susan E. (2000): Heritability and the Comorbidity of Attention Deficit Hyperactivity Disorder With Behavioral Disorders and Executive Function Deficits: A Preliminary Investigation. *Developmental Neuropsychology*, 17(3), 273–287. Online: https://doi.org/10.1207/S15326942DN1703_1
- CORNISH, K. M. et al. (2005): Association of the Dopamine Transporter (DAT1) 10/10-Repeat Genotype with ADHD Symptoms and Response Inhibition in a General Population Sample. *Molecular Psychiatry*, 10(7), 686–698. Online: <https://doi.org/10.1038/sj.mp.4001641>
- COTTLE, Cindy C. – LEE, Ria J. – HEILBRUN, Kirk (2001): The Prediction of Criminal Recidivism in Juveniles: A Meta-Analysis. *Criminal Justice and Behavior*, 28(3), 367–394. Online: <https://doi.org/10.1177/0093854801028003005>

- DE SANCTIS, Virginia A. et al. (2012): Childhood Maltreatment and Conduct Disorder: Independent Predictors of Criminal Outcomes in ADHD Youth. *Child Abuse & Neglect*, 36(11–12), 782–789. Online: <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2012.08.003>
- DELISI, Matt (2006): Zeroing in on Early Arrest Onset: Results From a Population of Extreme Career Criminals. *Journal of Criminal Justice*, 34(1), 17–26. Online: <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2005.11.002>
- DELISI, Matt et al. (2013): Early Starters: Which Type of Criminal Onset Matters Most for Delinquent Careers? *Journal of Criminal Justice*, 41(1), 12–17. Online: <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2012.10.002>
- EAVES, Lindon et al. (2000): Genetic and Environmental Causes of Covariation in Interview Assessments of Disruptive Behavior in Child and Adolescent Twins. *Behavior Genetics*, 30(4), 321–334. Online: <https://doi.org/10.1023/a:1026553518272>
- EBEJER, Jane L. (2010): Genetic and Environmental Influences on Inattention, Hyperactivity-Impulsivity, and Reading: Kindergarten to Grade 2. *Scientific Studies of Reading*, 14(4), 293–316. Online: <https://doi.org/10.1080/10888430903150642>
- EINAT, Tomer – EINAT, Amela (2008): Learning Disabilities and Delinquency: A Study of Israeli Prison Inmates. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 52(4), 416–434. Online: <https://doi.org/10.1177/0306624X07307352>
- EISENBERG, Daniel – SCHNEIDER, Helen (2007): Perceptions of Academic Skills of Children Diagnosed with ADHD. *Journal of Attention Disorders*, 10(4), 390–397. Online: <https://doi.org/10.1177/1087054706292105>
- EME, Robert (2009): Male Life-Course Persistent Antisocial Behavior: A Review of Neurodevelopmental Factors. *Aggression and Violent Behavior*, 14(5), 348–358. Online: <https://doi.org/10.1016/j.avb.2009.06.003>
- EYESTONE, Lynn L. – HOWELL, Robert J. (1994): An Epidemiological Study of Attention-Deficit Hyperactivity Disorder and Major Depression in a Male Prison Population. *The Bulletin of the American Academy of Psychiatry and the Law Online*, 22(2), 181–193.
- FARAONE, Stephen V. – BIEDERMAN, Joseph – MONUTEAUX, Michael C. (2000): Toward Guidelines for Pedigree Selection in Genetic Studies of Attention Deficit Hyperactivity Disorder. *Genetic Epidemiology*, 18(1), 1–16. Online: [https://doi.org/10.1002/\(sici\)1098-2272\(200001\)18:1%3C1::aid-gepi1%3E3.0.co;2-x](https://doi.org/10.1002/(sici)1098-2272(200001)18:1%3C1::aid-gepi1%3E3.0.co;2-x)
- FARRINGTON, David P. (1990): Implications of Criminal Career Research for the Prevention of Offending. *Journal of Adolescence*, 13(2), 93–113. Online: [https://doi.org/10.1016/0140-1971\(90\)90001-N](https://doi.org/10.1016/0140-1971(90)90001-N)
- FARRINGTON, David P. (2003): Developmental and Life-Course Criminology: Key Theoretical and Empirical Issues – The 2002 Sutherland Award Address. *Criminology*, 41(2), 221–225. Online: <https://doi.org/10.1111/j.1745-9125.2003.tb00987.x>
- FERGUSON, David M. – HORWOOD, L. John – LYNKEY, Michael T. (1993): The Effects of Conduct Disorder and Attention Deficit in Middle Childhood on Offending and Scholastic Ability at Age 13. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 34(6), 899–916. Online: <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.1993.tb01097.x>
- FLETCHER, Jason – WOLFE, Barbara (2008): Child Mental Health and Human Capital Accumulation: The Case of ADHD Revisited. *Journal of Health Economics*, 27(3), 794–800. Online: <https://doi.org/10.1016/j.jhealeco.2007.10.010>
- FLETCHER, Jason – WOLFE, Barbara (2009): Long-term Consequences of Childhood ADHD on Criminal Activities. *The Journal of Mental Health Policy and Economics*, 12(3), 119–138. Online: <https://doi.org/10.2139/ssrn.1489147>
- FOLEY, H. A. – CARLTON, C. O. – HOWELL, R. J. (1996): The Relationship of Attention Deficit Hyperactivity Disorder and Conduct Disorder to Juvenile Delinquency: Legal Implications. *The Bulletin of the American Academy of Psychiatry and the Law*, 24(3), 333–345.

- GERSHON, Jonathan (2002): Gender Differences in ADHD. *The ADHD Report*, 10(4), 8–16. Online: <https://doi.org/10.1521/adhd.10.4.8.22991>
- GOTTFREDSON, Michael R. – HIRSCHI, Travis (1990): *A General Theory of Crime*. Redwood City: Stanford University Press. Online: <https://doi.org/10.1515/9781503621794>
- GRIEGER, Lena – HOSSER, Daniela (2012): Attention Deficit Hyperactivity Disorder Does Not Predict Criminal Recidivism in Young Adult Offenders: Results From a Prospective Study. *International Journal of Law and Psychiatry*, 35(1), 27–34. Online: <https://doi.org/10.1016/j.ijlp.2011.11.005>
- GUO, Guang – ROETTGER, Michael E. – CAI, Tianji (2010): The Integration of Genetic Propensities Into Social-Control Models of Delinquency and Violence among Male Youths. In BEAVER, Kevin M. – WALSH, Anthony (szerk.): *Biosocial Theories of Crime*. [H. n.]: Routledge, 209–234. Online: <https://doi.org/10.4324/9781315096278-9>
- HAAPASALO, Jaana – HÄMÄLÄINEN, Tiina (1996): Childhood Family Problems and Current Psychiatric Problems among Young Violent and Property Offenders. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 35(10), 1394–1401. Online: <https://doi.org/10.1097/00004583-199610000-00027>
- HARPIN, Val A. (2005): The Effect of ADHD on the Life of an Individual, Their Family, and Community From Preschool to Adult Life. *Archives of Disease in Childhood*, 90(suppl 1), i2–i7. Online: <https://doi.org/10.1136/adc.2004.059006>
- HINSHAW, Stephen P. et al. (2002): Preadolescent Girls With Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder: II. Neuropsychological Performance in Relation to Subtypes and Individual Classification. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 70(5), 1099–1111. Online: <https://doi.org/10.1037//0022-006X.70.5.1099>
- HURTIG, Tuula et al. (2005): Attention and Behavioural Problems of Finnish Adolescents May Be Related to the Family Environment. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 14, 471–478. Online: <https://doi.org/10.1007/s00787-005-0492-5>
- HURTIG, Tuula et al. (2007): ADHD Symptoms and Subtypes: Relationship Between Childhood and Adolescent Symptoms. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 46(12), 1605–1613. Online: <https://doi.org/10.1097/chi.0b013e318157517a>
- JOVICICH, Jorge et al. (2001): Brain Areas Specific for Attentional Load in a Motion-Tracking Task. *Journal of Cognitive Neuroscience*, 13(8), 1048–1058. Online: <https://doi.org/10.1162/089892901753294347>
- KAPLAN, Sebastian G. – CORNELL, Dewey G. (2004): Psychopathy and ADHD in Adolescent Male Offenders. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 2(2), 148–160. Online: <https://doi.org/10.1177/1541204003262225>
- KIRK, Jane – REID, Gavin (2001): An Examination of the Relationship Between Dyslexia and Offending in Young People and the Implications for the Training System. *Dyslexia*, 7(2), 77–84. Online: <https://doi.org/10.1002/dys.184>
- LINDBLAD, Frank et al. (2020): Comorbidity and Behavior Characteristics of Russian Male Juvenile Delinquents With ADHD and Conduct Disorder. *Journal of Attention Disorders*, 24(7), 1070–1077. Online: <https://doi.org/10.1177/1087054715584052>
- LINDGREN, May et al. (2002): Dyslexia and Ad/HD among Swedish Prison Inmates. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 3(1), 84–95. Online: <https://doi.org/10.1080/140438502762467227>
- LOEBER, Rolf et al. (1995): Which Boys Will Fare Worse? Early Predictors of the Onset of Conduct Disorder in a Six-Year Longitudinal Study. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 34(4), 499–509. Online: <https://doi.org/10.1097/00004583-199504000-00017>

- MANNUZZA, Salvatore – KLEIN, Rachel G. (2000): Long-Term Prognosis in Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*, 9(3), 711–726. Online: [https://doi.org/10.1016/S1056-4993\(18\)30114-7](https://doi.org/10.1016/S1056-4993(18)30114-7)
- MANNUZZA, Salvatore – KLEIN, Rachel G. – MOULTON, John L. (2008): Lifetime Criminality among Boys With Attention Deficit Hyperactivity Disorder: A Prospective Follow-up Study Into Adulthood Using Official Arrest Records. *Psychiatry Research*, 160(3), 237–246. Online: <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2007.11.003>
- MATTIASSICH-SZOKOLI, Enikő – SÓFI, Gyula (2022): A gyermek- és serdülőkori figyelemhiányos hiperaktivitás (ADHD) okozta nemzetgazdasági problémák és azok lehetséges kezelése. *Innováció Menedzsment Egészségügy*, 21(1), 41–47. Online: <http://doi.org/10.53020/IME-2022-101>
- MOFFITT, Terrie E. (1990): Juvenile Delinquency and Attention Deficit Disorder: Boys' Developmental Trajectories from Age 3 to Age 15. *Child Development*, 61(3), 893–910. Online: <https://doi.org/10.2307/1130972>
- MOFFITT, Terrie E. (2003) Life-Course-Persistent and Adolescence-Limited Antisocial Behavior: A 10-Year Research Review and a Research Agenda. In LAHEY, Benjamin B. – MOFFITT, Terrie E. – CASPI, Avshalom (szerk.): *Causes of Conduct Disorder and Juvenile Delinquency*. New York: Guilford Press, 49–75.
- MOFFITT, Terrie E. – CASPI, Avshalom (2001): Childhood Predictors Differentiate Life-Course Persistent and Adolescence-Limited Antisocial Pathways among Males and Females. *Development and Psychopathology*, 13(2), 355–375. Online: <https://doi.org/10.1017/s0954579401002097>
- NYMAN, Emma S. et al. (2007): ADHD Candidate Gene Study in a Population-Based Birth Cohort: Association with DBH and DRD2. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 46(12), 1614–1621. Online: <https://doi.org/10.1097/chi.0b013e3181579682>
- PHILIPP-WIEGMANN, Florence et al. (2018): ADHD Modulates the Course of Delinquency: A 15-Year Follow-up Study of Young Incarcerated Man. *European Archives of Psychiatry and Clinical Neuroscience*, 268(4), 391–399. Online: <https://doi.org/10.1007/s00406-017-0816-8>
- POLIER, G. G. – VLOET, T. D. – HERPERTZ-DAHLMANN, B. (2012): ADHD and Delinquency – A Developmental Perspective. *Behavioral Sciences & The Law*, 30(2), 121–139. Online: <https://doi.org/10.1002/bsl.2005>
- POON, Kean – SUK-HAN HO, Connie (2015): Contrasting Psycho-Social Outcomes in Chinese Delinquent Adolescents With Attention Deficit and Hyperactivity Disorder Symptoms and/or Reading Disability. *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, 26(1), 38–59. Online: <https://doi.org/10.1080/14789949.2014.960439>
- RAINE, Adrian et al. (2005): Neurocognitive Impairments in Boys on the Life-Course Persistent Antisocial Path. *Journal of Abnormal Psychology*, 114(1), 38–39. Online: <https://doi.org/10.1037/0021-843X.114.1.38>
- RETZ, W. et al. (2004): Psychometric and Psychopathological Characterisation of Young Male Prison Inmates With and Without Attention Deficit/Hyperactivity Disorder. *European Archives of Psychiatry and Clinical Neurosciences*, 254(4), 201–208. Online: <https://doi.org/10.1007/s00406-004-0470-9>
- RICHARDS, Kelly (2011): What Makes Juvenile Offenders Different From Adult Offenders? *Trends and Issues in Crime and Criminal Justice*, 409. Australian Institute of Criminology. Online: <https://doi.org/10.52922/ti274705>
- RIGLER, Tohar et al. (2016): New DSM-5 Criteria for ADHD—Does it Matter? *Comprehensive Psychiatry*, 68, 56–59. Online: <https://doi.org/10.1016/j.comppsy.2016.03.008>
- RODRIGUEZ, Alina et al. (2007): Do Inattention and Hyperactivity Symptoms Equal Scholastic Impairment? Evidence From Three European Cohorts. *BMC Public Health*, 7, 1–9. Online: <https://doi.org/10.1186/1471-2458-7-327>

- Royal College of Psychiatrists (2024): *Blame it on the Brain: Exploring ADHD as a Criminogenic Factor*. Online: <https://bit.ly/4pk4Vem>
- RÖSLER, Michael et al. (2004): Prevalence of Attention Deficit-/Hyperactivity Disorder (ADHD) and Comorbid Disorders in Young Male Prison Inmates*. *European Archives of Psychiatry and Clinical Neuroscience*, 254(6), 365–371. Online: <https://doi.org/10.1007/s00406-004-0516-z>
- RUTTEN, Alexa X. et al. (2022): Offence Type and Neurodiversity: A Comparison of 12–17-Year-Old Boys Charged With a Criminal Offence by Diagnosis of Autism Spectrum Disorder, Attention Deficit Hyperactivity Disorder or Both. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 32(6), 404–420. Online: <https://doi.org/10.1002/cbm.2267>
- RUTTER, Michael – GILLER, Henri – HAGELL, Ann (1998): *Antisocial Behavior by Young People: A Major New Review*. Cambridge University Press.
- SAMPSON, Robert J. – LAUB, John H. (1993): Crime in the Making: Pathways and Turning Points Through Life. *Crime & Delinquency*, 39(3), 396–396. Online: <https://doi.org/10.1177/0011128793039003010>
- SARVER, Dustin E. et al. (2014): ADHD and Risky Sexual Behavior in Adolescents: Conduct Problems and Substance Use as Mediators of Risk. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 55(12), 1345–1353. Online: <https://doi.org/10.1111/jcpp.12249>
- SATTERFIELD, James H. – SCHELL, Anne (1997): A Prospective Study of Hyperactive Boys With Conduct Problems and Normal Boys: Adolescent and Adult Criminality. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 36(12), 1726–1735. Online: <https://doi.org/10.1097/00004583-199712000-00021>
- SATTERFIELD, James et al. (1994): Prediction of Antisocial Behavior in Attention-Deficit Hyperactivity Disorder Boys From Aggression/Defiance Scores. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 33(2), 185–190. Online: <https://doi.org/10.1097/00004583-199402000-00005>
- SAVOLAINEN, Jukka et al. (2010): Attention Deficit Hyperactivity Disorder (ADHD) and Criminal Behaviour: The Role of Adolescent Marginalisation. *European Journal of Criminology*, 7(6), 442–459. Online: <https://doi.org/10.1177/1477370810376568>
- SIBLEY, Margaret H. et al. (2011): The Delinquency Outcomes of Boys with ADHD with and Without Comorbidity. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 39(1), 21–32. Online: <https://doi.org/10.1007/s10802-010-9443-9>
- SILVA, Desiree et al. (2014): Contact With the Juvenile Justice System in Children Treated With Stimulant Medication for Attention Deficit Hyperactivity Disorder: A Population Study. *The Lancet Psychiatry*, 1(4), 278–285. Online: [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(14\)70302-5](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(14)70302-5)
- STÅHLBERG, Ola et al. (2017): A 3-Year Follow-up Study of Swedish Youths Committed to Juvenile Institutions: Frequent Occurrence of Criminality and Health Care Use Regardless of Drug Abuse. *International Journal of Law and Psychiatry*, 50, 52–60. Online: <https://doi.org/10.1016/j.ijlp.2016.09.004>
- TAYLOR, L. – INGRAM, R. E. (1999): Cognitive Reactivity and Depressotypic Information Processing in Children of Depressed Mothers. *Journal of Abnormal Psychology*, 108(2), 202–210. Online: <https://doi.org/10.1037/0021-843X.108.2.202>
- THAPAR, Anita et al. (2006): Predictors of Antisocial Behaviour in Children With Attention Deficit Hyperactivity Disorder. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 15(2), 118–125. Online: <https://doi.org/10.1007/s00787-006-0511-1>
- UNNEVER, James D. – CORNELL, Dewey G. (2003): Bullying, Self-control, and ADHD. *Journal of Interpersonal Violence*, 18(2), 129–147. Online: <https://doi.org/10.1177/0886260502238731>

- WOJCIECHOWSKI, Thomas W. (2021): The Role of ADHD in Predicting the Development of Violent Behavior among Juvenile Offenders: Participation Versus Frequency. *Journal of Interpersonal Violence*, 36(1–2), NP625–NP642. Online: <https://doi.org/10.1177/0886260517734225>
- WONG, Thessa M. – SLOTBOOM, Anne-Marie – BIJLEVELD, Catrien C. (2010): Risk Factors for Delinquency in Adolescent and Young Adult Females: A European Review. *European Journal of Criminology*, 7(4), 266–284. Online: <https://doi.org/10.1177/1477370810363374>
- YOSHIMASU, Kouichi et al. (2010): Gender, Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder, and Reading Disability in a Population-Based Birth Cohort. *Pediatrics*, 126(4), 788–795. Online: <https://doi.org/10.1542/peds.2010-1187>
- YOUNG, Susan et al. (2015): A Meta-Analysis of the Prevalence of Attention Deficit Hyperactivity Disorder in Incarcerated Populations. *Psychological Medicine*, 45(2), 247–258. Online: <https://doi.org/10.1017/S0033291714000762>

Hogyan kommunikálunk?

Kutatói rendőrkávéház és fókuszcsoportos interjú a Pest vármegyei rendőrök körében, 2. rész

How Do We Communicate?

Research Police Cafés and Focus Group Interviews among Police Officers in Pest County, Part 2

ANDRÁS Hunor Lehel¹

Bevezetés: A rendőrség külső és belső kommunikációját egy átdolgozott, 2023-ban kiadott norma szabályozza. Sok más terület mellett, a kommunikációval szemben is elvárás a hatékonyság, azonban jelenleg a magyar rendőrségnek nincs egységes kommunikációs stratégiája.

Célkitűzések: Két vármegye rendőreinek bevonásával arra kerestem a választ, hogy a rendőrök hogyan kommunikálnak egymással, vezetőikkel, a társszervekkel és médiaszolgáltatókkal, továbbá a rendőrség mint szervezet miként és milyen csatornákon keresztül jeleníti meg magát a külvilág irányába.

Módszertan: Először kutatói rendőrkávéház segítségével kérdeztem meg a Pest Vármegyei Rendőr-főkapitányság munkatársait. A heterogén mintavétellel kiválasztott rendészeti és bűnügyi területről érkeztek négy előre meghatározott, rendőrségi kommunikációt érintő témában mondhatták el véleményüket, meglátásaikat. Ezután félig strukturált fókuszcsoportos interjú keretében a helyi szervek bűnügyi, valamint rendészeti vezetői nyilatkoztak a belső és külső kommunikációról.

Eredmények: A kutatásba bevont rendőrök egyetértettek abban, hogy több területen is változtatásokra lenne szükség a rendőrség belső és külső kommunikációjában. A közösségi médiában való megjelenés és tartalomgyártás a külső kommunikációnak talán az egyik legérzékenyebb és egyben kevésbé

¹ R. százados, sajtóreferens, Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyei Rendőr-főkapitányság; doktori hallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskola, e-mail: AndrasHL@jasz.police.hu

szabályozott területe. Egy komplex követelményeket és garanciákat tartalmazó, átfogó kommunikációs stratégia képes lenne lefedni a közösségi média részletszabályait is.

Konklúzió: A rendőrség rövid, közép- és hosszú távú szervezeti céljainak lefektetéséhez és megvalósításához egy olyan tervre van szükség, amely tartalmazza a fő irányt, felkészít a jövő várható és váratlan eseményeinek kezelésére. A belső kohézió erősítése érdekében mindezt közvetítve az állomány körében, valamint hatékony külső kommunikációval a kívülállók számára, ezzel is növelve a rendőrség és az egyes rendőrök pozitív társadalmi megítélését.

Kulcsszavak: kommunikáció, közösségi média, kutatói rendőrkávéház, fókusz-csoportos interjú

Introduction: The external and internal communication of the police is regulated by a revised norm issued in 2023. In addition to many other areas, efficiency is also expected in communication, but currently the Hungarian Police do not have a unified communication strategy.

Objectives: By involving police officers from two counties, I was looking for to answer the question of how police officers communicate with each other, their leaders, fellow agencies, and media providers, as well as how and through what channels the police, as an organisation, presents itself to the outside world.

Methodology: First, I interviewed the employees of the Pest County Police Headquarters using a research Police Café. Those coming from the law enforcement and criminal areas, selected through a heterogeneous sampling, were able to express their opinions and insights on four predefined topics concerning police communication. Then, in the framework of a semi-structured focus group interview, the criminal and law enforcement leaders of the local agencies made statements about internal and external communication.

Results: The police officers involved in the research agreed that changes are needed in several areas of internal and external communication of the police. Social media presence and content production is perhaps one of the most sensitive and least regulated areas of external communication. A comprehensive communication strategy containing complex requirements and guarantees could cover the detailed rules of social media.

Conclusion: In order to set and implement the short, medium and long-term organisational goals of the police, a plan is needed that contains the main direction and prepares for the expected and unexpected events of the future. In order to strengthen internal cohesion, all this is conveyed among the staff and through effective external communication for outsiders, thereby increasing the positive social perception of the police and individual police officers.

Keywords: communication, social media, researcher police café, focus group interview

Bevezetés

Kétféles tanulmányom első felében egy Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei rendőrök körében elvégzett empirikus kutatásról számoltam be (ANDRÁS 2025). A második fejezet az ugyanazon metodikával és módszerekkel Pest vármegyében végrehajtott kutatásról szól.

Az első egységet összefoglalandó, abban a magyar rendőrség kommunikációját a hatékonyság oldaláról közelítettem meg a fogalom meghatározásoktól az életpályamodellen át a teljesítményértékelésig (VÁRI 2017). Utóbbinál nagyon fontos kiemelni a kommunikáció minőségét, hiszen az értékelés alapja a vezető és a beosztott közötti kommunikáció, amelynek során előre kitűzik a világosan és részletesen meghatározott és ténylegesen mérhető célokat, amelyek alkalmasak lehetnek az összehasonlításra (AMBERG–MOLNÁR 2004). Figyelemmel arra, hogy a rendészeti kommunikációnak belső és külső dimenziója különböztethető meg (TOLNAIÉ 2012), kijelenthető, hogy a kommunikáció hatékonysága szempontjából a kettő együttes vizsgálata szükséges, mivel azok egymással szoros kapcsolatban állnak, és egymástól csak részben különíthetők el (ANDRÁS 2025). Belső kommunikáció esetén a szolgálati ágak, valamint a vezető és beosztott közötti információáramlás – vagy annak hiánya –, tehát a személyes kommunikáció szolgáltathatja a mérés alapját. Míg a külső szervezeti kommunikáció szempontjából az, hogy a testület miként nyilvánul meg a külvilág irányába, és ezzel mennyire növeli a szervezet reputációját (ANDRÁS 2025).

A rendészeti kommunikáció az általános emberi kommunikációnak egy szűkebb, specifikus területe. Ez szakmai kommunikáció: mindazt jelenti, amit és ahogyan a közbiztonság alakítását, a rendvédelmet szolgáló rendészeti szervezetek közölnek és tesznek (CSERÉP–MOLNÁR 2010). A rendészeti kommunikáció valamennyi területe leírható ugyan a kommunikáció általános kategóriáival, mégis számottevő sajátosságokat mutat. Minden sajátosságot megelőz, sőt predesztinál a hierarchikus viszonyrendszer, amely áthatóan befolyásolja a kommunikáció minőségét, stílusát (CSERÉP–MOLNÁR 2010). A kifelé irányuló kommunikáció pedig közvetíti a szervezeti kultúrát, illetve azt a képet, amelyet a rendőrség magáról kíván kialakítani, akár a média, akár a személyes imázs által. A rendészeti rövid- és hosszú távú kommunikációs stratégiának része, hogy a rendészeti szerv hogyan jelenítse meg önmagát a külvilág előtt (MOLNÁR 2018). 2007-ben az akkori országos rendőrfőkapitány, dr. Bencze József rendőr altábornagy meghirdette a „Biztonság, bizalom, becsület” elnevezésű programját, amelynek része volt a rendőrség kommunikációjának megújítása és egy stratégia felállításának terve (ANDRÁS 2025). Szerepelt a programban, hogy a stratégia elkészítése előtt fel kell tárnai a kommunikáció gyenge pontjait és azok okait (BENCZE 2009). A „Biztonság, bizalom, becsület” program keretében 2007-ben készült el a 30 oldalas Főnix Kommunikációs Projekt, amelynek tetemes része a külső kommunikációt elemzi, a SWOT-analízist alkalmazva (GARAMVÖLGYI 2007). Egyértelmű, hogy a rendőrség közönségkapcsolatainak (*public relations*, PR: annak eredménye, amit teszel, amit mondasz, és amit mások mondanak rólad²) építésében az elsődleges a külső direkt kommunikáció, amelyet az egyes rendőrök az intézkedéseik során nap mint nap alkalmaznak. Az arculat- és imázsépítésben azonban annak

² Lásd: <https://instituteforpr.org/>

is formáló szerepe van, hogy a rendőrség miként viszonyul a médiatartalom-szolgáltatókhoz és a közösségi médiához. El kell fogadjuk, hogy ez az imázs sokszor a szervezet akaratán kívül is változik. Nagy nyomás nehezedik tehát a rendőrségre, hogy egységes képet mutasson az állampolgárok számára, ellenszegüljön a körülötte zajló társadalmi hullámverésnek, és képes legyen pozitív módon befolyásolni a közvéleményt (KÉSZ-VARGA – POKRÓCOS 2018).

A különböző PR-tevékenységek és -eszközök szempontjából tehát kiemelten fontos a hatékony és sikeres kommunikáció, amit a rendőrség nem külsős cégekkel, hanem saját szakembereivel – kommunikációs munkatársak – végeztet el (KÉSZ-VARGA – POKRÓCOS 2018). Normakörnyezetben a rendőrség kommunikációját és PR-tevékenységét a nyilvánosság számára adható tájékoztatás rendjéről szóló 24/2023. (X. 12.) ORFK utasítás (ORFK utasítás) szabályozza. A hierarchikus rendszer a kommunikációs szolgálat struktúrájában is megjelenik, és a norma pontosan meghatározza a kifelé megnyilvánuló kommunikáció protokollját. A rendőrség egésze és a vármegyei szervek külön-külön a szervezet szempontjából releváns eseményekről közvetlenül a rendőrség hivatalos honlapján, valamint a rendőrség közösségi média-felületein (Facebook, Instagram, TikTok, Twitter, YouTube) tájékoztatják a nyilvánosságot, figyelembe véve a tartalomfogyasztási szokásokat és az aktuális csatorna célközönségét. A rendőrségi kommunikációval foglalkozó szövívők és referensek tulajdonképpen hidat képeznek a rendőrség és a sajtó között (KÉSZ-VARGA – POKRÓCOS 2018). Ebből a szempontból hármas identitásban egyszerre kell rendőrként, újságíróként és kívülállóként is gondolkozniuk egy-egy esemény, hír, közlemény vagy nyilatkozat kapcsán.

Eltérő a helyzet a rendőrség közösségi médiában való jelenlétével és szabályozásával kapcsolatban. Ezen felületeken a cél, hogy a felhasználók szélesebb körének elérésével, kötetlenebb hangvételben adjon tájékoztatást a rendőrség az elért eredményekről, népszerűsítse tevékenységét, növelje a közbizalmat, és erősítse a társadalmi elismertséget. Ellentétben a hagyományos médiumokkal a közösségi médiában az „információt” vagy tartalmat maguk a felhasználók hozzák létre és terjesztik (LESS 2015). A lakosság részére a saját lakóhelyükkel, tágabb környezetükkel kapcsolatos rendőrségi aktualitásokról azonban nem lehetséges központilag kommunikálni. Itt kerül előtérbe a vármegyék önálló Facebook-profilja és saját tartalmaik gyártása. A kommunikációs csatorna kiválasztásakor figyelemmel kell lenni az átlagfelhasználókra is. A rendőrség szempontjából aktuális probléma a baby boomers (1943–1965 között születettek) és az X (1965–1980), valamint a Z (1995 után) és Alfa generációknak (FARKAS–MALKÓCS 2022) szóló tartalmak készítése, illetve az ő minél nagyobb számú becsatornázásuk.

Mindegyik generáció tekintetében fontos a bűn- és baleset-megelőzési tartalmak minél szélesebb körben való terjesztése, továbbá a fiatalabb korosztálynál a testület vonzóvá tétele az utánpótlást biztosító tevékenység keretében. A hírközlések és tartalomgyártások során tisztában kell lenni azokkal az alapvető tényekkel, hogy a különböző generációknak eltérő attitűdjeik vannak, és másként viszonyulnak a rendvédelmi testülethez. Az állampolgároknak magas elvárásaik vannak a rendőrséggel szemben minden téren, így a közösségi média felhasználása során is. A közösségi média lehetővé teszi a vélemények gyors kifejezésre juttatását, és azok futótűzként terjedhetnek el (LESS 2015). Ez egyik részről hasznos lehet a rendőrség számára, viszont a negatív hírek terjedése rombolhatja a rendvédelmi szervezet tekintélyét és hírnevét, illetve csökkentheti a belé fektetett

közbizalmat. Fentiek okán nagyon vékony a határvonal a közösségi médiában egy-egy tartalom, videó vagy hozzászólás tekintetében, ahol *like-okban* és megosztásokban mérik a sikert vagy a sikertelenséget. Éppen ezért ennek a területnek a szigorúbb szabályozása vagy stratégiába foglalása szintén indokolt lenne, csakúgy, mint egy átfogó kommunikációs stratégia megalkotása.

Módszertan

A módszertan kiválasztásakor számításba vettem, hogy a kvantitatív és kvalitatív módszerek közül melyek azok, amelyekkel a legtöbb heterogén mintavétel útján juthatok objektív adatokhoz. A kérdőíves módszer lenne a legnagyobb mintavételre alkalmas, azonban gyakorló rendészeti és kommunikációs szakemberként a kitöltési hajlandóság hiányát tapasztalva ebben nem bíztam. Végül a kutatás első szakaszában a Police Caféból eredő kutatói rendőrkávéház mellett döntöttem. A második fázisban – amikor rendőri vezetőket kérdeztem – a fókuszcsoportos interjú módszerét választottam (ANDRÁS 2025).

Police Café – kutatói rendőrkávéház

A World Caféból kifejlesztett Police Café egy közösségfejlesztő technika (GAÁL–MOLNÁR 2015), amely speciálisan a rendőrök és civilek együttműködését fejleszti, erősíti. Ezt hívjuk Rendőrkávéháznak. Hazánkban a Police Café módszert dr. Molnár Katalin, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem docense honosította meg (ANDRÁS 2024).

„A Police Café idén tízéves története és 150³ epizódja is bizonyítja, hogy a helyi szintű közös biztonságról szóló párbeszédnek ez a módja a rendőrök és civilek közti hétköznapi együttműködésben igen hatékony. De a Police Café 2021 óta a rendészettudományi kérdések kutatása terén is elindult felfedezőútjára” (ANDRÁS–MOLNÁR 2024).

Az elmúlt három évben több olyan – többek között országos – empirikus kutatáshoz használták a módszert, amelyekből tanulmányok (MOLNÁR 2023, 2024) születtek, és sikeres pályázatokon (GÁL 2024) is elismerték annak létjogosultságát, illetve azt, hogy valid eredményekkel szolgál (ANDRÁS 2025).

Fókuszcsoportos interjú

A kutatómódszertannal foglalkozó szakirodalom interjúnak nevezi azt az eljárást, amikor a kérdőíves adatfelvétel személyesen zajlik (BABBIE 2017). Az interjú során a kérdezett személy a saját fogalmazásában közli válaszait, ami mélyebb adatok kinyerésére alkalmas,

³ A tanulmány megjelenése óta a Rendőrkávéházak száma már 185 körül jár.

mint a kérdőíves megkérdezés. Az empirikus vizsgálatokban éppen ezért kiemelt helyen szerepelnek az interjútechnikák (MOLNÁR D. 2010).

A fókuszcsoportos interjú szintén a kvalitatív kutatási módszerek közé sorolják. „A fókuszcsoport egy olyan kutatási módszert jelent, amelynek során az adatok úgy keletkeznek, hogy a kutatás alanyai csoportosan kommunikálnak egy adott témáról” (VICSEK 2006). Az elnevezésében benne van, hogy fókuszált, összpontosított beszélgetésről van szó, amely háromnál több személy részvételét feltételezi. Tekintve, hogy kutatásom célja a feltárás, a félig strukturált vezetői fókuszcsoportos interjút tartottam a legjobb és legmélyrehatóbb módszernek (ANDRÁS 2025). A fókuszcsoportos interjú és a kutatói rendőrkávéház egyaránt beavatkozó típusú, kvalitatív kutatási módszer. A kérdésfeltevés-sel beavatkozik a folyamatokba, ami feltételezi a megkérdezettek aktív részvételét. A valid eredmények kinyeréséhez alapfeltétel a minta és a csoportlétszám megfelelő megválasztása. A fókuszcsoport jellegéből adódóan rugalmasabb, és a visszacsatolásra is több lehetőség adódik (ANDRÁS 2025).

A kutatás körülményei

Empirikus kutatásom második szakaszában 2025. január 23-án szerveztem meg a Pest vármegyei rendőrök részvételével zajló, a rendészeti kommunikációt érintő kutatói rendőrkávéházat. A témagazdák előzetes felkészítésére most nem volt szükség, hiszen ugyanazon kollégákat kértem fel – Mári Ilona rendőr alezredes kivételével –, akik a Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei kávéházak témagazdái is voltak. A rendezvényeknek az abonyi Abonyi Lajos Művelődési Ház, Könyvtár és Múzeumi Kiállítóhely adott otthont. A kávéházon csakúgy, mint az előző két alkalommal moderátorként vettem részt. Az esemény elején tájékoztattam a meghívottakat a kutatásról, annak témájáról és a napirendről. A témákat 4 × 20 percben lehetett átbeszélni, ezt követően a témafelelősök egyenként, öt percben prezentálták a négy asztalnál beszerzett információkat. „Az elhangzottak ilyenfajta rendszerezése és összegzése azért is kiemelendő a Cafék során, mivel a résztvevők és a kutató(k) is azonnali visszacsatolást kapnak a felmerült adatokról. Ezen reflexió a szervezet- és közösségfejlesztés egyik kulcsfontosságú eleme” (ANDRÁS 2025).

A résztvevők

A résztvevők meghívása során törekedtem a heterogén mintavételre. Ennek megfelelően a kijelölt helyi szervektől (4 db rendőrkapitányság) a végrehajtói állományból összesen 17 fő; 10 tiszthelyettes és 7 tiszt, illetve 9 bűnügyi, 7 rendészeti és 1 hivatali területen dolgozó kolléga vett részt a rendezvényen. A kutatásetikai elveket betartva tájékoztattam a megjelenteket a kutatás témájáról és menetéről, ezt követően pedig GDPR-nyilatkozat és jelenléti ív kitöltésére is sor került.

Témák és témafelelősök

Témafelelősöknek – a kérdések jellegéhez igazodóan – vezetői és kommunikációs területen jártas rendőröket kértem fel, akik már többszörösen bizonyítottak témagazdaként. A négy asztaltéma és a témagazdák személye az alábbiak szerint alakult:

1. Dr. Karsai Lajos rendőr alezredes (a Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyei Rendőr-főkapitányság Rendészeti Igazgatóság Közrendvédelmi Osztály vezetője)
Téma: A rendőrség szervezetén belüli hierarchikus viszonyok hatása a kommunikációra
2. Vojter-Szabó Zita rendőr alezredes (a Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyei Rendőr-főkapitányság Bűnügyi Igazgatóság Bűnmegelőzési Osztály vezetője – korábban sajtósóvivő)
Téma: A rendőrség egyes szolgálati ágai közötti kommunikáció és együttműködés
3. Mári Ilona rendőr alezredes (a Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyei Rendőr-főkapitányság szóvivője)
Téma: A rendőrség külső szervezeti kommunikációjának szintjei, típusai-műfajai, eszközei-csatornái
4. Baranyiné Fodor Zsuzsa rendőr őrnagy (a Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyei Rendőr-főkapitányság Bűnügyi Igazgatóság Bűnmegelőzési Osztály kiemelt főelőadója)
Téma: A rendőrség külső szervezeti kommunikációjának hatékonysága; hatása a szervezet megítélésére

Eredmények

A Police Café jól bevált metodikájához igazodóan a témafelelősök flipchartra lejegyezték a kollégák által elmondottakat, amelyeket az összefoglaló prezentációjukhoz használtak. Az egész rendezvényről hangfelvételek készültek, amelyeken egyesével hajtottam végre a tartalomelemzést. A témakörök elemzése során több országos és Pest vármegyére vonatkozó érdemi adatot sikerült kinyerni. A négy témában a tartalomelemzést követően az alábbiakat állapítottam meg.

A rendőrség szervezetén belüli hierarchikus viszonyok hatása a kommunikációra

- Akár napi szinten is rengeteg információ és utasítás érkezik a szakirányítástól vagy az előljáró szervektől. Az információdömping ellenére többször előfordul, hogy egy-egy utasítás pontos háttere ismeretlen, vagy azt nem kellően ismertetik a végrehajtói állománnyal, ezért a kiadott utasítás nem nyer értelmet, ezáltal a feladat elvégzésének minősége csökkenhet. (Például: gépjárművek tartalékba helyezése; passzív biztonsági eszközök miatti intézkedés/balesetek kimenetelének súlyossága; lakatlan ingatlanok felmérése stb.)

- Különböző csatornákon – szóbeli, e-mail, koordináció, üzenetküldő alkalmazások – érkeznek az utasítások és információk, ami sokszor követhetetlen.
- Az üzenetküldő alkalmazások – Viber és Messenger – lehetőséget biztosítanak a gyors információáramlásra, azonban problémát okozhat, hogy ezek használatakor nem válik el szorosan egymástól a munkaidő és a szabadidő.
- Tekintve, hogy a fiatalok viszik előre a világot, a rendőrségnek és a vezetőknek megoldást kell találni a Z vagy az utánuk következő generációk testületbe való bevonására és megtartására. Ez azért is nehéz, mert számukra fontosabb a rugalmas munkaidő, nem bírják a túlterhelést és a kötöttségeket, valamint a vezetés tényét, kiváltképpen annak parancsuralmi dominanciáját sem veszik magától értetendőnek, amelyek viszont a hierarchikus testület szerves részei.
- A kommunikáció a különböző vezetőkkel eltérő. A kétirányú kommunikáció sok esetben csak az alosztályvezetőig, osztályvezetőig valósul meg. A hierarchiában felfelé haladva egyoldalúvá (fönről lefelé irányulóvá) válik.
- A pandémia óta eltolódott az arány az online képzések és online értekezletek irányába. A kollégáknak igényük van a jelenléttel megtartandó állománygyűlésekre, ahol az előjáróiktól (kapitányságvezető, igazgatók, főkapitány) első kézből kapnának tájékoztatást a személyzeti és jogszabályi változásokról, továbbá egyéb hasznos információkról, aktuális elvárásokról. (Így elkerülhető a fentről érkező utasítások torzulása, félreértelmezése is.)
- A végrehajtói állománynak ténylegesen igénye van akár a személyes, akár az online, de mindenképpen a rendszeres eligazításokra.
- Előfordul, hogy ugyanazon utasítást több csatornán keresztül is megküldik a helyi szerveknek, illetve ugyanazon témában több szolgálati ágak kell jelentést készítenie, ami szintén adattorzuláshoz és félreértésekhez vezet.
- Általános a szóbeli vezetői dicséret, pozitív visszacsatolások hiánya. A közvetett, több személyen keresztül érkező vezetői kritika nem váltja ki a kívánt hatást.

A rendőrség egyes szolgálati ágai közötti kommunikáció és együttműködés

- A növekvő munkaterhek miatti általános feszültség a kollegiális viszonyokra is hatással van.
- Előfordul, hogy ugyanazon utasítást több csatornán keresztül is megküldik a helyi szerveknek, illetve ugyanazon témában több szolgálati ágak kell összefoglaló vagy értékelő jelentést készíteni/felterjeszteni. A dekódolás miatt előfordulhat az adattorzulás.
- A kisebb szervezeti egységeknél – a létszám és a fizikai távolság miatt – jobb az információáramlás és a szolgálati ágak közötti együttműködés.
- A rendészeti állomány sokkal több általános és speciális információval van terhelve, míg a bünyügyi ágnál ez kevesebb.

- A rendészeti és a bűnügyi szolgálati ágak közötti oda-vissza történő információáramlás nagymértékben függ a személyközi kapcsolatoktól.
- A rendészeti és a bűnügyi szolgálati ág között sokszor egyoldalú az információáramlás, és a bűnügyről nem érkezik visszajelzés, vagy jóval kevesebb.
- Kisebb létszámú rendőrkapitányságokon és rendőrőrsökön az újonnan belépőket, átszerelőket körbe viszik minden irodába bemutatni, ami nagyon hasznos az állomány számára. Nagyobb egységeknél ez már nem működik.

A rendőrség külső szervezeti kommunikációjának szintjei, típusai-műfajai, eszközei-csatornái

- Eltérő a rendőrök felkészültsége, ami a kommunikációs készségekre is igaz.
- Tárgyilagos és őszinte kommunikációt kell folytatni az intézkedés alá vontakkal/ügyfelekkel, de egy bizonyos határt nem szabad túllépni. A túlságosan távolságtartó és a túl közvetlen stílus sem megfelelő.
- A középkorú és idősebb rendőröknek a hely- és személyismerete, a fiatalabb korosztálynak a technikai tudása nagyobb.
- A társszervekkel és egyéb intézményekkel történő együttműködésre és kommunikációra a kiegyensúlyozottság, kölcsönös segítségnyújtás a jellemző, de sok múlik a személyes ismeretségeken is.
- A fiatalabb korosztályhoz tartozó rendőrök magasabb technikai tudás birtokában vannak, azonban kommunikációs képességük elmarad az idősebbektől.
- Kevés pozitív visszacsatolás érkezik a civilektől.
- A legtöbb rendőr nem tartja be a hatályos normát, és egyenruhában vagy a rendőri jelleget felfedve szerepel a közösségi médiában, posztokat és videós tartalmakat tesznek közzé, melyek rombolják a rendőrség tekintélyét, és negatív fényt vetnek az egyenruhás testületre.

A rendőrség külső szervezeti kommunikációjának hatékonysága, hatása a szervezet megítélésére

- A magyar rendőrség hivatalos honlapját, a www.police.hu-t sokan csak a baleseti hírek és a körözött személyek listája miatt használják. Nagyon kevesen vannak, akik a bűnügyi vagy helyi híreket is megtekintik, még kevesebben, akik szabadidejükben is felkeresik a honlapot. Véleményük szerint a civilek által sem látogatott a weboldal. Az oldal megújítása időszerű lenne, esetleg jó lehetne egy chatszoba létrehozása, ahol operátorok segítenek az ügyintézésben (ez a javaslat a Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei kollégák részéről is felmerült).
- A közlemények és a videós tartalmak sem mutatják be a rendőrök erőfeszítéseit és valós intézkedéseit, vagy csak általánosságban azt, hogyan telik egy rendőr napja.
- Oktató jellegű videós tartalmak készítése építő jellegű lenne (például a Taser bemutatása).

- Olyan érzésük van, mintha magunknak kommunikálnánk, nem kifelé.
- A tartalomgyártás egy külön szakma, amire megfelelő személyt kellene alkalmaznia a rendőrségnek és a vármegyéknek. (Valamint olyan tartalomgyártót, aki érti a saját generációja nyelvezetét, és képes felkelteni az érdeklődésüket.)
- Jó példa a BRFK podcastcsatornája, de a Facebookon megjelenő „cukiság-dömping” visszatetszést vált ki a rendőrökből. Ezzel nem kerülünk közelebb a lakossághoz, inkább a rendőrség eddig felépített tekintélyét rombolja.
- Sok videós tartalom erőltetett, vagy elbagatellizál bizonyos dolgokat. A valósághoz közelítő videókat kellene gyártani, és nem feltétlen vármegyénként. Elegendő lenne a magyar rendőrség központi Facebook-, Instagram- és TikTok-oldalain közzé tenni ezeket. Így biztosítva lenne az egységesség is.
- A különböző TikTok-trendek átvétele nem feltétlen pozitív képet fest a rendőrségről, csakúgy, mint a Facebook-videók, amelyek magas elérésszámot produkálnak ugyan, de nem biztos, hogy azért kattintanak rájuk vagy osztják meg őket sokan, mert tetszik nekik a felvétel.
- A rendőri pályára jelentkezők számát nem a videós tartalmakkal lehet növelni, hanem a középiskolákban megjelenve, személyes jelenléttel kell megkezdni a pályára orientálásukat.
- A kollégák nagyobb része úgy gondolja, hogy a videós tartalmakat komolyabb stílusban kellene elkészíteni, ami illeszkedik a szervezet és az egyenruha tekintélyéhez.
- A legtöbb megkérdezett nem követi aktívan a központi és a vármegyei Facebook-oldalakat.

Fókuszcsoporthos interjúk

A Pest vármegyei kutatói rendőrkávéházat követően 2025. február 19-én szerveztem meg a rendőrkapitányságok vezetői körében a fókuszcsoporthos interjút. Az egy óra időtartamú, félig strukturált interjúra Skype-videókonferencia útján került sor 8 fő vezető részvételével. Csakúgy, mint az előző részben, itt is törekedtem a heterogén mintavételre. A kijelölt rendőrkapitányságokról 1 osztályvezető, 2 órparancsnok és 5 alosztályvezető vett részt az interjúban. Közülük 3-3 fő bűnügyi és rendészeti, 1 fő igazgatásrendészeti, valamint 1 fő hivatali területről érkezett.⁴

Az összehasonlíthatóság érdekében az interjúban ugyanazzal a kérdéssorral dolgoztam, mint a Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei fókuszcsoporthos interjúkon. (Megjegyzés: A kérdéssor a végrehajtó állomány által megfogalmazottak figyelembevételével lett korábban összeállítva. Mivel a beszerzett adatok Pest vármegyében is nagyon hasonlóak voltak, azokon nem volt szükséges változtatni.) A vezetőknek feltett kérdések és az azokra adott válaszok az alábbiak voltak.

⁴ A meghívóban osztályvezetők részvételével számoltam, elfoglaltság esetén alosztályvezetői helyettesítéssel.

Hogyan, milyen formában kapják az előjáróktól vagy a felsőbb-irányítói szerveztől a feladatokat, utasításokat?

A vármegyéről és a szakirányítói szervektől elsősorban NOVA SZEÜSZ-ön vagy a Robotzsaru Neo rendszerben, koordináción keresztül, illetőleg e-mail útján vagy szóban érkeznek a feladatok, utasítások. Sürgős feladat-végrehajtás esetén előfordul az utasítás Skype, illetve telefon útján is.

Milyen gyakran van a saját szervezeti egységüknél eligazítás, és milyen formában (személyes, online), valamint véleményük szerint ez elegendő-e?

Az igazgatásrendészeti és hivatali területen szükség esetén kerül sor eligazítás megtartására, míg a bünyügyi és rendészeti állomány részére napi szintű eligazítás-beszámoltatás történik. A kisebb szervezeti egységeknél és rendőrőrsökön jobban megfigyelhető a bünyügy és rendészet közötti oda-vissza irányuló információmegosztás és együttműködés. Az eligazítások személyes jelenléttel, Skype-on vagy Nova Zona Chat-en történnek. A vezetők a hivatalos koordináción, Nova Zona Chat-en, illetve e-mail küldésén kívül alkalmazzák valamelyik üzenetküldő alkalmazást – Viber, Messenger – is a gyorsabb információáramlás érdekében.

Szükségesnek tartják-e kapitánysági, illetve vármegyei állománygyűlések megtartását? Ha igen, milyen gyakorisággal és kinek a részvételével? Milyen témákban?

A rendőrkapitánysági, illetve vármegyei állománygyűlések megtartásának kérdésében a vezetők egyetértésben úgy nyilatkoztak, hogy a vármegyei vagy szakterületi állománygyűlések tartása évenkénti egy, maximum két alkalommal elegendő. Ilyenkor lehetőség lenne az újonnan érkezők bemutatására, illetve arra, hogy a vezető személyesen mondja el az állománynak az aktualitásokat, személyzeti kérdéseket, elvárásokat stb. Többen elmondták, hogy napi szintű, többcsatornás érintkezés mellett feleslegesek a személyes részvételű állománygyűlések, amelyek szolgálat-szervezési terheket is rónak az osztályokra. *A generációk közötti különbség okoz-e problémát osztályukon? Ha igen, milyen megoldási javaslatuk van?*

Az igazgatásrendészeti területen javarészt egykorú a hivatásos állomány, a többi területen viszont már több generáció dolgozik egymás mellett. A vezetők kisebb súrlódások említése mellett nem számoltak be generációk közötti vagy vezetőkkel történő problémákról. Kiemelték, hogy a fiatalabb korosztály – a Z generáció – türelmetlenebb, motivációs szintjük és felelősségvállalásuk alacsonyabb. A vezetői kommunikációt ehhez szükséges igazítani. *Követik-e a rendőrség hivatalos honlapját? Amennyiben igen, mi a véleményük az ott megjelenő közleményekről?*

A vezetők nagyobb része csak alkalmanként keresi fel a magyar rendőrség hivatalos honlapját. Az ott megjelentetett közlemények vegyes képet mutatnak, néha ellentmondásosak. *Követik-e a magyar rendőrség hivatalos közösségimédia-oldalait, illetve a főkapitányság Facebook-oldalát? Amennyiben igen, mi a véleményük az ott megjelenő posztokról, videókról?*

A megkérdezett vezetők közül többen követik a magyar rendőrség központi és vármegyei Facebook-oldalait is. Mások viszont nincsenek jelen a közösségi médiában. A Facebookon megjelent tartalmakkal kapcsolatosan inkább negatív véleményt fogalmaztak meg. A saját vármegyei Facebook-oldaluk hitelességét és minőségibb tartalmait emelték ki a központi profillal szemben.

Amennyiben igaznak fogadjuk el azt az állítást, hogy szoros összefüggés van a vezetői kommunikáció és a munka hatékonysága között, akkor szerintük milyen a hatékony vezetői kommunikáció? A vezetői kommunikációnak feladathoz igazítottnak, személyre szabottnak, egyértelműnek, hitelesnek és lényegre törőnek kell lennie. A vezetett állományhoz kell igazítani a kommunikációt, megtalálva a generációk és állománycsoportok közötti hangot. Az állomány számára mindig szükséges a vezetői visszacsatolás.

Következtetések

A jelenlegi és az ezt megelőző tanulmánynak sem volt célja, hogy egy egész szervezetet érintő kommunikációs stratégiát vázoljon fel. A két szomszédos vármegyét érintő empirikus kutatás viszont több szempontból is rámutatott arra, hogy mai napig hiányzik a kommunikációt érintő átfogó stratégia.

Amennyiben a társadalmi kapcsolatokat és a rendőrség ezzel kapcsolatos tevékenységeit vesszük górcső alá, azt tapasztaljuk, hogy akár markáns eltérések is lehetnek a rendőri egységek ilyen jellegű tevékenységei között a belső PR-tevékenységet érintő vezetői kommunikáció, valamint a külső médiakommunikáció terén egyaránt, a közösségi médiafelületeken való tartalomgyártásról már nem is beszélve. A közelmúlt érzékeny eseményeit is figyelembe véve, utóbbi terület szigorúbb szabályozása és egységbe foglalása elengedhetetlen. A hatékonyság tükrében kiváltképp szükséges a sikeres és pozitív szemléletet kialakító rendőrségi kommunikáció, ezért nagyon fontos annak időzítése és minősége.

A belső kommunikációt érintően a megkérdezett rendőrök azonos módokról számoltak be mindkét vármegyében. Más képet mutat viszont a külső kommunikáció megítélése a két szervezeti egység végrehajtói állománya és vezetői körében is. Külön említést érdemel a fiatal generációk megszólítása, ami önálló témakört ölel fel. Az eltérés fakadhat a vármegyék különböző tartalmú és minőségű tartalomgyártásából, de abból is, hogy a rendőrök szerint sok poszt/video negatív irányba befolyásolja a testületről kialakított képet. Nem szabad elfelejteni, hogy a belső PR-tevékenység ugyanolyan fontos a kohézió érdekében, mint a szervezet kifelé történő kommunikációja és arculatépítése.

Fentiek tükrében a belső és a vezetői kommunikáció újragondolása szükséges a hatékony információáramlás és a generációk – valamint a vezetők és fiatalabb generációk – közötti összehangoltság szavatolása érdekében. Szintén érdemes átgondolni a rendőrség külső kommunikációjának formáit és azok tartalmát. Egy minden szegmensre kiterjedő kommunikációs stratégia, ha nem is fed le minden területet, de sorvezetőként segítheti a szervezeti célok megvalósulását, hatékony kommunikációs támogatással.

Felhasznált irodalom

- AMBERG Erzsébet – MOLNÁR Katalin (2004): Személyiségfejlesztő módszerek felhasználása a kommunikációban. *Magyar Rendészet*, 4(4), 133–147.
- ANDRÁS Hunor Lehel (2024): Előtanulmányok egy kutatói rendőrkávéházhoz, 1. rész. Egy országos rendészettudományi vizsgálat kutatói reflexióinak elemzése. *Magyar Rendészet*, 24(2), 215–228. Online: <https://doi.org/10.32577/mr.2024.2.13>
- ANDRÁS Hunor Lehel (2025): Hogyan kommunikálunk? Kutatói rendőrkávéházak és fókuszcsoportos interjúk a Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei rendőrök körében, 1. rész. *Magyar Rendészet*, 25(2), 137–151. Online: <https://doi.org/10.32577/MR.2025.2.9>
- ANDRÁS Hunor Lehel – MOLNÁR Katalin (2024): Előtanulmányok egy kutatói rendőrkávéházhoz, 2. rész. Az országos Roma Police Café sorozat kutatás-módszertani és rendőrszakmai tanulságai. *Magyar Rendészet*, 24(3), 187–199. Online: <https://doi.org/10.32577/mr.2024.3.12>
- BABBIE, Earl Robert (2007): *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. Budapest: Balassi.
- BENCZE József (2009): *A biztonság, a bizalom és a becsület rendőrségi programja*. ORFK intranet.
- CSERÉP Attila – MOLNÁR Katalin (2010): A rendőrség kommunikációs stratégiája és belső kommunikációja. *Rendészeti Szemle*, 58(2), 3–41. Online: <https://demo.repozitorium.uni-nke.hu/xmlui/handle/123456789/916>
- FARKAS Johanna – MALKÓCS Tamás (2022): A rendőri pálya vonzóvá tételének lehetőségei. *Belügyi Szemle*, 70(3. ksz.), 99–123. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.SPEC.3.6>
- GAÁL Gyula – MOLNÁR Katalin (2015): A World Café rendészeti alkalmazásának kezdeti tapasztalatai. *Magyar Rendészet*, 15(5), 11–19. Online: <https://doi.org/10.32577/mr.2019.4.5>
- GÁL Erika (2024): Nagyító alatt a kutatói rendőrkávéház – a Police Café módszer rendészettudományi kutatásokban való alkalmazhatóságának vizsgálata. *Magyar Rendészet*, 24(4), 207–216. <https://doi.org/10.32577/mr.2024.4.11>
- GARAMVÖLGYI László (2007): *Főnix Kommunikációs Projekt*. ORFK intranet.
- KÉSZ-VARGA Mónika – POKRÓCÓS György (2018): Az ímázs, az arculat és a kommunikáció szerepe a rendőrségénél. *Magyar Rendészet*, 18(3), 139–153. Online: <https://doi.org/10.32577/mr.2018.3.9>
- LESS Ferenc (2015): A közösségi hálózatok és a közösségi rendőrség kapcsolata (Mi keresni valója van a rendőrségnek a Facebookon?). *Nemzetbiztonsági Szemle*, 3(1). Online: <https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/nbsz/article/view/1900/1190>
- MOLNÁR Dániel (2010): Empirikus kutatási módszerek a szervezetfejlesztésben. *Humán Innovációs Szemle*, 1(1–2), 61–72. Online: https://matarka.hu/klikk.php?cikkmutat=1992586&mutat=http://humanexchange.hu/site/uploads/file/61-72_md.pdf
- MOLNÁR Katalin (2018): *Rendészeti kommunikáció – a média tükrében. Kézikönyv és szemelvénygyűjtemény a rendészeti szakújságról szakirányú továbbképzési szak hallgatóinak*. Budapest: Dialog Campus. Online: <http://www.nyelviktoralas.hu/wp-content/uploads/2012/05/Rend%C3%A9szeti-kommunik%C3%A1ci%C3%B3-a-m%C3%A9dia-t%C3%Bckr%C3%A9ben.pdf>
- MOLNÁR Katalin (2023): A baranyai járási Police Café sorozat kérdőíves hatásvizsgálata. *Rendőrségi Tanulmányok*, 4, 22–64. Online: <https://doi.org/10.53304/RT.2023.4.02>
- MOLNÁR Katalin (2024): A Roma Police Cafék hatásvizsgálata. Megjelenés alatt.
- TOLNAINÉ Kabók Zsuzsanna (2012): A rendészeti kommunikáció specifikussága, törvényi szabályozása. *Magyar Rendészet*, 12(3), 77–83.

VÁRI Vince (2017): Teljesítményértékelés és hatékonyságmérés a rendőrségen. Kérdőíves kutatás az egyéni teljesítményértékelésről. *Magyar Rendészet*, 17(5), 161–181. Online: <https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/magyrend/article/view/1781>

VICSEK Lilla (2006): *Fókuszcsoport [Focus group]*. Budapest: Osiris.

Jogi forrás

24/2023. (X. 12.) ORFK utasítás a nyilvánosság számára adható tájékoztatás rendjéről

Gondolatok a hazai roma rendőrök szakmai pályafutásáról egy angol rendészeti kutatás kapcsán

Thoughts on the Professional Careers of Hungarian Roma Police Officers in Connection With an English Law Enforcement Research

LAKATOS Róbert¹

Cél: Elméletben tudjuk, hogy Magyarországon a cigány származású rendőrök létszámának további növelése több okból is fontos lenne. Egyfelől a társadalmi felzárkózás és mobilitási mutatók javítása alapvető társadalmi érdek, másfelől a szektor sajátosságainak figyelembevétele mellett a bűnüldözés eredményeinek javítása szempontjából is számos előnnyel járna. Amennyiben elismerjük azt, hogy szükség van a cigány származású rendőrök létszámának növelésére, az ehhez kapcsolódó nehézségek felismerése után a tudományos alapokon nyugvó törvényszerűségek vizsgálata majd gyakorlatba való átültetése szükséges a megoldás megtalálása érdekében.

Módszertan: Az Egyesült Királyságban 1998 augusztusa és 1999 januárja között nyolc rendészeti szervezeti egységnél folytattak kutatást a kisebbségi rendőrtisztek szolgálatba lépését követő előrehaladásáról, azzal a céllal, hogy azonosítsák azokat a tényezőket, amelyek közvetlenül és közvetve befolyásolják az etnikai kisebbségi rendőrtisztek karrierjét (BLAND et al. 1999). A kutatás kitér a személyi nyilvántartásokra, a toborzás és a szakemberek megtartásának nehézségeire, a kisebbségek előmeneteli nehézségeire és a kevéssé reprezentatív kisebbségi jelenlétre a rendészeti szakfunkciókban.

Megállapítások: A területen számos megoldandó probléma és még elvégzendő feladat többek között a toborzás és megtartás jelentőségének felismerése, a rendészeti terület népszerűsítése és a jó példák mutatása az oktatási

¹ R. százados, bűnügyi osztályvezető, Bács-Kiskun Vármegyei Rendőr-főkapitányság Kunszentmiklósi Rendőrkapitányság; doktori hallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészettudományi Doktori Iskola, e-mail: lakatosrobert85@freemail.hu

intézményekben. A rendszerben lévő roma rendőrök karrierútjának áttekintése felhasználható adatokkal szolgálhat csakúgy, mint az egyéni életutak és a megvalósult sikeres életpályák elemzése. A már rendszerben lévő cigány rendőrök előmeneteli lehetőségeik és származásuk összefüggései, valamint hitelességük és esetleges hitelességihiányuk veszélyeire is kitér a tanulmány.

Érték: Tanulmányomban segítségül hívtam és egyben összehasonlítóként szervezőül vettem a hivatkozott Home Office kutatását annak érdekében, hogy képet adjak arról, mi jellemzi a hazai kisebbségi rekrutációt, és az etnikai kisebbséghez tartozó szakemberek megtartását a magyar rendőrségnél. Tanulmányom a roma kisebbséghez tartozó rendőrtisztek karrierprofiljának vizsgálatával sürgeti az európai összehasonlító rendészeti kutatások megerősödését.

Kulcsszavak: kutatás, rendészet, toborzás, kisebbségek, előmenetel, mobilitás

Aim: In theory, we know that further increasing the number of Roma police officers in Hungary would be important for several reasons. On the one hand, improving social inclusion and mobility indicators is a fundamentally important social interest, and on the other hand, taking into account the specificities of the sector, it would also have numerous advantages in terms of improving the results of law enforcement. If we acknowledge the need to increase the number of police officers of Roma origin, after recognising the difficulties associated with this, it is necessary to examine the laws based on scientific foundations and then implement them in practice in order to find a solution.

Methodology: Between August 1998 and January 1999, research was conducted in eight law enforcement departments in the United Kingdom on the progress of minority police officers after entering service, with the aim of identifying the factors that directly and indirectly influence the careers of ethnic minority police officers (BLAND et al. 1999). The research addresses personnel records, recruitment and retention difficulties, advancement difficulties for minorities and the underrepresentation of minorities in law enforcement functions.

Findings: There are many problems to be solved and tasks to be completed in the field, including recognising the importance of recruitment and retention, promoting the field of law enforcement and setting good examples in educational institutions. An overview of the career paths of Roma police officers in the system can provide usable data, as can an analysis of individual life paths and successful careers. The study also addresses the career opportunities and origins of Roma police officers already in the system, as well as the dangers of their credibility and possible lack of credibility.

Value: In my study, I have used the aforementioned Home Office research as a guide and comparison, in order to provide an idea of what characterises the domestic minority recruitment and retention of ethnic minority professionals in the Hungarian police. My study urges the strengthening of European

comparative policing research by examining the career profile of police officers belonging to the Roma minority.

Keywords: research, policing, recruitment, minorities, advancement, mobility

A roma rendőrök karrierprofilja

Barack Obama, az első színes bőrű amerikai elnök 2009-ben ugyanazzal a bibliával a kezében tette le hivatali esküjét, amelyre a feketéket felszabadító és életét áldozó hivatali elődje, Abraham Lincoln is esküt tett 1861-ben. A rabszolga-felszabadítás után 147 évvel az USA társadalma és általános közgondolkodása láthatóan nagyban megváltozott a kisebbségekkel kapcsolatosan.

Felmerül a kérdés: hazánk a legnagyobb létszámú kisebbség megítélésében jelenleg hogyan áll ezzel a problémával. Aktív rendőrtisztként érzékelem, hogy – igazodva a gyorsan és folyamatosan változó világunk megoldandó kihívásaihoz – a mai magyar rendőrség működésében, személyügyi és strukturális gazdálkodásában, munkaerő-ellátottságában egyre nagyobb társadalmi igény jelentkezik a meglévő személyi állomány és a társadalom etnikai összetételéhez illeszkedő, vagy ahhoz legalább érdemben közelítő arány elérésére.

A magyarországi cigány kisebbséghez tartozó szakemberek a rendőrség személyi állományában még mindig rendkívül csekély mértékben vannak jelen, és ez annak ellenére van így, hogy az elmúlt két évtizedben jelentős mértékben emelkedett a cigány rendőrök száma, és már nem számít ritkaságnak egy egyenruhát viselő vagy rendőr jelvénnel rendelkező cigány ember.

Alapvetés, hogy az állami szolgáltató intézmények személyi összetételének tükröznie kellene a magyar lakosság társadalmi csoportjait, ezért szükség van a cigány származású rendőrök létszámának növelésére.

Találgatások helyett a problémát mélyebben körüljárva, tudományos alapokon nyugvó törvényszerűségek kutatásokkal történő vizsgálatával majd a gyakorlatba való átültetés szükséges ahhoz, hogy ezt a célt reálisan elérjük. Ilyen cél érdekében álló hiteles forrás az a brit Home Office által végzett kutatás, amelynek ismertetésével és (lehetséges) hazai vonatkozásaival jelen tanulmány foglalkozik.

A hazai vonatkozásokat illetően tanulmányom az objektív kutatási eredmények extrapolálásával szubjektív képet ad arról, hogy mi jellemzi a hazai kisebbségi rekrutációt és az etnikai kisebbséghez tartozó szakemberek megtartását a magyar rendőrségnél. A roma kisebbséghez tartozó rendőrtisztek karrierprofiljának vizsgálatával sürgetni kívánom az európai összehasonlító rendészeti kutatások megerősödését.

A roma rendőrök hazai létszámának növelése több okból is fontos lenne. Egyfelől a társadalmi felzárkózás és a mobilitási mutatók javítása a roma kisebbség körében demokrácia-fokmérő, azaz alapvető társadalmi érdek, másfelől a rendészeti szektor sajátosságainak figyelembevételével a bűnüldözési eredmények javítása érdekében a gyakorlatban is előnyös lehetne. Mire is gondolok? Az összetett és jelen tanulmány kereteit (egyelőre) meghaladó probléma gyakorlati megértéséhez egy sokak számára flow-élményt okozó példát hívok segítségül. A népszerű amerikai filmek egyben értékközvetítők is: a rendezők

szeretik rejtve vagy nyíltan megjeleníteni az amerikai társadalom működésének sajátosságait, büszkeségeit és történelmi értékeit, elért sikereit, problémáit vagy éppen megoldandó társadalmi törekvéseit. Büszkék arra, hogy Amerika az álmok, a társadalmi sokszínűség, az elfogadás és a siker lehetőségét mindig magában hordozó ország. Ezen jelenség ma is jól megfigyelhető: a hírekben akár hazánk vármegyei rendőrfőkapitány beosztási kategóriájának megfelelő U.S. Marshallt is láthatunk, ezen pedig nem lepődünk meg.

Az 1875. évben kinevezett első színes bőrű U.S. Marshall-helyettes Bass Reeves máig amerikai büszkeségnek számít (kinevezésekor mindössze tíz évvel a rabszolga-fel szabadítás után járunk a történelemben), de említhető Charles Q. Brown, a 63 éves színes bőrű vezérezredes is, az amerikai vezérkari főnökök egyesített bizottságának vezetője 2024 és 2025 között. Jelzésül: ebben a beosztásban szolgált korábban Dwight D. Eisenhower 1945 és 1948 között.

Ezen érték pedig, noha megszoktuk, és nem tűnnek már fel, a szemünk előtt vannak még filmnézés közben is. Az olvasók bizonyára láttak már olyan, a kilencvenes években készült amerikai akciófilmet, ahol a film elején a renitens, de tehetséges és eredményes nyomozó szóváltásba keveredik a színes bőrű rendőrfőnökkel általában és jellemzően azért, mert az el akar tőle venni egy bonyolult ügyet, és a történet azzal kezdődik, hogy a főhősnek azonnal le kell adnia a rendőri jelvényét, vagy éppen alacsonyabb beosztásba helyezik.

Rendszerint a cselekmény kibontakozik, a főhős természetesen tovább nyomoz a tőle elvett ügyben, valamilyen korrupciót vagy kábítószer-terjesztést leplez le, a film végén pedig a nézők szimpátiáját elnyerő, mégsem annyira szigorú színes bőrű rendőrfőnök megjelenik a helyszínen, és újra beosztásába helyezi a főhőst, persze azzal a feltétellel, hogy a részletes jelentését reggelre az asztalán szeretné látni. Példaként említhető a *Beverly-Hills-i zsarú*-sorozat, a kilencvenes évek ikonikus vígjátéka, ahol a színes bőrű rendőrfőnöknek gyakran meggyűlik a baja a renitens főszereplővel, és ennek hangot is ad. Kevesen tudják, hogy az 1931-ben született Gilbert R. Hill a valóságban is rendőr, a gyilkossági csoport vezetője volt a detroiti rendőrségnél. Nyugdíjazása után a polgármesteri székért is indult, a választást azonban már nem sikerült megnyernie.

Az elképzelt filmbéli amerikai rendőri vezetők karrierútját természetesen nem ismerjük, de bizakodhatunk abban, hogy sikerességük titka egyszerű, azaz a szorgalmas rendőri munka és tanulás meghozta a gyümölcsét, és ennek szerepelnie kell a filmekben is.

Magyarországon még nem készült akciófilm arról, hogy egy roma rendőrfőnök hogyan viszonyul egy nem roma renitens beosztottjához, illetve még az is kérdés, mit gondolunk a jelenség vizsgálati és elemzési szükségességéről.

Mit gondolunk arról, hogy a cigány szakemberek manapság a rendőrség kötelékében képesek-e bejárni sikeres szakmai karrierutakat, eléggé fejlett-e már demokráciánk ennek elfogadásához, és a rendőrség szakmai működése, szervezeti kultúrája felkészült-e már ennek befogadására?

A kutatásról

Az Egyesült Királyság Belügyminisztériumának Rendészeti és Bűnözéscsökkentési Kutatási Osztálya által 1998 augusztusa és 1999 januárja között lefolytatott kutatás nyolc rendészeti szervezeti egységnél vizsgálta az etnikai kisebbségekhez tartozó rendőrtisztek szolgálatba lépését követő előrehaladását.

A kutatás közvetlen előzményét a Stephen Lawrence halálával kapcsolatos ügyek vizsgálata szolgálta, amelyről a kivizsgálás során készült jelentés (*Stephen Lawrence-vizsgálat. Sir William Macpherson Cluny vizsgálatáról* 1999) kiemelte, hogy további figyelmet kell fordítani az etnikai kisebbségi rendőrtisztek toborzására, megtartására és előmenetelére. (Stephen Adrian Lawrence egy 18 éves fekete brit állampolgár volt a délkelet-londoni Plumsteadből, akit faji indíttatású támadás során gyilkoltak meg, miközben buszra várt az Eltham kerületbeli Well Hall Roadon 1993. április 22. napján az esti órákban.)

Mivel a korábbi kutatások a toborzásra és a szakemberek megtartására összpontosítottak, viszonylag kevés információ állt rendelkezésre a kisebbségi rendőrtisztek szolgálatba lépését követő előrehaladásáról.

Az Egyesült Királyságban is tapasztalható, hogy a különböző szakmákban az etnikai kisebbségek tagjai a munkavállalók kis hányadát alkotják. Ez a jellemző például a jogi és az orvosi pályákon, a felsőoktatásban, valamint a büntető igazságszolgáltatás egyes területein.

A kutatások azt is feltárták, hogy az etnikai kisebbségek alkalmazottainak előmenetele gyakran „akadályozott”, akár alapszintű felügyeleti, akár alsó vezetői pozíciókban.

A Rasszizmus Elleni Bizottság (Commission for Racial Equality, CRE) által 1995-ben készített tanulmány többek között megállapította, hogy csak kevés vállalat monitorozza kisebbséghez tartozó alkalmazottainak előrehaladását. Azoknál a cégeknél, amelyek végeztek ilyen monitorozást, az etnikai kisebbségekhez tartozó munkavállalók aránytalanul nagymértékben koncentráálódtak az alacsonyabb szintű munkakörökbe és kevésbé megbecsült területekre.

Az Egyesült Királyságban az 1981-ben Brixtonban történt zavargásokat feltáró és vizsgáló Scarman-jelentés óta az etnikai kisebbségekhez tartozó rendőrök helyzete a közérdeklődés középpontjába került. (A brixtoni zavargások a dél-londoni Brixtonban, 1981-ben, a rendőrség és a fekete közösség közötti feszültségek miatt keletkeztek. A zavargásokról készült Scarman-jelentés megállapításai szerint a zavargások a rendőrség ügyetlensége miatt indultak, és három napig tartottak, több mint 300 sérültet hagyva maguk után. A jelentések hangsúlyozták, hogy további figyelmet kell fordítani az etnikai kisebbségekhez tartozó rendőrök fejlődésére és előmenetelére.)

1998-ban az etnikai kisebbségekhez tartozó rendőrök helyzete még mindig a más foglalkozási területeken megfigyelhető trendeket tükrözte, és az etnikai kisebbségekhez tartozó rendőrök az összes rendőri létszám csupán 1,9%-át képviselték Angliában és Walesben. Ezen túlmenően, az etnikai kisebbségekhez tartozó rendőrök mindössze 12,4%-át léptették elő, szemben a fehér rendőrök 22,4%-ával (BLAND et al. 1999).

Ilyen előzmények után került sor 1998 elején a Belügyminisztérium Rendőrségi Személyzeti és Képzési Egysége a Bűnözés Csökkentését Szolgáló Rendészeti Egységgel együttműködésben indított kutatására, amely részletesebben vizsgálta az etnikai

kisebbségekhez tartozó rendőrök karrierjét. A kutatás annak feltárását célozta, hogy az etnikai kisebbségekhez tartozó rendőrök karrierje miben és hogyan tér el a fehér rendőrök karrierjétől; illetve azonosítani kívánta azokat a strukturális, kulturális és attitűdbeli tényezőket, amelyek közvetlenül vagy közvetve befolyásolják az etnikai kisebbségekhez tartozó rendőrök szakmai előmenetelét.

A kutatás zárótanulmánya rámutat az etnikai kisebbségekhez tartozó és a fehér rendőrtisztek karrierje közötti különbségekre – a toborzás, a megtartás, az előléptetés és a szakértői állásokra való kiválasztás terén. A záróbeszámoló szerint a Lawrence-vizsgálatban használt definíciók szerint ez a helyzet önmagában is elegendő annak megállapításához, hogy az intézményes rasszizmus befolyásolta az etnikai kisebbségi tisztek karrierjének alakulását (BLAND et al. 1999).

Módszertan

A hivatkozott kutatás három egymást követő szakaszban zajlott 1998. augusztus – 1999. január között. Először a gyűjtött adatok segítségével bemutatták az etnikai kisebbségekhez tartozó rendőrök helyzetét Angliában és Walesben. Másodsor, nyolc rendőri szervezetet behatóbban megvizsgáltak, elsősorban azért, hogy elegendő nagyságú mintához jussanak az etnikai kisebbségekhez tartozó rendőrökről. A harmadik szakaszban öt mintába vett rendőri szervezeti egységnél félig strukturált interjúkat készítettek az ott szolgáló rendőrökkel.

A kutatás során 1131 rendőri karrierprofil készítették. Az adatok részletes elemzése 990 tiszti profil alapján történt, amelyek közül 47,8% fehér, 52,2% pedig etnikai kisebbséghez tartozó rendőröké volt. Az eredmények elemzése során a tisztek nemét, szolgálati idejét és szakmai tapasztalatait is figyelembe vették (BLAND et al. 1999).

A tanulmány második szakaszában a vizsgált nyolc rendőri egységet arra kérték, hogy részletesen jellemezzék az etnikai kisebbségi tisztségviselők karriertörténetét, tudományos végzettségét és életkorát. Öt rendészeti egységnél valamennyi etnikai kisebbségi tisztet bevonták a vizsgálatba; a fennmaradó három egységnél – tekintettel az ott szolgáló nemzetiségi tisztek összlétszámára – csupán a nemzetiségi tisztek kiválasztását vizsgálták. Ez a kiválasztás az egyes erők teljes szolgálati időtartamának figyelembevételével történt.

A kutatásban részt vevő rendőri egységek ugyanezeket az információkat hasonló számú fehér tisztről is megadták. Az így kiválasztott fehér rendőrtisztek képezték ugyanis a vizsgálat kontrollcsoportját, biztosítva, hogy a lehető legközelebb álljanak az etnikai kisebbséghez tartozó tiszti mintacsoport szolgálati idejéhez és nemi profiljához.

A vizsgálati mintában szereplő 1131 karrierprofilból 47 személy profilját kizárták a hiányos adatok miatt. További 94, több mint 20 éves szolgálati idővel rendelkező tiszt profilja szintén kimaradt a részletes elemzésből. Ezeknek a tiszteknek túlnyomó többsége fehér volt, ami a minta etnikai besorolásának kiegyensúlyozatlanságához vezetett volna.

A kutatási elemzést tehát 990 rendőrtiszt karrierprofilja alapján végezték el (47,8% [473 fő] fehér és 52,2% [517 fő] pedig etnikai kisebbségi származású volt).

A kutatás harmadik szakaszában életútinterjúk készültek a mintában szereplő személyekkel, az előre meghatározott öt rendőri egységénél. Az interjúalanyok kiválasztásánál a kutatók figyeltek az etnikai kisebbségi tisztek beosztására és szakirányú megoszlására is.

A megkérdezett etnikai kisebbségi tisztek csaknem 60%-a számolt be arról, hogy szolgálata során negatív tapasztalatokat szerzett, amelyek valamilyen valós vagy vélt hatást gyakoroltak a pályafutására. Az etnikai kisebbségi tisztek további 20%-a tudatában volt annak, hogy tapasztalataik eltérőek, de nem észlelték, hogy ezek a tapasztalatok szükségszerűen negatív hatással lettek volna karrierjük fejlődésére. Az eltérést mások etnikai hovatartozásukhoz való hozzáállásából és reakcióiból származónak tartották, és 20%-uk nem érezte problémának a rasszizmust karrierje során (BLAND et al. 1999).

Az interjúk folyamán fontos kérdés volt az előléptetés témaköre, azaz milyen tapasztalat kell ahhoz, hogy „hitelesnek” tűnjenek egy magasabb munkakör betöltésére. A tisztek többsége megfogalmazta azt az igényt, hogy „biztosként bizonyítsanak” vagy „általánosabb tapasztalattal” rendelkezzenek, mielőtt speciális területekre irányítanák vagy előléptetnék őket.

A kutatás megállapításai

A kutatási eredmények szerint országos szinten az etnikai kisebbséghez tartozó tisztek százalékos aránya évről évre alacsonyabb szinten marad, mint a fehér tisztek távozási rátája. Ez az eredmény meglepő, mert azt sugallná, hogy a fehér tisztek távozásával jobb helyzetbe kerülnek a kisebbségi származású rendőrtisztek. De nem ez a valós helyzet.

Nyugdíjba vonulás vagy rendészeti erők közötti átszervezés esetén az etnikai hátrú rendőrtisztek kétszer nagyobb valószínűséggel mondanak le a szolgálatról, és kétszer-háromszor nagyobb eséllyel bocsátják el őket (beleértve azokat a tiszteket is, akiknek le kell mondaniuk). Ezzel szemben a fehér tisztek kétszer nagyobb valószínűséggel távoznak a szervezettől egészségügyi okból, mint az etnikai kisebbségekhez tartozó tisztek. Az adatsor jellemző különbsége megjelenik a munkavégzőkor vizsgálandó egészségügyi okok miatti hiányzásokban is.

Mind a fehér, mind az etnikai kisebbséghez tartozó tisztek azt mondták, hogy a család és a barátok támogatása kulcsfontosságú a karrierük alakulásánál. Érdekes módon nem volt különbség abban sem, hogy az etnikai kisebbséghez tartozó és a fehér tisztek is azt mondták, hogy a barátaikat és a rokonaikat kezdetben sokkolta, hogy csatlakoztak a rendőrséghez. Az ázsiai és fekete tisztek esetében ez a rendőrség szakmai státuszával és a rasszizmussal kapcsolatos aggodalmakat is magában foglalta. Kevés tiszt számolt be arról, hogy családja a későbbiekben nem támogatta a döntését, ez inkább az etnikai kisebbségi tisztek esetén fordult elő.

A kutatás adatai szerint az iskolai végzettség nem mindig gyakorolt egyértelmű hatást karrierjük előrehaladására: például az ázsiai tisztek nagyobb valószínűséggel szereztek A-szintű diplomát, mint a fehér tisztek, mégis átlagosan hosszabb ideig tartott, amíg elérték az őrmesteri vagy a felügyelői rangot. A fekete tisztekre vonatkozó eredmények közvetlenebb összefüggést mutattak. Ebben a csoportban a tisztek alacsonyabb százaléka rendelkezett A-szintű diplomás végzettséggel, összehasonlítva a többi etnikai csoport

tisztjeivel. Az eredmények szerint a fekete tisztok haladtak a leglassabban az előléptetési rangsorban.

Más tényezők is gyakorolhatnak eltérő hatást az etnikai kisebbségi tisztok csoportjaira, mint a fehérekre. Több etnikai kisebbségi tiszt is megemlítette, hogy érzése szerint többet kell teljesítenie, hosszabb ideig kell maradnia egy alacsonyabb rangban, hogy hitelt szerezzen kollégái szemében, mielőtt előléptetésre jelentkezne. Ennek okaként néhányan kifejezetten is megemlítették etnikai hovatartozásukat, mint e döntés mögöttes tényezőjét.

Noha az előléptetésekhez kapcsolódó hitelesség kérdése nem kizárólagosan az etnikai kisebbségi tisztokra vonatkozott, úgy tűnt, hogy őket ez a kérdés jobban foglalkoztatja.

A közvetlen vezetők reaktív természetével együtt ez lehet az oka annak, hogy megmagyarázzák az előléptetéshez szükséges időbeli különbségeket.

A hitelesség bizonyítása iránti igény (lásd később a mobilitás ára), ami az előléptetéshez szükséges időbeli különbségek egyik lehetséges magyarázata lehet, problémát jelent a magasabb, akár szakértői pozíciók betöltésénél is. Ez azonban ismét nem választható el a közvetlen vezetők felelősségétől.

A karriermenedzsmenttel kapcsolatos általános elégedetlenségüket valamennyi etnikai csoport tisztjei kifejezték. Egyes kérdéseket az etnikai kisebbségi tisztok gyakrabban vetettek fel, mint a fehér tisztok. Bár az etnikai kisebbségi tisztok általában úgy vélték, hogy mások etnikai hovatartozásukra adott negatív reakcióiból további problémák is adódtak, gyakran nem tudták azonosítani, hogy ez milyen mértékben befolyásolhatta közvetlenül vagy közvetve karrierjüket. A kutatási eredmények fontos eleme, hogy bár a tisztok közös aggályként fogalmazták meg az etnikai okokra visszavezethető karrierlehetőségek beszűkülését, a kutatás eredményei azt mutatták, hogy az etnikai kisebbségekhez tartozó tisztok karrierjére gyakorolt hatás egyenlőtlen volt.

Milyen szakmai haszna volt a kisebbségi rendőrtisztok karrierjét vizsgáló kutatásnak?

A tanulmány megállapításaira támaszkodva az Egyesült Királyság Belügyminisztériuma bejelentette, hogy új célokot vezet be a kisebbségi rendőrtisztok toborzására, előmenetelére és megtartására. A tanulmány szerzőinek javaslatait figyelembe véve intézkedéscsomag készült az alábbiak szerint (BLAND et al. 1999):

1. További kutatást kell végezni annak meghatározására, hogy miként lehet erősíteni az olyan toborzási tevékenységet, amelynek célja, hogy a rendőrséghez magasabb számban jelentkezzenek megfelelő képesítéssel rendelkező kisebbségi jelentkezők.
2. A Belügyminisztérium elnökleivel működő Rendőrségi Vezetői Munkacsoportnak alaposan át kell tekintenie a toborzási erőfeszítéseit. Célzottan kell megvizsgálni a rendőrséghez kinevezett etnikai kisebbségi jelöltek folyamatos hiányának okait. Külön kérdésként kell vizsgálni a kisebbségi nők rendőrségi szolgálatban szerzett tapasztalatait.
3. Azonosítani kell azokat az okokat, amelyek miatt a kisebbségi rendőrtisztok elbocsátás vagy lemondás miatt nagyobb gyakorisággal hagyják el a rendőrséget, mint a fehér tisztok.

4. Nagyobb hangsúlyt kell fektetni a közvetlen vezetői beosztású tisztek vezetői felkészítésére. Ennek a képzésnek tartalmaznia kell a közvetlen vezetők felelősségeit és tulajdonságait, különös tekintettel a karrierfejlesztési kötelezettségekre. A képzés részévé kell tenni azoknak a problémáknak a megtárgyalását, amelyekkel az etnikai kisebbséghez tartozó tisztek szembesülnek.

Talán nem véletlen, hogy az ismertetett kutatás megerősítette a Fekete Rendőrök Egyesületét (Black Police Association, BPA) amely befolyásos szervezetté vált a rendőri szolgálaton belül. 1998 novemberében szakmai szervezetként megalakult az Országos Fekete Rendőrszövetség (National Black Police Association, NBPA) amely egyre inkább kiterjesztette szerepét a szakpolitikai reformok és változtatások képviselőjére, valamint az érdekképviseleti támogatásra és tanácsadásra.

Stephen Lawrence

A gyilkosság, amely kis híján megrengette Nagy-Britanniát, rávilágított az intézményes rasszizmusra, a kutatás létrejöttének egyik fő előzménye volt, majd átalakította az igazságszolgáltatási rendszert.

Stephen Lawrence egy 18 éves fekete brit fiú volt, akit 1993. április 22-én brutálisan meggyilkoltak London délkeleti részén, Elthamben (*Stephen Lawrence-vizsgálat. Jelentés Sir William Macpherson Cluny vizsgálatáról 1999; A brixtoni zavargások, 1981. április 10–12. Scarman-jelentés 1981*).

Stephen éppen egy barátjától tartott hazafelé, amikor egy fehér fiatalokból álló banda rasszista indíttatásból megtámadta és halálosan megsebesítette. A bűntény különösen nagy felháborodást váltott ki az Egyesült Királyságban, mivel rávilágított a rendőrség rendszerbeli hiányosságaira, különösen a faji előítéletekkel kapcsolatos bánásmód tekintetében. A problémát nem separték szőnyeg alá, hanem alaposan kivizsgálták, a megfelelő intézkedéseket megtették.

A nyomozás kezdetén majd lefolytatása során a rendőrség több komoly és a bizonyítás szempontjából a későbbiekben már nem javítható hibát is elkövetett: bár több gyanúsítottat is megneveztek az eljárás elején, a bizonyítékok hiánya és a rendőrség hanyagsága miatt senkit sem vontak büntetőjogilag felelősségre. Stephen családja, különösen édesanyja, Doreen Lawrence, évekig harcolt az igazságért. Szolidaritásból nyilvánosan a család mellé állt Nelson Mandela dél-afrikai elnök és emberjogi aktivista.

Kitartásuk eredményeként 1999-ben nyilvánosságra hozták a Macpherson-jelentést, amely az ügy hibáinak kivizsgálását tárta fel, és a brit rendőrséget „intézményesen rasszistának” nevezte. A jelentés 70 ajánlást fogalmazott meg a rendőrség és az igazságszolgáltatási rendszer reformjára vonatkozóan, amelyek közül többet bátran fel is használtak.

Érdekes, hogy a modern technikai vívmányok végül igazságot szolgáltattak, mert 2012-ben, közel két évtizeddel a gyilkosság után, két gyanúsítottat, Gary Dobsont és David Norrist a korabeli helyszíni szemlén rögzített nyomok, lefoglalt elkövetői ruházatok vizsgálata után DNS-azonosítással a helyszínre „tették”, majd az új bizonyítékok

alapján mindkét személyt elítélték emberölés miatt (A Timeline of How the Story Unfolded 2018).

Stephen Lawrence halála nemcsak a brit igazságszolgáltatási rendszert alakította át, hanem fontos mérföldköve lett a faji egyenlőségért folytatott küzdelemnek is az Egyesült Királyságban. Az emléket ma is őrzik, többek között a Stephen Lawrence Alapítvány munkáján keresztül, amely fiatalokat támogat és a társadalmi igazságosságért küzd. A külföldi helyesen alakuló társadalmi folyamatok fontos és értékes példaként szolgálhatnak minden kelet-közép-európai ország számára.

Tanulhatunk-e valamit a kisebbségi rendőrtisztek előmenetelét vizsgáló empirikus kutatásból?

Mindenképpen; és természetesen fel is használhatjuk, amennyiben elfogadjuk azt a tételt, hogy az állami közszolgáltatások személyi összetételének legalább nagyjából tükröznie kell a lakosság etnikai megoszlását, akkor a hazai teljes lakosságban képviselt közel 10%-nyi cigányságnak (HABLICSEK 2007) a rendőrség jelenlegi létszámához mérten körülbelül 3500–4000 főben kellene magát képviselnie a rendészeti szerveknél.

A cigány lakosság számának meghatározásakor fontos utalni arra a nehézségre is, hogy Magyarországon a roma nemzetiséghez tartozók létszámának meghatározásában az éppen utolsónak számító népszámlálási adatok állnak csupán rendelkezésre, ahol a számítás alapja a megkérdezett lakosság önbevallása. A kérdezőbiztosok számára rendelkezésre álló eszközök, vagy azok hiánya, az önbevallás sajátosságaiából adódóan természetesen adattorzulást eredményez(het). A népszámlások során alkalmazott adatfelvétel sajátosságaiából következő pontos statisztikai adatok hiánya ellenére tudjuk, hogy a cigány lakosság aránya semmiképpen nem hanyagolható el, így a becslésen alapuló számadat önmagában is megalapozza a téma, az elérendő cél társadalmi fontosságát. A fenti megállapítások invariánsából az is levezethető, hogy nincs pontos adatunk a cigány származású rendőrök számára vonatkozóan sem.

Az említett statisztikai nehézségek kapcsolatrendszerének megfogalmazása után, mégis tovább bontva a rendelkezésre álló és meglévő adatsort, a jószolt számadat arányai-ban történő levezetése ideális esetben azt jelentené, hogy egy átlagos 200 fős rendőrkapitányságon – különböző beosztásokban, tehát járőrtől a kapitányságvezetőig – körülbelül 15-20 fő cigány származású rendőrnek kellene lennie.

Mindannyian tudjuk, hogy ettől a megoszlástól igen távol vagyunk. Azt is tudjuk ugyanakkor mindannyian, hogy például az építőiparban már ezt a számadatot minden probléma nélkül el tudjuk képzelni, sőt. A tanulmány első részében bemutatott kutatás természetesen nem tökéletes viszonyítási alap, de a megközelítések eltérésének okait keresve érdemes a magyar társadalom működésének törvényszerűségeiben rejlő okokat és a meglévő korlátokat áttekinteni.

A társadalmi mobilitás működésének nehézségei, az integráltság gyengülő mutatói

A társadalmi mobilitás törvényszerűségeivel foglalkozó szakirodalom alapján megállapítható, hogy a társadalmi mobilitás megléte vagy hiánya jól leírható a benne meglévő egyenlőtlenségekkel, a különféle társadalmi rétegek egymáshoz való sajátos viszonyával (FERGE 1969). De talán még többet árul el a társadalomról az, hogy tagjainak milyen esélyük van arra, hogy társadalmi helyzetüket saját erejükből megváltoztassák, egyik társadalmi rétegből átkerüljenek egy másikba. A társadalmi mobilitásnak hagyományosan két csatornája van: a család helyzete által meghatározott és az iskolarendszereken keresztül lehetséges mobilitás. Ez utóbbi mintegy korrigálja a származási különbségeket, és elindíthat olyan folyamatokat, amelyekben különféle szelekciós mechanizmusok közvetítésével mindenki arra a helyre kerül, ahol a társadalom számára a leghasznosabban tud tevékenykedni (RÓBERT 1990).

A hazai mobilitásvizsgálatok azt mutatják, hogy az elmúlt 20 évben bezáródtak a felfelé mobilitás csatornái a magyar társadalomban. A fejlemény sajnálatos, mivel Magyarországon a vázolt problémakörre vonatkozóan hosszabb távon megoldást adhatna, vagy legalábbis segíthetne a jól és eredményesen működő társadalmi mobilitás, azonban ezen a területen a legfrissebb kutatások alapján egyébként sem állunk túl jól.

2023-ban a HUN-REN Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont által megjelentetett *Munkaerőpiaci tükkör* című tanulmánykötet szerint a Magyarországon ma érvényesülő mobilitás trendje lefelé tartó, azaz egyre nagyobb arányban jelenti azt, hogy a gyermekek rosszabb társadalmi helyzetbe kerülnek, mint a szüleik voltak. Ez igen kedvezőtlen változás az 1980-as évekhez viszonyítva, amikor ez a fogalom még azt jelentette, hogy a gyermekek társadalmi pozícióban, érdemben előre tudtak lépni.

Összegezve tehát: a cigányok (a rendvédelem területén, állományba kerülésük után is) egyik legsürgetőbb teendője ennek érdekében a társadalmi mobilitás mint a kitörés és fejlődés egyik legfontosabb indikátorának gyakorlati megvalósítása vagy erre törekvés lenne. Össztársadalmi szinten azonban jelenleg a társadalmi mobilitás egyébként is csökkenő iránya figyelhető meg, így természetesen és magától értetődő módon ezen adatsor sem lesz emelkedő a cigányság esetében.

A mobilitáselméletekkel és a rossz mutatókkal kapcsolatosan jellemzően szembe-tűnő, hogy aki mostanában esetleg bármilyen építőipari szolgáltatást vett igénybe, nem tartja nehezen elképzelhetőnek, hogy diplomás szülők gyermeke vagy éppen diplomás személy egy második útként építőipari foglalkozást választ. A rendőrségnél történő elhelyezkedés, a rendőri munka mint életfelfogás és egyben hivatás választása komoly dolog és megtisztelő feladat. Egy cigány ember számára a kitörés lehetőségét hordozza, és ezzel egyenesen az ügynevezett osztályváltást mint fejlődést eredményezheti. Ennek viszont vannak a cigányság számára komoly gátló és nehezítő tényezői. Arra, hogy mik ezek a gátló és nehezítő körülmények, választ adhat, amennyiben az osztályváltás „költségeit” megpróbáljuk kiszámolni, meghatározni. Az osztályváltásnak az érintett számára látszólag csak előnyei vannak, de ez valójában nincs így. A „költségeket” ki lehet számolni?

A társadalmi mobilitás ára, mert az osztályváltás a nap végén nem lesz ingyen

Bereményi Ábel, Drust Judit és Nyíró Zsuzsanna 2023-ban megjelent, a *Társadalmi mobilitás ára. Első generációs diplomások és az osztályváltás következményei* című könyvének bevezetőjében több érdekes és gondolatébresztő kérdést tesz fel a társadalmi mobilitás nehézségeivel és dilemmáival kapcsolatban.

„Vajon miért beszélnek az első generációs értelmiségiek a mobilitás »kegyetlen optimizmusáról«? Miféle különböző mintázatai vannak Magyarországon az iskolai mobilitáson keresztül elért társadalmi mobilitásnak? Milyen tényezők segítik azt, hogy egy hátrányos helyzetű, alacsonyabb társadalmi rétegből származó gyerekből, elsőként a családból, diplomás felnőtt váljon? És milyen ára van a társadalmi ugrásnak? Mi az oka annak, hogy a rasszizált kisebbséghez tartozó romáknál nagyobbak a mobilitás »költségei«? Hogyan hat a nagy társadalmi távolságokat átívelő ugrás a párkapcsolatokra?

És hogyan lehet csökkenteni a mobilitás árát? Többek között ezekre a kérdésekre ad választ ez a könyv, kísérletet téve arra, hogy hozzájáruljon a magyarországi első generációs értelmiség osztályváltása következményeinek szisztematikus elemzéséhez. Azt mutatja be, hogyan kíséri végig az egyén életútját a származási osztályhelyzete, a kisebbségi státusszal és a társadalmi nemmel összefonódva, és mindez milyen – sokszor rejtett – mechanizmusokon keresztül határozza meg a felfelé mobil egyén életlehetőségeit, többek között munkaerőpiaci pozícióját, és akár intim párkapcsolatait. Ez a tanulmánykötet egy közös, »interszekcionális« tudástermelés eredménye. Köszönhető ez nemcsak a kutatás köré szerveződő szerzők különböző osztály, gender és etnicitásbeli kutatói pozíciójának, de leginkább annak a közel kétszáz interjúalanyának, akik megosztották e szerzőkkel saját mobilitásuk történetét, és betekintést engedtek a sokszor rögös, a szegénység és a marginalizált kisebbségi helyzet traumájától kísért életútjukba” (BEREMÉNYI–DRUST–NYÍRÓ 2023).

A hivatkozott és ezen témakörben megkerülhetetlen könyv a fenti kérdésekre igyekszik kimerítő, néhol hiányérzettel záródó, de mégis a törvényszerűségekre rámutató soraiban választ adni a magyarországi roma rendőrök karrierprofiljában várható nehézségekre. Ezekből a legfontosabbakat kiemelve és megvizsgálva is már érteni fogjuk, mitől lesz nehezebb, és milyen hatások érhetik a roma származású rendőröket pályájuk során. Mindezt tesszük és vizsgáljuk úgy, hogy nem elégszünk meg azzal a közhelyes kifejezéssel, amelyet minden sikeresnek gondolt cigány ember hallhat naponta: „neked biztosan nehezebb lehetett, de te más is vagy, mint a többi”.

Egy átlagos (kimondható, hogy ebben az esetben az alsóbb osztályokat kell érteni) cigány családból származó fiatal rendőr esetében a rendőrré válás egyben felfelé történő osztályváltással jár együtt. A mobilitásnak pedig ára lesz, amely sok tekintetben megjelenik a jövőbeli életében. Első generációs diplomásként mindig benne lesz a bizonyítás és az eredményfelmutatás készítése. Ezen törvényszerűséget pedig a világ legtermészetesebb dolgaként és érthető módon egy „valamirevaló” munkaadó, legyen az a konzervgyár csoportvezetője vagy jelen esetben parancsnok, hamar meglátja, megérzi, és eszerint terheli.

Magánéletének alakulásában és párválasztásában ugyancsak megfizeti a társadalmi mobilitás árát. Ugyanis a diplomás és karrierjében felfelé ívelő pályában a fiatal rendőr nyilvánvalóan magához való társat keres. Ebben pedig nagyon is érthető módon megválogatja társaságát. Feladata pedig nem kevesebb, mint hogy megkeresse a hozzá hasonló gondolkodású, világképű, érdeklődési körrel rendelkező és végzettségű társát. Ez pedig számszakilag is kisebb keresztmetszetet jelent, és még a párja származásáról nem is beszélünk. Mivel az úgynevezett „rasszizáltságában vegyesházasság” eléréséhez a párkeresés/pártalálás összetetten rögös és nehéz világában sok szempontból szükséges először eredményeket az asztalra tenni, így ennek nehézségei és leküzdése szintén összetett és időigényes feladat. De miért fontos ez? Mit számít, van-e férje, felesége, barátja, barátnője? A válasz pedig nagyon egyszerű, és talán minden olvasó hallott már felsőbb vezetői eligazítást, ahol annak fontosságára hívják fel a figyelmet, hogy a társ, a támogatottság, a rendezett magánélet alapköve és háttere egy sikeres pályának.

A fentiek szerint gondolatban körülírt „két világ közt rekedt” fiatal diplomás rendőr még konzekvensen és tudatosan keresi a hozzá illő párját, amikor társai már régen megházasodtak. Életpályájának minden szabad kapacitást és erőt igénylő küzdelmei során ugyanakkor gyakran először még le kell dolgoznia a családból hozott szociális, egzisztenciális és egyéb hátrányait és hiányait. Neheztett pálya lesz ez így az egyénnek, ahol minden erejére és életigenlést megkövetelő hitére szüksége van. Véleményem szerint az említett szükséges erő és hit csakis és kizárólag a választott hivatása szeretetéből töltekezhet.

És végül szól a mondás: „ha már irigyeid vannak, valamit jól csinálsz.” A mondás kétségtelen igazságához tegyük gyorsan hozzá, hogy ezek az élethelyzetek, elvesztett vagy elhomályosodó barátságok, szakmai és hatalomtechnikai játszmák rendkívül sok energiát képesek kivenni az érintettből. Végző soron valahol ez is a társadalmi mobilitás ára, amely ráadásul azért szomorú, mert az árat áttételesen ki kell fizetnie a közmondásban megjelölt, udvariasan fogalmazva a jutalmazást ilyen módon adó csoport összes tagjának. Mivel fizet? A saját belső feszültségével, amelyet egyébként magának okozott.

Üvegplafon-jelenség, glass ceiling effect

Az üvegplafon egy szociológiai jelenség az angol *glass ceiling* vagy *glass ceiling effect* kifejezésből származik, amelyet a hetvenes években Marilyn Loden amerikai személyzeti tanácsadó fogalmazott meg először. A kifejezés azokban a helyzetekben használatos, amikor egy megfelelő szakmai múlttal és szakképzettséggel, iskolai végzettséggel rendelkező személy előmenetele egy szervezeten belül csak egy bizonyos szintig lehetséges. Ahogyan a kifejezés képszerűen utal erre, látom, és értem, mi van fent, azonban oda már nem juthatok el. A vertikálisan értelmezhető szegregáció oka a hátrányos megkülönböztetés, nemi, faji, eszmei alapon történhet meg. A szakirodalom jeles képviselői az érintettek körét jellemzően a nők és a kisebbségek előmenetelével kapcsolatban szokták értelmezni.

Az elnevezés második felében található plafon szó képszerűen a feljutás lehetőségének blokkoltságát mutatja, míg az „üveg” szó utal arra, hogy a behatároltság nem látható a folyamat elején. Ez a láthatatlan korlát akkor is létező dolog lehet, ha hivatalosan ezt nem is szokás megerősíteni.

Fontos azt is kiemelni (mielőtt valakiben megfogalmazódik a „tanulni és dolgozni kellene, én is azt tettem, és lám vezérigazgató vagyok”), hogy az üvegplafon-effektus megállapítása különbözik az egyéb előre jutást gátló, valóban reális tényezőktől, mint például szakmai gyakorlat vagy a megfelelő iskolai végzettség hiánya.

A cigány rendőrök esetében négyfajta és legjellemzőbb hozzáállást lehet a gyakorlatban tapasztalni és látni:

- A döntési helyzetben lévő felsőbb vezető szándékosan építi az üvegplafont az érintett fölé.
- Nem épít üvegplafont, nem fűződik ehhez érdeke, esetleg nincs abban a helyzetben, de adott esetben szívesen látná „fölötte”.
- Tudja, hogy az érintett fölött üvegplafon „üzemel”, ezzel egyet ért, és/vagy nem zavarja, mert természetesnek veszi.
- Nem ért vele egyet és zavarja, de örül annak, hogy nem ő van ebben a helyzetben (cinkosan hallgat).

Összegzés

Nagy-Britannia törekvése a kisebbségi rendőrök helyzetének kezelésére jól mutatja, hogy az állam és a rendőrség működése nem mindig hibátlan, de ennél talán fontosabb, hogy a hibákból lehet tanulni, és a tudomány segítségével, a problémák okának alapos és keddőzetlen feltárásával, majd a szükséges intézkedések megtételével komoly eredmények érhetők el. Amennyiben a magyar rendőrség a jövőben a nyugati demokráciák jól működő példáit kívánja követni és személyügyi működésében felhasználni, a hivatkozott brit kutatás a toborzás, oktatás, megtartás és előmeneteli rendszer területén hasznos megállapításokat tartalmaz. A kutatás összes eredménye és megállapított tudományos következtetései eredményesen hozzájárultak Nagy-Britannia ezredfordulós igazságügyi reformjához.

A kutatás eredményei és következményei pedig láthatóan kiállták az idő próbáját, mert mára Nagy-Britannia Európa egyik legbiztonságosabb országa, a brit rendőrök pedig köztudottan kiemelkedő módon profizzionálisak és megbízhatók, valamint kevésbé agresszívek, mint sok más fejlett ország rendfenntartó erői. A brit rendőrség a hozzájáruláson alapuló rendőrség elvét követi, azaz a köz általános bizalmára és felhatalmazására alapozzák legitimitásukat. Ami hazánkat illeti, a marginalizált csoportokra lényegükönél fogva „természetesen” általános jellemzőként említhető meg egyfajta háttérbe szorítottság. Amennyiben a vizsgált területen létszámban és minőségben is szemmel látható eredményeket szeretnénk elérni, kizárólag a brit példa szerinti, közhelyektől mentes és a problémák felismerése, majd tudományos úton történő valós megoldáskeresés után lehetséges.

A problémát, ha szeretnénk tartósan megoldani, továbbá minőségben és mennyiségben az angol és amerikai példát szeretnénk követni, nem lesz már elegendő felkeresni az „egy szem” alulfizetett cigány származású ismerősünket, aki melleleg rendőr, és odavetni a szokásos közhelyet: „te más vagy, téged szeretünk!”

Felhasznált irodalom

- A brixtoni zavargások, 1981. április 10–12. Scarman-jelentés* (1981). London: Belügyminisztérium.
- BLAND, Nick et al. (1999): *Career Progression of Ethnic Minority Police Officers*. London: Home Office Policing and Reducing Crime Unit Research, Development and Statistics.
- DURST Judit – NYÍRŐ Zsuzsanna – BEREMÉNYI Ábel szerk. (2023): *A társadalmi mobilitás ára*. Budapest: Gondolat.
- FERGE Zsuzsanna (1969): Társadalmi mobilitás, a társadalom nyitottsága. *Valóság*, 12(6), 10–19.
- HABLICSEK László (2007): Kísérleti számítások a roma lakosság területi jellemzőinek alakulására és 2021-ig történő előrebecslésére. *Demográfia*, 50(1), 7–54. Online: https://real-j.mtak.hu/6332/1/50_1_2007.pdf
- RÓBERT Péter (1990): Társadalmi mobilitás. In ANDORKA Rudolf – KOLOSI Tamás – VUKOVICH György (szerk.): *Társadalmi riport 1990*. Budapest: TÁRKI, 356–372. Online: <https://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/a949.pdf>
- Stephen Lawrence Murder: A Timeline of How the Story Unfolded (2018). *BBC News*, 2018. április 13. Online: <https://www.bbc.com/news/uk-26465916>
- Stephen Lawrence-vizsgálat. Jelentés Sir William Macpherson Cluny vizsgálatáról* (1999). Cmd 4262-I. London.

Rendkívüli események krízislélektana

A traumatudatos szemlélet fontossága a rendkívüli események utókezelésében

Crisis Psychology of Extraordinary Events

The Importance of a Trauma-informed Approach in the Psychological Follow-up of Extraordinary Events

NAGY János,¹ ERDÉLYI Ákos²

Cél: Jelen írásunkban arra igyekszünk rámutatni, hogy a rendészeti szervek személyi állományát érintő és veszélyeztető rendkívüli események milyen hosszútávú, negatív pszichés hatásokat, diszfunkciókat eredményezhetnek. A rendkívüli események magukban hordozzák a kiszámíthatatlanságot és a csökkent bejósolhatóságot, és olyan traumát és abból eredő krízist eredményezhetnek, amelyekkel előfordulhat, hogy csak a rendkívüli eseményt követő néhány héttel vagy hónappal később szembesülnek a kollégák. A krízislélektani kutatásokban már régóta foglalkoznak olyan pszichopatológiákkal, mint a PTSD vagy a disszociáció, és olyan közvetlen veszélyeztető magatartásokkal, mint az öngyilkosság, amelyek kiemelt figyelmet érdemelnek a rendészettudomány részéről is. Célunk jelen írásban az is, hogy átfogó képet adjunk a traumákból származó lehetséges pszichopatológiákról annak érdekében, hogy a rendészeti dolgozók képet kapjanak a lehetséges veszélyekről, és önmonitorozással, önreflexióval képessé váljanak saját mentális egészségük megőrzése érdekében adaptív megküzdési stratégiák kidolgozására.

Módszer: Esetismertetésen és szakirodalmi áttekintésen keresztül mutatjuk be a rendkívüli események dinamikáját és az esetlegesen felmerülő pszichopatológiai kórképek aspektusait.

¹ R. főhadnagy, Budapesti Rendőr-főkapitányság XV. kerületi Rendőrkapitányság.

² Krízisintervenció szakpszichológus-jelölt, kriminológus, egyetemi tanársegéd, Nemzeti Közszerzői Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészeti Magatartástudományi és Kriminálpszichológia Tanszék; doktori hallgató, Nemzeti Közszerzői Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskola, e-mail: erdelyi.akos@uni-nke.hu

Eredmény: A rendkívüli események kezelése és az azokkal szembeni intézkedések végrehajtása megterhelő mind fizikailag, mind pszichésen, ugyanakkor ezek az események kevésbé jól meghatározottak a tudományos közegben, és kevésbé jól konceptualizáltak. Az ilyen események utáni időszak egyes pszichopatológiák kialakulásában különösen kritikus lehet, főként akkor, ha a rendkívüli eseményben részt vevők szupportálása alacsony intenzitású. Látjuk azt is, hogy a pszichotraumákból fakadó patológiák kialakulása a hivatásos állomány vonatkozásában is kiemelt figyelmet igénylő terület, amelyre mind a pszichológia-, mind a rendészettudománynak figyelmet kell fordítania.

Következtetés: Szükséges lehet a rendkívüli események konceptualizálása és keretbe helyezése. Részben annak tudományos vizsgálata okán, részben pedig annak érdekében, hogy sikeres prevenció és intervenció eljárásokat lehessen kidolgozni, amely eljárások a hivatásos állomány mentális támogatására specifikáltak. Továbbá szükséges lehet a hivatásos állomány edukációja, amelynek központi elemei a közvetlen veszélyeztető magatartásokra, a traumára, a krízislélektanra és a megküzdésre kellene hogy fókuszáljanak.

Kulcsszavak: rendkívüli esemény, közvetlen veszélyeztető magatartás, trauma, krízislélektan, PTSD, megküzdés, reziliencia

Aim: In this article, we aim to highlight the long-term negative psychological effects and dysfunctions of extraordinary events that affect and endanger law enforcement officers. Extraordinary events are unpredictable and difficult to foresee, and can manifest in trauma and crisis situations that colleagues may only encounter a few weeks or months after the extraordinary event. Crisis psychological researches have long dealt with psychopathologies such as PTSD or dissociation, and directly threatening behaviours such as suicide, which deserve special attention from law enforcement. Our aim in this article is to provide a comprehensive summary of the possible psychopathologies resulting from trauma to give law enforcement officers an understanding of the potential dangers and enable them to develop active coping strategies to maintain their own mental health through self-monitoring and self-reflection.

Methodology: Through a case report and literature review, we present the dynamics of extraordinary events and aspects of possible psychopathologies.

Value: The management of extraordinary events and the implementation of measures against them are stressful, both physically and mentally, at the same time, these events are poorly defined and conceptualised in the scientific thinking. The period after extraordinary events can be particularly critical in the development of certain psychopathologies, especially if the support of those involved in the extraordinary event is low. We also see that the development of pathologies arising from psychological trauma is an area that requires special attention in relation to the law enforcement officers, and one that both psychology and law enforcement science should pay attention.

Conclusion: It may be necessary to conceptualise and frame extraordinary events. This is partly for the sake of scientific investigation, and partly to develop successful prevention and intervention procedures specifically tailored to the mental support of law enforcement officers. Furthermore, it may be necessary to educate law enforcement personnel, focusing on behaviours that pose and immediate threat, trauma, crisis psychology, and coping strategies.

Keywords: extraordinary event, direct threatening behaviour, trauma, crisis psychology, PTSD, coping mechanism, resilience

Bevezetés

Napjainkban egyre több, világszerte elkövetett erőszakos cselekményről kapunk tudósítást, rendvédelmi személyek elleni támadásokról, valamint a rendvédelmi személyek által realizált rendkívüli (traumatikus) eseményekről olvashatunk. Azonban ez nem feltétlenül jelenti azt, hogy ezen események prevalenciája exponenciálisan nő, inkább vélhetően arról lehet szó, hogy az erőszakos cselekmények dinamikája olyan magas fokú, intenzív, impulzív és agresszív, ami a közvélemény számára megrettentő és meglepő lehet. Ezekkel a helyzetekkel azonban a hivatásos állományú tagoknak, legyen szó akár a rendőrségről, akár a büntetés-végrehajtásról, szembe kell nézniük, és a fokozottan erőszakos cselekmény felszámolása érdekében intézkedniük kell – ezzel sok esetben saját testi épségüket kockáztatva. Hazai viszonylatban is egyre gyakrabban találkozunk olyan eseményekkel, amelyek során az intézkedő hivatásos állományú személy megsérül, sőt, sajnos olyannal is, amely során életét veszti. A rendkívüli eseményekről és az azokat megalapozó közvetlen veszélyeztető magatartásokról, valamint ezek kezeléséről és következményeiről kevés szó esik – jelen írásunkkal ezt a hiányt szeretnénk az olvasó elé tárni, és összefoglalni, hogy egy-egy rendkívüli esemény a végrehajtói állomány számára milyen pszichés következménnyel járhat.

Esetismertetés igaz történet alapján

„Csend udvarán már nem remegek, minden könnyemet eltemettem. Felemelem magam a világ elé, lebontott falak mögül mosolyogva visszatekintek. Reménytelen, üres csendből erős lettem, már kedvelem a csendet. Szenvedett lelkem erőse vált, most figyelem a remegő csendet, már sóvárog, keresi a csend az üres nesztelenséget.” Szerző: Nagy János rendőr főtörzssászlós.

Budapest, 2020. december 24-e. 05 óra 30 perckor két járőr szolgálatra jelentkezett a szolgálatparancsnoknál, majd 06 órakor megkezdődött az eligazítás. 06 óra 45 perc körüli időpontban bejelentés érkezett a Budapesti Rendőr-főkapitányság Tevékenység Irányító Központjába (BRFK TIK), hogy Budapest IV. kerületében, a Kassa utcában, egy lépcsőházban egy férfi zavartan viselkedik. A két járőrt a bejelentésben megadott címre

küldték, majd kis idővel a helyszínre érkezést követően csak annyi hallatszott a szolgálati rádióban, hogy „Megszúrtak! Megszúrtak, segítség!”.

A szolgálatparancsnok rögtön felkapta az első szolgálati gépkocsi indítókulcsot, ami a kezébe került, már futott is a kocsihoz, és indult a bejelentésben szereplő címre, a bajba jutott kollégáihoz. Az odáig vezető úton folyamatosan kapcsolatban volt a BRFK TIK-kel, és kérte, hogy az Országos Mentőszolgálat azonnal indítson mentőegységet a helyszínre. Arra, hogy a helyszínre érkezés milyen útvonalon, milyen sebességgel történt, és kivel érkezett meg, a mai napig nem emlékszik.

A szolgálatirányító parancsnok a helyszínre érkezve a szolgálati személygépkocsiból szinte kiugorva futni kezdett a bejárati kapuhoz, és ahogy közeledett, látta, hogy L. P. rendőr őrmester a szolgálati jelleggel ellátott személygépkocsi bal hátsó kerekének háttal támaszkodik, és a bőre hófehér. A szolgálatparancsnok szavaival élve:

„az extrém látvány nagyon belevésődött az emlékembe [...]. Ahogy L. P.-hez közelebb értem, ott abban a pillanatban olyan érzelmi állapotba kerültem, amikor szembesültem azzal, hogy L. P. fején egy nagyobb darab bőr lógott le az arca irányába, mivel olyan vágás volt rajta, hogy szinte meg volt skalpolva. Életem során még olyan kegyetlenül durva sérülést nem láttam, de azonnal próbáltam nyugtatni L. P.-t azzal, hogy minden rendben lesz, és már úton van az erősítés és a mentő, de ekkor feltűnt, hogy a testén több késszúrás és vágás nyoma is van, és a sebekből erősen vérzett.”

Rádióan ismételt mentőt kért, és ekkor ébredt rá arra, hogy a rendőr őrmester nem egyedül érkezett ki a helyszínre, hanem járőrtársával együtt, így ő is a helyszínen tartózkodik valahol, azonban ekkor nem volt arra vonatkozó információ, hogy pontosan merre. Emellett az elkövetőről sem állt rendelkezésre semmilyen információ, azt sem lehetett tudni, hogy milyen fegyverrel rendelkezik, hogy fel van-e fegyverkezve, esetleg hol van megbújva, a lakók közül sérült-e meg valaki, esetleg túsul ejtett-e valakit. Mindennek ellenére a szolgálatparancsnok azonnal megindult az épületbe. Mint fogalmaz,

„úgy gondoltam, minden perc, minden másodperc számított, ezért, ahogy közeledtem a bejárati kapu irányába, úgy éreztem, mintha egy lassított felvételen lennék, és olyan érzés fogott el, hogy nem is fogom soha elérni a lépcsőház bejárati kapuját. A futás közben elővettem szolgálati lőfegyveremet a tokból, és csőre húztam tűzkész állapotba. A szolgálati fegyveremet a jobb kezemben tartottam, akkor úgy éreztem, mintha egy 50 kilogrammos cementes zsákot tartanék, ami borzasztóan nehéz volt.”

A lépcsőházba érve a szolgálatparancsnok követte a vércseppeket, és a lépcsőház hatodik emeletére felérve megtalálta a rendőr őrmester járőrtársát, aki ekkorra már egy ott lakó bejárati ajtajába, annak küszöbére ült le, sokkos állapotban, kezében tartva a szolgálati fegyverét. A gyors kontaktusfelvételt követően a szolgálatparancsnok továbbment a támadás helyszínére, ahol addigra már felfedezték a támadó holttestét. Ezt követően a lépcsőházban tartózkodó járőrt ketten kikísérték, majd az épület előtt a szolgálatparancsnok igyekezett mindkét járőrt támogatni, fizikai és mentális támogatást nyújtani nekik, miközben ő maga is súlyos traumát élt meg.

Elmondta, hogy pszichés stabilitásának sokat segítettek az időközben a helyszínre érkező vezetők elismerő szavai, a támogató jelenlét, amelynek köszönhetően fókuszálni tudta gondolatait. Ugyanakkor

„a helyszínen ezután roppant nehéz volt lelkiileg tovább vinni a munkafolyamat szálait, mert ahogy a helyszínen tartózkodtam, azt vettem észre, elkezdenek a kezeim remegni, és hirtelen szomjazni kezdtem. A beszédem elkezdett akadozni, dadogtam, és mivel korábban nem voltak ilyen testi tünetek, nem tudtam abba a helyzetbe a megjelenő jelenségeket hová tenni.”

Hazaérve a felesége várta, aki már tudta, mi történt vele aznap. Megölelte, és a szolgálatparancsnok abban a pillanatban sírni kezdett, közben – elmondása szerint – úgy érezte magát, mint egy gyerek, és szégyellte is magát.

A következő szolgálat megkezdése előtt negatív érzéseket élt meg: félelmet, aggodást, érzelmi hullámokat.

„Ezt követően rendszeresen az éjszakai alvások olyan rémálomszerűek voltak, hogy esténként álmomban beszéltem, kiáltoztam, árnyékütések voltak, forgolódtam az ágyban. Aztán idővel tudtam aludni, de voltak nehézségek. A trauma fizikai tüneteinek a hozománya az időközben kialakult ekcéma, amely mindkét könyökömnél és az ujjaimon is megjelent, és amit azóta egy intenzívebb stressz is képes kiváltani. A házasságom ebben a szakaszában elért egy kritikus pontra is. Egyedülínek, magányosnak éreztem magam, és abban a helyzetben csak a feleségem támogatott.”

A gyógyulási folyamat részeként áthelyezését kérte a BRFK XII. kerületi Rendőrkapitányságra, azonban ez a gyógyulási folyamat nem volt könnyű. Mint mondja, többször szüksége lett volna mentális támogatásra, ám ezt nem kapta meg maradéktalanul. „A XII. kerületben döbentem rá, hogy a trauma elől nem elmenekülni kell, mert csak rosszabb lehet a kialakult helyzet.” Az újpesti események pszichés következményeire akkor derült fény és lehetett szavakban is megfogalmazni, amikor az éves pszichológiai alkalmassági vizsgára kellett mennie. Mint mondja, ekkor érezte először azt a biztonságot, hogy mentálisan bele tudott kapaszkodni egy segítő, mentő kézbe, és valaki ott volt mellette, aki megértette, pontosan min is megy keresztül.

„Nehéz volt a felismerés és a szembesülés, hogy mentálisan sérült vagyok, mert nem tudtam, mi az a harctéri poszttraumás stressz, és annak mik a negatív hozamai. Ezután pszichológiai kezelésekre jártam, valamint öngyógyításba kezdtem. Elkezdtem utánaolvasni, milyen betegség is a PTSD, kiknél és hogyan alakul ki, milyen jelei, tünetei vannak, gyógyítható-e, ezért nagyon mélyre mentem annak érdekében, hogy kimásszak abból a PTSD-örvényből.”

Mint mondja, az átélt trauma, a kialakult PTSD és az azzal való megküzdés gyökeres változásokat hozott az életébe, mind a magánéletben, mind szakmai pályájában. Beiratkozott egyetemi képzésre, hogy képezze magát, ezzel részben folytatva a gyógyulás folyamatát, részben pedig azért, hogy olyan tudást szerezzen, amellyel bajtársain tud segíteni. Igyekszik a legtöbb platformon megosztani saját tapasztalatait, ezzel is segítve másokat a felismerésben és a gyógyulásban.

Ez a rövid esetismertetés szépen megmutatja a traumák dinamikai lefolyását: az észlelt és átélt rendkívüli esemény a későbbiekben komoly mentális diszfunkciót eredményez – jelen esetben PTSD-t –, amelynek adaptív megküzdése a traumát átélt személy kapcsán egy integráltabb, magasabban funkcionáló személyiséget eredményez, amelyet a pszichotraumatológiával kapcsolatos szakirodalom poszttraumatikus növekedésnek nevez (TANYI 2015; TEDESCHI–CALHOUN 2004, 1996; McMILLEN 2004).

A rendkívüli események meghatározásának problematikája

Annak ellenére, hogy a *Rendészettudományi szaklexikon* (BODA 2019) igyekszik jól meghatározott keretbe helyezni a rendkívüli eseményeket, elmondható, hogy azoknak nincs egy átfogó, konszenzuson alapuló, mindenki által elfogadott meghatározása.

A *Rendészettudományi szaklexikon* vonatkozó szócikke alatt az alábbi meghatározást találjuk: a rendőrség szervezete vonatkozásában rendkívüli eseménynek tekinthető

„(1) a rendőri intézkedés során bekövetkező minden olyan esemény, tevékenység vagy mulasztás, amely az intézkedés alá vont, az intézkedést végrehajtó vagy más személy életét, testi épségét, egészségét, anyagi javait, a személyi szabadság korlátozása helyének rendjét vagy az őrzésbiztonságot sérti, illetve veszélyezteti. (2) A rendvédelmi szerv tagjával kapcsolatos minden olyan esemény, tevékenység vagy mulasztás, amely az adott rendvédelmi szerv személyi állományának helyzetét, a rendvédelmi szerv tekintélyét, illetve a közbiztonságot hátrányosan befolyásolja” (BODA 2019: 484).

A büntetés-végrehajtásban rendkívüli eseményként értékelendő a

„fogva tartás biztonságát súlyosan sértő vagy veszélyeztető, speciális intézkedések bevezetését szükségessé tevő történés. Különösen a terrorcselekmény, a fogolyzandulás, a bv. szerv létesítményét, eszközeit, járműveit, valamint a személyi állomány tagját vagy az elítéltet ért támadás, a bv. szerv létesítményéből vagy járművéből való erőszakos kitörés, a fogolyszökés, az elítélt öngyilkossága, az elítélt halála, a bv. szerv létesítményét vagy járművét veszélyeztető elemi csapás, jelentős tüzeset” (BODA 2019: 484).

A rendészeti kontextus meghatározása alapján elmondhatjuk tehát, hogy rendkívülinek tekinthető minden olyan nem várt esemény, amely az életet és testi épséget jelentős mértékben veszélyezteti.

A rendészeti kontextus mellett fontos említést tenni a medikális – pszichológiai/pszichiátriai megközelítésről is, amely a rendkívüli eseményeket veszélyeztető és/vagy közvetlen veszélyeztető magatartásokként határozza meg. Ezek rendszerint olyan állapotok, amelyek sürgősségi pszichiátriai beavatkozást igényelnek (VÖRÖS–OSVÁTH–TÉNYI 2021), közülük is kiemelt figyelmet érdemel az öngyilkosság és az azzal kapcsolatos valamennyi magatartásforma (RIHMER–FEKETE–GONDA 2021; OSVÁTH–VÖRÖS–FEKETE 2017), a pszichotikus dekompenzációval járó állapotok (HEROLD et al. 2021), valamint a violens, agresszív magatartás (CASPAR–SRÁDI–GASZNER 2024; GASZNER 2021),

amelyekkel a rendészeti szakemberek egyre gyakrabban találkoznak szolgálatuk során. Ez utóbbi magatartásokat egyébként az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény is definiálja a 188. § c) pontban: közvetlen veszélyeztető magatartás közé sorolandó minden olyan magatartás-komplexum, amely „a beteg – akut mentális zavara következtében – saját vagy mások életére, testi épségére, egészségére közvetlen és súlyos veszélyt jelent, és az azonnali kezelés hiánya állapotának további romlását eredményezné, amely a 196. § b) pontja szerinti azonnali intézeti gyógykezeléssel hárítható el”.

A fenti esetismertetésben leírt esemény is ilyen közvetlen veszélyeztető magatartás: a híradások szerint egy drogindukálta pszichotikus állapotban lévő beteggel szemben kellett intézkedniük az eljáró járőröknek annak érdekében, hogy a beteg agresszivitását megfékezzék és kordában tartsák – sajnos drámai végkimenetellel.

Noha a rendkívüli események tudományos – és valamelyest gyakorlati – konceptualizálása még további pontosításokat igényel, a rendészeti szervek, különösképpen a büntetés-végrehajtás ennek ellenére is rendelkezik olyan belső szabályzókkal, amelyek ezen események kezelésére és megelőzésére fókuszálnak. A fogvatartotti krízisek, öngyilkossági kísérletek és önártalmak megelőzéséről szóló 18/2020. (V. 29.) BVOP utasítás rendelkezik a bv. intézetben megkísérelt és befejezett öngyilkosságok kezelését illetően, valamint megfogalmazza azokat az alapelveket, amelyeket a bv. intézeteknek célszerű követniük a szuicidprevenció során; a büntetés-végrehajtási szervezetben szolgálatot teljesítő pszichológusok szervezeti jogállásáról és a fogvatartottakkal végzett tevékenységéről szóló 50/2020. (X. 16.) BVOP utasítás pedig taxatív nevesíti azokat a pszichológusi kompetenciába tartozó feladatellátásokat, amelyek a fogvatartottak öngyilkossági és krízisprevenciójában mérvadók.

A rendőri feladatellátás vonatkozásában kiemelendő a terrorizmust elhárító szerv kijelöléséről és feladatai ellátásának részletes szabályairól szóló 295/2010. (XII. 22.) Korm. rendelet 3. § (2) bekezdés c) pontja, amely rögzíti, hogy a

„TEK az Rtv. 7/E. § (1) bekezdés b) pont bb) alpontja alapján a rendvédelmi szervek és a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok részére kizárólagos hatáskörrel, míg a Nemzeti Adó- és Vámhivatal, valamint az egészségügy tekintetében felkérésre végzi az ön- vagy közveszélyes állapotban lévő személy megfékezését és előállítását, amennyiben a személy a vele szemben foganatosított intézkedés során fegyveresen vagy felfegyverkezve áll ellen”.

Az ebben a kontextusban tárgyalt *ön- vagy közveszélyes állapot* az Eütv.-ben meghatározott *közvetlen veszélyeztető magatartás* kriminológiai megfelelőjeként értelmezendő.

Nem kérdés, hogy a (közvetlen) veszélyeztető magatartások tárgyalása multidiszciplináris megközelítést igényel, ahol szükséges figyelembe venni a pszichológia és a pszichiátria mellett a kriminológia, a kriminalisztika, a rendészettudomány, a jog és a szociológia vélekedéseit is. Mindemelllett pedig a pszichológiatudományon belül is nagy fokú intradiszciplinaritást követel meg: nemcsak az alapszociológiai területek, hanem az alkalmazott pszichológiai területek tudására is szükségünk van, különösen a pszichotraumatológia és a krízislélektan ismeretanyagára.

Pszichotraumatológiai és krízislélektani alapok

A trauma kifejezés eredendően valamilyen fizikai-organikus sérülést jelentett (BÁNFALVI 2015; POHÁRNOK–LÉNÁRD 2015), de napjaink hétköznapi szóhasználatába beépülve jelentősen átalakult, és funkciója is megváltozott.

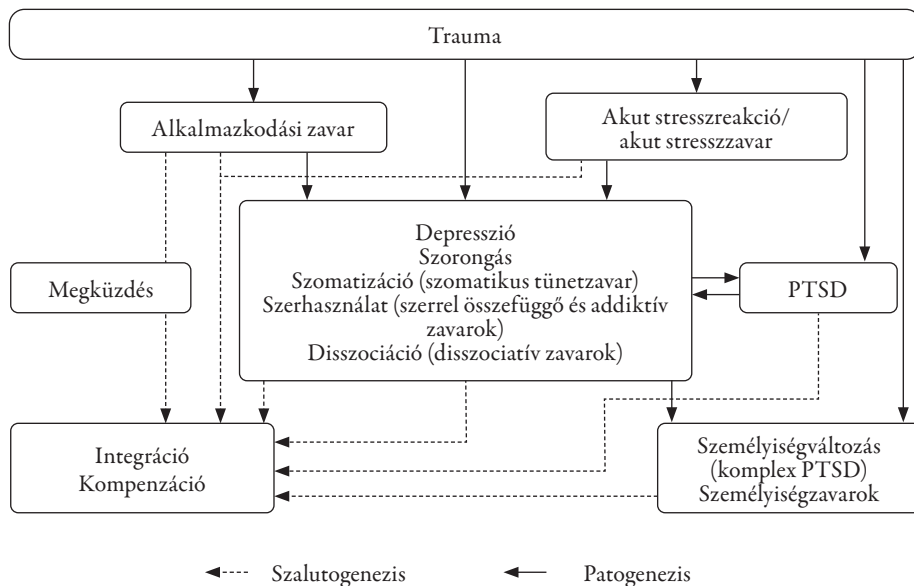
Moretti (2021) úgy fogalmaz, hogy a *trauma* szó hallatán leggyakrabban valamilyen *fizikai* történéstre asszociálunk elsőként, mint például háborúra, balesetre vagy szexuális abúzusra, azonban a traumatikus helyzetek ettől jóval szélesebb palettán fordulhatnak elő. A traumáról Pohárnok és Lénárd azt írják, hogy

„a trauma szó eredeti jelentése a szomatikus orvosláshoz kötött. Eredetileg külső behatásokra keletkező testi sérülést értettek rajta, s az orvostudományban ma is gyakran ebben az értelemben használják (pl. traumatológia, sebészet). A pszichológia, pszichiátria az orvostudomány ezen területéről vette át e fogalmat, és olyan szempontokat tart a trauma fogalmával kapcsolatban fontosnak, mint a pszichés traumát okozó esemény hevessége, a szervezet egészét érintő mivolta, illetve az a jellegzetessége, hogy az egyén megküzdési kapacitásán túlmutató helyzetről, eseményről van-e szó” (POHÁRNOK–LÉNÁRD 2015: 221).

Andreasen (1985) a pszichés traumák kapcsán azt írja, hogy azok közös jellemzői között jelenik meg az intenzív félelem, a kiszolgáltatott és kontrollvesztett állapot, valamint a megsemmisüléstől való félelem érzése.

A pszichoanalitikus Mitchell szerint (1999) a trauma olyan eseményt követően kialakuló állapot, amely az egyén láthatatlan védőrétegét megsebzzi, és amely nem gyógyítható a jól bevált és addig jól működő megküzdési stratégiákkal. Amiben azonban a legtöbb szakember egyetért, hogy a trauma, traumatikus helyzetek legfontosabb pszichés következményei között a kiszolgáltatottság és tehetetlenség érzését, az extrém fokú (pszichés) megterhelést, a világba és annak igazságosságába vetett hit összeomlását és a kapcsolatok szétesését tarthatjuk számon (POHÁRNOK–LÉNÁRD 2015).

A traumatikus események sokféleképpen klasszifikálhatók, amelyek közül talán a legtöbbet idézett klasszifikáció a trauma időszakossága alapján differenciál, megkülönböztetve akcidentális, eseti krízisekből fakadó traumákat (például munkahely elvesztése) és időben tartós, hosszan fennálló krízisekből eredő traumákat (például tartós családon belüli erőszak, szexuális erőszak) (POHÁRNOK–LÉNÁRD 2015). Az akcidentális krízisekből eredő traumákkal az egyén jellemzően gyorsabban meg tud küzdeni, míg a hosszan fennálló krízis okozta traumák komoly pszichopatológiai és pszichés funkcióvesztésekkel járhatnak. Ezeket a hosszú távú negatív következményeket, valamint a trauma komplex hatásmechanizmusát hivatott megjeleníteni az 1. ábra.

1. ábra: A traumatikus események lehetséges kimenetelei

Forrás: FLATTEN 2005: 302

Az 1. ábra jól mutatja, hogy a különböző traumatikus események miként képesek átformálni a traumát átélt személy személyiségét, mentális állapotát. Amint látjuk, a feldolgozatlan trauma mentén számos pszichés diszfunkció, szélsőséges esetben mentális zavarok alakulhatnak ki, amelyek közül kiemelt figyelmet érdemel a poszttraumatikus stressz-zavar (PTSD), ami jelen írásunk egyik központi eleme is.

A traumát átélt személynél – az ábra magyarázatát követve –, amennyiben az azt kiváltó eseménnyel valamilyen okból kifolyólag nem tud eredményesen megküzdeni, akut stressz-zavar vagy hangulatzavarok (depresszió, szorongás) kialakulása valószínűsíthető, illetve ennél komolyabb és komplexebb következményként akár PTSD, illetve a személyiség visszafordíthatatlan torzulása és bizonyos személyiségzavarok kialakulása is felfedezhető. Kutatók többek között azt találták, hogy például a *borderline* személyiségzavar kialakulása mögött egy, a múltban történt, kezeletlen traumatikus esemény húzódik meg, amely az esetek túlnyomó részében szexuális erőszakos cselekmény volt (KURITÁRNÉ SZABÓ – MERZA 2017; MERZA – PAPP – KURITÁRNÉ SZABÓ 2017; ZHANG et al. 2013; BANDELOW et al. 2005; HELGELAND–TORGESSEN 2004).

A *borderline* személyiségzavar mellett, a traumatikus eseményeket követően gyakori a PTSD kialakulása is, így fontosnak érezzük – többek között személyes érintettség okán is –, hogy erről a pszichés jó- és jóllétet és stabilitást veszélyeztető zavarról egy külön fejezetben, részletesebben is szót ejtsünk.

A poszttraumatikus stressz-zavar (PTSD)

A PTSD, amely értelmezhető patológiás félelmi reakcióként (HÁRDI–KROÓ–KÉRI 2021), a traumával összefüggő zavarok egyike, amelyet a DSM³ (American Psychiatric Association 2022) és a BNO⁴ (WHO 2022), a mentális zavarok két nozológiai és klaszszifikációs rendszere, mentális zavarként értékeli. Kialakulása mögött valamilyen súlyos traumatikus esemény húzódik meg, amely lehet egy közúti baleset, szexuális bántalmazás, elutasítás, vagy csak a későbbi beteg szemtanúja lesz valaki megsérülésének vagy halálának (HÁRDI–KROÓ–KÉRI 2021).

A PTSD tünettartalmát mind a DSM (American Psychiatric Association 2022), mind a BNO (WHO 2022) pontosan és részletgazdagon írja le, amely komplex leírás nagyban megkönnyíti a klinikai pszichodiagnosztikát – szükség is van rá, mivel a PTSD diagnosztizálása a komplex tünetegyüttes miatt nem egyszerű feladat. A vezető tüneteket a klinikai pszichológia négy tünetcsoportba sorolja, nevezetesen: 1. intruzív, betolakodó, *flashbackszerű* élmények; 2. elkerülésre irányuló viselkedés; 3. a kognitív funkciók és az érzelmi élet negatív irányú változása; 4. fokozott arousalszint, megemelkedett éberségi állapot és reaktivitás. Egyes esetekben a PTSD disszociatív tünetekkel is járhat, mint a derealizáció vagy deperszonalizáció: „ilyenkor azt mondják a betegek, hogy olyan, »*mintha nem a saját testében lenne*«, vagy »*mintha kívülről nézné önmagát*«. Különösen gyakran a megkínzott, bántalmazott áldozatok számolnak be deperszonalizációs, derealizációs tünetekről” (HÁRDI–KROÓ–KÉRI 2021: 308). Kerekes (2015) kiemeli, hogy a PTSD kialakulásában nem csupán maga a traumatikus esemény játszik fontos szerepet, hanem a pre-, peri- és poszttraumás rizikófaktorok. A peritraumatikus rizikófaktorok állandó jelleggel vannak jelen a személy életében, és működésük független a traumatikus eseménytől – ilyen pretraumatikus rizikótényezők lehetnek a genetikai és demográfiai tényezők, a személyiségvonások és a szociális közeg. A peritraumatikus rizikótényezők – mint az anatómiai-neurológiai stressz-szabályozó folyamatok milyensége – állapota és működése közvetlenül a trauma időpontjában játszik fontos szerepet:

„a traumatikus esemény alatt a szervezet védelméhez szükséges a katekolaminok, illetve glükokortikoidok jelenléte, de ha akár a traumatikus esemény ismétlődő volta, akár más (pl. korábbi pszichés zavarok) miatt jelenlétük érzékenyíti a személyt vagy a hormonszabályozás zavart szenved, akkor a PTSD kialakulásának valószínűsége megnövekszik” (KEREKES 2015: 260).

A poszttraumatikus rizikótényezők közé a trauma következményeként létrejövő – biológiai – változások tartoznak, például neuroendokrin- és EEG-vel is jól mérhető potenciálváltozások.

A PTSD pszichoterápiás kezelése során a legnépszerűbb eljárás kétségtelenül a kognitív viselkedésterápia (CBT), valamint az EMDR-terápia. Előbbi a traumatudatosságra, trauma-pszichoeducációra fókuszál, valamint a trauma hatásainak le- és felülírására, míg utóbbi terápiás eljárás alapja a szemmozgásokkal történő deszenzitizálás és újrafeldolgozás

³ Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders – Mentális Zavarok Diagnosztikai és Statisztikai Kézikönyve.

⁴ Betegségek Nemzetközi Osztályozása.

(HÁRDI–KROÓ–KÉRI 2021; MORETTI 2021). Ez esetben „a stimuláció célja, hogy a traumatikus emlék erős érzelmi töltetétől megváljon, és a személy képessé váljon a traumatikus élményre való visszaemlékezésre. A terápia hatására a traumatikus emlék újraintegrálódik a személyes élettörténetbe” (HÁRDI–KROÓ–KÉRI 2021: 311).

A PTSD-vel kapcsolatos kutatások az esetek többségében a polgári, civil környezetre fókuszálnak (KURITÁRNÉ SZABÓ – MERZA 2017; MERZA – PAPP – KURITÁRNÉ SZABÓ 2017; ZHANG et al. 2013; BANDELOW et al. 2005; HELGELAND–TORGESEN 2004), ugyanakkor nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy a PTSD kialakulásával veszélyeztetett populáció közé tartozik többek között a katonai populáció – különösen azok, akik missziókban vesznek részt (SZTANKAI 2014; SCHILD 2014), valamint a rendészeti állomány tagjai is (KLIMLEY – VAN HASSELT – STRIPLING 2018; KOVÁTS, 2015; ELMQVIST et al. 2009).

Hartman (2011) szerint a PTSD kialakulása tizenkét lépcsőben megy végbe. Az első lépés a stresszor, vagyis az aktiváló esemény, amely a distresszhelyzetet kiváltja. Ezt követi előbb az érzelmi, fizikai és spirituális „fájdalom”, amikor a beteget előntik a traumatikus eseménnyel kapcsolatos élmények, majd harmadik lépésként megjelenik az összezavarodottság élménye, amikor a beteg kezd elbizonytalanodni saját emlékeiben. Negyedik lépésként megjelenik a büntudat érzése, majd a szégyenérzet és az önértékelés csökkenése érzékelhető. A hetedik lépéstől jelennek meg a patológiai jegyek: előbb a szorongás, majd a kóros félelem. A kilencedik lépésnél megjelenik a harag és az indulatosság, amely sok esetben támadó magatartást alakít ki a betegnél. Ezt követően állandósul a depresszív hangulat, majd utolsó lépésként kialakul az akut szorongás.

A tizenkét lépés az esetbemutatásban közölt eseményfolyamban is azonosítható: az aktiváló rendőri intézkedés során megjelenő élet és testi épség elleni támadás komoly distresszforrásként volt jelen a szolgálatirányító parancsnok életében, majd megjelent a büntudat és a felelősség érzése, végül kialakult az akut szorongás. Szerencsére a deprimált hangulat és a szorongásos állapot ma már a múlt része, és a hivatásos kolléga ma már gyógyultan, a PTSD-ből felépülve, ismét adaptívan éli mindennapjait – ehhez azonban az időn kívül még olyan tényezők is szükségesek voltak, mint a reziliencia és a poszttraumás növekedés.

Adaptív megküzdés: poszttraumatikus növekedés, reziliencia és társas támogatás

Adaptív megküzdésről abban az esetben beszélünk, ha a kialakult krízishelyzettel és traumatikus eseménnyel az egyén sikeresen meg tudott küzdeni, az abból fakadó változásokat sikeresen tudta integrálni mindennapi életvitelébe és személyiségműködésébe, és megszűnt a pszichés instabilitás, azaz az egyén minden tekintetben eredményesen meg tudott küzdeni a kritikus helyzettel és az abból származó diszfunkciókkal. A sikeres megküzdés több mindentől is függ, többek között az egyénre jellemző megküzdési stratégiáktól vagy más megnevezéssel, *coping* technikától, valamint függ az egyén rezilienciájától és a poszttraumatikus növekedésre való képességétől is. Az alábbiakban ezekről ejtünk néhány szót.

Posztraumás növekedés

A múlt század pszichotraumatológia-kutatásai még a traumákból következő patológiás személyiségváltozásokra fókuszáltak, azonban a pozitív pszichológia megjelenése után, az 1990-es éveket követően fokozatosan előtérbe került a pozitív lélektani következmények feltérképezése (TANYI 2015), amelyeket empirikusan igazolt eredményekkel igyekeztek alátámasztani. Ezeknek az eredményeknek köszönhetően ma már a trauma hatásai spektrumszemléletben értelmezendők: a spektrum egyik végén a negatív, patológiás következmények, míg a másik végén a pozitív, személyes növekedést elősegítő következmények helyezhetők el.

A posztraumatikus növekedés (PTN) terminológia kidolgozása és konceptualizálása Tedeschi és Calhoun (1996) nevéhez fűződik. „A jelenség elnevezése a traumatikus életeseményeket átélő egyénben lezajló olyanfajta személyiségfejlődésre utal, amely felülmúlja a trauma előtti fejlettségi állapotot” (TANYI 2015: 273).

A Tedeschi és Calhoun által megalkotott PTN úgynevezett többdimenziós funkcionális-leíró modell, amelynek öt különböző dimenzióját különíthetjük el (TANYI 2015; TEDESCHI–CALHOUN 2004):

- *az élet megbecsülésének felértékelődése, az egyéni prioritásokban bekövetkező változások*: megváltozik a dolgok fontossági sorrendje az egyén számára, jobban megbecsüli az életet és annak fontosságát – a múlt történéseiről az itt és mostra helyeződik át a fókusz;
- *igény az érzelmileg támogatóbb társas kapcsolatokra*: a traumát követően a társas kapcsolatok fontossága felértékelődik, az egyén jóval több időt és energiát szentel szeretteinek, az egyénben nő az empátiára és az együttérzésre való képesség;
- *új lehetőségek, új életpályák az egyén életében*: az egyén felismeri, hogy addigi céljai közül melyek azok, amelyekért érdemes tovább küzdenie, és melyek azok, amelyek elengedése és lezárása szükséges – a felismerések új lehetőségeket nyitnak meg az egyén számára, újra megtalálhatja az élet értelmét, új utakra léphet, és akár pályát is módosíthat;
- *spiritualitás*: megjelennek az egzisztenciával kapcsolatos foglalkozások – például *Mi az élet értelme?*;
- *az egészség értékelése, az egészségmagatartás pozitív irányú változása*: ez a dimenzió különösen azoknál hangsúlyos, akik valamilyen komoly organikus megbetegedést győznek le – könnyebben hagynak fel korábbi egészségkárosító magatartásukkal vagy kezdenek tudatos életmódváltásba.

A PTN a pszichoterápiás folyamatban is fontos szerephez jut: míg a terápiás ülések döntő többsége az averzív ingerek és tünetegyüttesek redukálására fókuszál, addig a PTN – egyelőre – viszonylag kevés fókuszot kap (TANYI 2015). Ugyanakkor léteznek olyan, a pszichoterápiában alkalmazott technikák, amelyek nagyban hozzásegítik a kliens a PTN megéléséhez. Ilyen technika például a konstruktív megküzdés és a kognitív feldolgozás támogatása, valamint a személyes motívumok, az énkép, a nagyobb életcélok feltárása és elemzése (TANYI 2015).

Reziliencia, a mentális ellenálló képesség

A rezilienciakutatások már az 1970-es években megjelentek, ennek ellenére a mai napig nem született konszenzuson alapuló definíciója (KNAPEK – KURITÁRNÉ SZABÓ 2015), ahogyan az sem egyértelmű, hogy a reziliencia személyiségvonásként vagy dinamikus folyamatként van-e jelen életünkben (BENSIMON 2012; RUTTER 2006; CONNOR–DAVIDSON 2003). Hjemdal és munkatársai (2006) például úgy határozzák meg a rezilienciát, mint protektív tényezők és folyamatok összessége, amelyek hozzájárulnak az adaptív működéshez annak ellenére, hogy az egyén jelentős rizikótényezőnek és traumának van kitéve.

A reziliencia ökológiai elmélete szerint (BRONFENBRENNER 1995) a kora gyermekkori tapasztalatok, különösen az egyéni jellemzők, mint a nyitottság, a barátságosság, az extroverzió, spiritualitás, optimizmus; a közvetlen környezet, mint a családi státusz és a nem bántalmazó szülői háttér; valamint a szociális kontextus jelentős hatást gyakorolnak a reziliencia kialakulására és fejlődésére. Bronfenbrenner (1995) kiemeli, hogy a szociális kontextus mind a mikrorendszereket (például család), mind az azokon kívüli, rendszerszintű elemeket magába foglalja – azokat, amelyekkel a gyermek csak közvetve kerül kapcsolatba (például szülők munkahelye).

Más megközelítés szerint megkülönböztetünk externális és internális rezilienciát (WEKERLE–WAECHTER–CHUNG 2012). *Externális reziliencia* a külső forrásokból származó stabilitás és ellenálló képesség – ilyen külső forrás lehet a család vagy a közvetlen baráti kapcsolatok, valamint az ezek által nyújtott biztonságérzet, a megbecsültség érzése és a stabilitás. Az *internális reziliencia* ezzel szemben neurokognitív működésből eredő rugalmas ellenálló képességet jelent, amely két összetevőből, az úgynevezett proximális és disztális megismerő folyamatokból áll. Előbbihez tartoznak a traumával kapcsolatos emlékek, míg utóbbi a szociális kogníciókat tartalmazza, például a magunkról való tudásunkat, vagy az optimális párkapcsolatról kialakított képünket. Az adaptív megküzdés optimális esetben mindkét reziliencia aktiválásával megy végbe: az externális reziliencia segít az érzelmek stabilitásában és a társas támasz kialakításában, míg az internális reziliencia a saját magunkra vonatkozó negatív sémák és vélekedések felülírásában segítkezik (például, hogy a szexuális erőszak áldozataként, annak megtörténteért nem mi vagyunk a felelősek).

A társas támogatás

Tanulmányunk írásakor úgy gondoltuk, hogy fontos megemlíteni a téma kapcsán egy olyan szegmenst, amelyről ritkán olvashatunk a hasonló tematikájú cikkekben – ez pedig a hozzátartozók, a család és a barátok köre, akik ugyanúgy ki vannak téve a PTSD következményeinek, igaz, teljesen más aspektusból. Ugyanis a PTSD-ben szenvedő, a rendvédelemben szolgálatot teljesítő személy a beosztási helyén a szükséges intézkedéseket követően a hozzátartozók körébe, otthonába fog megérkezni. Egy, a traumatikus esemény hatására felfokozott érzelmi állapotban lévő, szolgálatot teljesítő személy egy rendkívüli, meg nem szokott szituációból hirtelen, rövid időn belül egy stabil, biztonságos, nyugodt miliőbe kerül, amelyhez gyorsan adaptálnia kell. A hozzátartozókkal a normális kontextust

rutinból is véghez tudja vinni, de itt lenne az a momentum, amikor a hozzátartozó szerepe hangsúlyossá válik.

Az esettanulmányból is látszik, hogy egy nem hétköznapi esemény mennyire komoly hatással van a tágabb közeg, így a család életére is. A szolgálatirányító parancsnok elmondása alapján láttuk, hogy a PTSD-t követően a hozzátartozók a kialakult szituációt nem tudták kezelni, mivel nem ismerték sem a PTSD-t, sem pedig a PTSD viselkedéses és egyéb jeleit, segítséget pedig nem mertek kérni.

Az ember azonban társas lény – szoktuk mondani, ami evolúciós pszichológiai kutatások alapján alá is támasztott kijelentés (BERECZKEI 2002, 2005). A társas kapcsolatok, az interperszonális kötődések támogató szerepe a PTSD-ben megkérdőjelezhetetlen, ugyanis a büntudat, a szégyenérzet enyhítésének legerőteljesebb forrása lehet (KEREKES 2015). A társas támogatás mindkét félnek, a traumát átélőnek és a hozzátartozóinak is komoly feladat lehet: míg előbbinek felül kell kerekednie az általános bizalmatlanságon és bizalomvesztésen, addig „a támogató személynek is meg kell találnia az egyensúlyt abban, hogy mely pontokon érdemes toleránsnak és türelmesnek lennie, és melyek azok a pontok, ahol hosszú távon pont a toleráns viselkedés növelheti a személy szégyenérzetét” (KEREKES 2015: 264).

Összegzés és javaslatok

Jelen tanulmányunkban arra kíséreltük meg felhívni a figyelmet, hogy a rendkívüli események kezelése nem csupán intézkedéstaktikai szempontból hangsúlyos, hanem kríziskezelési és krízislélektani aspektusai is jelentősek. Célunk volt rámutatni arra, hogy egy rendkívüli esemény milyen pszichés funkcióvesztéssel járhat, és hogy súlyos kimenetelként akár olyan mentális zavarok is kialakulhatnak, mint a PTSD, amelynek kezelése komplex, holisztikus megközelítést kíván meg.

Ugyanakkor számos kiaknázatlan lehetőséggel és megválaszolandó kérdéssel találkozunk a téma mélyebb vizsgálata során.

Először is említést kell tenni az ön- és közveszélyes állapotok intézkedéslélektani kutatásainak hiányáról. Napjainkban egyre gyakrabban találkozunk a hivatásos kollégák olyan helyzetekkel, amelyek során közvetlen veszélyeztető magatartással kell szembenéznük (legyen akár rendészeti, akár büntetés-végrehajtási terület), ugyanakkor ezekről a helyzetekről keveset tudunk. Célszerű lehet az ilyen helyzeteket dinamikai szempontból elemezni, továbbá érdemes lenne annak vizsgálata is, hogy a végrehajtó állomány milyen kríziskommunikációs ismeretekkel és gyakorlati tudással bír.

Célszerű lehet annak vizsgálata is, hogy a végrehajtói állomány mennyire dolgozik és gondolkodik traumatudatosan – sok esetben a sértetti oldal traumatizáltságával találkozunk, ugyanakkor kérdés, hogy a végrehajtói állományt veszélyeztető vikariáló traumatizációról, vagy akár a PTSD-ről, annak veszélyéről és tüneteiről rendelkeznek-e ismerettel, ha pedig igen, milyen mélységben.

Fontosnak látjuk annak megemlítését is, hogy az esetleíráshoz hasonló esetek során mennyire fontos lenne a hozzátartozók edukálása. Az esettanulmányban is láttuk, hogy a PTSD-t átélt hivatásos személy közeli hozzátartozói, családtagjai nem rendelkeztek

ismerettel a PTSD-t illetően, ezért annak jeleit sem tudták felismerni, ahogyan a gyógyulás mikéntjéről sem volt ismeretük. Prioritás lenne egy rendkívüli eseményt átélő rendvédelmi személy hozzátartozóit kellő információval ellátni, mind a tágabb értelmezésben kezelt krízisélektanról, mind a szűkebb értelemben vett, krízisek következtében kialakulható mentális diszfunkciókról és a krízisintervenciók lehetőségekről.

A szolgálatirányító parancsnok elmondása alapján a PTSD-vel kapcsolatos platformján sokszor privátban is megkeresik és tanácsokat kérnek tőle, ezért fontos lenne ennek a területnek az újragondolása, mivel a megváltozott világban és társadalomban egyre több alkalommal szembesülnek traumatikus eseményekkel munkájuk során.

Felhasznált irodalom

- American Psychiatric Association (2022): *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*. Fifth Edition, Text Revision. Washington, D.C.: American Psychiatric Association.
- ANDREASEN, N. C. (1985): Posttraumatic Stress Disorder. In KAPLAN, Harold I. – SADOCK, Benjamin J. (szerk.): *Comprehensive Textbook of Psychiatry*. Fourth Edition. Baltimore: Williams & Wilkins, 918–924.
- BANDELOW, Borwin et al. (2005): Early Traumatic Life Events, Parental Attitudes, Family History, and Birth Risk Factors in Patients With Borderline Personality Disorder and Healthy Controls. *Psychiatry Research*, 134(2), 169–179. Online: <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2003.07.008>
- BÁNFALVI Attila (2015): Abúzus, trauma, értelem. In KURITÁRNÉ SZABÓ Ildikó – TISLJÁR-SZABÓ Eszter (szerk.): *Úgy szerettem volna, ha nem bántottak volna... A családon belüli gyermekkori traumatizáció: elmélet és terápia*. Budapest: Oriold és Társai, 75–88.
- BENSIMON, Moshe (2012): Elaboration on the Association Between Trauma, PTSD and Posttraumatic Growth: The Role of Trait Resilience. *Personality and Individual Differences*, 52(7), 782–787. Online: <https://doi.org/10.1016/j.paid.2012.01.011>
- BERECZKEI Tamás (2002): Evolúciós pszichológia: Új szemlélet a viselkedéstudományokban. *Magyar Tudomány*, 47(1), 8–19. Online: https://epa.oszk.hu/00600/00691/00256/pdf/EPA00691_mtud_2002_01_008-019.pdf
- BERECZKEI Tamás (2005): Az evolúciósan értelmezett ember. *Magyar Tudomány*, 166(11), 1355–1365. Online: <https://epa.oszk.hu/00600/00691/00023/07.html>
- BODA József szerk. (2019): *Rendészettudományi szaklexikon*. Budapest: Dialóg Campus. Online: https://real.mtak.hu/153920/1/743_Rendeszettudomanyai_Szaklexikon_e_2020_04_28_.pdf
- BRONFENBRENNER, Urie (1995): Developmental Ecology Through Space and Time: A Future Perspective. In MOEN, Phyllis – ELDER, Glen H. – LÜSCHER, Kurt (szerk.): *Examining Lives in Context: Perspectives on the Ecology of Human Development*. Washington, D.C.: American Psychological Association, 619–647. Online: <https://doi.org/10.1037/10176-018>
- CASPAR Luca – SRÁDI Péter – GASZNER GÁBOR (2024): A Nyíró Gyula Országos Pszichiátriai és Addiktológiai Intézet Emelt Biztonságú Pszichiátriai Osztály bemutatása. *Psychiatria Hungarica*, 39(3), 242–253. Online: https://doki.net/tarsasag/upload/psychiatria/magazine/ph_2024_3_gaszner.pdf
- CONNOR, Kathryn M. – DAVIDSON, Jonathan R. T. (2003): Development of a New Resilience Scale: The Connor-Davidson Resilience Scale (CD-RISC). *Depression and Anxiety*, 18(2), 76–82. Online: <https://doi.org/10.1002/da.10113>

- ELMQVIST, Carina et al. (2009): Being First on the Scene of an Accident – Experiences of ‘Doing’ Prehospital Emergency Care. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 24(2), 266–273. Online: <https://doi.org/10.1111/j.1471-6712.2009.00716.x>
- FLATTEN, Guido (2005): Posttraumatische Belastungsstörungen (PTSD). In EGLE, Ulrich Tiber – HOFFMANN, Sven O. – JORASCHKY, Peter (szerk.): *Sexueller Missbrauch, Missbehandlung, Vernachlässigung. Erkennung, Therapie und Prävention der Folgen früher Stresserfahrungen*. Stuttgart: Schattauer, 297–315.
- GASZNER Gábor (2021): Agresszivitás. A violens beteg multidiszciplináris kezelése. In NÉMETH Attila (szerk.): *A pszichiátria magyar kézikönyve*. Budapest: Medicina, 803–807.
- HARTMAN, Randy J. (2011): *The Twelve Steps to the Formation of PTSD*. American Association of Professional Hypnotherapists.
- HÁRDI Lilla – KROÓ Adrienn – KÉRI Szabolcs (2021): Traumával és stresszorról összefüggő zavarok. In NÉMETH Attila et al. (szerk.): *A pszichiátria magyar kézikönyve*. Budapest: Medicina, 307–312.
- HELGELAND, Margareth I. – TORGESEN, Sverre (2004): Developmental Antecedents of Borderline Personality Disorder. *Comprehensive Psychiatry*, 45(2), 138–147. Online: <https://doi.org/10.1016/j.comppsych.2003.09.001>
- HEROLD Róbert et al. (2021): Szkizofréniáspektrum és más pszichotikus zavarok. In NÉMETH Attila et al. (szerk.): *A pszichiátria magyar kézikönyve*. Budapest: Medicina, 237–259.
- HJEMDAL, Odin et al. (2006): A New Scale for Adolescent Resilience: Grasping the Central Protective Resources Behind Healthy Development. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, 39(2), 84–96. Online: <http://dx.doi.org/10.1080/07481756.2006.11909791>
- KEREKES Zsuzsanna (2015): A poszttraumás stressz. In KISS Enikő Csilla – SZ. MAKÓ Hajnalka (szerk.): *Gyász, krízis, trauma és a megküzdés lélektana*. Pécs: Pannonia Könyvek, 248–275. Online: <https://bit.ly/4iKwPxR>
- KLIMLEY, Kristin E. – VAN HASSELT, Vincent B. – STRIPLING, Ashley (2018): Posttraumatic Stress Disorder in Police, Firefighters, and Emergency Dispatchers. *Aggression and Violent Behavior*, 43, 33–44. Online: <https://doi.org/10.1016/j.avb.2018.08.005>
- KNAPEK Éva – KURITÁRNÉ SZABÓ Ildikó (2015): Reziliencia: rugalmas ellenálló képesség a gyermekkori bántalmazással szemben. In KURITÁRNÉ SZABÓ Ildikó – TISLJÁR-SZABÓ Eszter (szerk.): *Úgy szerettem volna, ha nem bántottak volna... A családon belüli gyermekkori traumatizáció: elmélet és terápia*. Budapest: Oriold és Társai, 251–268.
- KOVÁTS Daniella (2015): A rendészeti munka mentálhigiénés kérdései. *Magyar Rendészet*, 15(1), 21–38. Online: <https://real.mtak.hu/216575/1/nemesanita.pdf>
- KURITÁRNÉ SZABÓ Ildikó – MERZA Katalin (2017): A szexuális bántalmazás és a borderline tünetprofil összefüggései. In PARTI Katalin (szerk.): *Szexuális erőszak: mítosz és valóság. Kutatások a szexuális erőszakról*. Budapest: Országos Kriminológiai Intézet, 89–127. Online: <https://ebib.lib.unideb.hu/ebib/CorvinaWeb?action=cclfind&resultview=longlong&ccltext=idno+BIBFORM071482>
- McMILLEN, Curtis J. (2004): Posttraumatic Growth: What’s It All About? *Psychological Inquiry*, 15(1), 48–52.
- MERZA Katalin – PAPP Gábor – KURITÁRNÉ SZABÓ Ildikó (2017): Borderline személyiségzavar és gyermekkori traumatizáció. In KURITÁRNÉ SZABÓ Ildikó – TISLJÁR-SZABÓ Eszter (szerk.): *Úgy szerettem volna, ha nem bántottak volna... A családon belüli gyermekkori traumatizáció: elmélet és terápia*. Budapest: Oriold és Társai, 167–184.
- MITCHELL, Juliet (1999): Trauma, felismerés és a nyelv helye. *Thalassa*, 10(2–3), 61–82. Online: [http://imago.mtapi.hu/a_folyoirat/e_szovegek/pdf/\(10\)1999_2-3/061-81_J-Mitchell.pdf](http://imago.mtapi.hu/a_folyoirat/e_szovegek/pdf/(10)1999_2-3/061-81_J-Mitchell.pdf)

- MORETTI Magdolna (2021): EMDR (Eye Movement Desensitisation and Reprocessing) terápia. In NÉMETH Arttila et al. (szerk.): *A pszichiátria magyar kézikönyve*. Budapest: Medicina, 675–687.
- OSVÁTH Péter – VÖRÖS Viktor – FEKETE Sándor (2017): Öngyilkos magatartás és személyiségzavarok. In TÉNYI Tamás (szerk.): *Személyiségzavarok – klinikum és kutatás*. Budapest: Medicina, 247–266.
- POHÁRNOK Melinda – LÉNÁRD Kata (2015): A trauma lélektana. In KISS Enikő Csilla – SZ. MAKÓ Hajnalka (szerk.): *Gyász, krízis, trauma és a megküzdés lélektana*. Pécs: Pannónia Könyvek, 221–234. Online: <https://bit.ly/3KCjXgK>
- RIHMER Zoltán – FEKETE Sándor – GONDA Xénia (2021): Öngyilkosság. In NÉMETH Arttila et al. (szerk.): *A pszichiátria magyar kézikönyve*. Budapest: Medicina, 792–802.
- RUTTER, Michael (2006): Implications of Resilience Concepts for Scientific Understanding. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1094(1), 1–12. Online: <https://doi.org/10.1196/annals.1376.002>
- SCHILD Marianna (2014): A katonai létből adódó krízishelyzetek pszichológiai hátterei. *Műszaki Katonai Közlöny*, 24(1), 259–274. Online: https://mkk.uni-nke.hu/document/mkk-uni-nke-hu/2014_1_21%20Schild.pdf
- SZTANKAI Krisztián (2014): A külföldi missziók pszichés kockázatai. *Hadtudományi Szemle*, 7(1), 289–295. Online: http://epa.oszk.hu/02400/02463/00022/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2014_01_289-295.pdf
- TANYI Zsuzsanna (2015): A trauma pozitív hozadéka: a poszttraumás növekedés. In KURITÁRNÉ SZABÓ Ildikó – TISLJÁR-SZABÓ Eszter (szerk.): *Úgy szerettem volna, ha nem bántottak volna. A családon belüli gyermekkori traumatizáció elmélete és terápiája*. Budapest: Oriold és Társai, 269–290.
- TEDESCHI, Richard G. – CALHOUN, Lawrence G. (1996): The Posttraumatic Growth Inventory: Measuring the Positive Legacy of Trauma. *Journal of Traumatic Stress*, 9(3), 455–471. Online: <https://doi.org/10.1007/bf02103658>
- TEDESCHI, Richard G. – CALHOUN, Lawrence G. (2004): Posttraumatic Growth: Conceptual Foundations and Empirical Evidence. *Psychological Inquiry*, 15(1), 1–18. Online: http://dx.doi.org/10.1207/s15327965pli1501_01
- VÖRÖS Viktor – OSVÁTH Péter – TÉNYI Tamás (2021): Pszichiátriai sürgősség – pszichiátriai sürgősségi állapotok. In NÉMETH Arttila et al. (szerk.): *A pszichiátria magyar kézikönyve*. Budapest: Medicina, 769–791.
- WEKERLE, Christine – WAECHTER, Randall – CHUNG, Ronald (2012): Contexts of Vulnerability and Resilience: Childhood Maltreatment, Cognitive Functioning and Close Relationships. In UNGAR, Michael (szerk.): *The Social Ecology of Resilience: A Handbook of Theory and Practice*. New York: Springer, 187–198. Online: https://doi.org/10.1007/978-1-4614-0586-3_16
- World Health Organisation (2022): *The 11th Revision of the International Classification of Diseases (ICD-11)*. Genf: WHO.
- ZHANG, Tian Hong et al. (2013): Childhood Maltreatment Profile in a Clinical Population in China: A Further Analysis With Existing Data of an Epidemiologic Survey. *Comprehensive Psychiatry*, 54(7), 856–864. Online: <https://doi.org/10.1016/j.comppsy.2013.03.014>

Jogi források

1997. évi CLIV. törvény az egészségügyről

295/2010. (XII. 22.) Korm. rendelet a terrorizmust elhárító szerv kijelöléséről és feladatai ellátásának részletes szabályairól

18/2020. (V. 29.) BVOP utasítás a fogvatartotti krízisek, öngyilkossági kísérletek és önártalmak megelőzéséről

50/2020. (X. 16.) BVOP utasítás a büntetés-végrehajtási szervezetben szolgálatot teljesítő pszichológusok szervezeti jogállásáról és a fogvatartottakkal végzett tevékenységéről

Gondolatok az intézkedéstaktika oktatásának feladatairól

Thoughts on the Tasks of Teaching Action Tactics

MÁTÉS Gábor¹

Bevezetés: Az intézkedéstaktika a rendészek igen összetett és minden más rendészeti ismeretet szintetizáló tevékenysége. Ennek oktatása kiemelt figyelmet igényel, azonban az oktatói kompetenciák fejlesztése ezen a területen eddig háttérbe szorult.

Célkitűzések: A dolgozat elsősorban a rendőrség, azon belül a Nemzeti Közszerológiai Egyetem Rendészettudományi Kar intézkedéstaktikai oktatásának feladatait vizsgálja, és ennek a munkakörnek a fejlesztésével kapcsolatban tesz javaslatokat, ám ezek a feladatok jelen vannak más rendészeti szervek intézkedéstaktikai képzésében is.

Módszertan: A kutatás eredményei az intézkedéstaktika oktatóinak feladatairól szóló dokumentumok vizsgálata, egyéb hazai és külföldi szakirodalmak vizsgálata és a szerző ötéves oktatói tapasztalata alapján születtek meg.

Eredmények: Megállapítom, hogy az intézkedéstaktika oktatását oktatói beosztásban lévő rendőrök végzik, és a beosztások betöltésekor az oktatói kompetenciák kevesebb figyelmet kapnak, mint a rendőri kompetenciák. Külön figyelmet fordítok a mesteroktatói munkakör elemzésére. Bemutatok egyes pedagógiai alapfogalmakat, köztük az oktatást és a kiképzést, és rámutatok a két fogalom tartalmi jegyei és ezeket a tevékenységeket végzők felkészítése közti különbségre. Bemutatom a kimeneti követelmények meghatározásának, valamint az oktatók pedagógiai képességei fejlesztésének jelentőségét. Rámutatok az oktatói kompetenciák növelésének lehetőségeire, valamint kiemelem az oktatók tevékenységükkel kapcsolatos felelősségét.

Konklúzió: A vizsgálatok rámutattak, hogy az oktatói kompetenciák és a rendőrszakmai kompetenciák fejlesztését egymástól el kell választani, és az oktatói kompetenciák fejlesztésére a jelenleginél nagyobb hangsúlyt kell fektetni.

Kulcsszavak: intézkedéstaktika, pedagógia, oktatás, önfejlesztés

¹ Mesteroktató, Nemzeti Közszerológiai Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészeti Kiképzési és Nevelési Intézet; doktori hallgató, Rendészettudományi Doktori Iskola, e-mail: mates.gabor@uni-nke.hu

Introduction: Action tactics is a very complex activity of the police officers and it synthesises all other police knowledge. Special attention should be paid to its education, however, the development of teaching competencies in this area has been relegated to the background so far.

Objectives: In my thesis, I primarily examine the tasks of the police, and within that, especially the Faculty of Law Enforcement of the Ludovika University of Public Service, as a teacher of action tactics, and I make suggestions regarding the development of this job, but these tasks are also present in the tactical training of other law enforcement agencies.

Methodology: My findings are based on the examination of documents on the tasks of the action tactics teachers, on the examination of other Hungarian and foreign literature, and on my own experiences in five years of teaching.

Conclusion: I conclude that the training of action tactics is carried out by police officers in teacher positions, and when filling these positions, teacher competencies receive less attention than police competencies. I pay special attention to the analysis of the master teacher job. I introduce some basic pedagogical concepts, including the definition of the words education and training, and point out the difference between the two. I introduce the importance of defining output requirements and developing the pedagogical skills of teachers. I point out the possibilities for increasing teacher competencies, and I highlight the responsibility of teachers for their activities.

Results: In my thesis, I conclude that the development of teacher competencies and police professional competencies should be separated from each other, and that greater emphasis should be placed on the development of teacher competencies than is currently the case.

Keywords: action tactics, pedagogy, education, self development

Bevezető

Az intézkedéstaktika olyan technikákból és taktikákból felépülő eszközrendszer, amelyet a rendészek az intézkedések biztonságos és szakszerű végrehajtása érdekében alkalmaznak. Rendészek a rendőrség, a büntetés-végrehajtási szervezet, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal, az Országgyűlési Őrség és a katasztrófavédelem hivatásos állományú tagjai, valamint a természetvédelmi őrségek, az önkormányzati természetvédelmi őrségek, a mezőőrség, a közterület-felügyeltek, az erdővédelmi szolgálatok, az erdészeti szakszemélyzet, a hivatásos vadászok, a halászati őrkök és a hegyőrök, a személy- és vagyonőri társaságok, a magánnyomozók és a polgárőrség tagjai (LIPPAI 2024: 50). Az intézkedéstaktika a rendészek legösszetettebb és legsokoldalúbb tevékenysége, amelyben szintetizálódik minden más rendészeti tananyagból származó információ (KRAUZER 2022: 111), ezáltal az oktatása minőségének kiemelt figyelmet kell szentelni.

A rendészeket képző oktatási intézményeken kívül egyes rendészeti szervek szervezeti egységeiben is oktatnak intézkedéstaktikát. A rendőrség esetében például oktatási

intézmény a Körömdi és a Miskolci Rendvédelmi Technikum (KRVT és MRVT), valamint a Nemzeti Közszerületi Egyetem Rendészettudományi Kar (RTK), oktatással foglalkozó szervezeti egység pedig a Rendőrségi Oktatási és Kiképző Központ Rendőrképző Akadémia alárendeltségébe tartozó szegedi és adyligeti Járőrképző Tagozatok (Tagozatok). Intézkedéstaktika-oktatók azok a rendészek, akik a fenti, vagy azokhoz hasonló intézményekben és szervezeti egységekben intézkedéstaktikai foglalkozásokat tartanak. Intézkedéstaktikai képzések vannak, illetve lehetnek még azt követően is, hogy a rendész eredményesen teljesítette az oktatási intézmények vagy szervezeti egységek előírt követelményeit és megkezdte rendészeti munkáját. Ezek az intézkedéstaktikai képzések a továbbképzések, amelyeket el kell különíteni az intézkedéstaktikai oktatástól. Az oktatók hatékony és tudatos pedagógiai munkáját nagymértékben befolyásolja a szakmai célok megvalósulását támogató pedagógiai területek (nevelélmélet, didaktika, andragógia) illeszkedése, valamint az oktatók ezzel kapcsolatos felkészültsége és önismerete.

A dolgozat kizárólag a rendőrség, azon belül pedig elsősorban az RTK-n történő intézkedéstaktikai oktatással, illetve az oktatók feladataival foglalkozik, más rendészek oktatásával, illetve a továbbképzésekkel nem.

Az intézkedéstaktika-oktatás hiányosságai

Az intézkedéstaktikát alkalmazó szervek működési eltéréseikből adódóan különböző jellegű intézkedéseket gyakorolnak, de az ennek során alkalmazott technikákban és taktikákban nagy az átfedés. Ennek ellenére nincsen olyan országosan egységes kidolgozott intézkedéstaktikai tananyag, amelyet minden rendész egyformán alkalmaz. A rendőrségen belül az egyes oktatási intézmények és szervezeti egységek között sem egységesen valósul meg az oktatás, hanem minden oktató a saját tapasztalata, tudása és korábbi tanulmányai alapján alakítja ki a képzés tematikáját és annak tartalmát. További hiányossága az intézkedéstaktikai képzéseknek, hogy a tematikához hasonlóan nincsenek egységesen meghatározott kimeneti követelmények sem, azok szintén minden oktatási helyszín esetében az oktatók szubjektív döntésén múlnak. Fent említett hiányosságok nem róhatók fel az intézkedéstaktika-oktatóknak, ugyanis az intézkedéstaktika annak összetett és szubjektív jellegéből adódóan igen nehezen önthető konkrét formába, ráadásul az egyes intézkedéstaktikai elemek oktathatóságát és alkalmazhatóságát illetően állandó a vita a szakemberek között. Az egységesítés országos méretű összefogást igényelne, amelyben számos ezzel a területtel foglalkozó szakember vesz részt, és teszi hozzá a tudását és tapasztalatát. Az RTK-n ebből a célból jött létre az intézkedéstaktikai kerekasztal-megbeszélés-sorozat, amelyből eddig két alkalom valósult meg. Az első 2024. június 4-én, a második 2025. február 26-án. Mindkét eseményen közel 15 intézkedéstaktikai szakember vett részt a rendőrség, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal, a büntetés-végrehajtási szervezet és az Országgyűlési Őrség állományából. A jövőbeni megbeszélések célja lehet többek között az országosan egységes rendészeti intézkedéstaktikai oktatási tematika és kimeneti követelmények megállapítása.

A kimeneti követelmények meghatározása

Kimeneti követelmény alatt azt a minimum intézkedéstaktikai tudást és képességet értem, amelyet bármely hivatásos rendésznek a munkája ellátásához el kell sajátítania. A kimeneti követelmények az oktatási intézmények helyi tantervének részét képezik (NÁDASI 2015: 153). A tanterv meghatározza az iskola tantárgyainak rendszerét, időkereteit, fő témáit, az évfolyamok végén a tanulók tudásának értékelését megalapozó teljesítmények legfontosabb jellemzőit (BALLÉR 1996: 469). Tartalmazza a nevelés-oktatás céljait, feladatait és követelményeit (MOLNÁR–VÍGH 2015: 1). Ezek a meglehetősen általános követelmények a tanmenetekben vagy tematikus tervekben válnak kézzelfoghatóvá, amelyeket az oktatóknak kell részletesen kidolgozniuk (NÁDASI 2015: 152). A tanmenet a tantervben meghatározott anyag elrendezése, amely a tananyag egyes részeinek sorrendjét tünteti fel, valamint a tantervben foglalt célok megvalósításának útját dolgozza fel (FALUS 2021: 414). Az RTK az intézkedéstaktika tantárgyakhoz tanmenettel nem, csupán tematikus tervekkel rendelkezik, amelyeket tantárgyi programoknak hívnak. Az oktatott tantárgyak – jelen esetben az intézkedéstaktikai tantárgyak – esetében kiemelt jelentősége van a kimeneti követelmények pontos, precíz meghatározásának, ám a tantárgyi programok nem felelnek meg ezen elvárásnak. A példa kedvéért nem pontos követelménymeghatározása a tantárgyi programnak az, hogy a hallgató „Szakterületének megfelelő szinten rendelkezik intézkedéstaktikai, fegyverzet ismereti és önvédelmi ismeretekkel” (*Tantárgyi program. Intézkedéstaktika 3* 2025). Meg kell határozni, hogy az adott szakterülethez milyen önvédelmi fogásokat kell ismernie és tudnia végrehajtani (már amennyiben az önvédelem kifejezés helytálló a rendszerben), milyen fegyvereket és hogyan kell tudnia kezelni, ezek az ismeretek hogyan mérhetőek és kérhetőek számon stb. Ezek hiányában a hallgatók tudása nem mérhető objektív módon. Így az sem megállapítható, hogy a tanulmányokat végzők közül ki az, aki valóban alkalmassá vált a feladatai ellátására, és ki az, akit csak az oktatója tart alkalmasnak az általa megállapított szubjektív szempontok alapján. Fenti szempontokat figyelembe véve a tantárgyi programok mellett az intézkedéstaktikai oktatás hatékony végzéséhez nélkülözhetetlen a tanmenet kidolgozása.

A szerző álláspontja szerint a legtöbb oktató tudását tekintve kompetens vagy szakértő az intézkedéstaktika területén, és ezáltal magabiztos az általa oktatott tárgy vagy tárgyak kimeneti követelményeinek meghatározásában. Mégis megfigyelhető, hogy ezek a követelmények a különböző szerveknél, szervezeti egységeknél jelentős eltéréseket mutatnak. Vannak, akik a testi kényszer oktatására nagyobb hangsúlyt helyeznek, vannak, akik kisebbit. Akad, aki a lőfegyver kezelésére fordít kiemelt figyelmet, mások az elméleti háttérre vagy a kommunikációra, és még lehetne sorolni az oktatásban kialakult különbségeket. Felvetődik a kérdés, hogy a két oktatói szemlélet közül melyik a helytállóbb, mely módszerek vezetnek jobb eredményre a gyakorlatban. Ennek megválaszolására a fent már említett kerekasztal-megbeszélés, vagy bármely ahhoz hasonló, több szakember tudását és tapasztalatát összegyűjtő esemény vagy eseménysorozat létrehozására van szükség. Az oktatók szakmai felelőssége tehát, hogy tudásukat és tapasztalataikat megosszák kollegáikkal, és közös párbeszédet folytassanak róluk.

További jelentősége a kimeneti követelményeknek, hogy azok hiányában az adott tantárgy oktatása súlytalanává válik, vagyis a számonkérésnek nincs komoly tétje. Ha se

az oktató, se a hallgató nincs pontosan tisztában azokkal a kompetenciákkal, amelyekről a vizsga napján számot kell adni, akkor az értékelésnél az oktatói számonkérésnek sem lehetnek következményei. Ez a hallgatók tantárgyhoz, gyakorláshoz való komolytalan hozzáállását is eredményezheti. Fentiek miatt az oktatóknak törekedniük kell a minél pontosabb és minél objektívabb kimeneti követelmények meghatározására.

A kimeneti követelmények meghatározásához az oktatóknak el kell készíteniük az intézkedéstaktikai tantárgyak fent már említett tanmenetét. Ennek megfelelő kidolgozása teszi lehetővé az oktatás megfelelő időbeosztását és a kimeneti követelményekben meghatározott tudás és képesség elsajátítását.

A tanmenetnél kisebb egységek az óravázlatok, amelyek az oktató személyes tervei az egyes tanórákra. Ez a tevékenység az óra tudatos átgondolására irányul. Ebben kell megtervezni az órák pontos menetét, időbeosztását, az alkalmazott módszereket, eszközöket, az óra célját, didaktikai feladatait (NÁDASI 2015: 153). Az oktató feladata minél magasabb szinten elsajátítani a tanmenet és óravázlat készítésének módszerét. Ennek hiányában jelentősen csorbulhat a tudatosan oktatásra fordított idő vagy az információátadás minősége.

Az oktatói beosztás jelentése

A Rendőrtiszti Főiskola (RTF) 1971-ben kezdte meg működését. Akkoriban a rendőri tantárgyakat az adott szakterülethez értő rendőrök oktatták, a többi tantárgyat pedig más egyetemeken meghívott oktatói (NYERGES 2021: 236). Fórizs szerint a 2000-es évek elején az RTF-en történő oktatás színvonala nem volt kielégítő, amelyet többek között azzal indokolt, hogy az oktatók között rendkívül kevés volt a tudományos fokozattal rendelkező (FÓRIZS 2021: 230). Habár ez a szempont is fontos, mégis fontosnak tartom kiegészíteni azzal, hogy emellett rendkívül kevés volt az oktatói szakember, más néven pedagógus is.

A rendőri szakmát és az oktatói szakmát egymástól el kell különíteni. Az a rendőr, aki oktat, a munkája során többé már nem egy, hanem két szerepet tölt be: rendőri szerepet és oktatói szerepet egyszerre, azonban a kettő egymástól meglehetősen eltérő kompetenciákat igényel. A magas szintű rendőri képességekből nem következnek magas szintű oktatói képességek, vagyis, ha valaki kiváló rendőr, abból nem következik, hogy megfelelő szinten tudja oktatni is azt, amivel foglalkozik. Azok a rendőrök, akik intézkedéstaktikát oktatnak, jellemzően egy 2 vagy 4 hét időtartamú szaktanfolyamot végeztek el, ezáltal intézkedéstaktikai instruktorként végzettséget szereztek. Ezeknek a szaktanfolyamoknak a tananyagában azonban nem szerepeltek pedagógiai, didaktikai vagy bármely ehhez hasonló ismeretek, tehát az instruktorként oktatói kompetenciái a szaktanfolyamok által nem erősödnek. A rendőri és oktatói kompetenciák elkülönítésének és az oktatói képességek ellenőrzésének hiánya az oktatói beosztások betöltésekor negatívan befolyásolja a rendőrhallgatók képzésének hatékonyságát.

Az oktatói szerephez tartozó kompetenciák kifejtése érdekében az alábbiakban elkülöníttem egymástól a neveléstudomány egyes alapfogalmait.

- Nevelés: az a folyamat, amelyben a pedagógus által irányított tanulói tevékenységrendszer fejleszti az egyén képességeit, és ennek révén alakul a tanuló értékrendszere, személyisége (GAÁL–JÁSZI 2014: 17). Egy másik meghatározás

szert a nevelés a pedagógiai tevékenység egészét jelenti, amely mások személyiségét alakítja. A nevelés kérdéseivel foglalkozó tudomány pedig a pedagógia (ÁGOSTON 1973: 17). Látható tehát, hogy a nevelés és a pedagógia egymástól elválaszthatatlan fogalmak.

- Oktatás: a nevelésnek azt a részét, amely főként ismeretek elsajátítása, a műveltség megszerzése, intellektuális képességek kialakítása révén járul hozzá a személyiség fejlesztéséhez, oktatásnak nevezzük (GAÁL–JÁSZI 2014: 20). Más megfogalmazásban az oktatás ismeretek közvetítésével történő nevelés (ÁGOSTON 1973: 15). Herbart német filozófus szerint a nevelés mindenható, és a nevelés legfőbb eszköze az oktatás (GAÁL–JÁSZI 2014: 14).
- Kiképzés: a *Rendészettudományi szaklexikon* nem tartalmazza a kiképzés szó jelentését, a neveléstudomány vonatkozó szakirodalmá pedig csupán a képzés szó jelentésének vizsgálatával foglalkozik, így az utóbbit mutatom be, de véleményem szerint a két fogalom jelen esetben egymással felcserélhető. A képzés az elsajátított ismeretek gyakorlati alkalmazása segítségével megfelelő általános és speciális művelési formulák, tevékenységek kialakítása az egyénben. Meghatározott irányú speciális oktatásként is értelmezhető (GAÁL–JÁSZI 2014: 21). Másik meghatározás szerint a képzés valamely szakma megtanításához szükséges ismeretekre való megtanítás (DÉVA et al. 1992: 434).
- Instruktorként: a *Rendészettudományi szaklexikon* szintén nem tartalmazza ennek a fogalomnak a jelentését. Hagyományos értelmező szótárak pedig csupán röviden házitanítóként, oktatóként határozzák meg. A rendőrségen az instruktorként végzettségű rendőrök végeznek kiképzési és oktatási feladatokat.

A fentiek közül tehát a nevelés a legátfogóbb fogalom, amely a legmagasabb szintű pedagógiai képességeket feltételezi (ÁGOSTON 1973: 14). Azon belül található az oktatás mint kisebb halmaz, és az oktatáson belül a kiképzés mint legkisebb halmaz. Az instruktorként kifejezés a neveléstudományi szakirodalmakban kevésbé fellelhető, ezért annak a többi fogalommal való összehasonlításától eltekintek. A fenti meghatározások alapján a pedagógia mint a nevelés tudománya nemcsak a nevelésben, hanem az oktatásban, sőt még a kiképzésben is igen erőteljesen megjelenik. Ennek jelentősége pedig abban keresendő, hogy a rendőrségen az oktatói és kiképzői beosztások is igénylik a pedagógia jelenlétét. Az oktatás is egyfajta nevelés, amely ezáltal pedagógiai ismereteket követel. Az oktatás nem általánosan fejleszti a hallgatók személyiségét, hanem konkrét ismeretek átadására törekszik, de a neveléshez szükséges pedagógiai ismeretek segítségével. A kiképzés speciális ismeretek oktatása és a gyakorlati alkalmazás képességének kialakítása. Az intézkedéstaktika tekinthető speciális ismeretnek, és a gyakorlati alkalmazás képességének kialakítására törekszik, ebből adódóan annak oktatása kiképzésként is értelmezhető.

Az RTK-n az intézkedéstaktikai tantárgyakat mesteroktatói és szakoktatói beosztásban, a KRVV-n és MRVV-n, valamint a Tagozatokon pedig mesteroktatói, kiemelt oktatói vagy szakoktatói beosztásokban lévő rendőrök oktatják. Szerencsés elnevezés, hogy minden beosztásban megjelenik az oktató szó, ami arra utal, hogy a beosztásban lévő rendőr rendelkezik az oktatáshoz és neveléshez szükséges elméleti és gyakorlati ismeretekkel, amely ismereteket a pedagógia foglalja össze, ám kérdés, hogy ezek a kompetenciák

valóban megjelennek-e az oktatóknál, hiszen ahogy fent megállapítottuk, az instruktori szaktanfolyamok ilyen irányú felkészítést nem végeznek.

Az RTK-n a mesteroktatói beosztáshoz tartozó munkaköri leírás így fogalmaz az oktató feladataival kapcsolatban: „minden olyan tantárgy oktatása, amelyre végzettsége, illetve rendőr szakmai tapasztalata alkalmassá teszi” (*Munkaköri leírás Mesteroktató munkakörben* 2024). Fontos szem előtt tartani, hogy a rendőri végzettség és tapasztalat senkit nem tehet alkalmassá az oktatásra, hiszen a rendőrök rendőri tanulmányaik vagy munkájuk során nem tanulnak az oktatásról egyetlen iskolában vagy szervezeti egységben sem. Oktatásra pedagógiai, andragógiai, didaktikai vagy ehhez hasonló végzettségek tehetnek valakit alkalmassá. A felsőoktatásban, illetve a rendőrök egyéb képzésében az oktatók részére jelenleg nem követelmény a pedagógiai végzettség, sőt a pedagógiai képességek megléte sem, ám javasolt ennek az állásfoglalásnak az átgondolása.

Az RTK Szervezeti és Működési Szabályzata (SZMSZ) az alábbiakban összegzi a mesteroktatói munkakörben történő foglalkoztatás feltételeit:

- a) mesterfokozattal rendelkezik;
- b) legalább tízéves szakmai-gyakorlati munkatapasztalatot, ismeretet tud igazolni;
- c) alkalmas a hallgatók gyakorlati képzésére;
- d) tevékenységével igazolja az oktatott tárgyat magába foglaló tudományág ismeretét;
- e) rendelkezik a tárgy tananyagának önálló összeállításához és magas színvonalú oktatás tartásához szükséges felkészültséggel;
- f) felsőoktatási vagy felnőttképzési oktatási tapasztalattal rendelkezik (SZMSZ 2025: 30).

Fenti feltételek nem rendelkeznek arról, hogy mi tesz valakit alkalmassá a hallgatók gyakorlati képzésére (*c* pont), és hogy a tananyag összeállításához és magas színvonalú oktatás tartásához milyen felkészültséggel kell rendelkezni (*e* pont). A szerző tapasztalatai arra mutatnak, hogy a beosztás betöltésekor ezen feltételek meglétének ellenőrzésére nem helyeződik hangsúly, hiszen ehhez egyéb feltételeknek kell teljesülniük. Ilyen feltételek például, hogy az oktatói munkakör betöltése előtti felvételi elbeszélgetésen egy pedagógus legyen jelen, aki megfelelő kérdésekkel segít eldönteni, hogy a jelentkező rendelkezik-e az oktatói feladatok ellátásához szükséges elméleti ismeretekkel. További feltétel, hogy az oktató vegyen részt próbaoktatáson, amely során igazolhatja a szükséges oktatói képességek meglétét. Az intézkedéstaktika-oktatói beosztások betöltéséhez javasolt a fenti gyakorlatok bevezetése.

A finn társadalom világszinten kiemelkedik az oktatás minősége terén. Ezt a Tampereben található rendőrtisztői főiskola működése is megerősíti, mert pedagógiai stratégiájának eredményeképpen az alkalmazott oktatóinak 70%-a rendelkezik tanári diplomával (SZABÓ 2013: 147). Mindez jelzi, hogy az oktatásban kiemelkedő teljesítményt nyújtó nemzet is nélkülözhetetlennek tartja a rendőrök oktatásához a pedagógiai képességeket.

A lökiképzői kompetenciák kérdései

A lökiképzés az intézkedéstaktikai oktatás része, amely a lőfegyver mint kényszerítő eszköz biztonságos, szakszerű kezelésének megtanításával foglalkozik. Habár a lökiképzésben a kiképzés szó szerepel, az RTK-n, KRVT-n, MRVT-n és a Tagozatokon ezt a feladatot ellátó személyek oktatói beosztásokban vannak. Ez a tény nem feltétlenül ellentmondásos, hiszen a kiképzés, ahogy a fenti meghatározások rámutattak, speciális irányú oktatásként is értelmezhető. Tehát (ahogy a korábbi fogalmi elkülönítések során megvilágítottuk) a lökiképző feladataiban szintén jelentős szerepet kap a pedagógiai felkészültség. Fontos ugyanakkor elkülöníteni egymástól azokat a kiképzőket, akik a fenti oktatási intézményekben és szervezeti egységekben látják el feladataikat, és azokat, akik azokon kívül a rendőrség állományában. A két tevékenység közötti különbség egy példán keresztül szemléltethető. Az utóbbi lökiképzők feladatai közé tartozik például az éves kötelező lövészetek vezetése, amelyek során a lökiképző évente csupán egy vagy két alkalommal találkozik a rendőrökkel, akik végrehajtják a lögyakorlatot, és a lögyakorlat-vezető esetleg kijavítja 1-2 fegyverkezeléssel kapcsolatos hibájukat. Ez a folyamat igényelne ugyan némi pedagógiai felkészültséget (például az információ átadásának hatékonyságát befolyásoló didaktikai eszközök ismerete és alkalmazásának képessége, az egyszerre átadható információk maximum mennyiségének ismerete, a többféle megközelítés elvének alkalmazási képessége stb.), ugyanakkor kevésbé igényel pedagógiai tervezést (például tanmenet-, óravázlat-készítést), mert a tananyag szinte minden esetben ugyanaz. Ezen lökiképzők pedagógiai felkészítésétől – habár feltehetően növelnék a foglalkozások hatékonyságát – részben el lehet tekinteni, mert a foglalkozások egymástól távoli ismétlődése miatt hosszú távon csak kis hatással lennének a rendőrökre. Ezzel szemben a fenti intézményekben szolgálatot teljesítő oktatók meghatározott időintervallumra építik fel a lőfegyverkezelés oktatását a hallgatók számára. Ehhez meghatározzák a fent már említett kimeneti követelményeket, kidolgozzák hozzá a tanmenetet, és minden tanórát megterveznek. Ügyelnek a hallgatók differenciált oktatására, a figyelmük felkeltésére és fenntartására, amelyhez számos módszer ismeretével rendelkeznek. Követik az egyes hallgatók fegyverkezelés területén történő fejlődését, és ahhoz igazítják a további tananyag átadásának sebességét. Ismerik az egyes oktatói módszereket és azok információ megjegyzésére vonatkozó hatékonyságát (KRAICINÉ 2012: 92), és ennek megfelelően alakítják a foglalkozásait. Ügyelnek az átadott információk rendszeres átismétlésére, kidolgozzák a számonkérés módját, és személyiségükkel, megfelelő szintű önismeretükkel példát mutatnak a hallgatóknak. Tömören fogalmazva: rendelkezniük kell a pedagógiai ismeretek széles palettájával. Iménti két példa érzékelteti az egyes lökiképzők feladatai közötti különbséget. Az említett két csoportba tartozó lökiképzői beosztások betöltésének feltételei jelenleg nincsenek megkülönböztetve, ugyanannak a néhány hetes szaktanfolyamnak az elvégzése szükséges mindkettőhöz, holott alapjaiban más kompetenciákat igényelnek. Javasolt őket mind a képzésük minősége, mind az elnevezésük tekintetében megkülönböztetni. A képzés minősége tekintetében az intézményekben oktató lökiképzők részére javasolt a néhány hetes szaktanfolyamon túl pedagógiai ismeretek átadása, illetve – lökészségük fejlesztése mellett – oktatói képességeik folyamatos fejlesztése is.

Az elnevezés tekintetében az intézményeken kívül tevékenykedő lökiképző terminus helyett a lövészeti instruktor használata javasolt, hiszen a lökiképző elnevezés pedagógiai képzettséget is feltételez, míg az instruktor nem.

A pedagógiai képességek fejlesztése

A fent már említett mesteroktatói munkakörhöz tartozó munkaköri leírás tartalmaz még néhány olyan elemet, amely oktatói és ezáltal pedagógiai tudást feltételez: „gyakorlati órák lebonyolításával kapcsolatos feladatok”, „szóbeli és írásbeli vizsgáztatásban történő részvétel”, „hallgatói tehetséggondozás”, „tantervi korszerűsítés”, „az oktatott tananyag összeállítása” (*Munkaköri leírás Mesteroktató munkakörben* 2024). Ugyanakkor a munkaköri leírás nem tartalmaz olyan pontot, amely a beosztást betöltő oktató oktatói képességeinek fejlesztésére irányul, holott ez is a feladatainak szerves részét kell hogy képezze. A McKinsey cég 2006 és 2007 között a világ 10. oktatásban legsikeresebb országát vizsgálta, amelyből kiderült, hogy a sikeres oktatás első számú kulcsa a felkészült oktató (BARBER–MOURSHED 2007). Ezt szem előtt tartva szükséges nagyobb hangsúlyt helyezni az oktatók felkészítésére.

Nem reális célkitűzés, hogy minden intézkedéstaktika-oktató rendelkezzen pedagógiai végzettséggel, ugyanakkor észszerű elvárás, hogy az oktatók folyamatosan törekedjenek pedagógiai képességeik fejlesztésére. Az RTK folyamatos erőfeszítéseket tesz az ilyen irányú fejlesztések előmozdításáért. 2020-ban pedagógiai fordulatként elindította fejlesztési tervét, a Kreatív Tanulási Programot (KTP), amelynek fő célja az oktatásfejlesztés volt. Ennek keretein belül többek között pedagógusok által tartott rendszeres előadás-sorozatok, workshopok foglalkoznak az oktatói munka hatékonyságának növelésével. A részvétel önkéntes jellege lehetőséget biztosít ahhoz, hogy a pedagógia iránt kevésbé érdeklődő, inkább a rendőrszakmai képességek fejlesztését előtérbe helyező oktatók ezeken a foglalkozásokon ne vegyenek részt, ezáltal a KTP fő célja csupán kevésbé tud megvalósulni.

A pedagógiai képességek több további módon fejleszthetők. A pedagógiai szakkönyvek rendszeres olvasása révén stabil alaptudásra tehet szert bárki, amelyet folyamatosan átülteszhet és tökéletesíthet a gyakorlatban. Ilyen például Kraiciné Szokoly Mária és Csoma Gyula *Bevezetés az andragógia elméletébe és módszertanába* (KRAICINÉ SZOKOLY – CSOMA 2012), Falus Iván *Didaktika. Elméleti alapok a tanítás tanulásához* (FALUS 2021) vagy Veszprémi László: *Didaktika. Áttekintő alap a felsőoktatás és pedagógiai-továbbképzés számára* (VESZPRÉMI 2000) című munkái. Fentiekén túl természetesen számos egyéb könyvet, jegyzetet találni az adott témakörrel.

További hasznos módszer más, az oktatásban nagyobb tapasztalattal rendelkező oktatók foglalkozásainak megfigyelése és a tapasztalt jógyakorlatok adaptálása.

Végül kiváló módszer lehet a rendszeres hospitálás is, amelynek lényege, hogy egy tapasztalt pedagógus kolléga figyeli az adott oktató foglalkozásait, amelyek végén közösen ábeszéli a tapasztalatokat. Az RTK ezen a területen is tett lépéseket a KTP keretein belül bevezetett mentorprogrammal, „célja, hogy a mentoráltak konkrét, személyre szabott, gyakorlati segítséget kapjanak a tudományterületükhöz közeli területen eredményesen oktató kollégájuktól, vagyis mentoruktól” (*Sikeressé volt az oktatómentorálási*

program [é. n.]). A mentorprogramot az egyetem sikeresnek minősítette, azonban akadnak hiányosságai. Ilyen egyrészről az önkéntes jelentkezés lehetősége a kevesebb oktatói tapasztalattal rendelkező kollégák részére. Másrészről lehetőség nyílt bárki számára oktatói kompetenciáktól függetlenül jelentkezni mentor szerepkörbe, így előfordulhatott, hogy mentorálásra szoruló kollégák végeztek mentori tevékenységet. Javasolt, akárcsak az oktatói beosztások betöltésekor, a mentorszerep betöltésekor is a fent már említett módon a pedagógiai képességek meglétének ellenőrzése.

További intézkedéstaktika-oktatói feladatok

Hasznos az, ha az oktató az általa oktatott szakterülettel kapcsolatban kutatásokat végez, vagy egyéb tudományos tevékenységben vesz részt, azonban ez nem feltétlenül követelmény. Elegendő, de egyben elvárás is, hogy az oktató rendszeresen tájékozódjon és megismerje a szakterületéhez kapcsolódó új tudományos eredményeket, és ezeket igyekezzen beépíteni a munkájába. Ezek az eredmények megismerhetők publikációk olvasásával vagy konferenciákon történő részvételek által. Ezt alátámasztja a fent már említett finn rendőrtisztai főiskolán működő minőségbiztosítási rendszer, amelynek célja az oktatás és a kutatótevékenység folyamatos fejlesztése. Ennek során publikációk, új tudományos eredmények épülnek be az oktatásba, ami nagymértékben hozzájárul az iskola fejlesztéséhez (SZABÓ 2013: 146).

Akárcsak a pedagógiai képességek fejlesztését, úgy a rendőrszakmai képességek szinten tartását is érdemes szem előtt tartani, azonban ügyelni kell a kettő egymáshoz viszonyított arányára. Az intézkedéstaktikai szakterületen belül az oktató rendőrszakmai önképzése során elláthat közterületen járőri feladatokat, gyakorolhatja a löfegyverkezelést, a közelharcot, fejlesztheti a fizikai képességeit, vagy egyéb intézkedéstaktikai továbbképzéseken vehet részt. Ugyanakkor figyelembe kell venni, hogy az oktató munkája során elsősorban oktatói feladatokat és nem rendőri feladatokat lát el, ezért a pedagógiai képességek fejlesztése kell hogy elsőbbséget élvezzen. Számszerűen érzékeltetve – a szerző fenti tényekből kialakított szubjektív véleménye alapján: a két területen történő önképzés megfelelő aránya 80% és 20% a pedagógiai képességek fejlesztésének javára. Az oktatónak ügyelnie kell arra, hogy ne csupán rendőrszakmai képességeinek fejlesztésével foglalkozzon, mert attól nem várható oktatói munkája színvonalának fejlődése.

Korábbi adatgyűjtések feltárták, hogy az intézkedéstaktikai képzéseken a kiképzők és oktatók ugyanazt a 3-4 szakirodalmat használják fel, ami kimerül két jogszabályban és 1-2 ORFK utasításban. Pedig az intézkedéstaktika témakörét érintő számos egyéb norma, könyv, jegyzet, publikáció látott már napvilágot. Fórizs munkájában rámutat, hogy Németországban a rendőröket képző iskolákban rendszerint igen jelentős szakirodalom áll rendelkezésre, ami mutatja, mennyire fontos, hogy az állomány részére megadják a lehetőséget az önképzésre, fejlődésre (FÓRIZS 2022: 103). Egy intézkedéstaktika-oktatói feladatai közé tartozik, hogy összegyűjtson a szakterületéhez tartozó nagy mennyiségű szakirodalmat. Ezáltal szélesíti saját látókörét, továbbá a fejlődni vágyó hallgatók ismereteinek bővítéséhez, szakdolgozatok, diplomamunkák elkészítéséhez, házi dolgozatok leadásához jelentős mértékben hozzájárul. Az RTK intézkedéstaktikai tantárgyainak tantárgyi programjában annak területi korlátai miatt csupán 5 szakirodalom van

felsorolva, azonban az oktatók létrehoztak egy közel 60 db intézkedéstaktikai témájú szakirodalomból álló gyűjteményt, amelyet a hallgatók rendelkezésére bocsátanak.

Az oktatók feladatai között a legkevesebb figyelmet kapja, mégis az egyik legmeghatározóbb szempont az önismeret fejlesztése. A tudás átadásának eredményessége nagymértékben függ a tanár személyiségétől, vagyis a személyiség a tanár egyik fontos munkaeszköze (ALMÁSSY et al. 2015: 53). A személyiségfejlődés egyik kulcsfontosságú eleme pedig az önismeret, „ami segít az egyénnek jobban megérteni önmagát, a viselkedését és a döntéseit, valamint segít az érzelmi és szociális intelligencia fejlesztésében” (LEARY–TANGNEY 2012: 1. fejezet). Önismeret hiányában az ember torzítva látja saját személyiségét, és ezáltal a külvilágot is torzán érzékeli. Enélkül nehezebben veszi fel a kapcsolatot a külvilággal, hibásan érzékeli mások külső visszajelzéseit, megnyilvánulásait. Az az oktató, aki alacsony szintű önismerettel rendelkezik, a hallgatók szemében nem válhat hitelessé (SVETLA 2014: 5). Az RTK pedagógus és pszichológus végzettségű oktatói is igyekeznek hangsúlyozni, hogy „a rendészeti munka megfelelő végzéséhez elengedhetetlen a kielégítő társ- és önismeret és az ennek fejlesztésére és megértésére irányuló folyamatos igény” (FEKETE et al. 2022: 2033). Az önismeret számos egyszerű módon fejleszthető, akár erről szóló könyvek olvasásával, előadások meghallgatásával, egyéni és csoportos foglalkozások által. Amelyik oktató nyitott az ilyen irányú önfejlesztésre, az könnyedén megtalálhatja az ehhez vezető utat.

A fentiek igyekeztek rámutatni az intézkedéstaktikai oktatás feladataira, azonban említést érdemel az is, hogy mi nem tartozik ezen feladatok közé. Bármely rendszer, így a rendőrség is lehet tökéletlen, előfordulhat, hogy nem mindig adott minden oktatáshoz szükséges feltétel. Ez megnyilvánulhat akár a kevés óraszámban, a hallgatók túlzottan magas létszámában, a gyakorló eszközök hiányában stb. Ezen tényezők fennállása esetén elképzelhető, hogy az oktató minden erőfeszítése ellenére sem tudja elérni azt a hatékonyságot, amit szeretne. Ettől függetlenül neki nem feladata azokkal a tényezőkkel foglalkoznia, amelyekre nem lehet hatása, és emiatt nem hanyagolhatja el további, a dolgozatban említett feladatait. Például amennyiben a kimeneti követelmények nem számonkérhetők a hallgatók magas létszáma miatt, akkor is meg kell határozni azokat. Amennyiben az új tudományos eredmények az oktatásban nem felhasználhatók az eszközök hiánya miatt, akkor is meg kell ismerni és el kell sajátítani azokat. Az oktató dolga az oktatás azon feltételeit tökéletesíteni, amelyekre hatása lehet, még akkor is, ha az oktatáshoz szükséges feltételek nem tökéletesen adóttak.

Konklúzió

Az intézkedéstaktikai képzések különösen fontosak a rendőrök felkészítésében. Az oktatásban felmerülnek olyan feladatok, amelyek eddig kisebb figyelemben részesültek, mégis nélkülözhetetlenek a hatékonyság növelése érdekében. Ezen feladatok közé tartozik az (akár azonos szervezeti egységben, akár az ország különböző pontjain szolgálatot teljesítő) rendőr oktatók folyamatos kommunikációja egymással, a tudás és a tapasztalatok rendszeres megosztása. Az intézkedéstaktikai kimeneti követelmények pontos, precíz megfogalmazása, valamint ehhez igazítva a tanmenetek, óravázlatok elkészítése stabil alapokat biztosít a képzések megkezdéséhez. Az oktatói munka nem elsősorban rendőri,

hanem pedagógiai képességeket kíván, ezért annak fejlesztésére nagyobb figyelem kell hogy irányuljon. Ehhez számos lehetőség áll az oktatással foglalkozó rendőrök rendelkezésére. Szükség van az intézkedéstaktika új tudományos eredményeinek folyamatos megismerésére, és azok beépítésére az oktatásba. Az intézkedéstaktika szakterületén belül az oktató állomány számára elérhető szakirodalmak mennyiségének bővítése jelentősen hozzájárul a képzés minőségi fejlesztéséhez. Elkülönítendő egymástól az oktatók és kiképzők rendőrszakmai és pedagógiai önképzése, szükséges a két tevékenység helyes arányának megállapítása. Az oktatók önismeretének, személyiségük fejlesztésének oktatásban betöltött szerepe jelenleg kevés figyelemben részesül. Érdemes az oktatással foglalkozó szakemberek ilyen irányú fejlesztésének elősegítése. A dolgozat elsősorban a rendőrök intézkedéstaktikai oktatásának feladatait vizsgálta, de a megállapítások bármely rendészeti szerv intézkedéstaktikai képzésére adaptálhatók.

A dolgozatot a szerző John Cotton Dana sorával zárja: „Aki tanítani mer, annak soha nem szabad abba hagynia a tanulást!” (MILLMAN 2022: 247).

Felhasznált irodalom

- ALMÁSSY Zsuzsanna et al. (2015): *Az önismeret és társas kultúra fejlesztése a pedagógusképzésben*. Budapest: Oktatókutató és Fejlesztő Intézet.
- ÁGOSTON György (1973): *Nevelélmélet*. Budapest: Tankönyvkiadó.
- BALLÉR Endre (1996): *Tantervelméletek Magyarországon a XIX–XX. században. (A tanterv-elmélet forrásai. 17.)* Budapest: Országos Közoktatási Intézet.
- BARBER, Michael – MOURSHED, Mona (2007): *Mi áll a világ legsikeresebb iskolai rendszerei teljesítményének hátterében?* McKinsey & Company. Online: <http://www.iskola.cece.hu/documents/IPR/szakirodalom/Mckinsey.pdf>
- DÉVA Mária et al. szerk. (1992): *Magyar Larousse Enciklopédia*. Budapest: Akadémia.
- FALUS Iván szerk. (2021): *Didaktika. Elméleti alapok a tanítás tanulásához*. Budapest: Akadémiai. Online: <https://doi.org/10.1556/9789634547211>
- FEKETE Márta et al. (2022): A magatartástudomány helye és a kompetenciafejlesztés lehetőségei a rendészeti felsőoktatásban. *Belügyi Szemle*, 70(10), 2029–2046. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.10.6>
- FÓRIZS Sándor (2021): Gondolatok az egykori Rendőrtiszti Főiskoláról. In BODA József – TÓTH Nikolett Ágnes (szerk.): *50 éves a rendészeti felsőoktatás*. Budapest: Ludovika, 229–237.
- FÓRIZS Sándor (2022): Egy rendőr tiszthelyettes alapképzés Németországban. *Magyar Rendészet*, 22(1), 95–105. Online: <https://doi.org/10.32577/mr.2022.1.6>
- GAÁL Gabriella – JÁSZI Éva (2015): *Pedagógus-mesterség*. Eger: Líceum. Online: http://p2014-26.palyazat.ektf.hu/public/uploads/16-pedagogus-mesterseg_55e9c72bc6814.pdf
- KRAICINÉ SZOKOLY Mária – CSOMA Gyula (2012): *Bevezetés az andragógia elméletébe és módszertanába*. Budapest: ELTE.
- KRAUZER Ernő (2022): Az intézkedéstaktika oktatásánál alkalmazott didaktikai módszer kiterjesztése a teljes rendőr tiszthelyettes képzésre. *Rendőrségi Tanulmányok*, 5(2), 104–120. Online: https://epa.oszk.hu/04000/04093/00019/pdf/EPA04093_rendorsegi_tanulmányok_2022_2_104-120.pdf
- Kreatív Tanulási Program. Online: <https://www.uni-nke.hu/oktatas/kreativ-tanulas-program/celok>

- LEARY, Mark R. – TANGNEY, June Price (2012): *Handbook of Self and Identity*. New York: The Guilford Press.
- LIPPAI Zsolt Sándor (2024): *Újragondolt szerepek a biztonság megteremtésében*. PhD-értekezés. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskola. Online: <https://doi.org/10.32577/MR.2025.2.11>
- MILLMAN, Dan (2022): *Békés szív, harcosszellelem*. Budapest: Édesvíz.
- MOLNÁR Edit Katalin – VÍGH Tibor (2015): *A tantervelmélet és a pedagógiai értékelés alapjai*. Szeged: SZTE BTK Pedagógiai Értékelés és Tervezés Tanszék Mentor(h)áló 2.0 program.
- Munkaköri leírás Mesteroktató munkakörben* (2024). Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar.
- NÁDASI András (2015): *Gépész mérnök tanár szakmaspecifikus módszertani modul*. Eger: Líceum. Online: http://p2014-26.palyazat.ektf.hu/public/uploads/21-mernoktanar_55e9c8ee034a1.pdf
- Nemzeti Közszolgálati Egyetem Szervezeti és Működési Szabályzat (2019): Foglalkoztatási Szabályzat.
- NYERGES Lajos (2021): A Rendőrtiszti Főiskola múltjáról, jelenéről és jövőjéről. *Magyar Rendészet*, 21(ksz.), 235–241. Online: <https://doi.org/10.32577/mr.2021.1.ksz.18>
- Sikeressé vált az oktatómentoriális program* [é. n.]. Online: <https://www.uni-nke.hu/hirek/2024/06/03/sikeress-volt-az-oktatormentorlasi-program>
- SVELTA Erzsébet (2014): *Önismeret és együttműködés a közszolgálatban*. Budapest: Nemzeti Közszolgálati Egyetem. Online: <https://kti.uni-nke.hu/document/vtkk-uni-nke-hu/onismeret-es-egyuttmukodes-a-kozszolgalatban.original.pdf>
- SZABÓ Andrea (2013): Finn rendészeti felsőoktatás. *Belügyi Szemle*, 61(7–8), 143–158. Online: <https://doi.org/10.38146/bsz-ajia.2013.v61.i7-8.pp143-158>
- Tantárgyi program. Intézkedéstaktika 3* (2025). Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar.
- VESZPRÉMI László (2000): *Didaktika. Áttekintő alap a felsőoktatás és pedagógiai képzés számára*. APC Stúdió.

A pszichoedukáció szerepe a rendészeti felsőoktatásban

The Role of Psychoeducation in Law Enforcement Higher Education

RADVÁNSZKI Ronett¹

Bevezetés: A felsőoktatásba való belépés kritikus életszakasz, különösen a hivatásos szolgálatra készülő rendészeti hallgatók számára, akik egyszerre civil egyetemisták és tisztjelöltek. A kettős jogviszony, a fizikai és pszichés alkalmassági követelmények, valamint a hierarchikus intézményi struktúra jelentős mentális terhelést ró a hallgatókra.

Célkitűzés: A tanulmány célja, hogy bemutassa a rendészeti felsőoktatásba belépő hallgatók pszichés kihívásait, valamint azt, hogy a pszichoedukáció hogyan járulhat hozzá a mentális jóllétük megalapozásához és a hivatásos létre való felkészülésükhöz.

Módszertan: A tanulmány nemzetközi és hazai szakirodalmi források áttekintésével mutatja be a rendészeti hallgatók pszichoedukációjának jelenlegi helyzetét, fókuszálva a Nemzeti Közszerológati Egyetem „Társadalmi és kommunikációs ismeretek” tantárgyára és módszertani gyakorlatára.

Eredmények: A vizsgálat rámutat arra, hogy a rendészeti pszichoedukációs beavatkozások – különösen élményalapú, kompetenciafejlesztő megközelítésben – hozzájárulhatnak a hallgatók rezilienciájának, önismertének és érzelemszabályozásának fejlődéséhez. A nemzetközi gyakorlatokkal összevetve a magyar modell több szempontból innovatív és adaptálható.

Következtetések: A pszichoedukáció beépítése a rendészeti felsőoktatásba nemcsak a lemorzsolódás csökkentéséhez és a tanulmányi sikerességhez járulhat hozzá, hanem hosszú távon a szakmai alkalmasság és mentális egészség fenntartásához is. A kutatás hiánypótló módon hívja fel a figyelmet a hallgatók céltzott pszichés támogatásának szükségességére.

¹ Pszichológus, kriminalista, doktori hallgató, Nemzeti Közszerológati Egyetem Magatartástudományi és Kriminálpszichológiai Tanszék, e-mail: radvanszki.ronett@gmail.com

Kulcsszavak: pszichoedukáció, rendészeti képzés, mentális jóllét, hallgatói beilleszkedés, kompetenciafejlesztés

Introduction: Transitioning into higher education is a critical developmental stage, particularly for students in law enforcement training who simultaneously hold the status of university students and officer cadets. The dual legal status, institutional hierarchy, and psychological and physical requirements place a significant mental burden on them.

Objective: This paper aims to explore the psychological challenges faced by students entering law enforcement higher education and to examine how psychoeducational interventions can support their mental well-being and preparation for professional duties.

Methodology: The study is based on a review of national and international literature, with a focus on the current state of psychoeducation in police training. It highlights the practices applied in the “Social and Communication Skills” course at the Ludovika University of Public Service in Hungary.

Results: Findings indicate that psychoeducational interventions – particularly those based on experiential and competence-focused learning – enhance students’ resilience, self-awareness, and emotion regulation. Compared to international practices, the Hungarian model presents innovative and adaptable elements.

Conclusions: Integrating psychoeducation into law enforcement training can reduce dropout rates, support academic performance, and strengthen long-term professional mental fitness. The study addresses a research gap by emphasising the importance of structured psychological support for cadets.

Keywords: psychoeducation, law enforcement training, mental well-being, student adaptation, competence development

Bevezetés

A felsőoktatásba való belépés kritikus életszakasz, amely a fiatal felnőttek számára egyszerre jelent lehetőséget és megterhelést. Az önálló életkezdés, az identitáskeresés, a társas kapcsolatok újrendeződése és a tanulmányi megfelelés együttesen fokozott pszichés kockázatot hordoz, különösen olyan képzési formákban, ahol a hallgatók nemcsak civil szerepeket, hanem hivatásos elvárásokat is teljesítenek. A rendészeti felsőoktatásban tanuló hallgatók – különösen a tisztjelölti jogállású hallgatók – esetében a kettős jogviszonyból fakadó terhek, a szigorúan szabályozott hierarchikus struktúra, a kötelező kollégiumi lét, valamint a fizikai és mentális alkalmasság iránti elvárások egyszerre idézhetnek elő kulturális sokkot és adaptációs krízist.

Ez az írás azt a célt tűzi ki, hogy bemutassa a rendészeti hallgatók mentális egészségi kockázatait és a pszichoedukáció szerepét a megelőzésben. Egyrészt feltérképezi a nemzetközi szakirodalom alapján, hogy milyen protokollok és jógyakorlatok léteznek

a pszichoedukációs támogatásra a felsőoktatásban, másrészt részletesen bemutatja a Nemzeti Közzolgálati Egyetem Magatartástudományi és Kriminálpszichológia Tanszékének munkáját, különös tekintettel a „Társadalmi és kommunikációs ismeretek” (TKI) tantárgyra, amely kiemelten kezeli a hallgatók pszichés felkészítését, kompetenciafejlesztését és önismeretét.

A tanulmány hiánypótló abban az értelemben, hogy a már hivatásos rendvédelmi állomány mentális egészségével kapcsolatos kutatások száma jóval nagyobb, mint a hallgatói célcsoportot érintő vizsgálatoké, holott a pszichés terhelés a kiképzés korai szakaszától jelen van. Ez az időszak – amelyben a hallgatók még nyitottabbak az önreflexióra és a fejlődésre – kiemelten alkalmas lehet a megelőző beavatkozásokra és a mentális jólét alapozására. Jelen tanulmány ezért nem csupán problémaleírást ad, hanem gyakorlati, adaptálható módszertani válaszokat is felkínál a rendészeti hallgatók pszichés támogatására.

A felsőoktatásba való belépés krízisei: a mentális egészségi kockázatok és a megelőzés lehetőségei a hallgatói populáció körében

Az egyetemre történő belépés sorsfordító fejlődési időszakra esik, a családi kötelékektől való fokozatos eltávolodás, az önálló identitás formálása, új társas kapcsolatok kialakítása, valamint a megnövekedett önállóság és felelősség jellemzi (PATTON et al. 2016). Ezzel egy időben a fiatalok felgyorsult fejlődésen mennek keresztül, és fokozott érzékenységet mutatnak azokkal a kockázati tényezőkkel szemben, amelyek gyakran előfordulnak az egyetemi hallgatók körében, mint például a pszichoszociális stresszorok, a rekreációs droghasználat, a túlzott alkoholfogyasztás és az alvásmegvonás (CHUNG–HUDZIAK 2017). Emellett a mentális zavarok többsége fiatal felnőtt korban jelentkezik, és gyakran jelentős késedelemmel kezdődik meg ezek kezelése (KESSLER et al. 2007). A kezeletlen vagy nem megfelelően kezelt mentális betegségek súlyosabb pszichés zavarok kialakulásához, iskolai lemorzsolódáshoz, szenvedélybetegségekhez és önkárosításhoz vezethetnek (MCGORRY et al. 2011; HAWTON–SAUNDERS–O’CONNOR 2012). Összességében az egyetemre való belépés magas kockázatú időszak a maladaptív megküzdési stratégiák, a pszichopatológia megjelenése és a tanulmányi kudarc szempontjából, ugyanakkor lehetőséget is kínál a megelőzésre és az időben történő beavatkozásra. Éppen ezért az egyetemeknek kulcsszerepet kell vállalniuk a hallgatók mentális egészségét támogató integrált ellátórendszer kialakításában (DUFFY et al. 2019).

Egyre több egyetem világszerte kénytelen szembenézni a mentális zavarok növekvő gyakoriságával, miközben sok esetben a hallgatók részéről jelentkező igény jelentősen meghaladja a rendelkezésre álló szolgáltatások kapacitását (AUERBACH et al. 2018). Az elmúlt években jelentősen megnőtt a súlyos mentális betegséggel élő egyetemi hallgatók száma. Ebben a témában készült is egy kutatás, amely a világ különböző egyetemein tanuló hallgatók érzelmi és/vagy mentális egészségügyi problémáit vizsgálta. A vizsgált problémák között szerepeltek a hallgatók által átélt mentális zavarok típusai, az, hogy az egyetemi munkatársak hogyan kezelik ezeket a hallgatókat, milyen akadályok gátolják vagy segítik elő a segítségkérést. Egyértelművé vált, hogy javítani kell az egyetem és

a külső mentálhigiénés ellátórendszerek közötti együttműködést; növelni kell a hallgatók tudatosságát a meglévő, egyetemen belüli és azon kívüli támogatási szolgáltatásokról. Fontos belátni, hogy nem várható el minden oktatótól a hallgatók érzelmi nehézségeinek kezeléséhez szükséges szakértelem, ezért célszerű, hogy az egyetemek olyan mentálhigiénés szakembereket és irányelveket biztosítsanak, amelyek támogatást nyújtanak az oktatói kar számára (STORRIE–AHERN–TUCKETT 2010). Az egyetemi hallgatók mentális egészsége és jólléte napjainkra fontos közegészségügyi kérdéssé kezd válni (BROWN 2018). Egy nagyszabású, nemzetközi felmérésben, amely 8 ország 19 egyetemén összesen 14 000 hallgatót vizsgált, a résztvevők 35%-a legalább egy gyakori mentális zavar diagnosztikai kritériumainak megfelelt (AUERBACH et al. 2016). Egy másik nemzetközi tanulmány a WHO World Mental Health International College Student (WMH-ICS) projekt pilot-eredményeiről szól. A projekt keretében 8 ország (Ausztrália, Belgium, Németország, Mexikó, Észak-Írország, Dél-Afrika, Spanyolország, Egyesült Államok) 19 egyetemén végeztek kérdőíves felméréseket, azzal a céllal, hogy becslést adjanak az elsőéves hallgatók körében előforduló gyakori mentális zavarok prevalenciájáról, valamint ezek alapvető szociodemográfiai összefüggéseiről. Az elsőéves hallgatók körében online önkitöltős kérdőíveket alkalmaztak, és több DSM-IV diagnosztikai kategóriát szűrtek: major depresszió, mania/hipomania, generalizált szorongásos zavar, pánikzavar, alkoholfüggőség és egyéb szerhasználati zavar. A vizsgálat fókuszában a 13 984 nappali tagozatos hallgató állt, akik közül: 35% legalább egy, egész életre vonatkozó gyakori mentális zavarban érintett, és 31% legalább egy, elmúlt 12 hónapban fennálló zavarban érintett (AUERBACH et al. 2018).

A közbiztonság területén dolgozók – például rendőrök, tűzoltók és segélyhívásokat fogadó diszpécserek – rendszeresen ki vannak téve komoly megterheléseknek, beleértve a fizikai veszélyeket, a kényelmetlen munkakörnyezetet, az időnyomást és a traumatikus eseményeket is (OLIPHANT 2016). A rendőri munkavégzés során elvárás az érzelmek elfojtása és kontrollálása, ez düh felgyülemeléséhez vezethet, ami később agresszív viselkedésbe csaphat át – akár az otthoni környezetben is (BORUM–PHILPOT 1993). Egy másik gyakori nehézség a nem megfelelő megküzdési módok alkalmazása, például az alkoholfogyasztás vagy az elkerülő viselkedés. Az alkoholhasználat sok esetben a trauma feldolgozására tett kísérletként jelenik meg, akár öngyógyításként, a poszttraumás stressz-zavar (PTSD) vagy a szorongás tüneteinek enyhítése céljából (VELAZQUEZ–HERNANDEZ 2019). A trauma ismételt átélése hosszú távon komoly pszichés és fizikai következményekkel járhat. Az egészségügyi kockázatok között szerepel a szív- és érrendszeri betegségek, daganatos megbetegedések, valamint a korai halálozás is (FELITTI et al. 1998). A munkahelyi stressz, alvászavar, anyagi problémák szintén hozzájárulhatnak ezek kialakulásához. Lelki oldalról a rendvédelmi dolgozók körében a leggyakoribb problémák a PTSD és a depresszió. Becslések szerint körülbelül a tisztek 17%-a tapasztalt PTSD-re utaló tüneteket (POOLEY–TURNS 2022).

A mentális egészséggel kapcsolatos stigma – vagyis azok a negatív hiedelmek és attitűdök, amelyeket az egyének a mentális problémák és a kezelés iránt táplálnak – szintén széles körben elterjedt a közbiztonsági dolgozók körében (ROYLE–KEENAN–FARELL 2009), (MILLIARD 2020). Ez a stigma gyakran a kezelés elkerüléséhez és a tünetek súlyosbodásához vezethet (HAUGEN et al. 2017; BELL–ESKI 2016). A közbiztonsági szerveknél uralkodó erős munkahelyi kultúra, amely sokszor az erőre és az önállóságra

helyezi a hangsúlyt, tovább erősíti ezeket a stigmatizáló nézeteket. Emellett a hagyományos férfiszerepekhez társított elvárások is hozzájárulnak ahhoz az elképzeléshez, hogy a mentális problémák beismerése gyengeségre vagy lustaságra utal (ROYLE–KEENAN–FARELL 2009), ami miatt az érintettek diszkriminációtól vagy akár munkahelyi megtorlástól is tarthatnak (CROWE et al. 2015). Egy Floridában készült kutatásban 1686 floridai közbiztonsági dolgozó vett részt, és egy rövid pszichoedukációs képzési program hatékonyságának értékelése volt a cél, ami a mentális egészséggel kapcsolatos ismeretekről és a mentális egészséggel kapcsolatos stigmákról szólt. Azt találták, hogy a képzés után a résztvevők mentális egészséggel kapcsolatos ismeretei növekedtek, és a másokkal szembeni stigma csökkent, függetlenül attól, hogy online vagy személyes pszichoedukációs képzésen vettek részt. Az önstigma szintje azonban nem változott. A rendőrök magasabb önstigmát mutattak, mint a tűzoltók, míg a tűzoltók és a diszpécserek alacsonyabb másokkal szembeni stigmát mutattak, mint a rendőrök. Tehát mind az élő, mind az online pszichoedukációs képzések hatékonyak lehetnek a mentális egészséggel kapcsolatos ismeretek növelésében és a másokkal szembeni stigma csökkentésében a közbiztonsági személyzet körében (MARKS et al. 2024).

A mentális egészség kérdése mind a felsőoktatásban, mind a közbiztonsági szférában egyre égetőbb társadalmi és szakmai problémává válik. A kutatások azt mutatják, hogy az egyetemi hallgatók körében világszerte emelkedik a mentális zavarok előfordulási aránya, miközben a szolgáltatások nem tudják maradéktalanul kielégíteni a megnövekedett igényeket. Hasonló kihívásokkal küzdenek a közbiztonsági dolgozók is, akik fokozott stressznek, traumatikus eseményeknek és stigmatizáló attitűdöknek vannak kitéve. A mentális problémák beismerése mindkét csoportban gyakran akadályozott, részben a segítségkéréshez kapcsolódó negatív hiedelmek, részben a támogató rendszerek hiányosságai miatt. A legújabb eredmények alapján ugyanakkor biztató, hogy célzott pszichoedukációs programok – akár online, akár személyes formában – képesek javítani a mentális egészséggel kapcsolatos tudatosságot, valamint csökkenteni a másokkal szembeni stigmát. E kihívások kezelése és a beavatkozások megerősítése tehát kulcsfontosságú az érintett populációk hosszú távú jólléte és működőképessége szempontjából.

Nemzetközi válaszok a hallgatói mentális egészségi krízisre: pszichoedukációs beavatkozások a felsőoktatásban

Az elmúlt években világszerte egyre hangsúlyosabbá vált a hallgatók mentális egészségének kérdése, amelyre az egyetemeknek és főiskoláknak is reagálniuk kellett. A kutatások rendre kimutatják, hogy a felsőoktatásban tanulók körében növekszik a stressz, a szorongás és a depresszió előfordulása, amit részben a tanulmányi terhek, részben pedig a felnőtté válás kihívásai, valamint a társadalmi és gazdasági változások okoznak. A nemzetközi szakirodalomban egyre nagyobb figyelmet kapnak a pszichoedukációs programok, amelyek célja a hallgatók önismeretének, megküzdési képességeinek és érzelmi szabályozásának fejlesztése. A beavatkozások változatos formákban jelennek meg: személyes és online csoportok, rövid tréningek és egész szemesztert felölelő kurzusok egyaránt megtalálhatók. A közös pont, hogy ezek a programok megelőző jelleggel, gyakorlati

készségek átadásával kívánják támogatni a hallgatók pszichés jóllétét, és kiegészíteni a hagyományos tanácsadói szolgáltatásokat.

Egy Indiában végzett kutatás egy pszichoeducációs program hatását vizsgálta egyetemi hallgatók mentális egészségére. A program ötnapos, strukturált beavatkozás volt, amely során előadásokat, csoportos megbeszéléseket, szerepjátékokat és gyakorlati feladatokat alkalmaztak, főként olyan területekre fókuszálva, mint a kognitív átstrukturálás, érzelmszabályozás és interperszonális készségek. A kutatásban összesen 60 hallgató vett részt: 30 fő az intervenció, 30 fő a kontrollcsoportban. A DASS-21 kérdőív² segítségével mérték a depresszió, szorongás és stressz szintjét a program előtt és után. Az eredmények szerint az intervenció csoportban szignifikánsan csökkentek a stressz, szorongás és depresszió értékei, míg a kontrollcsoportban nem történt érdemi változás. A normál stressz-szinttel rendelkező hallgatók aránya az intervenció után 50%-ról 93,3%-ra nőtt, míg a közepes stressz-szinttel rendelkezők aránya 23,3%-ról 0%-ra csökkent. A kutatás arra a következtetésre jutott, hogy a rövid távú pszichoeducációs beavatkozás hatékony módszer lehet a hallgatók mentális egészségének javítására, különösen azok számára, akik nem vesznek igénybe hagyományos tanácsadói szolgáltatásokat. Eredményei megerősítik, hogy a pszichoeducáció beillesztése a felsőoktatási tantervekbe – különösen a magas pszichés terhelésnek kitett rendészeti képzések esetében – fontos és indokolt lépés (PADMANABHAN 2022). Egy 2023-as brazil kvalitatív kutatásban 20 egyetemi hallgató részvételével vizsgálták az online pszichoeducációs csoportok hatását a mentális egészségre. A nyolchetes programot a Covid-19-járvány idején, online formában bonyolították le. A hallgatók többsége pozitívan értékelte az élményt, kiemelve, hogy az online tér kényelmes és befogadó légkört biztosított, megkönnyítve a személyes problémák megosztását. Előnyként említették a közlekedési idő megtakarítását is. Ugyanakkor néhány résztvevő hiányolta a személyes jelenlétet, nehézséget jelentett számukra a rendszeres részvétel, és többen igényként fogalmazták meg a találkozók számának növelését. A tanulmány arra hívja fel a figyelmet, hogy az online pszichoeducációs csoportok hatékony eszközök lehetnek a hallgatók mentális támogatásában, különösen krízishelyzetekben, és érdemes a pandémiát követően is beépíteni az ilyen típusú beavatkozásokat a felsőoktatási gyakorlatba (DA SILVA et al. 2023). Egy 2024-es longitudinális kutatásban a bristoli „The Science of Happiness” pszichoeducációs kurzus hosszú távú hatását vizsgálták (N = 228). Az eredmények alapján a kurzust elvégző hallgatók 1–2 évvel később magasabb mentális jóllétről és alacsonyabb szorongás- és magányosságérzetről számoltak be, mint az általános egyetemi populáció. A pozitív hatások különösen azoknál maradtak fenn, akik a tanult technikákat a kurzus után is alkalmazták. A tanulmány alátámasztja, hogy a pszichoeducációs kurzusok hosszú távon is hozzájárulhatnak a hallgatók mentális egészségéhez (HOBBS et al. 2024). Egy török kvantitatív kutatás is alátámasztotta a korábbi eredményeket, amely 120 egyetemi hallgató részvételével vizsgálta egy nyolchetes pszichoeducációs program hatékonyságát. A résztvevőket véletlenszerűen osztották be egy intervenció és egy kontrollcsoportba. A program során a hallgatók stresszkezelési technikákat, érzelmszabályozási stratégiákat

² A DASS-21 (depression anxiety stress scales – 21 item) pszichológiai mérőeszköz, amely a depresszió, a szorongás és a stressz tüneteit vizsgálja. A DASS-21 a Lovibond–Lovibond 1995 által kidolgozott DASS-42 rövidített változata.

és önismereti gyakorlatokat sajátítottak el. Az eredmények szerint az intervenció csoport tagjainál szignifikánsan csökkent a stressz, szorongás és depresszió a program végére, míg a kontrollcsoportban nem történt jelentős változás (ELEMÓ–TÜRKÜM 2019).

Kettős jogviszony, kettős teher: a hivatásos rendészeti hallgatók beilleszkedési krízisei a felsőoktatásban

Az előző fejezetben olvashattunk arról, hogy milyen megpróbáltatások várnak a felsőoktatásba lépő fiatalokra. Vajon van-e különbség egy civil szakot választó hallgató és egy hivatásos szakot hallgató felsőoktatási krízisei között? Természetesen van. A legnagyobb különbség talán a kettős jogviszony.

Fontos figyelembe vennünk, hogy a rendőrhallgatók nem „egyszerű” hallgatók, hanem tisztjelöltek is. A tisztjelölti jogállást a rendészeti felsőoktatás fejlődésének eredményeként vezették be 2016 őszétől. Ez a jogállás egyfajta köztes formát képvisel a korábban kizárólagosan érvényben lévő hallgatói jogviszony és a hivatásos szolgálati viszony között. Ezt támasztja alá az is, hogy a Belügyminisztérium alá tartozó rendvédelmi szerveknél szolgálatot teljesítő tisztjelöltekre – a 2015. évi XLII. törvény [Hszt. (új) vonatkozó előírásai alapján, az abban rögzített eltérések figyelembevételével – a hivatásos állomány tagjaira érvényes szabályokat szükséges alkalmazni (SZABÓ 2018).

A rendészeti alapképzés nappali munkarendjére felvételt nyert hallgató az ösztöndíjszerződés aláírásával egyidejűleg a rendvédelmi szervek – például a Rendőrség, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal vagy az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság – tisztjelölti állományába kerül. A tisztjelölti és hallgatói jogviszony egymással szorosan összefügg: kizárólag egyidejűleg létesíthetők, és fennállásuk a teljes képzési időszak alatt kötelező. Amennyiben bármelyik jogviszony megszűnik, az automatikusan a másik jogviszony végét is jelenti. A felvételi eljárás során a jelentkezőknek különböző alkalmassági vizsgálatokon kell átesniük, amelyek fizikai, egészségi és pszichológiai követelmények teljesítését is magukban foglalják, valamint felméri a 12 rendészeti alpkompetenciát is. Az egyetem a pályaorientáció elősegítése érdekében interjút is folytat a jelentkezőkkel. További felvételi feltétel, hogy a jelentkező hozzájáruljon az életvitelének ellenőrzéséhez. Ezt az ellenőrzést a Nemzeti Védelmi Szolgálat végzi el a sikeres felvételi után, de még a hallgatói jogviszony létrejötte előtt. Amennyiben az ellenőrzés kifogásolható életvitelt tár fel, az egyetem nem létesíthet hallgatói jogviszonyt az érintett személlyel. A hallgató ezenfelül vállalja, hogy a képzés teljes ideje alatt fenntartja a tisztjelölti státuszt. A felvétel egyik alapfeltétele a büntetlen előélet is, amelyet a jelentkezőnek három hónapnál nem régebbi hatósági erkölcsi bizonyítvánnyal kell igazolnia a beiratkozáskor. A nappali munkarendű rendészeti alapképzésre olyan cselekvőképes, magyar állampolgárságú személyek jelentkezhetnek, akik legalább betöltötték a 18. életévüket, de a felvétel évében még nem töltötték be a 25. életévüket (SZABÓ 2018; NKE tv. 24. §; NAV Szj. tv. 240).

Mindezek fényében világosan kirajzolódik, hogy a hivatásos képzésben részt vevő hallgatók – civil társaikhoz képest – sokkal komplexebb kihívásokkal szembesülnek már a felsőoktatási tanulmányaik kezdetétől. Miközben a „mezei” egyetemisták is nehézségekkel küzdenek az önálló élet, a tanulmányi megfelelés és az új szociális kapcsolatok

kialakítása terén, a tisztjelöltekre ezzel párhuzamosan egy másik, sokkal szigorúbb rendszer is ránehezedik. A legtöbben életükben először kerülnek el otthonról, elvágyva a családi biztonságtól, olyan intézményes keretbe lépnek be, ahol a kollégiumi elhelyezés kötelező, az életüket pedig szigorú, hierarchikusan szervezett struktúra szabályozza. Az egyetemi beilleszkedés időszaka számukra tehát nemcsak új kihívásokkal, hanem kulturális sokként is jelentkezik: egyszerre kell helytállniuk a tanulmányaikban, a fizikai-pszichikai alkalmassági elvárások teljesítésében, miközben már a hivatásos lét szabályrendszere szerint kell élniük a mindennapjaikat. A kettős jogviszony nemcsak előnyökkel – például ösztöndíjjal és biztos elhelyezkedéssel – jár, hanem komoly, azonnali kötelezettségekkel is: állandó fegyelem, etikai megfelelés, életviteli ellenőrzés, és szolgálati jellegű kötelezettségek terhelik a hallgatót. Mindez fokozott alkalmazkodóképességet, érzelmi stabilitást és rendkívüli önfegyelmet kíván, ami már az első félévtől kezdve próbára teszi a fiatal rendőrhallgatók mentális és fizikai teherbírást.

Pszichoedukáció a rendészeti felsőoktatásban Magyarországon: kompetenciafejlesztés és mentális prevenció a képzés kezdetén

A nemzetközi szakirodalmat is áttekintettem annak érdekében, hogy feltérképezzem, milyen irányelvek, bevált gyakorlatok és protokollok találhatóak a rendészeti képzésben részt vevő hallgatók pszichoedukációjára vonatkozóan. A kutatás során szembetűnő volt, hogy míg a szolgálatot teljesítő, már hivatásos állományban dolgozó rendőrök mentális egészségével, stresszkezelésével és kiegészítő-megelőzésével kapcsolatosan számos tudományos publikáció, intervenció modell és program áll rendelkezésre – például a rezilienciafejlesztés, poszttraumás stressz-zavar (PTSD) kezelése vagy a szupervíziós rendszerek bevezetése –, addig a rendőrképzés alatt álló hallgatók lelki támogatása, mentálhigiénés felkészítése jóval kevesebb figyelmet kap a nemzetközi diskurzusban. Nincs egységes, nemzetközileg elterjedt protokoll arra vonatkozóan, hogy a rendészeti képzés során hogyan lehetne rendszerbe foglalni a pszichoedukációt, és hogyan lehetne megelőzni azokat a pszichés terheléseket, amelyek már az egyetemi évek alatt erodálni kezdik a hallgatók mentális jóllétét. Ez a hiányosság különösen problémás annak fényében, hogy a hivatásos létre való felkészülés nem csupán fizikai és szaktudásbeli kihívásokat, hanem fokozott pszichés megterhelést is jelent, amelyhez tudatos, preventív támogatási rendszerekre lenne szükség már a képzés korai szakaszától kezdve.

Magyarországon a rendészeti hallgatók pszichoedukációjában kiemelt szerepet tölt be a Nemzeti Közszerkeleti Egyetem Magatartástudományi és Kriminálpszichológia Tanszéke. A tanszék különösen nagy hangsúlyt fektet a pszichológiai, szociológiai és kommunikációs készségek fejlesztésére a „Társadalmi és kommunikációs ismeretek” (TKI) című tantárgy keretében, amely 2012 óta része az oktatási programnak. A TKI-kurzus célja, hogy a hallgatókat már a képzés korai szakaszában felkészítse a hivatásos szolgálattal járó interperszonális és pszichés kihívásokra. A tantárgy öt tudományterület – pszichológia, kommunikáció, szociológia, etika és neveléstudomány – integrációjára épül, és kiscsoportos, élményalapú, reflektív tanulási formában valósul meg, trénerpárosok vezetésével. A módszertani paletta rendkívül színes: szerepelnek benne vendégelőadások, forgószínpad

jellegű gyakorlati foglalkozások, játékos számonkérések, valamint külső helyszínen zajló élménypedagógiai programok is, mindez a hallgatók visszajelzései alapján folyamatosan fejlesztve (FEKETE–BAJNOK–HEGEDŰS 2023).

A már korábban említett 12 rendészeti alapkompenciát (döntési képesség, együttműködés, érzelmi intelligencia, felelősségvállalás, határozottság, magabiztosság, hatékony munkavégzés, kommunikációs készség, konfliktuskezelés, önállóság, problémamegoldó készség, pszichés terhelhetőség, szabálykövetés, fegyelmezettség) Malét-Szabó Erika dolgozta ki kutatótársaival (MALÉT-SZABÓ et al. 2018). A tisztjelöltek esetében már a képzés legelső szakaszában sor kerül a 12 rendészeti alapkompencia felmérésére, aminek célja, hogy képet kapjunk a hallgatók aktuális kompetenciaprofiljáról. A „Társadalmi és kommunikációs ismeretek” (TKI) tantárgy kiemelt feladatának tekinti e kompetenciák tudatos fejlesztését: pszichoedukációs módszerekkel támogatja a hallgatókat abban, hogy saját készségeiket felismerjék, finomítsák és megerősítsék. A kurzus keretében a kompetenciák – például a kommunikáció, döntéshozatal, stressztűrés vagy konfliktuskezelés – fejlesztése nem csupán elméleti ismeretátadással, hanem élményszerű, interaktív tanulási formákon keresztül valósul meg.

Fontosnak tartjuk, hogy a frissen felsőoktatásba került hallgatók bevezető pszichoedukációt kapjanak a pszichológia néhány fontos témájáról (érzelmeik, stressz, mentális egészség, asszertív kommunikáció, öngondoskodás). A fiatal felnőtt korban számos kritikus egészség-magatartás jelenik meg, amelyek hatással vannak a felnőttkori betegségek jövőbeli kimenetelére. Ezen túlmenően a fiatal korban előforduló morbiditás és mortalitás domináns okainak többsége csak erre a fejlődési időszakra vonatkozik, ami azt jelzi, hogy az intervenciók középpontjába a fiatalokat érdemes helyezni (WILLIAMS–HOLMBECK–GREENLEY 2002).

Az érzelmeket általában sokrétű jelenségként határozzák meg, amely szubjektív érzéseket, kogníciókat, motivációs hajlamokat, fiziológiai folyamatokat és kifejező viselkedéseket foglal magába (SCHERER 2009). A hallgatók gyakran tapasztalnak olyan érzelmeket, mint az élvezet, a remény, a büszkeség, a harag, a szorongás, a szégyen vagy az unalom. Ezek az érzelmeik gyakran intenzívek, és mélyen befolyásolhatják a tanulást, az eredményeket és a pszichológiai egészséget. A kutatási eredmények megerősítik, hogy az érzelmeik befolyásolják a fiatalok figyelmét, a motivációjukat, a tanulási stratégiák használatát, a tanulás önszabályozását és az ebből származó eredményeket (PEKRUN 2017). A stressz során az emberek szembesülnek a környezetük fenyegetéseivel, ezeket értékelik, és reagálnak rájuk. Az egyik legjellemzőbb reakció lehet fizikai (például felgyorsult szívverés, izzadás) és érzelmi (félelem, szorongás) is. Mivel a szorongás a leggyakrabban tapasztalt érzelmi reakció olyankor, amikor stresszes eseményekkel kell szembenéznünk, a kutatók nagy hangsúlyt helyeztek arra, hogy ez hogyan befolyásolja a fizikai egészséget, a kognitív teljesítményt és a szociális teljesítményt (SUNG–CHAO 2015). A stressz témakörét azért választottuk, mert rendőrlétben a stresszel való megbirkózásnak központi szerepe van. Kutatások alapján is feltételezhetjük, hogy a stressznek való kitettség és a stressz megélése, értékelése kombinálódhat biológiai fejlődés szempontjából maladaptív megküzdési stratégiákkal (COMPAS–OROSAN–GRANT 1993). A megfelelő információk átadása segíti a mentális zavarokról való stigmatizált gondolkodásmód csökkentését és az önelfogadást. Az alkalmak lehetőséget adnak a sorsközösség kialakítására, közös tudásanyag

megosztására és megmunkálására. Egy ilyen intervenció pszichológiai témakörben szólhat egyszerű ismeretterjesztésről, konkrét diagnózisokról (például lehetséges okok, tünetek), kezeléstről, valamint arról is, hogy az érintettek hogyan érezhetik jól magukat (JONES et al. 2018).

A fiatal felnőtt kor időszakában a magas önbecsülés, a reziliencia, valamint az érzelmszabályozási készségek jelentősen csökkentik a szorongást, és javítják a megküzdési képességeket az egyetemi környezetben felmerülő kihívásokkal szemben (MAO et al. 2020). Ezek a tényezők elősegítik az alkalmazkodó válaszokat a stresszes eseményekre ebben a kulcsfontosságú életszakaszban, csökkentik a nem adaptív érzelmi reakciók valószínűségét, és támogatják a pozitív hangulatok kialakulását (GILMORE 2019; LACOMBA-TREJO – CALDERÓN – CAÑERO 2022). Azok a fiatalok, akik magasabb önbecsüléssel és nagyobb érzelmi kompetenciával rendelkeznek, nagyobb rezilienciát mutatnak az érzelmi tünetekkel való megküzdés során (REED-FITZKE et al. 2015). Emellett a magas reziliencia összefügg a környezeti támogatás pozitívabb észlelésével, valamint az adaptív megküzdési stratégiák alkalmazásával is (HERNÁNDEZ et al. 2019). A fiatal felnőtt korban a hatékony érzelmszabályozás hozzájárul az új élményekre való nyitottsághoz, és segíti a változások optimista megközelítését (JIMÉNEZ-BALLESTER 2022). Továbbá összefüggésben áll a magasabb önbecsüléssel és a jövőbe vetett reménytelii hozzáállással is (WEBSTER et al. 2018).

Pszichoedukációs gyakorlatok a rendészeti felsőoktatásban: kompetenciafejlesztés, önismeret és mentális támogatás a tisztjelöltek körében

A rendészeti felsőoktatásban a pszichoedukáció nem csupán támogató kiegészítője a képzésnek, hanem egyre inkább annak szerves részévé válik. Az alábbiakban a Nemzeti Közszolgálati Egyetem rendőr hallgatóinak szervezett pszichoedukációs gyakorlatok jó példáin keresztül mutatjuk be, hogyan valósul meg ez a törekvés.

A csoportos foglalkozások egyik központi célja a csoportkohézió erősítése. Számos feladatot és interaktív gyakorlatot alkalmazunk annak érdekében, hogy a hallgatók megélhessék az egymásra figyelés, a kölcsönös támogatás és a tapasztalatmegosztás élményét. Különös hangsúlyt helyezünk az öngondoskodás témájára, amely a kutatások szerint (például HOBBS et al. 2024; MAO et al. 2020) hosszú távon hozzájárul a mentális jólléthez és a reziliencia fejlődéséhez. Ez a csoportos munka segíthet abban, hogy erős kapcsolatok alakuljanak ki a hallgatók között, és hogy támogató közösséget hozzanak létre egymásnak az öngondoskodás terén. Elsősorban önismereti, önbizalom-növelési, érzelmszabályozási és kommunikációs készségfejlesztő céljaink vannak. Minden alkalommal más kerül fókuszba ezek közül. A beavatkozás alapvetően gyakorlatorientált, de van elméleti rész is, ami kontextusba helyezi a gyakorlatokat, illetve tisztázó szerepe van. Célunk az is, hogy a mindennapjaikban is alkalmazható technikákat adjunk a kezükbe, amelyeket önállóan is tudnak használni. Mivel a témánk sokkal átfogóbb, nagyobb területet ölel fel, így az egyes témákba való mélyebb belemerülésre nincsen lehetőségünk, de mindig van idő arra, hogy a hallgatók kérdéseire is tekintettel legyünk.

A pszichoedukációs munka során tudatosan törekszünk arra, hogy a hallgatók nyelvén szólaljunk meg: közérthetően magyarázzuk el a pszichológiai elméleteket, konkrét példákat hozunk a rendészeti élethelyzetekből, és kulturális referenciákat alkalmazunk a bevonódás elősegítésére. Mivel a fiatal felnőtt hallgatók körében gyakori a társas megfelelés igénye, sokan nehezen szólalnak meg – ennek leküzdésére biztonságos, laza légkört alakítunk ki, ahol a megszólalás nem jár kockázattal. Fontos, hogy bár ezek a csoportok nem terápiás jellegűek, mégis érzelmileg megérinthetik a résztvevőket. Éppen ezért biztosítani kell opciókat arra, hogy kihez fordulhatnak, ha szeretnének beszélgetni valakivel. Ehhez lehet különböző segélyvonalakat ajánlani (például Kékvonal), továbbirányítani őket pszichológus kollégához, szervezetekhez, például az egyetemünkön is működik egy kifejezetten NKE-s hallgatóknak szánt segítő beszélgetésekkel foglalkozó munkacsoport. Ezenkívül ajánlunk és bemutatunk különböző oldalakat (például Mélylevegő Projekt), podcastokat (például Kékegyenlőség, WMN, Merengő Podcast), könyveket (például *Érzelemszabályozás a gyakorlatban*), ha utána akarnak olvasni egy-egy témának, elmélyítenék a tudásukat, vagy további önismeretet szeretnének.

Képzési rendszerünkben az első évfolyamos hallgatóknak az első félévében egy 60 órás kurzus (Társadalmi és kommunikációs ismeretek) támogatja – többek között – az önismeret, a reflektív gondolkodás fejlesztését. Ehhez pedig elengedhetetlen a fejlesztő értékelés tudatos beépítése a pedagógiai munkánkba, amelynek révén nemcsak az oktató és a hallgató közötti viszony fejlődhet pozitív irányba, hanem hozzásegítheti a hallgatókat ahhoz, hogy a társas helyzeteket még jobban megértsék, megtanulják értelmezni azokat. A fejlesztő értékelés célja a pedagógiai, a tanulási folyamat menet közbeni irányítása, segítése. Nem minősítést, ítélezést jelent, hanem az eredmények mellett a fejlesztendő területek differenciált feltárását s ezzel a fejlődés, fejlesztés megalapozását, hiszen a fejlesztő értékelés által információkat és ösztönzést kaphatnak önkorrekciójukhoz és önértékelésük fejlesztéséhez (LÉNÁRD– RAPOS 2009).

A fejlesztő értékelést mi magunk is a pedagógiai folyamat szerves részeként értelmeztük, a tanulási eredmények meghatározása mellett azt is fontosnak tartottuk átgondolni, hogy a hallgatói önértékeléssel miként tudjuk az egyéni tanulási folyamatot legeredményesebben támogatni. A fejlesztő értékelés két legfontosabb alapelvét, a folyamatosságot és rendszerességet mindvégig szem előtt tartottuk a kurzusunk során. A fejlesztő értékelés során nemcsak a pedagógusnak van hangsúlyos szerepe, hanem a hallgató saját önértékelésének, a kortársak értékelésének és nem utolsósorban a kompetenciamérés során kapott kompetenciaprofilnak is.

Mielőtt a rendőr hallgatók egyetemi képzése elkezdődik, felmérjük az egyéni kompetenciáikat, amit egy személyre szabott, egyéni elbeszélgetés követ. Bár a pszichológiai alkalmassági vizsgálaton kapnak visszajelzést a hallgatók kompetenciaprofiljukról, azonban mi is törekszünk arra, hogy az oktatási, egyéni fejlesztési szempontból értelmezzük a profilt, átbeszélve a 12 rendészeti alapkompétencia főbb viselkedésszempontjait. A beszélgetés során kitérünk arra, hogy mit gondol a hallgató a kapott eredményéről – gyakran tapasztaljuk, hogy sokszor félreértelmezik a profilt. Ezeknek a beszélgetéseknek az is a célja, hogy a kompetenciafejlesztéssel kapcsolatos előítéleteket próbáljuk feloldani, segítsük a hallgatókat abban, hogy képessé váljanak önmagukról gondolkodni. Az egyéni visszajelzések révén a hallgatók saját kompetenciáikat nem statikus tulajdonságként, hanem

fejleszhető készségekként kezdik látni, ami hosszú távon növeli a belső motivációjukat és önszabályozásukat.

A személyes visszajelzéseket közös értékelő körökkel egészítjük ki a csoportfoglalkozások során. Ezek a körök lehetőséget biztosítanak arra, hogy a hallgatók megtanuljanak visszajelzést adni és kapni, kifejezni saját véleményüket, értékelni saját munkájukat és másokét, valamint, hogy asszertív kommunikációval éljenek társas helyzetekben – ami rendszertani környezetben különösen fontos kompetencia.

A közös értékelő körök strukturált formában zajlanak: vezetett kérdések segítik a hallgatókat abban, hogy konkrétumokra reflektáljanak, ne általánosságokat fogalmazzanak meg. A következő kérdések segítik ezt a folyamatot: *Mit tettél saját sikered érdekében? Hogyan támogattad a csoportodat? Miben erősítenéd meg a társaidat? Mit változtatnál a csoportmunkában és miért? Hogyan járulhatnál hozzá egy pozitív változáshoz? Milyen érzéseket váltott ki benned a kapott visszajelzés?*

A hallgatók eleinte nehezen nyílnak meg ezekben a körökben, gyakran bizonytalanok abban, hogy mit és hogyan mondjanak, és hajlamosak sablonos megfogalmazásokra („jó volt”, „szép munka”). Ennek áthidalására T-kártyákat és önértékelő lapokat használunk, amelyek célzott kérdésekkel vezetik őket a mélyebb gondolkodás felé. Ez a módszer támogatja a tanulók metakognitív fejlődését, azaz azt a képességüket, hogy tudatosan gondolkodjanak saját gondolkodási és tanulási folyamataikról.

A hallgatók önkéntes alapon kitölthetnek pszichológiai tesztek is, amiről természetesen mindig részletes tájékoztatást és tesztfelvétel után teljes körű visszajelzést kapnak. A hallgatóink gyakran találkozhatnak konfliktushelyzetekkel a mindennapi munkájuk végzése közben, például a közterületi incidensek, vitás helyzetek vagy bűncselekmények felderítése során. Az asszertív kommunikációs készségek megtanulása segíthet nekik abban, hogy hatékonyan tudjanak kezelni ilyen helyzeteket, megőrizve a helyzet irányítását, és megfelelően kommunikálva az érintettekkel. Fontosnak tartjuk átbeszélni, hogy milyen módokon tudnak magukról gondoskodni a hallgatók. Ennek részeként bemutattunk és gyakoroltattunk velük olyan technikákat, mint például a stresszkezelési módszerek, relaxációs gyakorlatok, időmenedzsment-technikák és az érzelmi önállóságra való törekvés. E módszerek hatékonyságát több nemzetközi vizsgálat is igazolta (például PADMANABHAN 2022; DA SILVA et al. 2023). Ezen túlmenően, fontosnak tartjuk megérteni és átadni a hallgatóknak, hogy miért fontos az öngondoskodás. Megvizsgáljuk az öngondoskodás pszichológiai és fizikai hatásait, valamint azokat a hosszú távú előnyöket, amelyeket az önmaguk iránti gondoskodás hozhat az életükbe.

Fontos számunkra, hogy ne csak klasszikus tantermi oktatás és tréningek segítsék a hallgatók pszichoedukációs fejlődését, hanem az egyetem falain kívül is nézzünk szét. A hallgatók választhatnak valóban izgalmas helyszínek, alapítványok közül, ahova év végén ellátogathatnak. Ilyen volt például a Magadért Alapítvány, amely kiemelkedő munkát végez a függőségekkel, magatartási és pszichés problémákkal küzdő emberek támogatásában. A látogatás során betekintést nyerhetünk a különböző függőségek kezelésébe és az önismereti jellegű csoportfoglalkozásokba. Programlehetőség továbbá a Liszt Ferenc Repülőtér, a Budapesti Javítóintézet, Vakok Intézete, Országos Gyermekvédelmi Szakszolgálat, Megálló Csoport, Váltó-sáv Alapítvány és még sok más érdekes helyszín, mivel a programjaink évről évre bővülnek. Az ilyen alapítványok által

nyújtott szolgáltatások és tevékenységek révén a hallgatók megismerhetik és megérthetik a társadalmi problémák sokféleségét és komplexitását. Ez segíthet nekik abban, hogy jobban felkészülhessenek a különböző szociális helyzetek kezelésére és megértésére a későbbi munkájuk során. A hallgatók empátiát és megértést alakíthatnak ki azok iránt, akik különböző függőségekkel, pszichés problémákkal vagy magatartási nehézségekkel küzdenek. Ez rendkívül fontos a rendőri munka során, mivel segíthet abban, hogy a rendőrök hatékonyabban és érzékenyebben tudjanak kommunikálni és segítséget nyújtani az ilyen helyzetekben lévő embereknek. Az ilyen látogatások lehetőséget teremtenek a rendőrhallgatók és a civil szervezetek közötti együttműködésre és kapcsolatépítésre. Ez fontos lehet a későbbi munkájuk során, mivel a rendőrség és a civil szervezetek közötti hatékony együttműködés és partnerség hozzájárulhat a társadalmi problémák hatékonyabb kezeléséhez és megoldásához.

Befejezés

A rendészeti felsőoktatás sajátos kihívásokkal terhelt képzési forma, amelyben a hallgatók már a belépés pillanatától fokozott fizikai, mentális és erkölcsi elvárásoknak vannak kitéve. A kettős – hallgatói és tisztjelölti – jogviszony, a hierarchikus intézményi struktúra, valamint a hivatásos létre való felkészülés pszichés megterhelése olyan komplex beilleszkedési krízist eredményezhet, amelyre nem adható kizárólag tantermi keretek között megoldás. E kihívásokra válaszul a pszichoedukáció preventív és fejlesztő célú bevezetése kulcsszerepet játszik a mentális jóllét megalapozásában.

A tanulmány rávilágít arra, hogy miközben a nemzetközi szakirodalomban a szolgálatot teljesítő rendvédelmi dolgozók lelki támogatására számos program és intervenció létezik, addig a rendészeti hallgatók mentálhigiénés felkészítésére kevés figyelem irányul. Ezt a hiátust Magyarországon a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Magatartástudományi és Kriminálpszichológia Tanszéke próbálja csökkenteni, különösen a Társadalmi és kommunikációs ismeretek tantárgy keretében zajló pszichoedukációs és kompetenciafejlesztő munkával. A tantárgy nemcsak a hallgatók önismeretét és társas készségeit fejleszti, hanem olyan pszichológiai tudást és eszköztárat is nyújt számukra, amely elősegítheti a hatékony stresszkezelést, az érzelmi stabilitást és a rezilienciát.

Összességében elmondható, hogy a rendészeti hallgatók pszichoedukációja nem csupán a tanulmányi sikeresség szempontjából elengedhetetlen, hanem hosszú távon a hivatásukhoz szükséges lelki teherbírás és szakmai alkalmasság egyik alapköve is. A hallgatók mentális egészségébe való befektetés tehát nemcsak egyéni, hanem intézményi és társadalmi értelemben is megtérülő stratégia.

Felhasznált irodalom

AUERBACH, Randy et al. (2016): Mental Disorders among College Students in the World Health Organization World Mental Health Surveys. *Psychological Medicine*, 46(14), 2955–2970. Online: <https://doi.org/10.1017/S0033291716001665>

- AUERBACH, Randy P. et al. (2018): WHO World Mental Health Surveys International College Student Project: Prevalence and Distribution of Mental Disorders. *Journal of Abnormal Psychology*, 127(7), 623–638. Online: <https://doi.org/10.1037/abn0000362>
- BELL, Sean – ESKI, Yarin (2016): Break a Leg – It's All in the Mind: Police Officers' Attitudes towards Colleagues with Mental Health Issues. *Policing*, 10(2), 95–101. Online: <https://doi.org/10.1093/police/pav041>
- BORUM, Randy – PHILPOT, Carol (1993): Therapy With Law Enforcement Couples: Clinical Management of the „High-Risk Lifestyle”. *American Journal of Family Therapy*, 21(2), 122–135. Online: <https://psycnet.apa.org/doi/10.1080/01926189308250911>
- BROWN, June S. (2018): Student Mental Health: Some Answers and More Questions. *Journal of Mental Health*, 27(3), 193–196. Online: <https://doi.org/10.1080/09638237.2018.1470319>
- CHUNG, Winston W. – HUDZIAK, James J. (2017): The Transitional Age Brain: „The Best of Times and the Worst of Times”. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics*, 26(2), 157–175. Online: <https://doi.org/10.1016/j.chc.2016.12.017>
- COMPAS, Bruce E. – OROSAN, Pamela G. – GRANT, Kathryn E. (1993): Adolescent Stress and Coping: Implications for Psychopathology During Adolescence. *Journal of Adolescence*, 16(3), 331–349. Online: <https://doi.org/10.1006/jado.1993.1028>
- CROWE, Allison et al. (2015): Mental Illness Stigma among First Responders and the General Population. *Journal of Military and Government Counseling*, 3(3), 132–149. Online: <http://mgcaonline.org/wp-content/uploads/2013/02/JMGC-Vol-3-Is-3.pdf>
- DA SILVA, Grasiela Cristina Lucietto et al. (2023): Online Psychoeducation Groups for Mental Health Promotion: Perceptions of Brazilian University Students. *Counselling and Psychotherapy Research*, 24(4), 1232–1242. Online: <https://doi.org/10.1002/capr.12736>
- DUFFY, Anne et al. (2019): Mental Health Care for University Students: A Way Forward? *The Lancet Psychiatry*, 6(11), 885–887. Online: [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(19\)30275-5](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(19)30275-5)
- ELEMO, Aman Sado – TÜRKÜM, Ayşe Sibel (2019): The Effects of Psychoeducational Intervention on the Adjustment, Coping Self-Efficacy and Psychological Distress Levels of International Students in Turkey. *International Journal of Intercultural Relations*, 70, 7–18. Online: <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2019.02.003>
- FEKETE Márta – BAJNOK Andrea – HEGEDŰS Judit (2023): Akciókutatás a rendészeti felsőoktatásban: egy tantárgyfejlesztés reflexiója. *Neveléstudomány | Oktatás – Kutatás – Innováció*, 11(2), 20–31. Online: <https://doi.org/10.21549/NTNY.41.2023.2.2>
- FELITTI, Vincent J. et al. (1998): Relationship of Childhood Abuse and Household Dysfunction to Many of the Leading Causes of Death in Adults. *American Journal of Preventive Medicine*, 14(4), 245–258. Online: [https://doi.org/10.1016/S0749-3797\(98\)00017-8](https://doi.org/10.1016/S0749-3797(98)00017-8)
- GILMORE, Karen (2019): Is Emerging Adulthood a New Developmental Phase? *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 67(4), 625–653. Online: <https://doi.org/10.1177/0003065119868680>
- HAUGEN, Peter T. et al. (2017): Mental Health Stigma and Barriers to Mental Health Care for First Responders: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Journal of Psychiatric Research*, 94, 218–229. Online: <https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2017.08.001>
- HAWTON, Keith – SAUNDERS, Kate E. – O'CONNOR, Rory C. (2012): Self-Harm and Suicide in Adolescents. *The Lancet*, 379(9834), 2373–2382. Online: [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(12\)60322-5](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(12)60322-5)
- HERNÁNDEZ, Aurora et al. (2019): Estrés, autoeficacia, rendimiento académico y resiliencia en adultos emergentes. *Electronic Journal of Research in Educational Psychology*, 17(47), 129–148. Online: <https://doi.org/10.25115/ejrep.v17i47.2226>

- HOBBS, Catherine et al. (2024): Long-Term Analysis of a Psychoeducational Course on University Students' Mental Well-Being. *Higher Education*, 88, 2093–2105. Online: <https://doi.org/10.1007/s10734-024-01202-4>
- JIMÉNEZ-BALLESTER, Ana María (2022): Competencias emocionales y bienestar subjetivo en adultos emergentes. [Tesis Doctoral, Universitat de València, España]. Online: <https://hdl.handle.net/10550/82231>
- JONES, Rhys Bevan et al. (2018): Psychoeducational Interventions in Adolescent Depression: A Systematic Review. *Patient Education and Counseling*, 101(5), 804–816. Online: <https://doi.org/10.1016/j.pec.2017.10.015>
- KESSLER, Ronald C. et al. (2007): Age of Onset of Mental Disorders: A Review of Recent Literature. *Current Opinion in Psychiatry*, 20(4), 359–364. Online: <https://doi.org/10.1097/YCO.0b013e32816ebc8c>
- LACOMBA-TREJO, Laura – CALDERÓN, Aruca – CAÑERO, Marta (2022): *Suicidio. De la conceptualización a la prevención*. Valencia: Tirant lo Blanch.
- LÉNÁRD Sándor – RAPOS Nóra (2009): *Fejlesztő értékelés*. Budapest: Gondolat.
- LOVIBOND, Peter F. – LOVIBOND, S. H. (1995): The Structure of Negative Emotional States: Comparison of the Depression Anxiety Stress Scales (DASS) With the Beck Depression and Anxiety Inventories. *Behaviour Research and Therapy*, 33(3), 335–343. Online: [https://doi.org/10.1016/0005-7967\(94\)00075-U](https://doi.org/10.1016/0005-7967(94)00075-U)
- MALÉT-SZABÓ, Erika et al. (2018): Rendőri alapkompenciák az egységes közszolgálati alapkompenciák tükrében. *Rendőrségi Tanulmányok*, 1(1), 15–74. Online: https://epa.oszk.hu/04000/04093/00001/pdf/EPA04093_rendorsegi_tanulmanyok_2018_1_015-074.pdf
- MAO, Yanhui et al. (2020): Can Flow Alleviate Anxiety? The Roles of Academic Self-Efficacy and Self-Esteem in Building Psychological Sustainability and Resilience. *Sustainability*, 12(7), 2–17. Online: <https://doi.org/10.3390/su12072987>
- MARKS, Madeline R. et al. (2024): Improving Mental Health Knowledge and Reducing Mental Health Stigma among Public Safety Personnel: Comparison of Live vs. Online Psychoeducation Training Programs. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 21(10), 1358. Online: <https://doi.org/10.3390/ijerph21101358>
- MCGORRY, Patrick D. et al. (2011): Age of Onset and Timing of Treatment for Mental and Substance Use Disorders: Implications for Preventive Intervention Strategies and Models of Care. *Current Opinion in Psychiatry*, 24(4), 301–306. Online: <https://doi.org/10.1097/YCO.0b013e3283477a09>
- MILLIARD, Beth (2020): Utilization and Impact of Peer-Support Programs on Police Officers' Mental Health. *Frontiers in Psychology*, 11, 1686. Online: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.01686>
- OLIPHANT, Robert (2016): *Standing Committee on Public Safety and National Security*. Government of Canada. Online: <https://www.ourcommons.ca/documentviewer/en/42-1/secu/report-5>
- PADMANABHAN, Sindu (2022): Psychoeducation Intervention for the Mental Health of College Students. *Science Frontiers*, 3(1), 17–24. Online: https://www.researchgate.net/publication/366876095_Psychoeducation_Intervention_for_the_Mental_Health_of_College_Students
- PATTON, George C. et al. (2016): Our Future: A Lancet Commission on Adolescent Health and Wellbeing. *The Lancet*, 387(10036), 2423–2478. Online: [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(16\)00579-1](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(16)00579-1)
- PEKRUN, Reinhard (2017): Emotion and Achievement during Adolescence. *Child Development Perspectives*, 11(3), 215–221. Online: <https://doi.org/10.1111/cdep.12237>
- POOLEY, Grant – TURNS, Brie (2022): Supporting Those Holding the Thin Blue Line: Using Solution-Focused Brief Therapy for Law Enforcement Families. *Contemporary Family Therapy*, 44, 176–184. Online: <https://doi.org/10.1007/s10591-021-09575-9>

- REED-FITZKE, Kayla et al. (2015): Adverse Family Influences on Emerging Adult Depressive Symptoms: A Stress Process Approach to Identifying Intervention Points. *Journal of Child and Family Studies*, 24(9), 2710–2720. Online: <https://doi.org/10.1007/s10826-014-0073-7>
- ROYLE, Liz – KEENAN, Paul – FARRELL, Derek (2009): Issues of Stigma for First Responders Accessing Support for Post Traumatic Stress. *International Journal of Emergency Mental Health and Human Resilience*, 11(2), 79–85.
- SCHERER, Klaus R. (2009): The Dynamic Architecture of Emotions: Evidence for the Component Process Model. *Cognition and Emotion*, 23(7), 1307–1351. Online: <https://doi.org/10.1080/02699930902928969>
- STORRIE, Kim – AHERN, Kathy – TUCKETT, Anthony (2010): A Systematic Review: Students with Mental Health Problems – A Growing Problem. *International Journal of Nursing Practice*, 16(1), 1–6. Online: <https://doi.org/10.1111/j.1440-172X.2009.01813.x>
- SUNG, Yao-Ting – CHAO, Tzu-Yang (2015): Construction of the Examination Stress Scale for Adolescent Students. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, 48(1), 44–58. Online: <https://doi.org/10.1177/0748175614538062>
- SZABÓ Andrea (2018): A tisztjelölti jogállás sajátosságai. In ERDŐS Ákos (szerk.): *Integrált pénzügyőri ismeretek I. Kezdő pénzügyőrök kézikönyve*. Budapest: Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozata, 156–180.
- VELAZQUEZ, Elizabeth – HERNANDEZ, Maria (2019): Effects of Police Officer Exposure to Traumatic Experiences and Recognizing the Stigma Associated with Police Officer Mental Health: A State-of-the-Art Review. *Policing: An International Journal*, 42(4), 711–724. Online: <https://doi.org/10.1108/PIJPSM-09-2018-0147>
- WEBSTER, Jeffrey Dean et al. (2018): Wisdom and Meaning in Emerging Adulthood. *Emerging Adulthood*, 6(2), 118–136. Online: <https://doi.org/10.1177/2167696817707662>
- WILLIAMS, Paula G. – HOLMBECK, Grayson N. – GREENLEY, Rachel Neff (2002): Adolescent Health Psychology. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 70(3), 828–842. Online: <https://doi.org/10.1037/0022-006X.70.3.828>

Prediktív bűnmegelőzés a kiberbűnözés ellen

Egy MI-alapú szoftver fejlesztésének indokoltsága és lehetőségei

Predictive Crime Prevention against Cybercrime

Justification and Possibilities for Developing AI-Based Software

ÁRPÁS Béla,¹ GYARAKI Réka,² PRISKI Zsanett³

Cél: A tanulmány középpontjában egy olyan mesterségesintelligencia- (MI-) alapú innovatív szoftver koncepciója áll, amely az online térben elkövetett bűncselekmények prediktív megelőzését célozza meg. A kiberbűnözés jelentős térnyerésével párhuzamosan megnőtt az igény olyan proaktív, technológiai eszközök iránt, amelyek nem csupán a bűncselekmények utólagos felderítésére, hanem azok hatékony megelőzésére is alkalmasak. A tanulmány arra a komplex kérdésre keresi a választ, hogy lehetséges-e egy olyan adaptív rendszer fejlesztése, amely képes valós időben azonosítani azokat a felhasználókat, akik online magatartásuk alapján magasabb viktimizációs kockázati indexszel rendelkeznek.

Módszertan: A kutatás során átfogó, interdiszciplináris megközelítéssel, prediktív rendészeti és kockázatelemzési modellek alapján dolgoztunk ki egy koncepcionális keretrendszert. A módszertan alapját a meglévő MI-alapú szoftverek összehasonlító elemzése, a SWOT-analízis, a reprezentativitás biztosítására vonatkozó kutatómódszertani elvek és az adatvédelmi kérdések részletes tanulmányozása adják.

¹ R. alezredes, mesteroktató, Nemzeti Közsolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Bűnügyi és Gazdaságvédelmi Tanszék, e-mail: arpas.bela@uni-nke.hu

² PhD, LL.M, r. őrnagy, adjunktus, Nemzeti Közsolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Kiberbűnözés Elleni Tanszék, e-mail: gyaraki.reka@uni-nke.hu

³ R. tisztjelölt, hallgató, Nemzeti Közsolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Bűnügyi alapképzési szak kiber-nyomozó szakirány, e-mail: priski.zsanett@stud.uni-nke.hu

Megállapítások: A kutatás rámutatott, hogy egy intelligens szoftver képes lehet az online jelenlét kockázati tényezőinek azonosítására, és a felhasználói viselkedés mintázatai alapján személyre szabott prevenciók javaslatokat nyújtani. Ez jelentősen elősegítheti a tudatos internethasználatot, és hatékonyabbá teheti a bűnmegelőzési stratégiákat.

Érték: A tanulmány eredményei alapján egyértelműen elmondható, hogy az MI-alapú, prediktív szoftverek jelentős szerepet tölthetnek be a jövő rendészeti stratégiáiban. A jövőbeli kutatási irányok prioritásai között szerepel a gyakorlati implementáció, a normatív keretrendszer fejlesztése és az etikai aspektusok szisztematikus integrálása.

Kulcsszavak: szervezett bűnözés, kiberbűnözés, prediktív bűnmegelőzés, kockázatelemzés, adatvédelem, információbiztonság, mesterséges intelligencia

Aim: The study focuses on the concept of an innovative artificial intelligence (AI)-based software for predictive prevention of crime in the online space. The significant rise of cybercrime has been accompanied by an increased demand for proactive technological tools that are not only capable of detecting crimes after the fact, but also of effectively preventing them. This study addresses the complex question of whether it is possible to develop an adaptive system that can identify in real time users who have a higher risk of victimisation based on their online behaviour.

Methodology: A conceptual framework was developed using a comprehensive, interdisciplinary approach based on predictive policing and risk analysis models. The methodology is based on a comparative analysis of existing AI-based software, a SWOT analysis, research methodological principles to ensure representativeness, and a detailed study of privacy issues.

Findings: Research has shown that intelligent software can identify risk factors for online presence and provide personalised prevention recommendations based on user behaviour patterns. This could significantly promote conscious internet use and make crime prevention strategies more effective.

Value: Based on the results of the study, it is clear that AI-based predictive software can play a significant role in future law enforcement strategies. Priorities for future research directions include practical implementation, the development of a normative framework and the systematic integration of ethical aspects.

Keywords: organised crime, cybercrime, predictive crime prevention, risk analysis, data protection, information security, artificial intelligence

Bevezetés

A 21. század első negyedét a negyedik, sőt olykor az ötödik ipari forradalom évtizedeként említjük, éljük meg. Ez az időszak nemcsak az előre mutató *technikai, technológiai* és társadalmi fejlődés jegyében telik, hanem magában hordozza azt a veszélyt is, hogy a *deviáns körök*, így különösen a bűnelkövetői hálózatok is kihasználják a legújabb technológiákat és a legkorszerűbb technikai eszközöket a bűnös céljaik eléréséhez. Ahogyan azt tanulmányunkban majdan hangsúlyozzuk, különösen igaz ez a szervezett bűnözésre, amely folyamatosan alkalmazkodik a technológiai és társadalmi változásokhoz. Ez evidenciaként teszi szükségessé a rendészeti szervek számára is az egyre korszerűbb, innovatív eszközök alkalmazását. Ezt a szükségyszerűséget tovább erősíti a modern társadalmak – már a büntető anyagi jogban is markánsan megjelenő – azon elvárása, amely a reagáló jellegű bűnüldözés felől egyre inkább a preventív rendészet felé tolódik, különösen a súlyos bűncselekmények, illetve a szervezett bűnözés vonatkozásában.

Tanulmányunk célja, hogy bemutassa a bűnmegelőzés – így különösen a modern kori szervezett bűnözéssel szembeni fellépés – egyik lehetséges szegmensét, a prediktív rendészetet, aminek jelentősége ugyan megosztja a szakembereket, de optimális esetben az alkalmazása új lehetőségeket kínálhat a bűnözési mintázatok azonosítására és a célzott, hatékony rendészeti intézkedések bevezetésére.

A szervezett bűnözés fogalma és jellemzői

A szervezett bűnözés rendszere évszázadokon és kontinenseken átnyúló kriminalisztikai jelenség, amely dinamikusan alkalmazkodik az adott korban mutatkozó bűnmegelőzési és bűnüldözési gyengeséghez. Sok esetben komplex és párhuzamos struktúrákat hoz létre az államhatalmi rendszerekkel szemben, és sajnos alkalmanként azokkal, vagy legalábbis azok egyes tagjaival együttműködve is.

Dános Valér megfogalmazásában (DÁNOS 1999): „A szervezett bűnözés egy adott társadalom összébűnözésének sajátos alstruktúrája, amelyet azoknak a hivatásos bűnözőknek a bűncselekményei képeznek, akik valamely bűnöző társulás tagjaként (vezetőjeként) tervszerűen, tagolt munkamegosztás és magas fokú konspiráció mellett valósítják meg bűncselekményeiket.”

A szervezett bűnözésnek fontos jellemzője a már említett dinamizmus, hiszen mind szerkezetében, mind pedig az egyes szervezetek által megvalósuló bűncselekményekben megfigyelhető a szinte folyamatos változás. Leon C. Megginson, a Louisianai Állami Egyetem menedzsment- és marketingprofesszora 1963-ban tartott előadásában kifejtette, hogy „Charles Darwin Fajok eredete című műve szerint nem a legintelligensebb fajok, és nem is a legerősebbek maradnak életben, hanem azok, amelyek a legjobban képesek alkalmazkodni és igazodni ahhoz a változó környezethez, amelyben találják magukat” (MEGGINSON 1963). A szervezett bűnözés e tekintetben rendkívül organikus lénynek tekinthető. Folyamatosan alkalmazkodik az adott korban és helyen meglévő társadalmi, gazdasági, jogi és politikai berendezkedéshez. Emellett a szervezett bűnözés komplexitás is, amely a rendkívül szerteágazó tevékenységi körében jelenik meg. A klasszikusan

szervezett bűnözéshez köthető bűncselekmények például a zsarolás, az emberölés, a kábítószer-kereskedelem, a prostitúció. Emellett a szervezett bűnözés rendkívüli rugalmasságot mutatva, nem csupán a jogi és esetleges hatósági hiátusokat használja ki, hanem azon már jóval túlmutatva lépést tart a technológiai fejlődéssel is. Az olyan újonnan megjelent elkövetési módok, mint amilyen az online csalás, mellett megfigyelhető, hogy az elkövetők a korábban pönalizált deliktumokat új, illetve folyamatosan megújuló elkövetési módszerekkel valósítják meg. Ez a kettős folyamat tekinthető egyfajta kriminalisztikai evolúciónak. Éppen ezért a szervezett bűnözés elleni küzdelem minden korban és lokációban komoly kihívást jelent nemcsak a jogalkalmazók, hanem az igazságszolgáltatás, illetve a közigazgatás egésze számára, jelentősen túlmutatva ezzel a rendészet területén.

A szervezett bűnözés megjelenése és fejlődése Magyarországon

Hazánkban a szervezett bűnözés titkolva, sőt, hivatalosan tagadva – szoros összefüggésben az akkor még lassú társadalmi-gazdasági átalakulásokkal –, először az 1970-es években jelent meg. Ebben az időben Magyarország kapui a Nyugat felé kezdtek megnyílni, s az addigi kvázi zárt világunkba a külföldiek – a valutájuk mellett – magukkal hozták új bűnelkövetési módszereiket is. Ebben az időszakban erősödött az illegális árucsempészet, s kezdett elterjedté válni a hengerzár mechanikai törésén alapuló lakásbetörés, vagyis a „lengyel módszer”, majd a technikailag kifinomultabb „csehszlovák módszer”, amely már az úgynevezett zárféssű alkalmazásával, roncsolásmentesen tette lehetővé az ingatlanokba való behatolást (CSIBA–BODOR 1983). A bűnözés fejlődésével – attól függetlenül, de azzal párhuzamosan – élénkült a gazdaság, kezdett kialakulni a magánszektor. A jövedelmek és a vagyoni viszonyok differenciálódása kedvező feltételeket teremtett a szervezett bűnözés megjelenéséhez, egyes bűnszervezetek kialakulásához. A tehetősebb rétegek vagyonuk jelentősebb részét likvid tőkében (készpénzben, nemesfémekben, műkincsekben) tartották, jellemzően a legminimálisabb vagyonvédelmi eszközök nélkül, amely tényezők összessége ideális célponttá tette őket a betörők számára. Az 1980-as évekre a betörések már egészen szervezetté váltak. Kialakult a feladatmegosztás: tippadók, az orgazdák, az elkövetői kör által biztosított védők megjelenésével a betöréses lopás több elkövetős, szervezett bűnelkövetéssé alakult. Ebből a társadalom szinte semmit sem érzékelt, hiszen a hivatalos, állami kommunikáció tagadta a jelenség létezését. Azonban a rendszerváltás után a bűnözés cáfolhatatlanul magasabb szintre lépett. 1988-ban írt tanulmányában Dános Valér már tényként írta le a budapesti szervezett bűnözés létezését. Az 1980 és 1986 között végzett kutatásának eredménye szerint a szervezett bűnözésben érintettek száma Budapesten 800–1000 fő közé volt tehető (DÁNOS 1988). A bűnszervezetek vezetőinek jelentős mértékű tőkefelhalmozása szükségessé tette a vagyonuk legalizálását, amely egyet jelentett a pénzmosás megjelenésével, vagyis az illegális vagyon legális gazdasági életbe való átforgatásával. Ez a fajta bűnelkövetés mindenképpen további fejlődésének tekinthető, hiszen addig a „fehér galléros” szervezett bűnözés jellemzően csak a hivatali visszaélésekben, illetve a sikkasztásban merült ki.

A rendszerváltással járó társadalmi és gazdasági átalakulás, a privatizáció, a liberalizálódó piacgazdaság, valamint a szabályozási zavarok további lehetőséget adtak

a szervezett bűnözés megerősödésére. Emellett a bűnüldöző szervek nem voltak felkészülve a gyorsan változó társadalmi és gazdasági környezet kihívásaira, ami ideális környezetet teremtett a szervezett bűnözés hazai térnyeréséhez (KEREZSI 2001; VÓKÓ 2004). Ebben az időszakban alakultak ki azok a bűnszervezetek, amelyek már a klasszikus, maffiaszerű jellemzőkkel bírtak: hierarchikus felépítés, területi ellenőrzés, gazdasági érdekeltségek és célzott korrupció. 1988 és 1991 között az ismertté vált bűncselekmények száma 2,4-szeresére nőtt (PATKÓS–TÓTH 2012). Ekkor jelentek meg először az olyan klasszikus maffiamódszerek, mint amilyen a zsarolás, a védelmi pénzek szedése, a leszámolások, ideértve a megrendelésre elkövetett gyilkosságokat is (VÓKÓ 2004). A korszak jellegzetes illegálisjövödelem-forrása az úgynevezett olajszökítés volt, amely olyan jelentős profitot termelt a szervezett bűnözők számára, hogy az azzal kapcsolatos belső, illetve szervezetek közti konfliktusok már életeket is követeltek. Ekkor vetették meg a lábukat hazánkban az orosz, ukrán és balkáni szervezett bűnözői csoportok is (KIS-BENEDEK 2003; SZABÓ 2008). Az egyes bűnszervezetek közötti konfliktusok, leszámolások súlyos társadalmi nyugtalanságot keltenek. A mélypont az 1998. július 2-án fényes nappal, Budapest belvárosában végrehajtott „Aranykéz utcai robbantás” volt, amely már a civil lakosságot is érintette az áldozatok személyében is. Ekkorra a szervezett bűnözés már nem csupán rendészeti vagy bűnüldözési probléma volt, hanem komplex társadalmi veszélyforrás, amely képes volt rombolni a közbizalmat és akadályozni a demokratikus intézményrendszerek működését, és aláásni az állami szuverenitást. A társadalom „telítődött a bűnnel”. Az állam – reagálva a kialakult helyzetre – hathatós lépéseket tett a szervezett bűnözés felszámolására. Stabilizálta és átláthatóvá tette a jogi környezetet, megerősítette a rendőrséget és a nemzetbiztonsági szolgálatokat. Létrehozta a szervezett bűnözés elleni küzdelemre szakosodott, állandó struktúrával működő – bár időközben többször áthelyezett, átszervezett, átnevezett – felderítő egységet, amely ma a Készenléti Rendőrségen belül Nemzeti Nyomozó Iroda néven működik.

A digitalizáció és a kiberbűnözés térnyerése

A millenniumra nagyjából végbementek, lezajlottak azok a folyamatok, amelyek az erőszakhullámot generálták. Ekkor azonban új időszak, a negyedik, globális ipari forradalom kezdődött, pontosabban a már zajló digitalizáció jelentősen felerősödött – az internet, a mobiltelefon, a mobiltelefonnal elérhető internet előretörése által. Ez alapjaiban alakította át az emberek mindennapjait. A virtuális világ rohamléptékű fejlődése, egyszerű, olcsó és elérhető közelsége, az okoseszközök (IoT) és online platformok tömeges elterjedése hozzájárult ahhoz, hogy a felhasználók egyre több tevékenységet egyre szélesebb körben a virtuális térben végezzenek. Ma már a hírfogyasztás, a tanulás, a szórakozás, a kommunikáció, a vásárlás, valamint a banki és hivatalos ügyintézés is nagyrészt online térben zajlik. A 2019 év végén kitört SARS-CoV-2-vírus okozta világjárvány, illetve ennek kezelése érdekében elrendelt lezárások okán a digitalizálódás folyamata felgyorsult. Rendkívül rövid idő alatt jelentős mértékben kiszélesedett az online világban való mindennapi élet. A lezajlott, és ma is zajló, folyamat nem csupán a technológiai fejlődés eredménye, hanem társadalmi

és kulturális átalakulások indikátora is, ami új normákat, lehetőségeket és nem utolsósorban ma még – a biztonságtudatosság hiányában – jelentős kockázatokat teremt a felhasználók számára.

A digitális evolúció során, azzal párhuzamosan a bűnözők is adaptálódtak az online tér nyújtotta lehetőségekhez. A bűnelkövető egyén szempontjából az internet adta deindividualizáció (az elszemélytelenedés, az online anonimitás miatt) (BIRCH 2010), az erkölcsi kikapcsolás (*moral disengagement*) (CONCHA-SALGADO et al. 2022) és az ezek eredményeként megjelenő online gátlástalanság mind elősegítik az egyébként teljes mértékben profitorientált bűncselekmények elkövetését. Ennek megfelelően a virtuális környezet nem korlátozta, hanem újabb lehetőséget teremtve kiterjesztette az illegális tevékenységek körét nemcsak földrajzilag, hanem szervezethez is. Az internet egyfelől új színteret biztosít az egyes elkövetők, a kisebb bűnözői csoportok, valamint a tradicionális szervezett bűnözői csoportok számára, hogy a klasszikus – illegális – tevékenységeiket a digitális tér felhasználásával folytathassák. Emellett az internet lehetőséget teremtett új típusú, kifejezetten kiberbűncselekmények elkövetésére specializálódott szervezett bűnözői csoportok kialakulására és működésére is. Számos, szervezethez mutató bűnözői csoport alakult kifejezetten az online tér adta lehetőségekre specializálva magát. Meg kell jegyezni, hogy az online térben megjelenő szervezett bűnözés struktúrája nem mutat teljes azonosságot a valós térben meglévő, tradicionális bünszervezetekkel. A kibertérben működő szervezett bűnözői csoportok tipológiájának feltárásával Michael McGuire a brit Surrey Egyetem docense foglalkozott. McGuire kutatásai szerint a kiberbűnözés túlnyomó többsége – az esetek mintegy 80%-ában – szervezett keretek között zajlik, ugyanakkor az online térben megjelenő bünszervezetek jelentős eltérést mutatnak a hagyományos, hierarchikus struktúráktól. A digitális környezet új típusú, rugalmasabb és decentralizáltabb szerveződések hozott létre, amelyek sokszor ideiglenes vagy célorientált együttműködések alapulnak. McGuire két fő online működésű csoporttípust különít el: a *swarm* és a *hub* modelleket. A *swarm* típus decentralizált, spontán módon szerveződő csoportokat takar, amelyek közös ideológiai vagy politikai célok mentén működnek, explicit hierarchia nélkül. Ezek a csoportok jellemzően hacktivistá tevékenységeket folytatnak; ide tartozik például az Anonymous csoport. Ezzel szemben a *hub* típusú csoportok már strukturáltabbak és centralizáltabbak: egyes kulcsfontosságú szereplők (vezetők, technikai szakértők) köré épülnek, akik a működés irányítását végzik. Ezek a csoportok gyakran részt vesznek adathalászkampányokban, kártékony szoftverek terjesztésében, vagy működtetik az online feketepiacokat (MCGUIRE 2012). A digitális környezetben való működés lehetővé teszi e csoportok számára a gyors alkalmazkodást, a transznacionális jelenlétet és a folyamatos újraszerveződést, ami különösen megnehezíti a hatóságok számára a felderítést.

A fent vázolt körülmények tették lehetővé az online térben elkövetett bűncselekmények számának radikális növekedését. A probléma súlyosságát mutatja, hogy az Amerikai Egyesült Államok Szövetségi Nyomozó Irodája (Federal Bureau of Investigation, FBI) 2000 májusában fel kellett állítsa az Internet Crime Complaint Centert (Internetes Bűnügyi Panaszkézelő Központ) azzal a céllal, hogy az online csalásokkal és más kiberbűncselekményekkel, például hackeléssel, gazdasági kémkedéssel, zsarolással, pénzmosással és szellemi tulajdon elleni jogsértésekkel kapcsolatos

panaszokat fogadja. A Panaszkezelő Központ 2023-as jelentése szerint – évről évre növekvő mértékű – összesen 3,79 millió bejelentést kezel, amelyek mögött összesen 37,4 Mrd dollár anyagi kár volt (Federal Bureau of Investigation 2023).

A kiberbűnözés elleni védekezés és prevenció Magyarországon

Magyarországon a 2001-ben aláírt Számítógépes bűnözésről szóló egyezmény (Convention of Cybercrime) 2004-ben lépett hatályba, amely fokozatosan került be a Büntető törvénykönyvbe és a büntetőeljárásról szóló törvénybe is. Az Európai Unió a kibertér veszélyeinek rohamos előretörése miatt több rendeletet és irányelvet is megalkotott, amit több-kevesebb sikerrel sikerült is implementálnunk, így az utolsók között megszületett a *Magyarország kiberbiztonságáról szóló 2024. évi LXIX. törvény* és annak végrehajtási rendeletei, valamint az új *Kiberbiztonsági Stratégiánk* [1089/2025. (III. 31.) Kormányhatározat], amelyek megjelenése már nagyon szükséges volt.

A Parlament, készülve a virtuális térhódítással megjelenő problémákra, 2013-ban – Magyarország Biztonsági Stratégiája, a Nemzeti Kiberbiztonsági Stratégia, valamint az Európai Unió kiberbiztonsági stratégiája alapján – megalkotta az *állami és önkormányzati szervek elektronikus információbiztonságáról szóló 2013. évi L. törvényt* (Ibtv.). A szabályozás 2013. július 1-jén lépett hatályba, és céljául a nemzeti elektronikus adatvagyon, valamint az állami és önkormányzati információs rendszerek védelmének erősítését tűzte ki. Az Ibtv. kiemelte, hogy az elektronikus rendszerek biztonságáért elsősorban az üzemeltető szervek felelnek. A törvény alapján jött létre a hazai kibervédelmi szervezetrendszer, amelynek feladata az állami szervek információbiztonsági tevékenységének támogatása, ellenőrzése és a biztonságtudatosság növelése. Az Ibtv. 2015. évi módosítása után a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat (NBSZ) fontos feladatot kapott, 2015. október 1-jén megalakult a *Nemzeti Kibervédelmi Intézet (NKI)*⁴. Ez az intézményi átalakítás a kibervédelem hatékonyabb központosítását és szakmai színvonalának emelését szolgálta (NBSZ 2016).

A jogszabályi változások szükségességét jól mutatják többek között a Mastercard Cyber Insights által gyűjtött adatok, amelyek szerint a 2020–2023-as időszakban hazánkban – ahogy más közép- és kelet-európai országokban is – konzekvensen leginkább a közsférát ér támadás, majd a technológiai ipart és pénzügyi szférát, mindemellett magánszemélyeket ér a legnagyobb mértékű anyagi kár. Az elkövetési módszerek közül leginkább a *malware* (kártévő szoftver rendszerbe juttatása, adatlopás) és a *ransomware* (titkosító, kártévő program telepítése, majd zsarolás) támadás, de már jelentős mértékű a *reconnaissance*, vagyis a támadások előkészítése is (Mastercard 2025).

A Magyar Nemzeti Bank kimutatása szerint (MNB [é. n.] 2020. I. negyedéve és 2024. IV. negyedéve között az elektronikus pénzforgalomban bekövetkezett közel 42 000 visszaélés kapcsán keletkezett kár meghaladta az 53,5 milliárd forintot (BSR [é. n.]).

⁴ A Nemzeti Kibervédelmi Intézet neve 2025. október 1-jétől Nemzeti Kiberbiztonsági Intézetre változott.

Barabás és Koplányi 2023-as kutatásának eredménye azt mutatta, hogy Magyarországon az online áldozattá válás nagyobb gyakorisága figyelhető meg az offline cselekményekhez képest (30,7% és 21%) (BARABÁS–KOPLÁNYI 2023).

Mindezen jelenségek rávilágítanak arra, hogy az információs társadalom, és különösen az internet, noha számos gazdasági, kulturális és társadalmi előnyt biztosít, komoly kockázatokat is rejt magában. A kiberbűnözés, pontosabban az online tér felhasználásával elkövetett bűncselekmények professzionalizálódása jelentős kihívást jelent biztonsági szempontból.

A Magyar Nemzeti Bank, a Magyar Bankszövetség, az Országos Rendőr-főkapitányság, a Nemzeti Kibervédelmi Intézet és a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság 2022 őszén megkezdte a KiberPajzs kampányt, amelyhez később további szervek – köztük az Igazságügyi Minisztérium, a Szabályozott Tevékenységek Felügyeleti Hatósága, az Államkincstár és a Nemzeti Védelmi Szolgálat – csatlakoztak. A kezdeményezés fő célja a lakosság pénzügyi digitális tudatosságának növelése, a kockázatok ismertetése és a biztonságos online magatartás népszerűsítése (*Az MNB kezdeményezése a kiberbiztonságért* 2022).

A Rendőrség 2023 őszén az online bűncselekmények visszaszorítása és felderítése érdekében megalkotta a Mátrix projektet. A program szerves része az Országos Rendőr-főkapitányság Bűnügyi Főigazgatóságán belül létrehozott Kiberstratégiai Osztály, amely a programba delegált, a területi szerveknél szolgálatot teljesítő, közel 300 szakember munkáját és az általuk folytatott nyomozásokat koordinálja. A Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Karán 2024 nyarán önálló szervezeti egységként jött létre a korábban más szervezeti keretben működő Kiberbűnözés Elleni Tanszék.

Mára kissé megtorpanni látszó, de még mindig jelentős bűnügyi számokat és rendkívüli károkat mutató statisztikai adatok alapján szélmalomharcnak tűnik a küzdelem. Az online kockázatok hatékony kezelése, felismerése és megelőzése olyan komplex, interdiszciplináris megközelítést igényel, amelyben a bűnüldözési fellépés, a technológiai védelem mellett kiemelt szerepet kell kapnia a társadalmi szintű biztonságtudatosság erősítésének. Ennek érdekében szükséges az állami, gazdasági és civil szereplők összehangolt együttműködése, valamint a felhasználók digitális kompetenciáinak, biztonságtudatosságának folyamatos fejlesztése.

Alapgondolat

A Nemzeti Közzolgálati Egyetem vezetőségének, hallgatóinak, oktatóinak a figyelme is ide irányult. Azt láttuk, hogy kialakultak a felderítési eszközök, a bűnüldözés felvette a harcot az online tér segítségével elkövetésre kerülő bűncselekményekkel szemben, azonban a proaktív és preventív rendészet továbbra sem tekinthető hatékonynak e téren.

Az egyetemi közös gondolkodás során kialakult egy ötlet. A rendészettudomány szerető diszciplinái arra sarkallták a szerzőket, hogy ötvözzék a kockázatelemzés, a prediktív rendészet és a bűnmegelőzés amúgy egymástól távol nem lévő területét az online

tér felhasználásával elkövetett, pontosabban elkövetendő bűncselekmények megelőzése érdekében.

Az alapgondolat abból indult, hogy van-e, és amennyiben nincs, lehetséges-e egy olyan programot készíteni, amely az online térben prediktíven előre jelezheti a potenciális áldozatoknak, hogy veszélyben vannak, lehetnek, annak következtében, hogy milyen jellegű magatartások jellemzik az online térben végzett jelenlétüket. Fontos, hogy az alapkoncepcióhoz olyan már létező és meglévő technikákat és módszereket rendeljünk, amelyek lehetővé teszik, hogy megfoghatóvá váljon a gondolat gyakorlati alkalmazáshoz.

A kockázatelemzés

A kockázatelemzés empirikus megközelítést jelent, amelynek célja azoknak a potenciális kockázatoknak, veszélyeknek az identifikálása, értékelése és kezelése, amelyek negatívan befolyásolhatják a vizsgált szervezet, projekt vagy tevékenység eredményességét. A folyamat vége ideális esetben a megfelelő válaszintézkedések kidolgozása, illetve azoknak a visszakommunikálása. Ezeknek az analíziseknek az elsődleges célja kettős: az előre nem látható események következményeinek enyhítése és az általános felkészültség fokozása (ATTAR 2011).

A szemléltetés érdekében bemutatjuk az ipari ágazatban már hatékonyan működő kockázatelemző programok alapvető működési elveit, ebből akár inspirációt és technikai megoldásokat nyerhetünk. Ilyen program például az Industrial Risk Consulting (IRC) és a SafetyCulture. Ezeknek a kockázatelemző szoftvereknek a célkitűzése a potenciális kockázatok azonosítása, értékelése és kezelése, hogy minimalizálják a vállalkozások működésére gyakorolt hatásokat. Az első lépés azon veszélyek azonosítása, amelyek káros hatással lehetnek a vállalkozásra (például gépek meghibásodása, veszélyes vegyi anyagoknak való kitettség, tűzveszélyek vagy ergonómiai problémák). Ezt követi a kockázatelemzés folyamata, amely során a rizikófaktorok valószínűségét és súlyosságát értékeli, hogy megértsék az infrastruktúra sebezhető pontjait, és célzott intézkedéseket hozzanak ezek enyhítése és megszüntetése érdekében (Safety Educations 2024). A kockázatkezelés részeként preventív karbantartási programokat alkalmaznak, amelyek magukban foglalják a gépek és berendezések rendszeres ellenőrzését, karbantartását és javítását, hogy megelőzzék a problémák kialakulását (HSI [é. n.]). Végül a kockázatkommunikáció keretében a veszélyekkel kapcsolatos információkat közlik a kezelőkkel. Következésképpen elmondhatjuk, hogy a civil szektorban használt kockázatelemző programok holisztikus és proaktív megközelítést alkalmaznak a kockázatok kezelésére (Safety Culture Content Team 2025).

A bűnüldözés és a kockázatelemzés kapcsolata

A bűnüldözés területén a kockázatelemzés kritikus szerepet tölthet be a közbiztonság fenntartásában. A kockázatelemzés révén a rendészeti szervek képesek prognosztizálni és mérsékelni a lehetséges fenyegetéseket, amelyek a társadalom jólétét veszélyeztetik

(SCISM 2017). Ez magában foglalja a bűncselekmények megelőzését, a rendőri műveletek biztonságának fokozását, valamint a közösség bizalmának fenntartását. Ezenkívül ez a megközelítés lehetővé teszi a hatóságok számára, hogy hatékonyabban reagáljanak az előre nem látható eseményekre is (FRITSVOLD 2018).

Az automatizált kockázatelemző szoftverek fejlesztése szignifikánsan fokozhatja a folyamat hatékonyságát és pontosságát. A magas színvonalú szoftverrendszerek, különösen a mesterséges intelligencián (MI) alapuló, képesek nagy mennyiségű adat feldolgozására, a potenciális kockázatok előrejelzésére és kockázatcsökkentési stratégiák kidolgozására (Risk Wizard Team 2024). A prediktív rendszet területén például már alkalmaznak algoritmikus rendszereket a meglévő bűnügyi adatok elemzésére és a jövőbeli bűnözői tevékenységek előrejelzésére. Ezek az előrejelzések magukban foglalják a lehetséges bűncselekmények jellegét, valószínű helyüket, valamint a potenciálisabb áldozatokat és elkövetőket (BROWNING-ARRIGO 2021). A kockázatelemzés ezen technológiai előrehaladása jelentős előrelépést jelent a bűnüldözésben. Fontos azonban, hogy ezeket az eszközöket (szoftvereket) kritikus szemlélettel vizsgáljuk, figyelembe véve mind az előnyöket, mind a korlátokat. Mint minden analitikai megközelítés esetében, az MI-alapú kockázatelemzés hatékonysága az inputadatok minőségétől, az algoritmusok komplexitásától és az eredmények képzett szakemberek általi interpretációjától függ.

Számos jelentős program mutatja be ezt a technológiát jelenleg is. A PredPol a bűnügyi adatok algoritmikus elemzését használja a potenciális bűncselekmények előrejelzésére, mind időben, mind térben, lehetővé téve a célzottabb rendőri jelenlétet. Hasonlóképpen a HunchLab, amely különféle adatforrásokat integrál, beleértve a bűnügyi adatokat, a meteorológiai adatokat és a közösségi események információit, hogy optimalizálja a rendőrségi erőforrások allokációját az előrejelzett bűnözési valószínűség alapján. Hangtani alapú technológiákat is kifejlesztettek a gyors reagálás érdekében: a ShotSpotter akusztikai szenzorokat alkalmaz, hogy bemérje és lokalizálja a lövések hangját, majd mesterséges intelligencia segítségével meghatározzák ezek pontos helyét. A Palantir platform különleges megközelítést képvisel a bűnüldözés *big data* elemzéséhez, ugyanis az elsődleges funkciója a minták és trendek azonosítása különböző adatpontok összekapcsolásával (KISFONAI 2023).

Ha áttevünk a körülöttünk lévő fizikai világból az online térbe, más szoftverek lesznek említésre méltók a virtuális világ sajátosságaiból adódóan. Például a SocialNet elnevezésű szoftver az online tevékenységek, közösségi média és *dark web* fenyegetések monitorozására szolgál. A program különböző forrásokból származó adatokat összesít, hogy azonosítsa a potenciális bűncselekményeket és fenyegetéseket (KWET 2021; ShadowDragon [é. n.]). Az online tranzakciók során a csalások prevenciójára irányuló törekvések is profitáltak a mesterséges intelligencia fejlesztéseiből. A LexisNexis ThreatMetrix elnevezésű szoftvere valós idejű kockázatelemzést biztosít a digitális identitásellenőrzés és a viselkedési adatok integrálásával. A rendszer mesterséges intelligenciát alkalmaz a csalási mintázatok és korrelációk elemzésére, megkönnyítve a precíz kockázatértékelést és javítva az ügyfelek védelmét a csalárd tevékenységekkel szemben (LexisNexis 2022).

Fontos, hogy megismerjük a nemzetközi kooperációs erőfeszítéseket, amelyek tovább bővítették a mesterséges intelligencia hatókörét a bűnmegelőzésben, ezen belül

pedig a kockázatelemzésben. Kiemelkednek az Europol AP Check-the-Web és AP Twins projektjei. Az előbbi a nyílt internetes források nyomon követésére összpontosít az iszlamista terrorizmus indikátorai után, míg az utóbbi a gyermekek szexuális kizsákmányolásának és bántalmazásának minden formája elleni harcra irányul (SIMON 2018). Az áldozatazonosítási munkacsoport (*victim identification task force*) a mesterséges intelligencia egy további alkalmazását jelenti a bűnüldözésben. Ez a kezdeményezés különféle elemzési technikákat alkalmaz az ismeretlen áldozatok azonosítására, beleértve a digitális nyomok, képek, videók és egyéb releváns adatforrások vizsgálatát (MEZEI 2019).

A mesterséges intelligencia által támogatott bűnüldözés és bűnmegelőzés terén elért fejlemények rámutatnak a büntető igazságszolgáltatásban a technológiai megoldások állandó fejlődésére.

Kockázatelemzés a digitális térben (szoftverfejlesztési ötlet)

A korábban bemutatott rendészeti programokat célszerű megvizsgálni. Választ kaphatunk, hogyan lehet olyan szoftvert kifejleszteni, amely kockázatelemzést végez a digitális térben, és amely szintén az analízis módszerein és mesterséges intelligencián alapulna. A SWOT-analízis (DAY–HOLZNIENKEMPER 2024) segítségével komplex képet kaphatunk a fejlesztendő szoftver erősségeiről, gyengeségeiről, lehetőségeiről és veszélyeiről, ami segíthet a stratégiai döntéshozatal során és a fejlesztési folyamat optimalizálásában (1. táblázat).

A rendszer fő erőssége abban rejlik, hogy proaktív megközelítést biztosít a felhasználóknak online tevékenységeik kezeléséhez, ezáltal csökkentve a lehetséges kockázatokat. A mesterséges intelligencia használatával a program alkalmazkodik a környezetéhez, képes tanulni, változni, és valós idejű, automatizált elemzést nyújt a felhasználói magatartásról. Ez a funkció lehetővé teszi a potenciális veszélyek gyors azonosítását és az azonnali felhasználói figyelmeztetéseket, elősegítve az azonnali reagálást az áldozattá válás kockázatának minimalizálása érdekében.

Számos kihívás megfontolást igényel. Ezek közül a legfontosabb a szigorú adatvédelmi és etikai előírások betartása a felhasználói adatok kezelésének során. Ez alapvető a felhasználói bizalom megőrzéséhez és a transzparencia biztosításához. Ezenkívül az MI-modell fejlesztése technikai kihívásokkal jár, beleértve a nagy mennyiségű adatok feldolgozását, a modell pontosságának és megbízhatóságának garantálását, valamint az új fenyegetésekhez való alkalmazkodóképesség fenntartását. A rendszerfejlesztés és -karbantartás összetettsége jelentős szakértelmet és erőforrásokat követel meg, ami megnövekedett költségekhez és hibalehetőségekhez vezethet.

1. táblázat: A program SWOT-elemzése

SWOT-elemzés		
Belső tényezők	Erősségek	Gyengeségek
	Innovatív megközelítés az online biztonság terén MI-alapú automatizálás Valós idejű kockázatelemzés	Adatvédelmi és etikai kérdések Reprezentativitás biztosítása Technikai kihívások az MI-modell fejlesztésében Technikai és műszaki komplexitás
Külső tényezők	Lehetőségek	Veszélyek
	Növekvő igény a kiberbiztonsági megoldásokra Együttműködések kutatóintézetekkel és vállalatokkal Oktatási programok integrálása Felhasználói tudatosság növelése	Jogi szabályozások változása Felhasználói bizalom hiánya Technológiai fejlődés gyors üteme Versenyársak megjelenése/megerősödése Adatvédelmi incidensek

Forrás: a szerzők szerkesztése

A program számos fejlesztési és expanziós lehetőséget kínál. Tekintettel az online fenyegetések fokozódó prevalenciájára, egyre nagyobb piaci kereslet jelentkezik a hatékony kiberbiztonsági megoldások iránt. A kutatóintézetekkel és az egyéb partnerekkel való kollaboráció megkönnyítheti a program további tökéletesítését, hozzáférést nyújtva a legújabb kutatási eredményekhez és technológiai fejlesztésekhez. Ezenkívül az oktatási tantervekbe történő integrálás növelheti a felhasználók tudatosságát az online biztonsággal kapcsolatban, potenciálisan bővítve a program hatókörét és hatását.

Mindazonáltal számos lehetséges veszélyt hordoz magában. A kiberbiztonsági és adatvédelmi jogszabályok dinamikus jellege szükségessé teszi a rendszer és az adatkezelési gyakorlatok állandó frissítését a szabályozási megfelelés biztosítása érdekében. A felhasználói bizalom továbbra is kulcsfontosságú: a rendszer biztonságába vagy adatkezelési gyakorlatába vetett bizalom bármilyen eróziója jelentősen akadályozhatja az elfogadást és ezáltal a felhasználást. A technológiai fejlődés gyors üteme folyamatos adaptációt igényel a feltörekvő technológiákhoz és fenyegetésekhez, ami állandó rendszerfrissítéseket és fejlesztéseket tesz szükségessé. Ezenkívül a kiberbiztonsági piac versenykörnyezetének dinamikája nyomást helyezhet a szoftverre, hogy megőrizze pozícióját és konstans bővítse kínálatát. Végezetül az adatvédelmi incidensek kockázata jelentős fenyegetés, súlyosan ronthatja a felhasználók bizalmát és a szoftver reputációját, ami hangsúlyozza a szilárd adatvédelmi intézkedések kritikus jelentőségét.

Egy olyan konkrét szoftver fejlesztése célravezető lenne, amely az online térben történő áldozattá válás kockázatát méri és elemzi. A kockázatelemzés alapját egy kategorizálási rendszer képezné, amely a felhasználók tevékenységét értékeli abból a szempontból, hogy az milyen mértékben növeli az áldozattá válás valószínűségét. Ez az értékelési

keretrendszer lehetőséget biztosítana arra, hogy az egyének tudatosabbá váljanak saját kockázati szintjükkel kapcsolatban.

A folyamat automatizálása mesterséges intelligenciával is megvalósítható. Egy ilyen rendszer működtetésére két alapvető megközelítést gondoltam el: az egyik egy előre meghatározott feltételeken alapuló adatbázis alkalmazása, amely egy rögzített szabályrendszeren keresztül elemzi a felhasználói tevékenységet, míg a másik egy felhasználók által generált adatokból dolgozó modell létrehozása, amely folyamatosan tanul és adaptálódik a valós online környezethez. Mindkét megközelítés esetén fontos etikai és jogi kérdés a személyes adatok gyűjtésének jogalapja, valamint az adatkezelés módja és átláthatósága.

Amennyiben a rendszer önkéntes alapon működne, az egyik kulcsfontosságú kihívás az adatbázis reprezentativitásának biztosítása. Amennyiben a rendszer kizárólag az önkéntesen részt vevő felhasználók adataira támaszkodna, előfordulhat, hogy a kockázati kategóriák torzulnának, és nem tükröznék teljes mértékben az egész online populáció viselkedésmintáit. Cserébe viszont egy reprezentatív adathalmaz alkalmazása lehetőséget biztosítana arra, hogy a rendszer objektívebb módon határozza meg a különböző kockázati tényezőket, és hogy konkrét cselekményekre figyelmeztesse a felhasználókat, ezáltal növelve az információbiztonsági tudatosságukat.

Az áldozattá válás kockázatának mérésére egy pontozásos rendszer is alkalmazható lenne. Ebben a modellben a különböző online tevékenységek és viselkedési mintázatok eltérő súlyozású kockázati értékeket kapnának. Például egy nem biztonságos (<http://> előtaggal rendelkező) weboldalra történő kattintás +1 pontot eredményezhetne, míg egy mesterséges intelligencia által generált *deepfake* tartalom valósként való elfogadása és megosztása +3 pontot jelenthetne. Amennyiben a felhasználó által elért pontszám meghaladna egy meghatározott küszöbértéket, a rendszer figyelmeztető jelzést küldhetne, amelyben releváns információk és megelőzési javaslatok szerepelnének.

A reprezentativitás kérdése (és fontossága) a szoftverrel kapcsolatban

A (kutatási) módszertan területén a reprezentativitás kérdése a legfontosabb. Az eredmények pontossága és érvényessége attól függ, hogy a szoftver képes-e pontosan tükrözni a teljes online populáció viselkedési mintáit. Ez nemcsak a kockázatelemzés pontosságát növeli, hanem a felhasználók bizalmát is erősíti, mivel felismerik, hogy a rendszer átfogó és reprezentatív adatokra épül. Ezenkívül a reprezentativitás megvalósítása enyhítheti a lehetséges torzításokat, és relevánssá és előnyössé teheti a rendszert a különböző demográfiai csoportok számára. Az adatbázis folyamatos frissítése és bővítése lehetővé teszi a gyors alkalmazkodást a felmerülő fenyegetésekhez és viselkedésekhez. A kutatás sikere alapvetően a reprezentativitástól függ, hiszen ez az egyetlen eszköz annak biztosítására, hogy az eredmények hűen tükrözzék a teljes lakosság online magatartási mintáit és ezek kockázatait.

- A véletlenszerű mintavételi technikák fontos szerepet játszanak a reprezentativitás elérésében. Azáltal, hogy minden felhasználó egyenlő valószínűséggel kerül a mintába, ezek a módszerek mérséklék az elfogultságot és javítják a reprezentativitást. Ez a megközelítés kulcsfontosságú, mivel lehetővé teszi, hogy a minta

valóságúen reprezentálja a teljes népeiséget, nem pedig egy szűk, potenciálisan torzított részhalmazt. A véletlenszerű mintavétel során az egyes felhasználók egyenlő kiválasztási esélye növeli az eredmények érvényességét és megbízhatóságát. A gyakorlati alkalmazások közé tartozhat a véletlenszám-generátorok vagy a szisztematikus mintavételi technikák használata.

- Az optimális mintanagyság meghatározása szintén kiemelendő. A reprezentatív eredményekhez szükséges résztvevők számát a kutatási célok és a populáció nagysága alapján kell kiszámítani. Az alulméretezett minta megbízhatatlan eredményeket hozhat, amelyek nem képesek tükrözni a teljes populáció viselkedési mintáit. Ezzel szemben a túlméretezett minta felesleges erőforrásokat igényelhet, ami a hatékonyság csökkenéséhez vezethet. Az optimális mintanagyság megtalálása tehát elengedhetetlen a kutatás eredményességéhez.
- A stratifikált (rétegzett) mintavétel alkalmazása tovább növeli a reprezentativitást. Ez a módszer magában foglalja a populáció különböző szegmensekre osztását, például életkor, nem és földrajzi elhelyezkedés, valamint az egyes rétegekből randomizált minta kiválasztását. Ez a megközelítés biztosítja az összes jelentős demográfiai csoport képviseletét, és megelőzi az elfogultságot bármely adott csoport irányába. Ez különösen előnyös lehet, hiszen a demográfiai jellemzők hatással vannak a vizsgált tevékenységekre.
- Az adatgyűjtési módszerek diverzifikálását is prioritásként kell kezelni annak érdekében, hogy különböző preferenciákkal és viselkedésmintákkal rendelkező felhasználókat is elérhessen a szoftver. A különféle módszerek alkalmazása biztosítja, hogy minden demográfiai csoport megfelelően reprezentált legyen a mintában.

Összefoglalva, a reprezentativitás alapvető fontosságú a kutatási módszertanban, mivel növeli az eredmények megbízhatóságát és érvényességét. A véletlenszerű mintavételi technikák alkalmazása, a megfelelő mintaméret kiválasztása, a rétegzett mintavétel és az adatgyűjtési módszerek sokszínűsítése együttesen hozzájárul ahhoz, hogy a minta megfelelően tükrözze a teljes online populáció magatartási mintáit. Ezek a módszertanok nemcsak a kockázatelemzés pedantériáját javítják, hanem a felhasználói bizalmat is növelik általa, hogy bizonyítják, a rendszer kiterjedt és reprezentatív adatokra épül.

Adatvédelmi kérdések

A fent elkészített SWOT-analízis rávilágít arra, hogy az adatvédelem a digitális kockázatelemző szoftver egyik legkritikusabb gyengesége és potenciális veszélyforrása. Ezért elengedhetetlen, hogy ezt a kérdéskört vizsgáljuk, különös tekintettel a jogszabályi előírásokra, a technikai és szervezési kihívásokra, valamint azokra a speciális problémákra, amelyek a digitális térben, különösen harmadik országokkal való adatkapcsolatok esetén merülnek fel. Ezzel a fókuszváltással megteremthetjük a kapcsolatot a szoftverfejlesztési ötletünk gyakorlati megvalósíthatósága és az adatvédelmi követelmények között, amelyek nélkül a rendszer nem működhet hatékonyan és jogszerűen.

Az internetes csalások és az adatvédelem kapcsolata

Az internetes csalások során az elkövetők gyakran személyes adatokat használnak fel az áldozatok megtévesztésére vagy további bűncselekmények elkövetésére. Az adathalászat (*phishing*), az adatszivárgás és a hamis weboldalak üzemeltetése mind azt a célt szolgálják, hogy a felhasználóktól érzékeny információkat szerezzenek meg. Az ilyen incidensek rávilágítanak arra, hogy az adatvédelem nem csupán jogi kötelezettség, hanem a digitális biztonság alapvető eleme.

Az Európai Unió Általános Adatvédelmi Rendelete (GDPR) szigorú szabályokat határoz meg a személyes adatok kezelésére vonatkozóan (Európai Parlament és Tanács [2016]: Általános Adatvédelmi Rendelet [GDPR]). A GDPR egyik legfontosabb elve az adatok biztonságos kezelése és az incidensek átlátható kezelése, ami kötelezi az adatkezelőket a felhasználók jogainak védelmére.

Az adatvédelmi előírások szerepe a megelőzésben

A GDPR előírásai szerint az adatkezelők kötelesek megfelelő technikai és szervezési intézkedéseket tenni az adatbiztonság garantálása érdekében. Ilyen intézkedések például az adatok titkosítása, a kétfaktoros azonosítás bevezetése, a rendszeres biztonsági frissítések alkalmazása, vagy a biztonságstudatossági képzések szervezése.

Az adatvédelmi incidensek esetén a GDPR értelmében 72 órán belül értesíteni kell a felügyeleti hatóságot, és szükség esetén az érintetteket is (VOIGT – VON DEM BUSSCHE 2017). Így az érintettek gyorsan reagálhatnak a potenciális károk minimalizálása érdekében, mint jelszóváltoztatás vagy egyéb, fent felsorolt biztonsági intézkedések.

Adatvédelmi kihívások harmadik országok esetében

Az Európai Unión belül is jelenthet kihívást a csaló weboldalak eltávolítása, ám erre vonatkozóan még mindig több lehetőség áll a hatóságok rendelkezésére (például elektronikus adat hozzáférhetetlenné tétele). Különös figyelmet érdemel, amikor a felhasználók adatai olyan weboldalakhoz kerülnek, amelyek harmadik országban, például az Európai Unión kívül működnek. A GDPR értelmében a személyes adatok EU-n kívüli továbbítása csak akkor megengedett, ha az adott ország megfelelő szintű adatvédelmet biztosít, vagy ha más jogi eszközök – például szerződéses kikötések, kötelező erejű vállalati szabályok vagy az érintett hozzájárulása – megfelelő védelmet nyújtanak (GDPR 44–50. cikkek).

Az ilyen adatátvitel azonban komoly kockázatokat hordoz, például:

- hiányos jogi védelem: sok harmadik ország nem rendelkezik az EU-szabályozással egyenértékű adatvédelmi törvényekkel. Ez az adatok jogosulatlan felhasználásához, megfigyeléséhez vagy akár értékesítéséhez vezethet;
- jogorvoslat hiánya: az érintetteknek nehezebb érvényesíteni jogaikat vagy panaszt tenni, ha adataik külföldre kerülnek;

- nem átlátható adatfeldolgozás: gyakran nem derül ki, milyen célból és hogyan kezelik az adatokat a harmadik országokban.

Különösen problémás, ha az internetes csalók olyan, harmadik országban üzemeltetett hamis weboldalakot használnak, amelyek adatokat gyűjtenek, majd jogi kényszer nélkül használják azokat fel újabb bűncselekményekhez (KUNER 2013).

Ezért a felhasználók számára kiemelten fontos, hogy csak megbízható, ellenőrzött weboldalakon adjanak meg személyes adatokat, és mindig ellenőrizzék az adatvédelmi tájékoztatót, különösen, ha az oldal üzemeltetője nem az EU területén található.

Megoldásként lehet gondolni a különböző weboldalak monitorozására, amennyiben a rendőrség harmadik országbeli weboldalakat blokkol, úgy igen, de az alábbi korlátozó-sokkal és feltételekkel:

A nyilvánosan elérhető weboldalakat – még ha azok harmadik országban (például Oroszország, USA, Kína stb.) üzemelnek is – a magyar hatóság passzívan monitorozhatja, azaz:

- információt gyűjthet róluk (például automatikus keresővel vagy manuálisan);
- elemzéseket készíthet, ha az adatok publikusak;
- ezt megteheti bűnüldözési célból, ha az eljárás nem jár tiltott beavatkozással (például nem sérti más ország szuverenitását, vagy nem alkalmaz hekkertámadást).

Nem megengedhető egy rendszerbe történő behatolás vagy a weboldal infrastruktúrájába való aktív beavatkozás a rendvédelmi szervek részéről (például szerverfeltörés, exploitálás), amennyiben az jogsértő, és/vagy a nemzetközi jogot sértheti meg. Továbbá szigorúan tilos a személyes adatok gyűjtése, ha azok nem nyilvánosak, és nem az EU-ból származnak, valamint ha az adatkezelés érint EU-s állampolgárokat, de az adatokat harmadik országban tárolják, akkor az átadásra vonatkozó szabályokat is figyelembe kell venni (lásd Schrems II. ítélet – EU–USA adattovábbítás).

Jövőbeli kilátások – a harmadik országokkal kapcsolatos adatvédelmi trendek

A globális adatáramlás növekedésével a harmadik országokkal kapcsolatos adatvédelmi kihívások tovább fognak erősödni. Várható fejlemények:

- Nemzetközi adatvédelmi megállapodások. Az EU és egyes harmadik országok (például Japán, Dél-Korea) között már létrejöttek megfelelőségi határozatok. A jövőben egyre több ilyen megállapodás várható, bár ezek politikai feszültségek miatt is ingatagok lehetnek (például az USA-val kötött Privacy Shield érvénytelenítése után, Schrems II. ügy, 2020).
- Nagyobb adatkezelési transzparencia. Az EU jogalkotási célja, hogy az adatkezelőknek részletesebb tájékoztatást kelljen adniuk az adatátvitelről és annak kockázatairól.

- Fokozott felhasználói tudatosság. Egyre több kampány ösztönzi majd a felhasználókat arra, hogy figyeljenek a weboldalak származási országára és adatvédelmi gyakorlatára.
- Technológiai megoldások a földrajzi korlátozásra. A jövőben elterjedhetnek olyan technológiák, amelyek automatikusan figyelmeztetnek, ha egy weboldal nem biztonságos, vagy harmadik országba továbbít adatokat.

Összességében a nemzetközi adatáramlások biztonságosabbá tétele kulcsfontosságú lesz az internetes csalások megelőzésében.

A rendőrség akadályai és adatvédelmi aggályai a weboldalak monitorozása során

A rendőrségi szervek fontos szerepet játszanak az internetes csalások elleni küzdelemben, beleértve a gyanús weboldalak azonosítását és figyelését. Azonban az ilyen tevékenység során több jogi, technikai és etikai akadállyal is szembesülnek.

Az egyik aggály a jogi vagy jogszabályi korlátok, hiányosságok kérdése. A személyes adatokhoz való hozzáférés, a titkos adatgyűjtés, illetve a digitális kommunikáció megfigyelése szigorú jogi szabályokhoz kötött. A rendőrségnek minden esetben tiszteletben kell tartania az Alaptörvény és az Általános Adatvédelmi Rendelet (GDPR) által biztosított alapvető jogokat, különösen a magánélet védelmét és az információs önrendelkezést.

A GDPR előírja az adatminimalizálás elvét, amely szerint csak a szükséges mértékben és céllal lehet adatokat gyűjteni. A weboldalak tömeges, általános monitorozása sérteti ezt az alapelvet, különösen, ha nem egyedi gyanú alapján történik az adatkezelés.

Az átláthatóság és jogorvoslat lehetősége során a felhasználóknak alapvető joguk van arra, hogy tudják, ha adataikat gyűjtik vagy figyelik.

Kihívást jelentenek a technikai nehézségek, hiszen a weboldalak elérhetőségének gyors változása, az anonimitást biztosító technológiák (például a Tor hálózat), a hamis tanúsítványok használata és a titkosított adatforgalom komoly próbatételt jelent a megbízhatóság értékelésekor.

Etikai kérdések is felmerülnek, hiszen az általános „webfigyelés” során fennáll annak a veszélye, hogy más felhasználók adatai is a hatóságok látókörébe kerülnek, ami felvetheti a tömeges megfigyelés kritikáját és a polgári jogok sérelmének kockázatát.

Nem utolsósorban a nemzetközi joghatósági problémák is jelentkezhetnek, mivel sok hamis vagy csaló weboldal külföldi szervereken található, ami jelentősen megnehezíti a bizonyítékgyűjtést, a weboldalak leállítását, illetve a felelősök felelősségre vonását.

Bár a rendőrségi webmonitorozás elengedhetetlen az internetes csalások megelőzésében, ennek során szigorúan be kell tartani az adatvédelmi, jogi és etikai követelményeket. A megfelelő egyensúly megteremtése az eredményes bűnmegelőzés és a polgári szabadságjogok tiszteletben tartása között kulcsfontosságú.

A rendőrség lehetőségei az internetes csalások elleni fellépésben

Az internetes csalások megelőzése és felderítése érdekében a rendőrség többféle módszerrel és jogi eszközzel élhet, ugyanakkor minden esetben figyelembe kell vennie az adatvédelmi szabályokat és az arányosság elvét.

- *Nyílt forrású adatelemzés (OSINT)*. A rendőrség nyilvánosan elérhető adatforrások (például weboldalak, közösségi média) elemzésével anélkül is gyűjthet információt, hogy személyes adatokhoz való közvetlen hozzáférést igényelne. Ez jogszerű és adatvédelmi szempontból kevésbé problémás.
- *Célzott adatgyűjtés bírói engedéllyel*. Amennyiben gyanú merül fel bűncselekmény elkövetésére, a rendőrség bírói engedély alapján jogosult lehet adatforgalom megfigyelésére, illetve adatok lefoglalására vagy rendszerek átvizsgálására (például elektronikus bizonyítékok rögzítése).
- *Együttműködés szolgáltatókkal*. Az internetes szolgáltatók, tárhelyszolgáltatók és domainregisztrátorok bevonásával a rendőrség kérheti weboldalak felfüggesztését, tartalom eltávolítását vagy forgalmi adatok kiadását, megfelelő jogi alap és eljárás megléte esetén.
- *Nemzetközi együttműködés*. Mivel az internetes csalások gyakran országhatáron átnyúlók, a rendőrség nemzetközi hálózatokon (például Europol, Interpol) keresztül együttműködhet más államok hatóságaival információcseré és közös nyomozások céljából.
- *Technológiai eszközök alkalmazása*. A mesterséges intelligencia, gépi tanulás és hálózatelemző szoftverek használatával a rendőrség képes lehet automatizáltan felismerni a gyanús tevékenységeket, például csaló weboldalak mintázatait, de ezeknél is figyelni kell az adatkezelési jogszerűségre.

A rendőrség rendelkezik több jogszerű és arányos eszközzel az internetes csalásokkal szembeni fellépéshez, ugyanakkor az adatvédelmi szabályok betartása és az alapjogok tiszteletben tartása minden esetben elsődleges szempont marad. A jogszerű, célhoz kötött és átlátható adatkezelés biztosítja, hogy a rendőrségi fellépés nemcsak hatékony, hanem jogállami keretek között is marad.

Az adatvédelemmel kapcsolatos konklúzió

A jövőbeli kihívások között szerepel ugyanakkor a technológiai fejlődéssel párhuzamosan növekvő adatgyűjtés és megfigyelés kérdése is, ami új adatvédelmi dilemmákat vet fel (ENISA 2022).

Az internetes csalások elleni hatékony fellépés elengedhetetlen része az erős adatvédelmi gyakorlatok kialakítása. A jogi szabályozás, a technológiai fejlesztések és a felhasználók tudatosságának növelése együttesen képesek csökkenteni a kockázatokat. A jövőben elengedhetetlen, hogy a szervezetek és egyének egyaránt proaktív módon közelítsenek az adatvédelem kérdéséhez, és folyamatosan alkalmazkodjanak az új fenyegetésekhez.

A bűnüldözési célú adatkezelésre azonban külön DPIA- (Data Protection Impact Assessment) követelmény vonatkozik, amit el lehet kerülni, ha nem történik személyes adatok kezelése (például kizárólag IP-nélküli, nem azonosítható metaadatokat használnak), illetve ha kizárólag statikus webtartalmat dolgoznak fel AI vagy emberi beavatkozás nélkül, és nincs lehetőség az érintettek azonosítására.

Az internetes csalások megelőzésének jövője az adatvédelmi technológiák és a jogszabályi környezet folyamatos fejlődésétől függ.

Várható, hogy:

- a mesterséges intelligencia (AI) még nagyobb szerepet kap az anomáliák észlelésében és a csalási minták automatikus felismerésében (BRENNER 2023);
- a Zero Trust elv alkalmazása – amely minden hozzáférést folyamatosan ellenőríz – általánossá válik a vállalati és állami rendszerekben (KINDERVAG 2010);
- új, nemzetközi együttműködési mechanizmusok jönnek létre, amelyek célja a határokon átnyúló internetes csalások gyorsabb felderítése és szankcionálása;
- az adatvédelmi szabályozások, mint a GDPR, más régiókban is szigorodnak, például az Egyesült Államokban vagy Ázsiában;
- nagyobb hangsúlyt kap a fogyasztók adatvédelmi tudatosságának növelése és a *privacy by design* elv érvényesítése már a digitális termékek és szolgáltatások tervezési szakaszában.

Mivel a veszélyes vagy csalo weboldalak gyakran személyes adatokkal dolgoznak, és a megfigyelés célja is a személyek azonosítása lehet, így a DPIA szinte mindig szükséges.

Az internetbiztonság másik legfontosabb tényezője a felhasználók tudatossága. A tájékozott internethasználók képesek lehetnek felismerni a gyanús tevékenységeket, például a hamis e-maileket vagy a megtévesztő weboldalakat (Nemzeti Kibervédelmi Intézet 2023), de a kevésbé tudatos a felhasználók védelme érdekében szükséges lenne oktatási programok kidolgozása (akár gyermekkortól kezdve), kötelező biztonsági figyelmeztetések alkalmazása az internetes weboldalak esetében.

A tudatos internethasználat csökkentheti a csalások sikerességének esélyét, valamint erősítheti a digitális társadalom ellenálló képességét (CSISZÁR 2019).

Összegzés

A digitális térben zajló szervezett bűnözés és a kiberbűnözés elleni fellépés komplex, interdiszciplináris megközelítést igényel, amelyben a technológiai innovációk, a jogi szabályozás, a bűnüldözési gyakorlatok és a társadalmi tudatosság erősítése egyaránt kulcsszerepet játszanak. A szervezett bűnözés folyamatosan adaptálódik a társadalmi, gazdasági és technológiai változásokhoz, így a bűnözői csoportok a digitális környezetben is képesek új, decentralizált vagy éppen centralizált struktúrákat létrehozni, amelyek kihívást jelentenek a hatóságok számára a felderítésben és a prevencióban.

A kiberfenyegetések elleni védekezés hatékonysága nagymértékben függ a fejlett kockázatelemzési protokollok és mesterségesintelligencia-alapú rendszerek integrálásától, amelyek képesek valós idejű adatelemzésre és prediktív fenyegetés-előrejelzésre küldésére.

Ugyanakkor a technológiai megoldások önmagukban nem szufficiensek: a jogi és etikai keretrendszerek, különösen az adatvédelem (például GDPR) szigorú betartása elengedhetetlen a felhasználói bizalom és a rendszer legitimációja szempontjából.

A reprezentatív adatgyűjtés, a sztochasztikus és rétegzett mintavételi technikák, valamint a felhasználói magatartás folyamatos monitorozása biztosítja, hogy a kockázat-elemző rendszerek objektív és érvényes eredményeket szolgáltatassanak, amelyek a teljes online populációra vonatkozóan is exportálhatókká válnak így. Az adatvédelmi kihívások, különösen a harmadik országokba történő adattovábbítás, továbbá a bűnüldöző szervek webmonitorozásának jogi és etikai korlátai, újabb dilemmákat generálnak, amelyek megoldása a nemzetközi együttműködés, a szabályozási harmonizáció és a technológiai fejlesztések összehangolt alkalmazásával érhető el.

Összességében a digitális bűnözés elleni hatékony fellépés kizárólag holisztikus módon, technológiai, jogi, szervezeti és a társadalmi tényezők integrált kezelésével valósítható meg, ahol a proaktív prevenció, a felhasználók tudatosságának növelése és a folyamatos adaptáció egyaránt nélkülözhetetlenek.

Felhasznált irodalom

- ATTAR, Hooman (2011): The Scientific Approaches to Risk and Risk Management: A Critical Review. *Trends in Applied Sciences Research*, 6(4), 386–393. Online: <https://doi.org/10.3923/tasr.2011.386.393>
- BARABÁS A. Tünde – KOPLÁNYI Gergely (2023): Viktimizáció az online térben. Egy nemzetközi kutatás eredményei hazai szemszögből. *Belügyi Szemle*, 71(10), 1697–1713. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.10.1>
- BIRCH, Emily S. (2010): *Deindividuation in the Online Social Networking Context: What Situations Might Encourage Deindividuation on Facebook?* Albany Campus, Massey University, New Zealand. Online: <https://mro.massey.ac.nz/bitstreams/b3c8914b-4962-45a8-833b-7d0ba7009d38/download>
- BROWNING, Matthew – ARRIGO, Bruce (2021): Stop and Risk: Policing, Data, and the Digital Age of Discrimination. *American Journal of Criminal Justice*, 46(2), 298–316. Online: <https://doi.org/10.1007/s12103-020-09557-x>
- CONCHA-SALGADO, Andrés et al. (2022): Moral Disengagement as a Self-Regulatory Cognitive Process of Transgressions: Psychometric Evidence of the Bandura Scale in Chilean Adolescents. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(19), 12249. Online: <https://doi.org/10.3390/ijerph191912249>
- CSIBA István – BODOR Endre (1983): A szervezett jellegű bűnözés megnyilvánulásai a fővárosban. *Belügyi Szemle*, 21(9), 3–9.
- CSISZÁR Csilla Margit (2019): Adatvédelem a digitális térben avagy mennyire vagyunk biztonságban. In VERESNÉ SOMOSI Mariann – LIPTÁK Katalin (szerk.): „Mérleg és Kihívások” XI. Nemzetközi tudományos Konferencia. Miskolc, Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Kar, 62–68.
- DÁNOS Valér (1988): A szervezett bűnözés és egyes elemeinek megjelenése a hazai bűnözésben. *Jogász Szövetségi Értekezések*, 11(1).
- DÁNOS Valér (1999): *Kriminológiai ismeretek*. Bűnözés bűnözéskontroll. Budapest: Rejtjel.
- KEREZSI Klára (2001): *Bűnözés és társadalmi kontroll*. Budapest: Napvilág.

- KISFONAI Bernadett (2023): A bűnügyek jövőbeli megelőzése, avagy a prediktív rendszert új arca. *Rendőrségi Tanulmányok*, 6(3), 58–73. Online: <https://doi.org/10.53304/rt.2023.3.02>
- KUNER, Christopher (2013): *Transborder Data Flows and Data Privacy Law*. Oxford: Oxford University Press. Online: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199674619.001.0001>
- MCGUIRE, Michael (2012): *Organised Crime in the Digital Age*. London: John Grieve Centre for Policing and Security.
- MEGGINSON, Leon C. (1963): Lessons from Europe for American Business. *The Southwestern Social Science Quarterly*, 44(1), 3–13. Online: <http://www.jstor.org/stable/42866937>
- MEZEI Kitti (2019): *A kiberbűnözés egyes büntetőjogi szabályozási kérdései*. PhD-disszertáció. Pécsi Tudományegyetem. Online: <https://pea.lib.pte.hu/handle/pea/23209>
- PATKÓS Csaba – TÓTH Antal (2012): A bűnözés néhány térbeli jellemzője a rendszerváltás utáni Magyarországon. *Területi Statisztika*, 52(3), 250–263. Online: <https://real.mtak.hu/id/eprint/194400>
- SIMON Béla (2018): A kiberbűnözés aktuális trendjei. *Magyar Rendészet*, 18(1), 161–168. Online: <https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/magyarrend/article/view/1390>
- SZABÓ A. (2008): Transznacionális bünszervezetek a Kárpát-medencében. *Rendvédelem-tudomány*, 1(1), 63–77.
- VOIGT, Paul – VON DEM BUSSCHE, Axel (2017): *The EU General Data Protection Regulation (GDPR): A Practical Guide*. Springer. Online: <https://doi.org/10.1007/978-3-319-57959-7>
- VÓKÓ György (2004): A szervezett bűnözés elleni fellépés jogi lehetőségei és korlátai. *MTA Law Working Papers*, 2004/2.

Internetes források

- BSR [é. n.]: *Bűnügyi Statisztikai Rendszer*. Online: <https://bsr.bm.hu/Document>
- DAY, Bratt – HOLZNIENKEMPER, Lauren (2024): What Is a SWOT Analysis? *Forbes*, 2025. augusztus 28. Online: <https://www.forbes.com/advisor/business/what-is-swot-analysis/>
- ENISA (2022): *Threat Landscape 2022*. European Union Agency for Cybersecurity. Online: <https://www.enisa.europa.eu/publications/enisa-threat-landscape-2022>
- Federal Bureau of Investigation (2023): *Internet Crime Report 2023*. Online: https://www.ic3.gov/annualreport/reports/2023_ic3report.pdf
- FRITSVOLD, Erik (2018): *Why Risk Management in Law Enforcement is More Essential Than Ever*. University of San Diego. Online: <https://onlinedegrees.sandiego.edu/risk-management-in-law-enforcement/>
- HSI [é. n.]: *Risk Management in Industrial Environments: 7 Strategies for Prevention and Mitigation – HSI*. Online: <https://hsi.com/blog/7-industrial-risk-management-strategies>
- KINDERVAG, John (2010): *Build Security Into Your Network's DNA: The Zero Trust Network Architecture*. Forrester Research. Online: https://www.virtualstarmedia.com/downloads/Forrester_zero_trust_DNA.pdf
- KWET, Michael (2021): ShadowDragon: Inside the Social Media Surveillance Software That Can Watch Your Every Move. *Criminal Legal News*, 4(1), 1. Online: <https://www.criminallegalnews.org/news/2021/nov/15/shadowdragon-inside-social-media-surveillance-software-can-watch-your-every-move/>
- LexisNexis (2022): *ThreatMetrix*. Online: <https://risk.lexisnexis.co.uk/products/threatmetrix>

- Az MNB kezdeményezése a kiberbiztonságért* (2022). Kiberpajzs.hu. Online: <https://kiberpajzs.hu/a-kezdemenyezesrol>
- Mastercard (2025): *A kiberbűnözés kora 2025*. Online: <https://kiberpajzs.hu/letoltes/a-kiberbuno-ze-s-kora-2025-o-sszefoglalo-kiberpajzs-0220fin-mnb.pdf>
- Nemzeti Kibervédelmi Intézet (2023): *Állítsuk meg a telefonhívásos csalásokat!* 2023. július. Online: <https://nki.gov.hu/it-biztonsag/kiadvanyok/sans-ouch/allitsuk-meg-a-telefonhivasos-csalasokat-sans-ouch-2023-julius/>
- Risk Wizard Team (2024): *The Power of AI Risk Analysis: How It Could Benefit You*. Online: <https://www.riskwizard.com/post/the-power-of-ai-risk-analysis-how-it-could-benefit-you>
- SafetyCulture Content Team (2025): *Risk Analysis: A Comprehensive Guide*. *SafetyCulture*, 2025. szeptember 17. Online: <https://safetyculture.com/topics/risk-analysis/>
- Safety Educations (2024): *Hazard Identification and Risk Assessment HIRA: A Comprehensive Guide*. *Safety Education*. Online: <https://safetyeducations.com/hazard-identification-and-risk-assessment/>
- SCISM, Rex M. (2017): *Risk Management for Law Enforcement*. *Police Magazine*, 2017. augusztus 7. Online: <https://www.policemag.com/patrol/article/15346469/risk-management-for-law-enforcement>
- ShadowDragon [é. n.]: *Social Net: Social Media Investigation Tool*. Online: <https://shadowdragon.io/socialnet/>

Jogi forrás

- Európai Parlament és Tanács (2016): *Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról (általános adatvédelmi rendelet, GDPR)*. Online: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj?locale=HU>

A közösségi rendészet varázstalanítása New Yorkban

De-Enchanting Community Policing in New York

BUDAVÁRI Árpád¹

Bevezetés: A tanulmány a közösségi rendészet eredeti, normatív víziójának történeti torzulását vizsgálja New York városának példáján keresztül. A szerző bemutatja a koncepció eredeti, közösségközpontú és bűnmegelőző célkitűzéseitől való fokozatos eltávolodást a város rendészeti stratégiáiban.

Cél: A közösségi rendészetből való kiábrándulás folyamatának, ezzel együtt a modell „kikezdettségének” feltárása, a modell hosszú távú fenntarthatósága érdekében fontosnak tartott tapasztalatok leszűrése.

Módszer: A vizsgálat történeti-szociológiai megközelítést alkalmaz, és átfogó szakirodalmi elemzésre, valamint New York-i esettanulmányokra támaszkodik. Az esettanulmányok a New York-i rendőrség közösségi rendészeti programjainak alakulását mutatják be.

Eredmények: A közösségi rendészet fennmaradása mindig politikai döntések és folyamatos legitimációs küzdelmek függvénye. Az egymást követő modellek nem lineáris fejlődést mutatnak, hanem adott korszakok politikai választásainak eredményei, amelyek bármikor visszarendeződhetnek konzervatívabb stratégiák felé. A 20. század végétől új jelenségként tűnt fel a keményvonalas rendészeti stratégiák „közösségi” nyelvezettel való legitimálása. Giuliani és Bratton időszakától a COP (*community policing*) címkéje sokszor a zéró tolerancia eszközeként szolgált, elmosva a határt a valódi közösségi alapelvek és az elnyomó modellek között.

Konklúzió: A tanulmány új szempontokat kínál a közösségi rendészet hazai értelmezéséhez, és hozzájárul annak kritikai újragondolásához. A New York-i tapasztalat azt mutatja, hogy a COP törekeny konstrukció, amely könnyen kiüresedhet és represszív eszközzé válhat. Hosszú távú fenntarthatóságát normatív alapokra helyezése, társadalmi és szervezeti beleegyezésen alapuló alkalmazása biztosíthatja.

¹ Bűnügyi rendőrfőkapitány-helyettes, Fejér Vármegyei Rendőr-főkapitányság.

Kulcsszavak: rendészeti stratégia, közösségi rendészet, társadalmi integráció, bűnmegelőzés, zéró tolerancia

Introduction: This paper examines the historical distortion of the original normative vision of community policing through the example of New York City. The author demonstrates the gradual drift away from the original community-centered and crime-preventive goals of the concept in the city's policing strategies.

Purpose: To explore the process of disenchantment with community policing, and with it the 'fallibility' of the model, and to draw out the lessons that are considered important for the long-term sustainability of the model.

Method: The study adopts a historical-sociological approach and draws on a comprehensive literature analysis and case studies from New York. The case studies describe the evolution of community policing programs in the New York City Police Department.

Findings. Successive models do not show a linear evolution, but are the result of political choices made in particular eras, which can at any time regress towards more conservative strategies. Since the end of the 20th century, the legitimization of hard-line policing strategies through 'community' language has emerged as a new phenomenon. From the period of Giuliani and Bratton onwards, the COP label has often served as a tool of zero tolerance, blurring the line between genuine community principles and repressive models.

Conclusion: This study offers new perspectives on the domestic understanding of community policing and contributes to a critical rethinking of it. The experience in New York shows that COP is a fragile construct that can easily become eroded and become a repressive tool. Its long-term sustainability can be ensured by its normative basis and its application based on social and organisational consent.

Keywords: police strategy, community policing, crime prevention, zero tolerance, social inclusion

Bevezetés

A közösségi rendészet nem megoldás! – ezzel a címmel jelent meg 2019-ben Philip V. McHarris cikke a Black Lives Matter honlapján. A szerző szerint a közösségi rendészet nem csökkenti a rendőri erőszakot, és nem kezeli a strukturális igazságtalanságokat. Személyes tapasztalatai alapján rámutatott: a fekete közösségek sokszor nem bíznak a rendőrségben, és inkább saját erőforrásaikra támaszkodnak a konfliktusok megoldásában. McHarris állítja, hogy a modell – amely 1994-es szövetségi bevezetése óta 14 milliárd dollár támogatást kapott – nem a megoldás, hanem a probléma része, ezért költségvetését drasztikusan csökkenteni kellene, a forrásokat pedig társadalmi felzárkóztató programokra kellene fordítani (MCHARRIS 2019).

Véleménye szlogenné vált, és visszhangra talált olyan mozgalmaknál, mint a Black Lives Matter, a Defund the Police, annak radikális ága, az Abolish the Police, vagy a World Without Police. Utóbbi négy fő kritikát fogalmazott meg:

- A közösségi rendészet elsősorban a rendőrség legitimitásának helyreállítását szolgálja bizalomvesztés idején.
- Nem kezeli a bűnözés okait, csak kiszorítja a problémát a frekvenciált területekről.
- Gyakran ürügy a rendőrség finanszírozásának és létszámának növelésére.
- Kiterjeszti a rendőri jelenlétet a mindennapi életre, és társadalmi problémákat rendészeti kérdéssé alakít.

Ebben az ellentmondásokkal teli helyzetben felmerül a kérdés: milyen utat járt be a közösségi rendészet kezdeteitől napjainkig? Milyen hatások formálták, és fenntartható modell maradt-e?

Jelen tanulmány a közösségi rendészet New York-i alkalmazásának történeti vizsgálatán keresztül mutatja be a modell torzulásait és azt a folyamatot, amely a McHarris által képviselt éles elutasításhoz vezetett.

A téma alaposabb megvizsgálása azért is szolgálhat érdemi információkkal a hazai rendészet és rendészettudomány számára, mert amíg az itteni alkalmazására irányuló – elsősorban a tudomány művelőinek vágyát tükröző – szándékot a modell klasszikus formája, jól interpretálható céljai vezetik (KARDOS–FÜLE–LIPPAI 2025; LIPPAI–KARDOS 2021; LIPPAI–CHRISTIÁN–BUDAVÁRI 2021), a nemzetközi gyakorlatban gyakran ezek jelentős torzulásaival találkozunk.

Fogalmi keretek

A címben jelzett folyamat megértéséhez három alapvető kérdésre kell választ adnunk: Mit értünk közösségi rendészetten? Mit takar a „varázstalanítás” fogalma? Miért éppen New York alkalmas a jelenség vizsgálatára?

Közösségi rendészet

A modell értelmezéséhez és más rendészeti stratégiákhoz való viszonyának megértéséhez Ponsaers rendszerezése nyújt keretet. Szerinte a modern rendészeti gyakorlat négy ideáltípusba sorolható: a katonai-bürokratikus, a jogelvű (legalista vagy bűnüldöző), a közösségi rendészet, valamint a köz- és magánbiztonsági rendszerek együttműködésére építő *public-private* modell. Ezek nem konkrét szervezeti formák, hanem elvi irányvonalak, amelyek egy adott kor rendőrségi filozófiáját, érték- és célrendszerét írják le.

A gyakorlatban soha nem léteznek tiszta modellek; minden rendőri szervezet stratégiája ezek keverékéből áll, és gyakran egymásnak feszülő értékeket is magában hordoz (PONSAERS 2001: 470–471).

Az új modellek rendszerint az előzőek kritikájaként jelennek meg, nem feltétlenül időrendben egymást követve, inkább logikai válaszként egy korábbi irányzat

hiányosságaira. Ha a közösségi elvek nem maradnak erősek, megnő a konzervatívabb modellekhez való visszarendeződés veszélye (PONSAERS 2001: 490).

A 20. század végére világszerte elterjedtek azok a helyi rendészeti stratégiák, amelyek a rendőrség és a közösségek partnerségét, a decentralizált működést, a bűnmegelőzést és a bűnözéstől való félelem csökkentését hangsúlyozták. Sok esetben azonban olyan stratégiákat is „közösségi rendészetként” jelöltek, amelyek céljaikban eltértek az eredeti modelltől. A közösségi rendészet befogadó, sokszínű természete és a mögötte álló komplex problémakezelés miatt nehéz egyértelmű, mindenki számára elfogadható definíciót adni, ami sérülékennyé teszi a modellt, és egyszerűsítő értelmezésekhez vezethet.

E tanulmány kiindulópontnak Friedmann meghatározását tekinti, amely Ponsaers rendszerében is alapvetésnek számít, és amely Magyarországon is széles körben elterjedt Friedmann 1996-os látogatása és a *Belügyi Szemlében* megjelent publikációja után:

„A közösségi rendőrség egy olyan politika és stratégia, amelynek célja a bűnözés hatékonyabb és eredményesebb visszaszorítása, a bűnözéstől való félelem csökkentése, az életminőség javítása, a rendőrségi szolgáltatások és a rendőrség legitimitásának javítása a bűnözést kiváltó okok megváltoztatására irányuló, proaktív közösségi erőforrások igénybevételével. Ez feltételezi a rendőrség nagyobb elszámoltathatóságát, a nyilvánosság nagyobb részvételét a döntéshozatalban, valamint a polgári jogok és szabadságok iránti nagyobb figyelmet” (FRIEDMANN 1996: 115).

A meghatározás világosan kijelöli a modell értékalapú jellegét, és hangsúlyozza, hogy a közösségi rendészet nem pusztán módszertan, hanem a rendőrség és a társadalom kapcsolatát új alapokra helyező filozófia.

Varázstalanítás

A „varázstalanítás” (*Entzauberung*) fogalma Max Weberől származik, aki a modern társadalmak átalakulását írta le ezzel a kifejezéssel: a világot egyre inkább racionális, tudományos és adminisztratív kategóriákon keresztül értelmezik, az erkölcsi és kulturális értékek helyét mérhető, számonkérhető működésmódok veszik át (WEBER 1998: 138).

A rendészetben ennek kettős hatása észlelhető: egyrészt lehetővé teszi a professzionizmus és a szakértelem érvényesülését, másrészt gyengíti a rendőri munka emberi, közösségi és értékorientált aspektusait. A közösségi rendészet eredetileg éppen ezekre a humán dimenziókra épített – bizalomra, részvételre, együttműködésre –, ám ha politikai nyomás, adatvezérelt menedzsmentlogikák vagy adminisztratív célok alá rendelik, normatív víziója kiüresedik.

Habermas ezt a „kommunikatív” és „instrumentális racionalitás” közötti feszültségként írja le: a rendészet egyre inkább a hatékonyság logikájának alárendelt adminisztratív alrendszer lesz, a társadalmi párbeszéd helyett (HABERMAS 1987: 301–303). Foucault szerint a rendészet a „kormányzás technológiája”, amely a lakosság feletti kontrollt szolgálja; a közösségi rendészet ebben lehet „emberséges arc”, de könnyen beépülhet a társadalmi ellenőrzés technológiai rendszerébe (FOUCAULT 1995: 232–235). Hoogenboom viszont

egyenesen úgy fogalmaz, hogy a közösségi rendészet depolitizáló és deprofesszionizáló diskurzussá vált, amely az együttműködés retorikájával új ellenőrzési formákat legitimál, miközben gyengíti a rendészet szakmai autonómiáját és hivatásbéli ethoszát (HOOGEN-BOOM 2009: 19–23).

A „varázstalanítás” tehát analitikus kulcsfogalom annak a folyamatnak a leírására, amelyben a közösségi rendészet elveszíti eredeti értéktartalmát, és szabályalapú, eredményorientált, politikai célokra is felhasználható eszközrendszerre válik.

A fogalom azonban nem csupán tudományos síkon értelmezhető. A bevezetőben ismertetett cikk azt a kiábrándulást írja le, amely a közösségi rendészet iránt táplált illúziók elvesztéséhez vezetett. Ahogy szerzője fogalmaz: „A közösségi rendészet azt a hamis elképzelést kelti, hogy a rendőrség partnerségek kiépítésével megoldhatja a strukturális problémákat, de ezeket csak súlyosbította” (MCHARRIS 2019).

A köznapit értelmezés nagyon hasonlít Weber eredeti koncepciójára. Amíg azonban Webernél a varázstalanodás a világ egészének átalakulását jelenti, a hétköznapi nyelvben egy személyes élmény leírására szolgál. A közösségi rendészetre értelmezve ez a demokratikus, normatív rendészeti ideál lecsupaszodását, racionális és hatalmi logikák mentén történő újraszerveződését fejezi ki. A köznapit értelmezésben a kiábrándulás, a csalódás élménye, amely a közösségek és rendőri szervezetek oldaláról is megjelenik, amikor a közösségi rendészet gyakorlata nem váltja be az ígéreteit. A választás az olvasóé, aki eldöntheti, melyik síkon kapcsolódik a folyamathoz.

New York mint vizsgálati terep

New York azért is különösen indokolt választás a közösségi rendészet történeti vizsgálatára, mert a város a modern bűnmegelőzési és rendészeti stratégiák egyik legfontosabb kísérleti terepe volt. Itt vezették be nagy léptékben többek között a Community Patrol Officer Programot, a „betört ablakok” politikáját és a prediktív rendészetet. Ezek a stratégiák jelentős társadalmi vitákat generáltak az erőszakos fellépés, az etnikai diszkrimináció és profilalkotás, valamint az elszámoltathatóság kérdésében.

Az itteni tapasztalatok nemcsak helyi, hanem nemzetközi szempontból is tanulságosak: segítenek megérteni a közösségi rendészet lehetőségeit és korlátait, illetve azt, hogy a modell miként torzulhat el a politikai, szervezeti és társadalmi nyomások hatására.

A közösségi rendészet egyes alkalmazási formái és korszakai New Yorkban

Patrick Murphy reformjai

A közösségi rendészeti szemlélet egyik úttörője New Yorkban Patrick Vincent Murphy rendőrbiztos volt. Bár nem deklarálta alkalmazta, felismerte a testületi integritás és a közösségekkel ápolott kapcsolat bizalomépítő jelentőségét. Korábbi állomáshelyein – Washingtonban és Detroitban – a rendőrség és a lakosság kapcsolatának javításán dolgozott.

Felfogása szerint, ha a rendőrséget a bűnözés elleni „hadseregként” kezelik, katonás szervezeti forma illik hozzá; ha viszont döntési jogkörrel bíró, gondolkodó szakemberek működnek, más struktúrára van szükség. A rutinszerű járőrözés bűnmegelőző hatása csekély, ezért a rendőröknek feladataikhoz illeszkedő, hasznosabb tevékenységeket kell végezniük, például bűnmegelőzési tanácsadást, fiatalokkal való kapcsolattartást (MURPHY 1976: 272).

Murphy 1970-ben, John V. Lindsay polgármester kinevezése után került a NYPD élére, miután a *The New York Times* cikksorozata és a Knapp-bizottság vizsgálata feltárta a rendőrségen belüli korrupciót. A vizsgálat nyomán Murphy elsődleges fontosságúnak tartotta a rendőrség közösségi beágyazódásának növelését. Ennek érdekében először is javítania kellett a rendőrség társadalmi megítélésén, amihez a korrupciós cselekmények mindenki által megismerhető feltárására volt szükség. A korrupció radikális visszaszorítása nem működhetett eljárások és elbocsátások nélkül, de jelentős figyelmet szentelt annak is, hogy a végrehajtott rendőrök szemléletét még azelőtt átfordítsa, mielőtt azok becsületén csorba esne (*early warning system*) (WHITE 2012: 113).

Elkötelezett volt a professzionalizmus mellett: támogatta a Rendőrségi Alapítvány (Police Foundation) tudományos munkáját, megújította a rendőrképzést, biztosította a karrierlehetőségeket és a megfelelő bérezést. Szigorította a fegyverhasználat szabályait, azt életvédelmi helyzetekre korlátozva. A közösségi kapcsolatok erősítésére körzeti rendőrcsoportokat hozott létre, 20–24 fős egységekkel, amelyek egy-egy lakótömb biztonságáért feleltek. Vezetőik önállóan dönthettek a szolgálati formáról és annak módjáról, de feladatuk a lakókkal való szövetség kialakítása volt, a helyi problémák azonosítása és kezelése érdekében (BUCKLEY 1971).

Reformjai csökkentették a korrupciót, de mély kulturális törést idéztek elő. Kialakult a *street cop culture*, amely ragaszkodott a régi szabályokhoz és bizalmatlan volt a vezetőkkel szemben, gyakran szabotálva a döntéseket. Velük szemben álltak a *management cop* tiszték, akik professzionalizmust képviseltek és támogatták a változtatásokat. Bár a belső megosztottság miatt a közösségi kapcsolatok nem épültek be szervesen a rendőri munkába, Murphy elültette a közösségi rendészet csírait, és ezzel megnyitotta az utat az utódok hasonló szemléletének érvényesülése előtt (WHITE 2012: 113).

A Community Patrol Officer Program (CPOP)

New York város első, deklarált közösségi rendészeti stratégiáját az első afroamerikai rendőrbiztos, Benjamin Ward indította el. Kinevezésének háttérében az 1970-es évek végén kibontakozó súlyos pénzügyi válság állt, amely 5000 rendőr elbocsátásához, további 8000 fő távozásához és a súlyos bűncselekmények 40%-os emelkedéséhez vezetett (WHITE 2012: 113–114). Ward 1984-ben válságkezelői mandátummal a 72. körzetben, majd több kerületre kiterjesztve vezette be a Community Patrol Officer Programot (CPOP), amely az Egyesült Államok egyik első modern, progresszív közösségi rendészeti modellje lett.

A program alapvető célja a bűnmegelőzés és a lakossági biztonságérzet növelése volt a rendőrök hosszú távú körzeti jelenlétével, személyes kapcsolatok építésével és intézményi együttműködések kialakításával. Az önkéntes jelentkezés, a rugalmas szolgálatsszervezés és a kiterjesztett döntési jogosítvány lehetővé tette a helyi problémák hosszú távú, proaktív kezelését.

A kísérleti projektek sikerességét a hivatalos értékelések és a közösségi visszajelzések is megerősítették: a kényszerintézkedések háttérbe szorultak, a rendőrök szélesebb problémamegoldó eszköztárral éltek. Eredményes példaként említhető Vincent Esposito tevékenysége, aki a kábítószer-kereskedők által uralt Sunset parkban a kábítószerek rejtkehelyeit számolta fel lakossági bejelentések alapján, kiszorítva ezzel a terjesztőket (*CPOP, Community Policing in Practice* 1988: 4–5).

A Vera-jelentés szerint egy körzeti egységhez 9 fő szükséges; a toborzás és képzés miatt a teljes lefedettséget 1988-ra érték el, amikor már 800 rendőr vett részt a programban. Bár a CPOP kezdetben jelentősen javította a rendőrség és a közösség kapcsolatát, csökkentette a bűnözést és erősítette az információáramlást (MCELROY–COSGROVE–SADD 1990), a tapasztalatlan állomány, a strukturális különbségek okozta belső feszültségek és az alacsony létszám korlátozták a hosszú távú hatékonyságot (BRATTON 2015: 2).

Safe Streets, Safe City

A Community Patrol Officer Program (CPOP) rendkívül magas erőforrásigénye a New York-i Rendőrség (NYPD) létszámnövelésének egyik fő indokává vált. David Dinkins, a város 1990-ben megválasztott demokrata polgármestere 7000 fős bővítést hajtott végre a Safe Streets, Safe City program keretében, reagálva a 2200-at meghaladó éves emberölési adatokra, a crackjárvány súlyos társadalmi következményeire és a rendőrség krónikus erőforrás-, valamint bizalomhiányára (WHITE 2012: 114). A program nem pusztán a rendőri jelenlét növelésére épült: hangsúlyt kapott a közösségi rendészet megerősítése, a bűnmegelőzés komplex megközelítése, valamint az ifjúsági, oktatási és sportprogramok támogatása. Célja az volt, hogy körülbelül 17 400 járőrt és 4000 nyomozót bízjon meg közösségi rendészeti feladatokkal. Dinkins nem volt híve a kényszerintézkedéseknek. Véleménye szerint a rendőri szigornak alapvetően jelentős diszkrecionális felhatalmazással kell párosulnia, ami inkább segítő, mint represszív intézkedésekben ölt testet (CHRONOPOULOS 2018: 12).

Ezen túlmenően bővítették az ügyészégi és bírósági kapacitásokat, fejlesztették a fiatalok igazságszolgáltatási rendszerét, és reformokat hajtottak végre a reintegrációs programok területén (CHRONOPOULOS 2018: 14; COHEN 2015). E komplex beavatkozások eredményeként az emberölések száma 17%-kal mérséklődött, csökkent a közterületi erőszak, és erősödött az intézményi bizalom a rendőrség és az igazságszolgáltatás iránt.

A végrehajtás azonban számos akadályba ütközött. A közösségi rendőri munka a hagyományos modellekhez képest intenzívebb jelenlétet, folyamatos kapcsolatapolást és magasabb szintű szociális érzékenységet igényelt, amelyet az állomány jelentős része elutasított. Raymond Kelly rendőrbiztos 1992-ben közösségi értékelő egységet hozott létre, amely a képzést „teljes kudarcnak” minősítette. A vizsgálatok feltárták a gyalogos járőrözés adatszolgáltatásának meghamisítását, az együttműködés hiányát és a közösségi igények negligálását. A járőrözés döntően hétköznap, nappal zajlott, miközben a bűncselekmények többsége éjszaka és hétvégén történt; a fluktuáció elérte a 40%-ot (CHRONOPOULOS 2018: 14).

Dinkins és a rendőrség kapcsolatát súlyosan megterheltek az 1991-es Crown Heights-i zavargások, az ezt követő rendőrtüntetések, valamint a polgármester által indított korrupcióellenes vizsgálatok. A közösségi rendészeti program finanszírozását biztosító adóemelés társadalmi elégedetlenséget keltett, amelyet Rudy Giuliani kampányában politikai tőkévé kovácsolt (CHRONOPOULOS 2018: 14–15). Megválasztását követően Giuliani rendőrbiztosnak William Brattont nevezte ki, aki a közösségi rendészet demokratikus elemeit részben megőrizve a „betört ablakok” elméletére épülő zéró toleranciás stratégiát vezette be. Ez – a CPOP-hoz hasonlóan – hosszú távon hatással volt a rendészeti stratégiák globális alakulására.

A közösségi rendészeti modell kitérítése: problémaorientált rendészet, betört ablakok és a zéró tolerancia

A 20. század végére a közösségi rendészet széles körben ismert és alkalmazott modellé vált. Nyitott fogalmi kerete lehetővé tette, hogy a 80-as és 90-es években megjelenő, eltérő rendészeti stratégiákat is integráljon, amelyek – legalább elvi szinten – a helyi közösségek biztonságát partnerségben kívánták kezelni. E folyamat ugyan gazdagította a koncepciót, de egyúttal hozzájárult bizonyos torzulásaihoz is. A történeti áttekintés ezért ezen a ponton indokoltá teszi két meghatározó stratégia rövid bemutatását, valamint annak tisztázását, hogy miként kapcsolódnak, illetve miben térnek el a hagyományos közösségi rendészettől.

A korszak egyik meghatározó újítása a Herman Goldstein nevéhez fűződő problémaorientált rendészet (*problem oriented policing*, POP). Goldstein felismerte, hogy a hagyományos rendőri gyakorlat túlzottan az egyedi eseményekre adott gyors, reaktív válaszokra épül, figyelmen kívül hagyva a kiváltó okokat. A POP ezzel szemben a visszatérő problémák gyökerének feltárására és megszüntetésére összpontosít, a közösséggel együttműködésben. A modell strukturált elemzési keretet kínál. A SARA-modell (*scanning, analysis, response, assessment*) a problémák azonosításától a megoldások kidolgozásán át az eredmények értékeléséig vezet (GOLDSTEIN 1979: 247).

Bár a POP-ot gyakran összemossák a közösségi rendészettel (COP), a két megközelítés jól elkülöníthető. A COP alapvetően filozófiai keret, amely a rendőrt a közösség partnerévé teszi, kapcsolatépítő és mediátori szerepet adva. A POP pedig egy módszertani eszköztár, amely rendszerszintű problémaelemzésre és megoldásra épít. A két stratégia voltaképpen kiegészíti egymást: a COP társadalmi legitimációt biztosít, a POP pedig analitikus alapokat ad a konkrét beavatkozásokhoz.

A közösségi rendészet alapelveit – mint a bűnmegelőzés, közösségi értékek és együttműködés – azonban később olyan stratégiák is átvették, amelyek inkább represszív jellegűek voltak. Ezek közül a legnagyobb hatású a betört ablakok elmélete és annak radikalizált formája, a zéró tolerancia.

A betört ablakok elméletét James Q. Wilson és George Kelling dolgozta ki 1979-ben. Alapfeltevésük szerint a kisebb rendbontások – például graffitik vagy rongálások – azt a benyomást keltik, hogy a társadalmi kontroll gyenge, ami további és súlyosabb jogsértésekhez vezethet. Ennek megelőzésére a kisebb szabálysértések kezelésére kell összpontosítani, erősítve ezzel a biztonságérzetet (KELLING–WILSON 1982: 39). Kritikusai azonban rámutattak, hogy az elmélet

alkalmazása nem csökkenti bizonyíthatóan a bűnözést, és aránytalanul a társadalom peremére szorult csoportokat sújtja. Ráadásul adottnak veszi, hogy a kis súlyú devianciák (például egy graffiti) mindenki számára a rendezetlenséget szimbolizálják, nem számolva azzal, hogy egy-egy közösségen belül sem feltétlenül szül minden esetben rendtelenségérzetet egy-egy ilyen helyzet (HARCOURT 1998: 387–388).

A zéró tolerancia stratégia – amely az 1990-es évek New Yorkjában vált meghatározóvá – a betört ablakok logikáját tette végletessé: minden jogsértést, bármilyen csekély is, szankcionálni kell. A cél az volt, hogy az apró normaszegések felszámolásával megelőzzék a súlyosabb bűncselekményeket. Ez a gyakorlat azonban gyakran túlterjeszkedett az eredeti elméleten, profilalkotáshoz, a hajléktalanok kriminalizálásához és társadalmi feszültségek növekedéséhez vezetve.

Finszter Géza szerint az Egyesült Államokban a közösségi rendészetnek két változata alakult ki: a chicagói modell, amely a társadalmi kapcsolatokra és folyamatos párbeszédre épít, és a New York-i modell, amely a veszélyforrások represszív felszámolását helyezi előtérbe. Előbbi kevésbé látványos eredményekkel jár, de elkerüli a rendőri önkénnyt; utóbbi látványos bűnözéscsökkenést hozott, ugyanakkor gyakori túlkapásokkal és a börtönnépesség növekedésével járt (FINSZTER 2018: 454).

E megkülönböztetés rávilágít arra, hogy bár a zéró tolerancia egyes értelmezések szerint a közösségi rendészet egyik változatának tekinthető, filozófiája alapvetően eltérő. A közösségi rendészet nem a „minden jogsértés azonnali szankcionálása” elvét követi, hanem a problémák gyökereinek feltárására, hosszú távú, fenntartható megoldásokra és a közösségi együttműködésre épít. Szemben a betört ablakokkal és a zéró toleranciával, a COP célja a bizalomépítés, a társadalmi kohézió erősítése és a rend fenntartása nem pusztán hatalmi, hanem partnerségi eszközökkel.

A zéró tolerancia legitimálása a közösségi elemek hangsúlyozásával

Rudolph Giuliani polgármestersége (1994–2001) a közösségi rendészetből való kiábrándulás egyik meghatározó időszaka volt New Yorkban. Ekkor vált a zéró tolerancia stratégiája tudatos kommunikációs eszközzé, amelyet Giuliani a közösségi rendészet retorikai elemeivel átszövegyekezett legitimálni a közvélemény előtt. Bár a hivatalos programok szintjén a két megközelítés számos ponton különbözött, a politikai kommunikációban és a közbiztonsági diskurzusban egyre inkább összemósódtak. Ez a kettősség hozzájárult ahhoz, hogy a közösségi rendészet fogalma New Yorkban sokak számára elveszítse hitelét, és a társadalmi percepcióban összemósódjon a keményvonalas bűnüldözési politikákkal.

Giuliani polgármestersége idején a közösségi rendészet retorikája és a zéró tolerancia gyakorlata sajátos módon fonódott össze. A kommunikáció szintjén a polgármester elismerte a közösségi bevonás értékét, hangsúlyozta a lakosság részvételét a bűnmegelőzésben, és hivatkozott a helyi közösségek megerősítésére. A gyakorlatban azonban a hangsúly a szigorú, sokszor represszív intézkedéseken maradt, amelyek aránytalanul sújtották a kisebbségeket, és hosszú távon aláásták a rendőrség és a lakosság közötti bizalmat.

A polgármester és rendőrbiztosa, William Bratton beépítette elődje, David Dinkins intézkedéseinek – köztük a rendőri létszámemelésnek – eredményeit saját narratívájába. A bűnözés

két éven belül tapasztalt jelentős visszaesését úgy állították be, mint a Giuliani-féle „rendrakás” sikerét, amelynek alapja a közösségi rendészet látszólagos támogatása volt.

Az Egyesült Államokban a közösségi rendészet támogatása a Clinton-adminisztráció idején nyert intézményes formát. 1994-ben jött létre a Community Oriented Police Service (COPS) hivatal, amely a 100 000 új rendőr utcára vezénylését ígérő kampányprogram részeként indult. A program az évek során több mint 20 milliárd dollár támogatást osztott szét, és az ország 18 000 bűnüldöző szerve közül több mint 13 000 részesült belőle (JAMES 2025).

Giuliani hivatalba lépésekor komoly költségvetési hiánnyal szembesült, ezért 1500 rendőr elbocsátását jelentette be – részben a Dinkins-féle létszámnövelés kritikájaként. A helyzetet Charles Schumer szenátor oldotta meg, aki a COPS-program szövetségi forrásaiból biztosította az NYPD támogatását. Így paradox módon a közösségi rendészet szövetségi finanszírozása egy zéró toleranciát hirdető városvezetést segített (Chuck Schumer and Rudy Giuliani Press Conference 1995).

1994 nyarán kijelentette, hogy „vissza kell állítani a rendőrség hagyományosabb szerepét”, de később árnyalta álláspontját: nem a közösségi rendészet elhagyását, hanem annak egyszerűsítését és céljainak tisztázását sürgette. Véleménye szerint a program azért lett népszerű, mert az emberek aktív járőrözést láttak benne, ám idővel „akadémiai jellegű, szociális szolgáltatásokra is kiterjedő” tevékenységgé vált, ami szerinte idegen a rendőrség feladatától (MITCHELL 1994).

A polgármester nyíltan ritkán használta a „közösségi rendészet” kifejezést saját stratégiájára, mégis tudatosan alkalmazta annak vonzó tartalmi jegyeit. Ez a kommunikációs taktika lehetővé tette, hogy a közvélemény előtt a szigorú rendészeti intézkedések széles körben támogatott, „közösségi” ernyő alatt jelenjenek meg.

Számos alkalommal hangsúlyozta például a közösség szerepét a bűnmegelőzésben. Az 1997-es Neighborhood Week rendezvényen például New Yorkot „413 kisvárosként” írta le, ahol a lakosok közvetlenül tehetnek környezetük biztonságáért és vonzerejéért. 1998-ban, a Safe at Home program bejelentésekor a drogproblémák megoldását erős, stabil közösségek építésében látta, amelyek képesek megszüntetni a bűnözés táptalaját (*Mayor Giuliani Proclaims June 1–June 8 Neighborhood Week in New York City 1997; Mayor Giuliani Announces Safe at Home Initiative to Strengthen Communities and Anti-drug Campaign 1998*).

A parkok állapotáról szóló beszédében az önszerveződő közösségi erőfeszítéseket méltatta, kiemelve, hogy a városi terek akkor működnek jól, ha mögöttük aktív helyi közösségek állnak (*Mayor Delivers „State of the Parks” Addresses 1997*). A rendkívül erős társadalmi kritikát kiváltó rendőri túlkapasokot követően – például az 1997-es Abner Louima-ügy után – a rendőrség és a lakosság kapcsolatát erősítő fórumokat hirdetett, ahol a rendőrök közvetlenül találkoztak a körzetükben élőkkel.²

A bűnözés Giuliani idején látványosan csökkent: a hét fő bűncselekmény³ együttes száma 1993 és 2001 között 430 460-ról 162 064-re esett vissza. Az emberölések 66%-kal,

² Abner Louimát, az Egyesült Államokba bevándorolt haiti származású férfit 1997. augusztus 9-én őrizetbe vették és a 70. körzet rendőrkapitányására állították elő. Itt a New York-i rendőrség rendőrei a mosdóba vitték, majd megverték és kínozták. Az ügyet követően az Amnesty International a New York-i rendőrség rendőrei által alkalmazott túlzott erőszak gyakorlatá válásáról számolt be, ennek ellenére a rendőrség nem volt hajlandó elismerni, hogy a Louima-ügy nem elszigetelt eset (MILLER 1998: 149).

³ Emberölés, szexuális erőszak, rablás, súlyos testi sértés, betöréses lopás, nagy értékre elkövetett lopás, nagyobb értékű gépkocsilopás.

a betörések 68%-kal, a nagy értékű gépkocsilopások 73,5%-kal mérséklődtek (Police Department City of New York). Ezek az eredmények jól kommunikálhatók voltak, de a közbiztonság szubjektív érzete nem javult ezzel arányosan. A Quinipiac Egyetem 1996-os felmérése szerint bár a lakosság 70%-a támogatta Giuliani bűnözéskezelését, az afroamerikai és latin-amerikai közösségek körében jelentős volt annak elutasítása.

A legnagyobb vitákat a *stop and frisk* (*stop-question and frisk*, SQF) gyakorlat váltotta ki. A módszer bűnmegelőzési céllal, gyakran konkrét ok nélkül tette lehetővé bárki megállítását és átkutatását. A kisebbségi közösségek szerint a rendőrök aránytalanul gyakran vették célba az afroamerikai és latin-amerikai lakosságot (Quinipiac University 2013).

Az Amnesty International 1996-os jelentése rögzítette, hogy 1987 és 1994 között a rendőri visszaélések miatti panaszok száma 977-ről több mint 2000-re nőtt, a kártérítések összege pedig 13,5 millióról 24 millió dollárra emelkedett. A Mollen-bizottság eközben súlyos korrupciós ügyeket tárt fel: kábítószer-kereskedők védelmét ellátó, jogellenes házkutatásokat végző és a drogkereskedelemben aktívan részt vevő rendőrökről számolt be. A lakossági panaszokat vizsgáló Civilian Complaint Review Board (CCRB) működése sem volt megfelelő: 1995-ben az első félévben 3961 panasz érkezett, de kevesebb mint egyharmadában indult vizsgálat (Amnesty International 1996: 3–5, 56–58).

Loïc Wacquant szerint a zéró tolerancia legfontosabb következménye a rendőrség és az afroamerikai közösség közötti mély bizalmi szakadék kialakulása volt (WACQUANT 2001: 33). Az életminőség-bűncselekmények szigorú kezelése pedig a bíróságok jelentős túlterheltségéhez vezetett (WACQUANT 2001: 34).

A Bratton távozása utáni rendőrbiztosok – Howard Safir, Bernard Kerik és a Giuliani után hivatalba lépő polgármester, Raymond Kelly – a „még több rendőr, még keményebb fellépés” elvét követték. Kelly Operation Impact programja során a bűnözési gócpontokat gyakorlatilag rendőri egységek szállták meg, tömeges igazoltatásokkal és letartóztatásokkal. 2004-ben 3,6 millió igazoltatás és több mint 350 000 letartóztatás történt (ASHRAF 2020: 10).

Sajátos módon a COPS-program – amely eredetileg a közösségi rendészet támogatására jött létre – a későbbi években is finanszírozta a polgármester rendőri állománybővítési terveit, például 1600 új rendőr felvételét, akik részben a drogellenes programokhoz kapcsolódtak (NYC Government 1998).

Bloomberg, Kelly és a stop and frisk szemlélet elburjánzása

A zéró tolerancia közösségi arculatú alkalmazása Michael Bloomberg polgármestersége idején (2002–2013) váltotta ki a legnagyobb vitákat. Az emberölések száma 649-ről (2001) 335-re (2013) esett vissza, ami az 1960-as évek óta a legalacsonyabb érték volt, a súlyos bűncselekmények száma szintén jelentősen csökkent (*Seven Major Felony Offenses* [é. n.]). Bloomberg technológia- és adatvezérelt rendészetet hirdetett: bővítette a térfelügyelő és arcfelismerő kamerarendszert, továbbfejlesztette a CompStatot, ugyanakkor csúcsra járatta a *stop and frisk* gyakorlatot, amely lehetővé tette bárki megállítását és átkutatását gyanú esetén.

A New York Civil Liberties Union adatai szerint 2002–2013 között 5 millió ilyen intézkedés történt, 2011-ben ezek 87%-a afroamerikaiakat és latin-amerikaiakat érintett, miközben arányuk a lakosságban 50% volt. Az ellenőrzöttek 90%-a nem követett el jogsértést (NYCLU 2025). A gyakorlatot végül 2013-ban a szövetségi bíróság is alkotmányellenesnek nyilvánította diszkriminatív jellege miatt. Bloomberg később, 2019-ben nyilvánosan bocsánatot kért, elismerve, hogy stratégiája aránytalanul sújtotta a kisebbségeket, és jelentős károkat okozott (GOLDMACHER 2019).

Közeledési kísérlet a társadalomhoz: de Blasio és újra Bratton

A közösségi rendészet „varázstalanításának” szimbolikus és tényleges állomása volt, hogy 2014-ben William Bratton, a zéró tolerancia atyja ismét az NYPD élére került Bill de Blasio demokrata polgármester felkérésére. De Blasio ígéretéhez híven radikálisan visszafogta a Bloomberg-féle *stop and frisk* gyakorlatot (2011-ben közel 700 000, 2016-ban már csak 12 400 igazoltatás volt), és új alapokra helyezte a *neighborhood policinget*. Bevezette a testkamerákat, valamint online, naponta frissülő intézkedési adatbázist hozott létre a transzparencia növelésére (NYCLU 2019).

Bratton feladata az volt, hogy egyensúlyt találjon a túlkapások elleni reformok és a hagyományos bűnüldözés között. A *neighborhood policing* keretében egyes körzetekre külön rendőröket jelöltek ki, és mérsékelte a „betört ablakok” stratégiát, kevesebb igazoltatással, a technológia bevonásával. Szigorúbb ellenőrzést és átláthatóbb protokollt vezetett be (Associated Press 2020). A társadalmi bizalom azonban nem állt helyre, különösen az Eric Garner-ügy nyomán, aki egy igazoltatás közben tiltott fojtófogas és az elodázott orvosi ellátás miatt halt meg 2014-ben. Kritikusai szerint az új elnevezések mögött megmaradtak a régi, elnyomó módszerek. Végül jórészt emiatt Bratton 2016 szeptemberében távozott.⁴

A növekvő bizalmatlanságra reagálva de Blasio közel 1 milliárd dollárral csökkentette a rendőrség költségvetését, a forrást ifjúsági és szociális programokra irányítva. Támogatta a Civil Rights Law 50/A cikkének eltörlését, amely a rendőrségi fegyelmi ügyek titkosításáról rendelkezett. Szemléletváltást hirdetett: a kisebb jogsértések helyett a bűnözés valódi okaira kívánt koncentrálni közösségi követek bevonásával és a város sokszínűségének képviselésével (CBS News 2020). Kiállt a hírhedt, túlkapásokkal vádolt 600 fős civil ruhás egység, a Street Crime Unit feloszlata mellett, amely kisebb megszakításokkal 1971 óta működött (NYC Mayor’s Office 2015).

A szigorú restaurálása: Eric Adams intézkedései

Bill de Blasio 2021-es távozását követően érzékelhetően visszatért a 2013 előtti rendészetpolitika iránya. Eric Adams, aki maga is rendőri múlttal rendelkezik, polgármesterként

⁴ Bratton második korszakának rendészeti stratégiáját részletesebben lásd *A reform és a közösség alapú működés kilátásai a magyar rendőrségen* című munkámban (BUDAVÁRI 2023).

sajátos módon foglalta össze mindazt, ami az elmúlt öt évtizedben a New York-i közösségi rendészetet jellemezte.

Rendészeti politikájában következetesen hivatkozott a közösségi rendészet alapelveire, retorikájában a bűnmegelőzést, a lakossági partnerséget és a bizalomépítést állította a középpontba, miközben gyakorlatában sokszor a kemény, represszív eszközöket részesítette előnyben. Programjaiban – például a *Blueprint to End Gun Violence*-ben vagy a *Neighborhood Safety Teams* és a *Community Link* kezdeményezésben – megjelentek a COP jellemzői, mint a közösségi erőforrások bevonása, a helyi problémákra szabott rendőri jelenlét, a civil együttműködés és az életminőség-javítás célja (WATKINS 2020; NYC 2022; Mayor Adams Announcement on NYPD Neighborhood Safety Teams 2022; NYPD [é. n.]). Ugyanakkor ezeket a kezdeményezéseket alapvetően fokozott járőri jelenlét vagy az életminőség elleni jogsértések elleni kemény fellépések kísérték. Így Adams politikájában a COP egyszerre jelentett valódi közösségi programokat és olyan kommunikációs eszközt, amellyel a rendpárti intézkedéseket a közösség érdekeire és támogatására hivatkozva igazolta.

Röviddel hivatalba lépése után bejelentette a de Blasio által korábban felszámolt, túlkapasokkal terhelt civil ruhás egység újjáalakítását. Ezzel párhuzamosan a 2013-ban alkotmányellenesnek minősített *stop and frisk* intézkedések száma két év alatt 87%-kal emelkedett (NYCLU 2025), miközben jelentős költségvetési megszorításokat vezetett be a rendőrséget ellenőrző Polgári Panaszvizsgáló Testületnél, korlátozva annak működési lehetőségeit (KOTOWSKI 2023).

2023 decemberében Adams elindította a „Közbiztonsági hét” programsorozatot, és kiadta a *Safer Together* című jelentést (NYC 2024), amelyben hangsúlyozta a közösségekkel való szoros együttműködés fontosságát, valamint a bűnözés fennmaradását elősegítő okok felszámolását. Kiemelt példaként mutatta be a „Community Link” programot, amely több mint húsz városi ügynökség összehangolt munkájára épül, és két év alatt több mint hatszáz műveletet hajtott végre az öt kerületben.

A jelentés konkrét eredményként említi 1300 illegális dohány- és kannabiszbolt bezárását, 20 000 „szellemautó”⁵ lefoglalását, 15 900 bírság kiszabását és 1070 razzia végrehajtását. A legsúlyosabb problémák között szerepel a hajléktalanság, az illegális árusítás, a droghasználat és a graffitik terjedése, amelyek kezelésére a Community Link 13 önkormányzati szervezetet kapcsol össze (NYPD [é. n.]).

2025 áprilisában a polgármester és az első női rendőrbiztos, Jessica Tisch közös sajtótájékoztatóban jelentették be az életminőség-bűncselekmények elleni rendőri egységek, az úgynevezett „Q” csapatok felállítását (*Mayor Adams, NYPD Commissioner... 2025*).

Összegzés, következtetések

Az NYPD közösségi rendészeti stratégiáinak áttekintése után kijelenthető: a *community policing* New Yorkban kiteljesedett formájában sosem valósult meg. A több hullámban indult kezdeményezéseket rendre a rendőrség és a társadalom közötti konfliktus,

⁵ Elhagyott, hamis rendszámú jármű.

a rendőri önkény és a korrupció felerősödése hívta életre, meghonosítására a legnagyobb esély a 70–80-as években mutatkozott. A 80-as évek végétől azonban egyre inkább nyilvánvalóvá vált, hogy az addig megtámadhatatlannak tűnő stratégia korántsem megin-gathatatlan. A rendőrök nehezen fogadták be, hiszen az addig az erős, férfias imázst sugárzó hivatás gyakorlata a közösségi rendészet mindennapjaiban gyakran szociális feladatellátást jelentett.

Ha azonban nem csupán a végrehajtók szintjén vizsgáljuk a közösségi rendészet problémáit, hamar ráébredhetünk a gyengeségek egyik fő okára. A közösségi rendészet fogalomkészlete a modell nyitott, befogadó természete miatt képlékeny, így kitett az eredeti céljával nem harmonizáló értelmezéseknek is. A weberi értelemben vett „varázstalanodás” e folyamatban úgy érhető tetten, hogy a közösségi rendészet eszméje – a partnerség, a bizalom és a helyi problémamegoldás – fokozatosan technokratikus, politikai és bürokratikus eszközzé redukálódott. A kiábrándulást a rendőrségi kultúra zártága, a politikai kisajátítás, a teljesítménymutatók kizárólagossága és a marginalizált csoportok bizalomvesztése (például Black Lives Matter, Defund the Police, Abolish the Police) erősítette.

Ponsaers megállapításai alapján a közösségi rendészet fennmaradása politikai döntések és folyamatos legitimációs küzdelem függvénye. Az egymást követő modellek sorrendje nem lineáris evolúciót jelent. Sokkal inkább arról van szó, hogy ha egy adott korszakban a közösségi rendészet válik uralkodó irányzattá, az politikai döntés eredménye, aminek a legitimációjáért és fenntartásáért folyamatosan meg kell küzdeni. A folyamat nem csupán egy irányba haladhat, bármikor bekövetkezhet a visszarendeződés. Ha például a közösségi elveket nem őrzik erősen, erősödik a konzervatívabb modellekhez való visszafordulás veszélye (PONSAERS 2001: 490). A 20. század végétől azonban nemcsak az elnyomó, centralizált modellek felé való visszarendeződés vált reális veszéllyé, hanem egy új jelenség is: a keményvonalas rendészeti stratégiák retorikai legitimálása a COP nyelvezetével. Giuliani polgármestersége és Bratton rendőrbiztosi időszaka óta a politika felismerte, hogy a „közösségi” címke társadalmi támogatottsága a zero tolerancia és más szigorú megközelítések elfogadtatására is felhasználható. Ez a retorikai összemosás a társadalom észleléseiben elhalványította a határt a valódi közösségi alapelvek és a közösségi köntösbe bújtatott elnyomó modellek között.

Az olyan represszív intézkedésekkel operáló proaktív stratégiák, mint a *broken windows* vagy a zero tolerancia rövid távon mérhető bűnözéscsökkenést hozhatnak, de leegyszerűsítik az eredményesség mérését, háttérbe szorítják a bizalom és méltányosság szempontjait, és erősítik a társadalmi egyenlőtlenségeket. A New York-i tapasztalat így kettős tanulsággal szolgál: egyrészt megerősíti, hogy a közösségi rendészet törekeny politikai és szervezeti konstrukció, amelynek fennmaradásához folyamatos elköteleződés és intézményes védelem kell; másrészt figyelmeztet arra, hogy a „közösségi” címke önmagában nem garancia a közösségi alapelvek érvényesülésére, sőt, politikai eszközként azok kiüresítését is szolgálhatja.

Nemzetközi példák – mint például a japán *koban* rendszer (HÉRA 2024) vagy a finn modell – egyértelműen bizonyítják, hogy a COP máig releváns lehet, ha a normatív alapok megerősödnek, a rendőri kultúra nyitottabbá válik, a civil kontroll és átláthatóság biztosított, valamint a rendészeti oktatás hosszú távon formálja a szemléletet.

Egyértelmű, hogy a közösségi rendészet New York-i jövője nem pusztán a rendőség kezében van. A társadalmi bizalom újjáépítése közös feladat: állampolgároké, civil szervezeteké, döntéshozóké és maguké a rendőröké is. A varázstanodás nem visszafordíthatatlan – de csak akkor remélhető fordulat, ha a rendészet újra képes lesz nemcsak a törvényeket, hanem a közösségek reményeit is képviselni.

Felhasznált irodalom

- Amnesty International (1996): *United States of America: Police Brutality and Excessive Force in the New York City Police Department. Report*. Online: <https://www.amnesty.org/en/documents/amr51/036/1996/en/>
- ASHRAF, Muhammad J. (2020): *Precision policing: A Way Forward to Reduce Crime. Thesis*. Calhoun: The NPS Institutional Archive DSpace Repository. Online: <http://hdl.handle.net/10945/64864>
- Associated Press (2020): De Blasio on New NYPD Reforms, Body-cam Footage. *YouTube*, 2020. június 16. Online: <https://www.youtube.com/watch?v=5C0kNhvlixI>
- BRATTON, William J. (2015): *The NYPD Plan of Action and the Neighborhood Policing Plan: A Realistic Framework for Connecting Police and Communities*. Online: <http://home.nyc.gov/html/nypd/html/home/POA/pdf/Plan-of-Action.pdf>
- BUCKLEY, Tom (1971): Murphy among the Meat-Eaters. *New York Times*, 1971. december 19. Online: <https://www.nytimes.com/1971/12/19/archives/murphy-among-the-meateaters-murphy-among-the-meateaters.html>
- BUDAVÁRI Árpád (2023): *A reform és a közösség alapú rendészet esélyei a magyar rendőrségen*. PhD-értekezés. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskola.
- CBS News (2020): De Blasio Announces Several NYPD Reforms, Including Shifting Funding From Police To Youth Services, *Cbsnews.com*, 2020. június 7. Online: <https://www.cbsnews.com/newyork/news/de-blasio-announces-several-nypd-reforms-including-shifting-funding-from-nypd-to-youth-services/>
- CHRONOPOULOS, Themis (2018): The Making of the Orderly City: New York since the 1980s. *Journal of Urban History*, 46(5), 1–32. Online: <https://doi.org/10.1177/0096144217705459>
- Chuck Schumer and Rudy Giuliani Press Conference (1995). *C-Span*, 1995. június 29. Online: https://www.c-span.org/program/news-conference/law-enforcement-grants/172982?utm_source
- COHEN, Steven (2015): A Well-Deserved Honor for Mayor David Dinkins. *Columbia Climate School*, 2015. október 5. Online: <https://news.climate.columbia.edu/2015/10/05/a-well-deserved-honor-for-mayor-david-dinkins/>
- CPOP, *Community Policing in Practice* (1988). New York: The Vera Institute of Justice. Online: https://vera-institute.files.svcdcd.com/production/downloads/publications/cpop-community-policing-in-practice/legacy_downloads/1210.pdf
- FINSZTER Géza (2018): *Rendészettan*. Budapest: Dialóg Campus.
- FOUCAULT, Michel (1995): *Discipline and Punish. The Birth of the Prison*. New York: Vintage Books (eredeti kiadás: Pantheon Books, 1978). Online: https://monoskop.org/images/4/43/Foucault_Michel_Discipline_and_Punish_The_Birth_of_the_Prison_1977_1995.pdf
- FRIEDMANN, Robert R. (1996): Közrendészet: néhány elméleti és gyakorlati megfontolás. *Belügyi Szemle*, 34(6), 114–123.

- GOLDMACHER, Shane (2019): Michael Bloomberg Pushed ‘Stop-and-Frisk’ Policing. Now He’s Apologizing. *New York Times*, 2019. november 17. Online: <https://www.nytimes.com/2019/11/17/us/politics/michael-bloomberg-speech.html>
- GOLDSTEIN, Hermann (1979): Improving Policing: A Problem-Oriented Approach. *Crime Delinquency*, 25(2), 236–258. Online: <https://doi.org/10.1177/001112877902500207>
- HABERMAS, Jürgen (1987): *The Theory of Communicative Action*. Boston: Beacon Press.
- HARCOURT, Bernard E. (1998): Reflecting on the Subject: A Critique of the Social Influence Conception of Deterrence, the Broken Windows Theory, and Order-Maintenance Policing New York Style. *Michigan Law Review*, 97(2), 292–389. Online: <https://doi.org/10.2307/1290289>
- HÉRA Gábor (2024): A japán kőban közösségi rendészeti modell. *Belügyi Szemle*, 72(1), 153–170. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2024.1.9>
- HOOGENBOOM, Bob A. (2009): *Bringing the Police Back in Notes on the Lost & Found Character of the Police in Police Studies*. Amsterdam: Vrije Universiteit Amsterdam. Online: http://www.maatschap-pijvenveiligheid.nl/wordpress/wp-content/uploads/2012/12/hoogenboom_english.pdf
- JAMES, Nathan (2025): *The Community Oriented Policing Services (COPS) Program: Potential Issues for Reauthorization*. Congressional Research Services. Online: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R48151/2>
- KARDOS Pál – FÜLE Ferenc – LIPPAI Zsolt (2025): A körzeti rendész mint közösségi rendész. *Belügyi Szemle*, 73(5), 1001–1016. Online: <https://doi.org/10.38146/bsz-ajia.2025.v73.i5.pp10>
- KELLING, George L. – WILSON, James Q. (1982): Broken Windows. The Police and Neighborhood Safety. *The Atlantic Monthly*, 249(3), 29–38.
- KOTOWSKI, Owen (2023): *Report on the Fiscal 2024 Preliminary Plan and the Fiscal 2023 Mayor’s Management Report for the Civilian Complaint Review Board*. Online: https://council.nyc.gov/budget/wp-content/uploads/sites/54/2023/03/CCRB.pdf?utm_source=chatgpt.com
- LIPPAI Zsolt – KARDOS Pál (2021): Bűnmegelőzés és hazafiság: Interjú Túrós András ny. r. altábornaggyal, az Országos Polgárőr Szövetség elnökével. *Magyar Rendészet*, 21(4), 29–35. Online: <https://doi.org/10.32577/mr.2021.4.1>
- LIPPAI Zsolt – CHRISTIÁN László – BUDAVÁRI Árpád (2021): A helyi rendészet és a településbiztonság új trendjei itthon és külföldön. *Glossa Iuridica*, 8(4), 75–191.
- Mayor Adams Announcement on NYPD Neighborhood Safety Teams (2022). *CBS News*, 2022. március 21. Online: <https://www.cbsnews.com/newyork/video/mayor-adams-announcement-on-nypd-neighborhood-safety-teams/>
- Mayor Adams, NYPD Commissioner Tisch Launch new *Quality of Life Division to Enhance Public Safety and Community Trust* (2025). Online: <https://www.nyc.gov/office-of-the-mayor/news/218-25/mayor-adams-nypd-commissioner-tisch-launch-new-quality-life-division-enhance-public-safety#/0>
- Mayor Delivers „State of the Parks” Addresses (1997). Online: <https://www.nyc.gov/html/om/html/97/sp031-97.html>
- Mayor Giuliani Announces Safe at Home Initiative to Strengthen Communities and Anti-drug Campaign (1998). Online: <https://www.nyc.gov/html/om/html/98b/pr407-98.html>
- Mayor Giuliani Proclaims June 1–June 8 Neighborhood Week in New York City (1997). Online: <https://www.nyc.gov/html/om/html/97/sp318-97.html>
- McELROY, Jerome E. – COSGROVE, Colleen A. – SADD, Susan (1990): *CPOP: The Research. An Evaluative Study of the New York City Community Patrol Officer Program*. New York: The Vera Institute of Justice. Online: <https://vera-institute.files.svdcn.com/production/downloads/publications/1211.pdf>

- McHARRIS, Philip (2019): Community Policing is Not the Answer. *The Appeal*, 2019. december 2. Online: <https://theappeal.org/community-policing-is-not-the-answer/>
- MILLER, Marshall (1998): Police Brutality. *Yale Law and Policy Review*, 17, 149–200. Online: <https://openyls.law.yale.edu/entities/publication/99c5b8da-d466-4570-8b6c-a4e5290de045>
- MITCHELL, Allison (1994): Giuliani Urges Street Policing Refocused on Crime. *New York Times*, 1994. január 25. Online: <https://www.nytimes.com/1994/01/25/nyregion/giuliani-urges-street-policing-refocused-on-crime.html>
- MURPHY, Patrick V. (1976): The Development of the Urban Police. *Current History*, 80(417), 245–248, 272–273.
- NYC (2024): *Safer Together*. NYC Office of the Mayor. Online: <https://www.nyc.gov/assets/home/downloads/pdf/press-releases/2024/Public-Safety-Week-Report.pdf>
- NYC (2022): *The Blueprint to End Gun Violence*. Online: <https://www.nyc.gov/assets/home/downloads/pdf/press-releases/2022/the-blueprint-to-end-gun-violence.pdf>
- NYCLU (2019): *Stop and Frisk Data*. Online: <https://www.nyclu.org/data/stop-and-frisk-data#about-data>
- NYCLU (2025): *Stop and Frisk Data*. Online: <https://www.nyclu.org/data/stop-and-frisk-data>
- NYC Government (1998): President Clinton Announces New York City Will Receive \$120 Million in Federal Grants to Fund 1,600 New Police Officers, *NYC.Gov*, 1998. január 15. Online: <https://www.nyc.gov/html/om/html/98a/pr031-98.html>
- NYC Mayor's Office (2015): Mayor de Blasio Unveils New Groundbreaking Neighborhood Policing Vision. *YouTube*, 2015. június 25. Online: <https://www.youtube.com/watch?v=H-k8Pkfn0-o>
- NYPD [é. n.]: *Community Link. A Multi Agency Response for Quality-Of-Life Issues*. Online: <https://www.nyc.gov/site/nypd/bureaus/patrol/community-link.page>
- Police Department City of New York. Online: https://www.nyc.gov/assets/nypd/downloads/pdf/crime_statistics/cs-en-us-city.pdf
- PONSAERS, Paul (2001): Reading About „Community (Oriented) Policing” and Police Models. *Policing*, 24(4), 470–497. Online: <https://doi.org/10.1108/EUM0000000006496>
- Quinnipiac University (2013): Originally released April 1996 Mayor Gets Good Grades For Making City Safer, Quinnipiac College Poll Finds; But New Yorkers Credit Bratton For Drop In Crime. *Poll.qu.edu*, 2013. december 6. Online: <https://poll.qu.edu/poll-release-legacy?releaseid=1986>
- Seven Major Felony Offenses* [é. n.]. Online: https://www.nyc.gov/assets/nypd/downloads/pdf/analysis_and_planning/historical-crime-data/seven-major-felony-offenses-2000-2023.pdf
- WACQUANT, Loic (2001): *A nyomor börtönei. A „zéró tolerancia” világméretű terjedése*. Budapest: Helikon.
- WEBER, Max (1998): A tudomány mint hivatás. In *Tanulmányok*. Budapest: Osiris, 127–155.
- WHITE, Michael D. (2012): The New York City Police Department, its Crime Control Strategies and Organizational Changes, 1970–2009. *Justice Quarterly*, 31(1), 74–95. Online: <https://doi.org/10.1080/07418825.2012.723032>

Önvezető járművek a mesterséges intelligencia, az etika és a közlekedési büntetőjog hálójában

Self-Driving Vehicles in the Network of Artificial Intelligence, Ethics and Traffic Criminal Law

HARANGOZÓ Valentin¹

Bevezetés: Az önvezető járművek térnyerése alapjaiban alakítja át a közlekedés technológiai és jogi kereteit, különösen a mesterséges intelligencián alapuló döntéshozatal elterjedésével. Noha az autonóm technológiák műszaki fejlettségét jelentős kutatások vizsgálták, a gépi döntések büntetőjogi és etikai értékelése továbbra is számos tisztázatlan kérdést vet fel.

Célkitűzés: A tanulmány célja az önvezető járművekhez kapcsolódó felelősségi és jogalkotási kihívások feltárása, különös hangsúllyal a közlekedési büntetőjog, a gépi döntésetika és a jogi elszámoltathatóság összefüggéseire. A kutatás vizsgálja, hogy a jelenlegi jogi kategóriák – így különösen a járművezető fogalma – miként alkalmazhatók a magas autonómiájú járművekre.

Módszertan: A dolgozat kvalitatív módszerekre támaszkodik: szakirodalmi áttekintésre, normatív jogértelmezésre, esettanulmányokra, valamint nemzetközi és hazai szabályozási modellek összevetésére. Kiemelt elemzési irány az SAE autonómiaskálájának összevetése a hatályos jog fogalomrendszerével, továbbá az egyes etikai elméletek gyakorlati alkalmazhatósága.

Eredmények: Az elemzés megállapítja, hogy a jelenlegi jogi keretek nem alkalmasak az autonóm rendszerek által generált új felelősségi formák kezelésére. Az autonóm járművekben bekövetkező szoftverhibák miatt fellépő baleseteknél a felelősség megállapítása jelentős bizonyítási nehézségekkel jár. Emellett a járművezető fogalma nem egyértelműen értelmezhető a 4-es

¹ R. hadnagy, előadó, Somogy Vármegyei Rendőr-főkapitányság Rendészeti Igazgatóság Közlekedésrendészeti Osztály; doktori hallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskola, e-mail: harangozo-valentin1986@gmail.com

és 5-ös szintű autonómiát biztosító járműveknél. Az etikai vizsgálat rávilágít arra, hogy a gépi döntések erkölcsi megalapozása társadalmi konszenzus és technológiai transzparencia hiányában nem valósítható meg kielégítően. A nemzetközi példák azt is mutatják, hogy az emberi mulasztásokhoz kötött felelősségi struktúrákat újra kell értelmezni a büntetőjogban.

Következtetések: A tanulmány arra a fő következtetésre jut, hogy az autonóm technológia térhódításával elkerülhetetlenné válik a közlekedési büntetőjog dogmatikai alapjainak újragondolása. Kiemelt megállapítás, hogy az elszámoltathatóság feltétele a döntések visszakövethetősége, amely jelenleg technológiai és szabályozási szempontból is hiányos. A jövőbeli kutatásoknak az ember–gép interakció felelősségi dinamikájára, az etikai programozás standardizálására és a vezetői jogi státusz újradefiniálására kell összpontosítaniuk.

Kulcsszavak: mesterséges intelligencia, közlekedési büntetőjog, közlekedésbiztonság, önvezető járművek

Introduction: The rise of self-driving vehicles is fundamentally reshaping the technological and legal framework of transportation, particularly through the integration of artificial intelligence. While significant research has examined the technical development of autonomous technologies, the criminal law and ethical assessment of machine decision-making still raise many unresolved questions.

Aim: This study aims to explore the liability and legislative challenges posed by self-driving vehicles, with special attention to the interrelationships between criminal transportation law, the ethics of machine decisions, and legal accountability. It also examines how existing legal categories – particularly the notion of a “driver” – apply to vehicles with high levels of autonomy.

Methodology: The research employs qualitative methods, including a literature review, normative legal analysis, case studies, and a comparative examination of international and domestic regulatory models. The study places particular emphasis on comparing the SAE autonomy scale with the conceptual framework of current law, as well as evaluating the practical applicability of selected ethical theories.

Results: The analysis demonstrates that the current legal framework is not adequate to address the new forms of liability arising from autonomous systems. In cases of accidents caused by software errors, proving liability becomes difficult, especially when determining responsibility. The legal category of “driver” cannot be clearly interpreted for vehicles with level 4 and 5 autonomy. The ethical assessment also reveals that the moral grounding of machine decisions cannot be satisfactorily achieved without social consensus and technological transparency. International examples underline the need to reinterpret human negligence in the context of machine decision-making within criminal law.

Conclusions: The study concludes that the spread of autonomous technology makes it necessary to rethink the dogmatic foundations of criminal

transportation law. A key finding is that accountability requires decision traceability, which is currently insufficient from both technological and regulatory perspectives. Future research should focus on the dynamics of responsibility in human-machine interactions, the standardization of ethical programming, and the redefinition of the legal status of drivers.

Keywords: artificial intelligence, traffic criminal law, road safety, self-driving vehicles

Bevezetés

Az önvezető járművek és a közlekedési technológiák fejlődése

A közlekedési technológiák folyamatos fejlődése meghatározó szerepet játszott a modern társadalmak infrastruktúrájának kialakulásában. A 20. század elején a belső égésű motorral hajtott gépjárművek ipari tömeggyártása forradalmasította a közlekedést, lehetővé téve a gyorsabb és hatékonyabb utazást, miközben a városi és vidéki élet struktúráját is alapjaiban változtatta meg. Az évtizedek során számos technológiai fejlesztés történt, amelyek célja a közlekedés biztonságának, hatékonyságának és környezeti fenntarthatóságának növelése volt. Az automatizált sebességszabályozó rendszerektől kezdve a fejlett biztonsági funkciókig – például az ABS és az elektronikus stabilitási rendszerek – a közlekedési technológia fokozatosan haladt az autonóm rendszerek felé.

Az önvezető járművek megjelenése azonban a közlekedési rendszerek átalakulásának egy teljesen új szakaszát jelenti. Ezek a járművek képesek részben vagy teljesen önállóan működni, mesterséges intelligenciát, szenzorokat és fejlett algoritmusokat alkalmazva a közlekedési helyzetek elemzésére és a döntések meghozatalára. Az Európai Unió irányelvei szerint 2020-ra a 2010-es szinthez képest felére kellett csökkenteni a közúti közlekedési balesetek halálos áldozatainak számát, hosszú távú célként pedig azt tűzték ki, hogy 2050-re lehetőség szerint senki ne veszítse életét az utakon (HENÉZI–HORVÁTH 2020). A közlekedésbiztonság terén az autonóm járművek egyik legfontosabb ígérete, hogy csökkenthetik a közlekedési balesetek számát, amelyek túlnyomó többsége emberi hibákra vezethető vissza. (NAGYSZOKOLYAI 2019). Azonban az ilyen járművek széles körű bevezetése számos technológiai és jogi kérdést vet fel, amelyek választ igényelnek a szabályozás és a jogalkotás szintjén is (HERKE 2021).

A tanulmány célja és felépítése

Jelen tanulmány célja, hogy átfogó képet nyújtson az önvezető járművek megjelenésével felmerülő jogi, technológiai és etikai kérdésekről, különös tekintettel a közlekedési büntetőjog és a mesterséges intelligencia összefonódására. A kutatás középpontjában az a dilemmakör áll, amely az autonóm rendszerek által hozott döntések jogi megítélését, valamint az ezekből eredő felelősségi kérdések vizsgálatát célozza meg.

A kutatás során kvalitatív és kvantitatív módszereket alkalmaztam, beleértve a szakirodalmi áttekintést, esettanulmányokat és adatgyűjtést a hazai és nemzetközi szabályozási gyakorlatokról, valamint a rendelkezésre álló szabványokról.

A tanulmány első része bemutatja az önvezető technológiák fejlődését, valamint az autonómia különböző szintjeit, amelyek a járművek képességeit és emberi felügyelethez való viszonyukat jellemzik. Ezt követően részletesen elemzem a mesterséges intelligencia szerepét a közlekedésben, különös tekintettel a gépi döntéshozatal mechanizmusaira. A tanulmány központi részében a közlekedési büntetőjog elméleti és gyakorlati kihívásait tárgyalja az autonóm járművek kontextusában, különös figyelmet fordítva a felelősség, bizonyítás és szabályozás kérdéseire.

A következő fejezetek az etikai megfontolásokat vizsgálják, kiemelve a klasszikus erkölcsi elméletek relevanciáját, valamint a gépi döntések morális megalapozásának nehézségeit. A tanulmány végezetül nemzetközi kitekintést nyújt, ismertetve néhány releváns jogesetet és szabályozási modellt, amelyek tanulságosak lehetnek a hazai szabályozás jövőbeli alakításához. Az elemzés célja, hogy multidiszciplináris megközelítésben ösztönözze a jogi gondolkodást, és előmozdítsa az önvezető technológiák felelősségteljes és jogilag megalapozott integrációját a közlekedési rendszerbe.

A közlekedési büntetőjog sajátosságai

A közlekedési büntetőjog a büntetőjog azon speciális ága, amely a közlekedési szabályok megsértésével kapcsolatos jogsértések szabályozásával és szankcionálásával foglalkozik. E terület különösen komplex, mivel egyaránt figyelembe veszi az emberi magatartás és a technológiai eszközök működésének jogi megítélését, valamint a közlekedési kriminológia sajátosságait (MAJOR 2020b). A közlekedési bűncselekmények – például az ittas járművezetés vagy a közúti baleset okozása – társadalmi szempontból kiemelt jelentőségűek, mivel közvetlen veszélyt jelentenek az életre és a testi épségre (MAJOR 2020a).

A közlekedési bűncselekmények bizonyítása eddig is számos kihívást rejtett magában, azonban az önvezető járművek megjelenésével új kihívások is megjelentek (HODULA 2021). A fedélzeti adatrögzítők, a telematikai rendszerek és a szenzoradatok elemzése alapvető eszközökké váltak a kriminalisztikai vizsgálatok során (RÉPÁS 2023). Az önvezető rendszerek esetében azonban a gépi döntéshozatal jogi értékelése – például a szoftverhibák vagy a helytelen algoritmikus döntések miatti balesetek kapcsán – újfajta bizonyítási eljárásokat tesz szükségessé. E kihívások közé tartozik a felelősségi lánc azonosítása, azaz például, hogy ki vonható felelősségre egy önvezető jármű által okozott balesetért – a gyártó, az üzemeltető vagy az algoritmus fejlesztője (AMBRUS 2019a)?

A mesterséges intelligencia szerepe a közlekedésben

A mesterséges intelligencia az autonóm rendszerek fejlesztésének motorja, és kulcs-szerepet játszik a modern közlekedési rendszerek működésében. Az MI-technológiák

alkalmazása különböző szintű döntéshozatalok támogatására és automatizálására ad lehetőséget, kezdve az alapvető járműkövetési rendszerektől egészen az autonóm járművek irányításáig. Az MI jelentősége szinte minden téren megjelenik a közlekedés három fő elemében az emberi tényező, a járművek és a környezet, azaz a közlekedési infrastruktúra szintjein (MAJOR 2009).

Az emberi tényező szintjén az MI a vezetéstámogató rendszerek formájában van jelen, amelyek elősegítik a biztonságos közlekedést. Ezek közé tartoznak például a vészfékezés-asszisztensek és a fáradtságérzékelő eszközök. Az MI-alapú rendszerek célja, hogy csökkentsék az emberi hibákból fakadó balesetek kockázatát, miközben fenntartják az emberi vezetők feletti kontrollt.

A jármű szintjén az MI-t alkalmazó önvezető autók képesek önállóan érzékelni és értelmezni a környezetet. Az önvezető járművekben működő MI-algoritmusok szenzoradatokat (például LiDAR, radar és kamerák által gyűjtött információkat) használnak a közlekedési helyzetek elemzésére és az azonnali döntéshozatalra. A járművek szenzorokkal és kamerákkal gyűjtött adatokat dolgoznak fel, amelyek alapján a jármű képes önálló döntéseket hozni, például akadályok elkerülése, sebességváltoztatás vagy sávváltás vonatkozásában. Ezek a rendszerek képesek egymással is kommunikálni, megosztva az adatokat.

A közlekedési infrastruktúra szintjén az intelligens közlekedési rendszerek segítik a forgalomirányítást és a balesetek megelőzését. Az MI-technológia lehetővé teszi a dinamikus forgalomirányítást, automatikusan módosítja a forgalmi lámpák működését, figyelembe véve a forgalmi sűrűséget. Ezáltal az MI-alapú hálózatok képesek optimalizálni a közlekedési áramlást, csökkenteni a forgalmi torlódásokat és javítani a közlekedésbiztonságot. Az ilyen infrastruktúrák elősegítik az autonóm járművek hatékony működését is (GIFFINGER–GUDRUN 2010).

Az önvezető járművek technológiai alapjai

Az önvezető járművek az egyik legjelentősebb technológiai áttörést jelentik a közlekedési rendszerek történetében. Fejlődésük alapját a mesterséges intelligencia, a szenzorok és a fejlett számítástechnikai algoritmusok biztosítják, amelyek lehetővé teszik, hogy a járművek emberi beavatkozás nélkül navigáljanak. Az autonóm járművek technológiájának megértéséhez nélkülözhetetlen az SAE (Society of Automotive Engineers) által 2014-ben kiadott, és azóta három alkalommal frissített J3016-os szabvány, amely az automatizáció fokozatos fejlődését, az autonómia szintjeit mutatja be 0-tól 5-ig terjedő skálán (SAE International 2021).

Az autonómia szintjei

0. szint – Nincs automatizáció

Ebben az esetben a jármű semmilyen automatizált funkcióval nem rendelkezik, az irányítás teljes mértékben az emberi vezető kezében van. Ez a szint jellemzően az alapvető, hagyományos gépjárművekre vonatkozik.

1. szint – Vezetéstámogatás

A jármű képes egyetlen feladatot, például a sebességtartást vagy a sávban tartást automatikusan ellátni. Azonban a vezetőnek folyamatosan figyelnie kell a közlekedést, és bármikor át kell vennie az irányítást. Ilyenek például a maguktól beparkoló járművek, ahol a vezetőnek kizárólag a fékezésre kell figyelnie (PILLATH 2016).

2. szint – Részleges automatizáció

A jármű két vagy több funkciót kombinál, mint például a sávellhagyás-figyelmeztetés és az adaptív sebességtartó automatika. Bár a jármű részlegesen képes önállóan működni, a vezetőnek továbbra is figyelemmel kell kísérnie a jármű mozgását, és készen kell állnia a beavatkozásra (LEE et al. 2019)

3. szint – Feltételes automatizáció

Ebben a szakaszban a jármű már képes egyes környezetekben, például autópályán önállóan közlekedni. Az emberi vezető csak akkor avatkozik be, ha a rendszer erre utasítást ad. A feltételes automatizáció komoly technológiai kihívásokat támaszt, különösen az olyan váratlan helyzetek kezelésében, mint a hirtelen megjelenő akadályok vagy az időjárási körülmények. Például a Tesla használati útmutatója is felhívja a figyelmet a vezető rendelkezésre állási kötelezettségére a vezetési folyamat során (Tesla 2024).

4. szint – Magas fokú automatizáció

Az autonóm rendszer teljes mértékben képes irányítani a járművet meghatározott körülmények között. Például egy városi közlekedésre tervezett jármű önállóan navigál a forgalomban anélkül, hogy emberi beavatkozásra lenne szükség. Azonban az ilyen rendszerek jelenlegi állapotukban még helyspecifikusak, és nem képesek minden közlekedési szituáció kezelésére (HOPKINS–SCHWANEN 2021).

5. szint – Teljes automatizáció

Az autonómia csúcspontján a jármű minden helyzetben teljesen önállóan működik, emberi vezető nélkül. Ezek a járművek már nem igényelnek kormánykereket, pedálokat vagy más vezetési eszközöket.

Bár a technológia fejlesztése folyamatos, a teljesen autonóm járművek széles körű alkalmazása és az azokba történő mesterséges intelligencia integrálása előtt még jelentős jogi és technológiai akadályok állnak. Egyetértve Boda Mihály megfogalmazásával, „az MI-nek ez a jövőben elérendő önálló gondolkodási és cselekvési tulajdonsága olyan – abszolút – gondolkodási és cselekvési képesség, aminek a segítségével jelentősen túlhalad bármilyen egyéni vagy közösségi emberi gondolkodási és cselekvési képességen” (BODA 2024a: 110). Ez a fajta autonómia azonban nemcsak technológiai, hanem komoly etikai és jogi kérdéseket is felvet, különösen a felelősség és döntéshozatal terén. Ahhoz, hogy az MI ilyen szintű önállósága a mindennapi közlekedés részévé váljon, elengedhetetlen a jogrendszerek alkalmazkodása és a társadalmi konszenzus kialakítása.

Az autonóm rendszerek komponensei

Az autonóm járművek működésének alapját az érzékelési technológiák, a mesterséges-intelligencia-algoritmuskok és az adatelemző rendszerek képezik. Az érzékelési rendszer fő elemei (BILIK et al. 2019):

- LIDAR (*light detection and ranging*) (ROYO – BALLESTA-GARCIA 2019): Lézeralapú távolságmérés, amely pontosan leképezi a jármű környezetét háromdimenziós formában.
- Radar: A mozgó objektumok, például más járművek és gyalogosok sebességének és távolságának meghatározására szolgál.
- Kamerák: Valós idejű vizuális információt szolgáltatnak, ami segít az útjelzések, a közlekedési táblák és az akadályok azonosításában (HOLLÓSI–BALLAGI 2021).
- Ultrahangos szenzorok: Közelre eső akadályok érzékelésére használatosak, például parkoláskor.

A technológia jelenlegi állapota és jövőbeni irányai

A jelenlegi autonóm járművek leginkább a 2. és 3. szint között helyezkednek el, ahogy azt a Tesla Autopilot, a Waymo és a Mercedes-Benz Drive Pilot (Mercedes-Benz 2024) rendszerei is példázzák. Ezek a rendszerek még nem képesek teljes mértékben autonóm módon működni, de jelentős lépést jelentenek a teljes automatizáció felé.

Az MI által vezérelt közlekedési rendszerek új korszakot nyitnak, amely azonban nem mentes kihívásoktól. Az egyik legfontosabb akadály a technológia megbízhatóságának garantálása, különösen változó környezeti körülmények között. A másik jelentős kérdés a jogi szabályozás hiánya, amely akadályozhatja az önvezető rendszerek széles körű alkalmazását. Az autonóm járművek technológiai fejlődése nemcsak a közlekedési szabályok újraértelmezését igényli, hanem a felelősségi keretek átdolgozását is. Az autonóm rendszerek átláthatósága, az adatvédelem és a felelősségi viszonyok kérdései olyan területek, amelyekre a jövőben a szabályozás és a jogalkotás kiemelt figyelmet kell hogy fordítson.

Az önvezető járművek etikai kontextusa

Az önvezető járművek vonatkozásában a technológia fejlődésével párhuzamosan egyre fontosabbá válik az etikai kérdések vizsgálata is. Az autonóm rendszerek ugyanis nemcsak technikai, hanem erkölcsi döntéseket is kénytelenek meghozni, különösen olyan helyzetekben, amelyeknél emberi életek forognak kockán. A klasszikus példa erre az úgynevezett „morális dilemma” – például ha a jármű választani kényszerül, hogy egy gyalogost vagy az utasait veszélyeztesse, vagy éppen védje meg egy baleseti szituációban. Az ilyen helyzetek elemzése elengedhetetlen az önvezető járművek elfogadottságának és társadalmi integrációjának szempontjából.

A gépi döntéshozatal erkölcsi dilemmái

Az autonóm járművek etikája rendkívül összetett interdiszciplináris terület, amely az informatikát, a filozófiát, a jogot és a közlekedéstudományt egyaránt érinti. A legismertebb etikai kérdéskör az úgynevezett *trolley problem* (THOMSON 1985), amely egy morális gondolatkísérletet alkalmaz a döntéshozatal értékelésére. Egy önvezető autó esetében ez úgy jelenhet meg, hogy a jármű egy elkerülhetetlen baleset során döntésre kényszerül: egy idősebb gyalogost gázoljon el, vagy egy fiatal utast sodorjon veszélybe.

Kutatások, mint például az MIT Moral Machine projektje, rámutattak arra, hogy az emberek különböző kulturális háttérrel eltérő etikai döntéseket tartanak elfogadhatónak. Míg egyes társadalmak az idősek védelmét preferálják, mások a fiatalok életét részesítik előnyben (AWAD et al. 2018). A kutatás eredményei jelenthetik azt is, hogy az autonóm járművek döntéshozatali mechanizmusait irányító mesterséges intelligenciának adott esetben integrálnia kell az adott társadalomra jellemző morális preferenciákat a feláldozhatóság tekintetében, annak érdekében, hogy elősegítse a technológia társadalmi szintű legitimációját és elfogadottságát (KISS 2020). Ez rámutat arra a problémára, hogy a gépi etikai döntések univerzális kodifikálása rendkívül nehéz, hiszen az emberek maguk sem egységesek az erkölcsi megítélésben.

Etikai alapelvek az autonóm rendszerek számára

Az autonóm rendszerek etikai programozása során három meghatározó normatív erkölcsi irányzat – a deontológia, a konzekvencializmus és az erényetika – kínál releváns elméleti keretet (FRANG 2020).

Deontológia (kötelességelvűség). A deontológiai etikai irányzat alapvető tétele, hogy bizonyos cselekedetek intrinzikusan (önmagukban) erkölcsösek vagy erkölcstelenek, függetlenül azok következményeitől (Yourdictionary 2025). Tehát az irányzat szerint azt a cselekedetet kell végrehajtani, amelyet egy adott szabály vagy elvárás előír (BODA 2015). Az autonóm rendszerek esetében ez azt jelenti, hogy bizonyos erkölcsi tilalmak beépülnek az algoritmusba, így például a gép bizonyos cselekedeteket eleve nem hajthat végre (például ártatlan ember elütése még akkor sem, ha több életet mentene meg).

Konzekvencializmus (következményelvűség). Boda Mihály megfogalmazása alapján „a konzekvencializmus szerint azt indokolt tenni más cselekvési alternatívákkal szemben, ami inkább elősegíti bizonyos érdekek kielégítését, mint az alternatív cselekvések” (BODA 2015: 212). Ez az irányzat az erkölcsi döntések értékét azok következményei alapján ítéli meg. A legismertebb formája az utilitarizmus, amely szerint az a cselekedet helyes, amely a lehető legtöbb jót eredményezi a lehető legtöbb ember számára. Ebben az esetben például a jármű az összes lehetséges kimenetelt mérlegeli, és a legkevesebb kárt okozó megoldást választja.

Erényetika. Az erényetikai irányzat nem a szabályokra vagy a következményekre helyezi a hangsúlyt, hanem az erkölcsi karakterre, illetve arra, hogy egy „jó ember” vagy jelen esetben egy „jó vezető” hogyan cselekedne (SÁRKÁNY 2024). Az autonóm rendszerek kontextusában ez azt jelenti, hogy a gépi döntéseknek igazodniuk kell egy példamutató, felelősségteljes járművezető viselkedésmintáihoz – figyelembe véve például a társadalmi normákat, szokásokat és az empatikus, emberséges viselkedést.

A gyakorlati alkalmazás során egyik klasszikus etikai megközelítés sem bizonyul maradéktalanul elegendőnek az autonóm rendszerek komplex döntési szituációinak kezelésére. Ennek következtében a fejlesztők és etikai szakértők gyakran hibrid modellek kialakítására törekednek, amelyek az egyes normatív irányzatok alapelveit kombinálják.

Az etikai döntések felelőssége

Az etikai kérdések nem választhatók el a jogi és büntetőjogi felelősség problémakörétől sem. Ha például egy autonóm jármű egy algoritmus által meghatározott etikai elv alapján hajt végre egy „haszonmaximalizáló” döntést – például egy utas feláldozását a járókelők érdekében –, felmerül a kérdés: kié a felelősség a sértett haláláért?

Ebben a kontextusban kiemelt szerepe van az úgynevezett etikai auditálhatóságnak, amely során az algoritmus döntései utólag visszakövethetők és értelmezhetők kell hogy legyenek. Ez a követelmény technológiai és jogi szempontból is kulcsfontosságú, mivel csak így biztosítható a társadalmi kontroll és a felelősség érvényesítése (MANSY–EHAB–ELMOUGY 2023).

Etikai szabályozási irányelvek

Európai uniós és nemzetközi szinten is történtek kísérletek az etikai normák lefektetésére. Az Európai Bizottság 2019-ben kiadott *Etikai iránymutatás a megbízható mesterséges intelligenciára* (Európai Bizottság 2019) című dokumentumában hangsúlyozza a következő elveket:

- emberközpontúság – az emberi méltóság és jogok tiszteletben tartása;
- átláthatóság – az algoritmus döntéseinek értelmezhetősége;
- felelősség – a döntések utólagos ellenőrzésének lehetősége;
- társadalmi igazságosság – diszkriminációmentes működés biztosítása.

A fenti elvek mentén az önvezető járművek fejlesztőinek és gyártóinak egyre inkább erkölcsi kötelességük, hogy termékeik megfeleljenek ezeknek a normáknak, még ha jogi kötelezettségként ez nem is minden országban jelentkezik közvetlenül.

Összegezve megállapítható, hogy az önvezető járművek bevezetése nem csupán technológiai, hanem erkölcsi forradalmat is jelent. Az autonóm rendszereknek olyan döntéseket kell tudniuk hozni, amelyek erkölcsi megfontolásokat is figyelembe vesznek, még akkor is, ha az emberek maguk sem értenek egyet bizonyos helyzetek morális megítélésében. Mivel a mesterséges intelligencia nem rendelkezik saját szándékokkal, és nem képes a tettei következményeit jutalom vagy büntetés szempontjából értelmezni, minden általa végrehajtott cselekedetért végső soron az emberek viselik a felelősséget (BODA 2024b).

A gépi döntések etikai megalapozottsága nemcsak társadalmi bizalmat, hanem jogi elszámoltathatóságot is feltételez. Ezért elengedhetetlen, hogy a technológiai fejlesztés és az etikai megfontolások szoros integrációban valósuljanak meg, annak érdekében, hogy az önvezető járművek ne pusztán működésükben legyenek hatékonyak, hanem döntéseikben is tükrözzék az igazságosság és az emberközpontúság alapelveit.

Az önvezető járművek jogi kontextusa

Bár az önvezető járművek technológiai fejlődése az elmúlt években némileg háttérbe szorult a generatív mesterséges intelligencia térnyerésével, jogi szempontból továbbra is releváns kérdéseket vetnek fel. Ezek közül az egyik legfontosabb a felelősség problémája, amely alapvetően meghatározza a szabályozás és a gyakorlati alkalmazás lehetőségeit. Mivel az önvezető rendszerek alapvetően az emberi vezetőt helyettesítik, felmerül, hogy ki a felelős egy baleset bekövetkezése esetén: a jármű gyártója, a szoftverfejlesztő vagy maga a járművezető (MANSY–EHAB–ELMOUGY 2023). A jogi környezetnek arra kell választ adnia, hogy hogyan ossza meg a felelősséget a különböző szereplők között, és hogyan kezelje azokat az eseteket, amikor a rendszer hibája vezet balesethez (AMBRUS 2019b).

A felelősség büntetőjogi vizsgálata során figyelembe kell venni többek között a társadalomra veszélyességet, a bűnösséget és a felróható magatartást is, amelyeknek nagy jelentősége van egy büntetőeljárásban a terhelt felelősségének megállapításában, például egy önvezető járművel okozott közlekedési baleset során (TÓTH 2021).

A közlekedési jog összetett normarendszer. A fontosabb jogszabályok, amelyek a téma vizsgálata során elengedhetetlenek a közúti közlekedés szabályairól szóló 1/1975. (II. 5.) KPM–BM együttes rendeletet (KRESZ), a Közúti Közlekedési Egyezmény kihirdetéséről szóló 1980. évi 3. törvényerejű rendelet, valamint a közúti közlekedésről szóló 1988. évi I. törvény.

Az első kardinális pont a téma vizsgálata során már maga a járművel történő elindulás. A KRESZ 5. § (1) bekezdése leírja, hogy mik a közlekedésben való részvétel műszaki feltételei. A (2) bekezdés alapján:

„A jármű vezetője, mielőtt a járművel a telephelyről (így különösen a garázsból) elindul, köteles a kormányberendezés, a fékberendezés, a gumibroncsok, valamint a kötelezően

előírt világító- és fényjelző berendezések állapotát (működését), továbbá a hatósági jelzés(ek) [rendszám-tábla(ák)] meglétét, állapotát – az adott körülmények között indokolt módon – ellenőrizni” [1/1975. (II. 5.) KPM–BM együttes rendelet].

Amennyiben a műszaki állapot nem felel meg az (1) bekezdésben foglaltaknak, az üzem-bentartó nem engedheti meg, hogy a vezető a járművel elinduljon, és az elindulást köteles megakadályozni (FÜLÖP–FÜLÖP–MAJOR 2021).

Az önvezető autók esetében nemcsak a jármű műszaki állapotának ellenőrzése válik szükségessé, hanem a szoftver megfelelő működésének vizsgálata is. Ezáltal a járművet használatban tisztában kell lennie azokkal a problémákkal, amelyeket a rendszer maga is képes észlelni. Ahogyan a műszaki hibák felismerése az elindulás előtt, úgy a szoftveres hibák vagy hiányosságok felismerése különösen fontos, mivel ezek közvetlen hatással lehetnek a közlekedésbiztonságra.

Az önvezető járművek miatt a fentiek alapján érdemes a hibákra példálózó felsorolást kiegészíteni egy olyan ponttal, amely kifejezetten az informatikai rendszer meghibásodására utal. Alternatív megoldásként külön bekezdésben is érdemes lehet részletezni ezt a kérdést, hiszen így pontosabban meghatározható az ellenőrzés terjedelme és mélysége, különös tekintettel a szoftveres és informatikai problémák azonosítására és kezelésére, ami a későbbi felróhatóság vizsgálata során fontos tényezőként jelenne meg.

A téma másik súlyponti eleme a járművezető fogalmának a vizsgálata. A hatályos KRESZ 1. számú függeléke a vezető fogalmát a következőképpen határozza meg: „Vezető: az a személy, aki az úton járművet vezet, vagy állapotot hajt (vezet). A segédmotoros kerékpárt és a kerékpárt toló személy nem minősül vezetőnek. A gépkocsivezetés oktatása és az azt követő gyakorlati vizsga során vezetőnek az oktató minősül” [1/1975. (II. 5.) KPM–BM együttes rendelet].

Ez a definíció azonban nem terjed ki az önvezető járművek általános működésére, különösen abban az esetben, amikor az önvezető autó autonóm módon, azaz emberi beavatkozás nélkül közlekedik. Ilyen helyzetekben nem egyértelmű, hogy ki minősül vezetőnek: az utas, aki esetlegesen aktiválta az önvezető funkciót, vagy a járművet gyártó vállalat, amely a szoftver fejlesztéséért felelős. Ez a kérdés különösen a közlekedési büntetőjog területén válik problematikusná, amikor a felelősség megállapítása elengedhetetlen.

A közúti járművek műszaki megvizsgálásáról szóló 5/1990. (IV. 12.) KöHÉM rendelet értelmezési rendelkezései között megjelenik a fejlesztési célú autonóm jármű fogalma, amely szerint

„fejlesztési célú autonóm jármű: olyan fejlesztési célú jármű, amely részben vagy teljesen automatizált működések fejlesztésére szolgál, és amelyben a jármű vezetőjének minősülő tesztvezető tartózkodik, aki az automatizáltság szintjétől függően vagy bármely, a közlekedés biztonságát veszélyeztető helyzetben, a működés közben szükséges mértékben kézi irányítást gyakorol, illetve a kézi irányítást bármikor átveheti a jármű felett.”

A 2. § (4) bekezdés *k*) pontjában pedig megjelenik a tesztvezető: „Olyan járművezető, aki úgy felügyeli valamely fejlesztési célú autonóm jármű tesztelését, hogy a tesztelt autonóm

járműben tartózkodik, és képes arra, hogy bármikor haladéktalanul átvegye az irányítást a fejlesztési célú autonóm jármű felett” [5/1990. (IV. 12.) KÖHÉM rendelet].

Bár a tesztvezető fogalma kifejezetten a fejlesztési célú autonóm járművekhez kötődik, ahol a tesztelés és a kézi irányítás átvétele szerves része a jármű működtetésének. Ugyanakkor a definíció az önvezető járművek vezetőinek meghatározásánál is felhasználható lehet, azonban mindenképpen szükséges a vezetői fogalom újradefiniálása a felelősség kérdésének vizsgálata során.

A közlekedési büntetőjog és az SAE által kiadott J3016-os szabvány összevetésében a klasszikus járművezetői fogalom kizárólag a harmadik szintig megfelelő. A negyedik szinttől kezdve a járművek esetében vagy egyáltalán nincs jelen természetes személy vezető, vagy csak esetlegesen van jelen.

Ez felveti annak kérdését, hogy az önvezető jármű maga válhat-e a büntetőjogi felelősség alanyává, vagyis tekinthető-e bűncselekmény elkövetőjének. A jelenlegi jogszabályi keretek között erre a válasz egyértelműen nem, mivel a hatályos büntetőjog a bűncselekmény elkövetésének feltételeként emberi magatartást és annak felróhatóságát követeli meg. Ennek alapján az önvezető járművek önálló büntetőjogi felelőssége kizárt.

A közlekedési bűncselekmények, mint például a közúti baleset okozása vagy a járművezetés ittas állapotban kapcsán a büntetőjogi felelősség az elkövető által az elkövetési magatartás kifejtéséig terjed, jellemzően tehát addig, amíg a személy a járművet vezeti (KÁLLAI 2020). Az elkövetési magatartás fogalmát a közlekedési jogban a járművezetéshez kötjük, így a felelősség alapja az adott pillanatban történő aktív járművezetés. Ennek megfelelően a felelősség határai is az elkövetési magatartás idejére vonatkoznak, tehát az a pillanat, amikor a vezető ténylegesen irányítja a gépjárművet.

A fentiek miatt a jogalkotásban a hagyományos vezetői felelősség kiterjesztése indokolt. Elképzelhető lenne a KRESZ olyan módosítása, amelynek értelmében a jármű vezetőjének nemcsak az tekintendő, aki fizikailag irányítja a járművet, hanem az is, aki azt önvezető üzemmódba helyezi. Ezzel a szabályozással a jogalkotó reagálhatna a gyorsan fejlődő autonóm közlekedési rendszerekre, ahol a jármű egyes rendszerei képesek átvenni a vezetés feladatait, ugyanakkor a felelősség kérdése továbbra is az adott személyhez köthető. Ezzel az új definícióval a jogalkotó biztosíthatná, hogy az önvezető járművek esetében sem kerülhetne sor a felelősség elhárítására azzal az indokkal, hogy a gépjármű vezetése technológiai okokból nem az emberi vezető feladata.

A Büntető törvénykönyv értelmében csak olyan személy vonható felelősségre, aki nem áll büntethetőséget kizáró ok hatálya alatt. Például az állatok cselekménye a büntetőjog dogmatikája szerint nem értékelhető bűncselekményként, hiszen a bűncselekmény elkövetéséhez emberi magatartás, szándékosság vagy gondatlanság szükséges. Ez a dogmatikai megoldás analóg módon alkalmazható az önvezető járművek esetében is: bár a jármű önállóan hoz technológiai döntéseket, a felelősség mindig visszavezethető egy természetes személyhez (például a programozóhoz, a gyártóhoz, az üzemeltetőhöz vagy a használóhoz), amennyiben a jogellenesség, a társadalomra veszélyesség és a bűnösség konjunktív feltételei fennállnak.

Például, ha programozási hiba merül fel, a felelősség megállapítása nem korlátozódhat pusztán arra a szakemberre – például szoftverfejlesztőre –, aki a hibás kódrészletet készítette. A nemzetközi szakirodalom több, egymástól eltérő felelősségi modellt is

megkülönböztet: felmerülhet a programozó személyes felelőssége, a fejlesztő vagy gyártó vállalat felelőssége, az üzemeltető/felhasználó felügyeleti felelőssége, vagy akár ezek kombinációja. Amennyiben bizonyítható, hogy a hiba külső behatás – például kártékony kód – következménye, a programozó felelőssége értelemszerűen kizárható.

Nemzetközi kitekintés

Nemzetközi szinten az önvezető járművek által okozott balesetek jogi vonatkozásai az elmúlt években több alkalommal is előtérbe kerültek, és számos jogi precedenst teremtettek. 2018 márciusában az Uber önvezető autója halálos balesetet okozott Arizonában, amikor egy kerékpárost gázolt el. A baleset következtében a jármű felügyeletét ellátó sofőrt, Rafaela Vasquezet, három év felügyelt próbaidőre (*supervised probation*) ítélték. Ez volt az első bírósági eljárás, amely teljesen önvezető jármű által okozott halálos baleset ügyében zajlott (BILLEAUD–SNOW 2023).

A 2018-as halálos baleset jelentős harással volt az autóipari és technológiai cégek önvezető autóinak fejlesztésére, amelyek ezt követően mérsékeltebb ütemben folytatták a kutatásokat, és újragondolták a fejlesztési irányokat. A baleset után a közösségitaxi-szolgáltató kivonta önvezető tesztautóit Arizona államból, míg Doug Ducey, az állam akkori kormányzója, tilalmat rendelt el a további vezető nélküli taxikísérletek végrehajtására.

A National Transportation Safety Board (NTSB) jelentése szerint 2016 májusában egy Tesla Model S 70D típusú jármű vezetője halálos balesetet szenvedett Floridában, miközben az autopilóta rendszer működött (National Transportation Safety Board 2016). A baleset során a jármű fékezés nélkül egy nyergesvontatónak ütközött. A baleset vonatkozásában több, egymástól független vizsgálat is készült, eltérő megállapításokkal a felelősség kérdésében.

Az NTSB vizsgálata megállapította, hogy a Tesla autopilóta-rendszer nem érzékelte a vontatót, és fékezés nélkül ütközött annak utánfutójával. A vizsgálat során rögzítették, hogy a jármű 41 perces útja alatt az autopilóta 37 percig volt aktív, és ezen időszak alatt csupán 25 másodpercig volt érzékelhető a sofőr keze a kormányon. A rendszer ennek következtében számos képi és hangjelzéssel próbálta felhívni a sofőr figyelmét (a használati útmutató előírásainak megfelelően), azonban a sofőr nem reagált a figyelmeztetésekre.

A baleset során a nyergesvontató nem adott elsőbbséget, ugyanakkor a Tesla sofőrjének legalább 3,4 másodperce volt arra, hogy manuálisan fékezze le a járművet az ütközés előtt. Ennek alapján a rendelkezésre álló idő bőven elegendő lett volna a baleset elkerülésére.

A technológia nem volt közvetlen oka a balesetnek, mivel az autopilóta-rendszere megfelelő figyelmeztetéseket adott a sofőrnek, aki a rendszer működésétől függetlenül köteles lett volna figyelni a vezetésre, ahogyan azt a használati útmutató előírja. Mivel a sofőr nem reagált a figyelmeztetésekre, és nem tartotta be a használati utasításokat, a baleset nem tekinthető technológiai hibának, hanem a sofőr figyelmetlenségéből eredő emberi hibának.

Szabályozás nemzetközi szinten

Az Egyesült Államok, amely az önvezető járművek tesztelésében élen jár, még mindig nem rendelkezik egységes és mindenre kiterjedő jogi szabályozással ezen a területen. Az Amerikai Közúti Közlekedésbiztonsági Hivatal (NHTSA) egy *Automated Driving Systems: A Vision for Safety* című dokumentumot készített, amelynek első része iránymutatást nyújt a járműgyártók számára a forgalomba bocsátás feltételeiről, míg a második rész a szövetségi és tagállami hatáskörök elosztásával kapcsolatos kérdéseket tisztázza (U.S. Department of Transportation 2017). A dokumentum a jogi szabályozás tekintetében *soft law* jellegű irányelveket fogalmaz meg.

Az önvezető autók jogi és etikai megítélése szoros kapcsolatban áll a különböző erkölcsi döntések meghozatalával, amelyek ilyen járművek működése közben felmerülhetnek. Az Egyesült Államokban az egyes államok, városok dönthetnek arról, hogy milyen erkölcsi elveket alkalmazzanak az önvezető autók viselkedésére, például egy baleset esetén. Az ilyen döntésekhez különböző etikai irányelvek szükségesek, és ezeket a helyi hatóságok alakíthatják ki.

A Teague egy olyan platform eredményeire reagálva, amely az emberek véleményét kérdezte meg, arra a következtetésre jutott, hogy egy etikai rendszerben az elsődleges szempont a gyermekek védelme kell hogy legyen. Ezt a megközelítést Seattle városa is alkalmazza. Így, ha egy önvezető autó belép a városba, a jármű figyelmezteti az utast, hogy minden helyzetben a gyermekek védelme az elsődleges (Teague 2023). Az erkölcsi irányelvek azonban városonként eltérőek lehetnek. Például más városokban olyan rendszert is kialakíthatnak, ahol az autó az emberi életek minél nagyobb számának megmentésére összpontosít.

Az Egyesült Királyságban 2018 márciusában a Közlekedési Minisztérium bejelentette egy hároméves jogi felülvizsgálat megkezdését, amelynek célja az volt, hogy felmérje a jogrendszer felkészültségét az önvezető járművek megjelenésére és elterjedésére, valamint azonosítsa a szükséges jogszabály-módosításokat (Government of the United Kingdom 2018). A brit kormány a jogi felülvizsgálatot különösen fontosnak tartja, mivel az önvezető járművek gyártásában aktív szerepvállalásra törekszik, és célja az etikai szabályozás egységesítése is. A felülvizsgálat eredményeként 2024 májusában elfogadták az automatizált járművek törvényét (Automated Vehicles Act), amely meghatározza az önvezető járművek jóváhagyásának és engedélyezésének folyamatát, valamint a gyártók és szolgáltatók felelősségét a járművek biztonságos üzemeltetéséért. (Law Commission 2024). A törvény célja, hogy biztosítsa a közlekedés biztonságát, miközben lehetővé teszi az önvezető technológiák fejlődését és integrációját a brit közlekedési rendszerbe.

Lehetséges megoldások és ajánlások

A tanulmány eddigi elemzése rámutatott arra, hogy különösen a közlekedési büntetőjog dogmatikai alapjai és a felelősségi lánc értelmezése szorulnak átfogó újragondolásra. A következőkben olyan lehetséges megoldásokat és ajánlásokat mutatunk be, amelyek elősegíthetik az autonóm technológiák jogi és társadalmi integrációját, biztosítva az arányosság, az elszámoltathatóság és a közlekedésbiztonság követelményeit.

Mindenekelőtt szükséges a „vezető” fogalmának újradefiniálása a KRESZ-ben. A jelenlegi meghatározás kizárólag a járművet ténylegesen irányító természetes személyre vonatkozik, ami a 4-es és 5-ös szintű autonóm rendszerek esetében értelmezhetlenné

válí. Célszerű lenne a definíciót kiegészíteni azzal, hogy vezetőnek tekintendő az a személy is, aki a járművet önvezető üzemmódba helyezi, illetve az, aki az autonóm rendszer feletti felügyeleti jogkört gyakorolja. Ez a megoldás megakadályozná, hogy a felelősség elháríthatóvá váljon pusztán az önvezető funkció aktiválásával, és világos felelősségi kapcsolatot teremtsen a jármű használója és az általa aktivált technológia között.

A büntetőjogi felelősség körében alapelveként kell rögzíteni, hogy önálló büntetőjogi felelősség az autonóm járművet nem terhelheti, mivel a hatályos dogmatika emberi magatartást, társadalomra veszélyességet és felróhatóságot követel meg. Ebből következően a büntetőjogi felelősség kizárólag akkor állapítható meg, ha konkrét emberi mulasztás, szándékos manipuláció vagy súlyos gondatlanság bizonyítható. A szoftverhibákból fakadó közlekedési balesetek esetében a büntetőjogi szankció helyett elsősorban polgári jogi és szabálysértési felelősségi formák alkalmazása indokolt. Ez biztosítja, hogy a büntetőjog ne veszítse el *ultima ratio* jellegét, miközben a balesetben érintettek kártalanítása más eszközökkel garantált.

A felelősségi rendszer átalakítása érdekében egy hármas pilléren nyugvó modellt tartok követendőnek. Az első pillér a gyártói és szoftverfejlesztői felelősség, amely objektív alapon állna fenn a rendszerhibákért, ugyanakkor lehetővé tenné a mentesülést abban az esetben, ha bizonyítható, hogy a hiba külső, jogellenes beavatkozás eredménye. A második pillér az üzembentartói felelősség, amely a rendszer karbantartásához, frissítéséhez és a használati előírások betartásához kapcsolódna. A harmadik pillért a büntetőjogi felelősség jelentené, amely azonban kizárólag a bizonyítható emberi felróhatóság eseteire szorítkozna. Ez a modell kiegyensúlyozott módon osztaná meg a felelősséget a különböző szereplők között, és egyszerre biztosítaná a prevenció, a reparáció és a büntetés funkcióját.

Az elszámoltathatóság technikai előfeltétele a döntések visszakövethetősége. Ennek érdekében minden önvezető jármű esetében kötelezővé kellene tenni a fedélzeti adattörzést, amely magában foglalná a szenzoradatokat, a rendszer állapotát és a döntési jogokat. A rögzített adatokhoz való hozzáférést jogszabályi szinten kell szabályozni, hogy egyszerre biztosítsa a bizonyítási eljárások megbízhatóságát, az adatvédelem garanciáit és a gyártói üzleti titkok védelmét. Ezenfelül szükséges egy független tanúsítási és auditálási rendszer kialakítása, amely a járművek forgalomba hozatala előtt vizsgálja a biztonsági, etikai és technológiai megfelelést.

Az etikai dilemmák kezelésében álláspontom szerint nem törekedhetünk univerzális, minden helyzetre kiterjedő „morálkódex” jogszabályi kodifikálására, mivel a társadalmi preferenciák kultúránként és közösségenként eltérnek. A konkrét döntési elvek meghatározását a gyártókra lehet bízni, azzal a feltétellel, hogy azok nyilvánosságra hozatala és független etikai auditálása kötelező. Ez a megoldás egyszerre biztosítaná a társadalmi legitimitációt és a technológiai innováció mozgásterét.

Összességében megállapítható, hogy az önvezető járművek jogi integrációja elkerülhetetlenül új kategóriák és felelősségi modellek bevezetését kívánja meg. A vezető fogalmának kiterjesztése, a felelősség hármas pilléren épülő újrastrukturálása, az adatnaplózás és auditálás jogi szabályozása, valamint az etikai minimumkövetelmények törvényi rögzítése olyan lépések, amelyek nélkül az autonóm technológia nem illeszthető be biztonságosan a közlekedési rendszerbe. A javasolt intézkedések célja, hogy egyensúlyt teremtsenek az innováció ösztönzése és a társadalom védelme között, miközben megőrzik a jogrendszer koherenciáját.

Összegzés

Az önvezető járművek, a mesterséges intelligencia és a közlekedési technológiák fejlődése forradalmasítja a közlekedési rendszereket, ugyanakkor jelentős jogi és szabályozási kihívásokat is előidéz. Az önvezető járművek új típusú felelősségi formákat generálnak, amelyek a büntetőjog területén egyaránt átgondolt megközelítést igényelnek. A jelenlegi szabályozási keretek nem képesek teljes mértékben lefedni az autonóm rendszerek által teremtett helyzeteket, különösen a gépi döntéshozatal, a szoftverhibák és a felelősségi lánc meghatározása tekintetében.

A közlekedési büntetőjog sajátosságai továbbra is a felelősségi viszonyok emberi magatartásokhoz való kapcsolását feltételezik, azonban az autonóm rendszerek megjelenése radikálisan átalakítja ezt a keretrendszert. Az önvezető járművek által okozott balesetek esetében a felelősség meghatározása – legyen szó a gyártóról, a szoftverfejlesztőről vagy a járművezetőről – komoly bizonyítási problémákat vet fel.

Az önvezető járművek olyan új felelősségi formákat hoznak létre, amelyek a klasszikus járművezetői felelősség paradigmáján túlmutatnak. Az autonóm rendszerek esetében felmerül a gépi döntések és szoftverhibák következményeinek jogi értékelése. Ezek az új helyzetek nem kezelhetők a hagyományos jogi megközelítésekkel, mivel a technológiai rendszerek működése és döntéshozatala nem feleltethető meg az emberi magatartás klasszikus fogalmainak.

Mindenképpen szükségesek további kutatások az emberi tényező és az autonóm rendszerek interakcióinak, a gépi döntések etikai vonatkozásainak, valamint az autonóm járművek jogi megítélésnek elemzésére. Az önvezető járművek térnyerése jelentős átalakulást hoz a közlekedési jog minden területén, amelyet biztonságos és fenntartható módon kell szabályozni, figyelembe véve a technológiai fejlődés ütemét és irányát.

Felhasznált irodalom

- AMBRUS István (2019a): Az autonóm járművek és a büntetőjogi felelősségre vonás akadályai. In MEZEI Kitti (szerk.): *A bűnügyi tudományok és az informatika*. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, 9–25. Online: https://jog.tk.elte.hu/uploads/files/01_buntetojog_informatika_AMBRUSI.pdf
- AMBRUS István (2019b): Az önvezető járművek és a jogi felelősség. In GLAVANITS Judit: *A gazdasági jogalkotás aktuális kérdései*. Budapest: Dialóg Campus, 9–15.
- AWAD, Edmond et al. (2018): The Moral Machine Experiment. *Nature*, 563(7729), 59–64. Online: <https://doi.org/10.1038/s41586-018-0637-6>
- BILIK, Igal et al. (2019): The Rise of Radar for Autonomous Vehicles: Signal Processing Solutions and Future Research Directions. *IEEE Signal Processing Magazine*, 36(5), 20–31. Online: <https://doi.org/10.1109/MSP.2019.2926573>
- BILLEAUD, Jacques – SNOW, Anita (2023): The Backup Driver in the 1st Death by a Fully Autonomous Car Pleads Guilty to Endangerment. *AP News*, 2023. július 28. Online: <https://apnews.com/article/autonomous-vehicle-death-uber-charge-backup-driver-1c711426a9cf020d3662c47c0dd64e35>
- BODA Mihály (2015): A katonai vezetés erkölcsi és morális elemei. *Hadtudomány*, 25(E-szám), 204–220. Online: <https://doi.org/10.17047/HADTUD.2015.25.E.204>

- BODA Mihály (2024a): A háború mint kaméleon – A fegyvertechnika fejlődésének hatása a háború és a politika viszonyára a kezdetekről a mesterséges intelligenciáig. *Hadtudomány*, 34(3), 99–113. Online: <https://doi.org/10.17047/HADTUD.2024.34.3.99>
- BODA Mihály (2024b): A kockázatkerülő háború és a bátorság a 20–21. század fordulóján. *Honvédségi Szemle*, 152(3), 113–125. Online: <https://doi.org/10.35926/HSZ.2024.3.9>
- Európai Bizottság (2019): *Etikai iránymutatás a megbízható mesterséges intelligenciára vonatkozóan*. Online: <https://doi.org/10.2759/428483>
- FRANG Gizella (2020): A gazdaságsszemlélet változásai a magyar gondolkodóknál a reformkortól a II. világháborúig. PhD-disszertáció. Sopron: Soproni Egyetem. Online: <https://doi.org/10.13147/SOE.2020.012>
- FÜLÖP Ágnes – FÜLÖP Natasa – MAJOR Róbert (2021): *A KRESZ értelmezése a joggyakorlatban*. 4., bőv. kiadás. HVG-ORAC.
- GIFFINGER, Rudolf – GUDRUN, Haindlmaier (2010): Smart Cities Ranking: An Effective Instrument for the Positioning of the Cities. *Architecture, City and Environment*, 4(12), 7–26. Online: <https://doi.org/10.5821/ace.v4i12.2483>
- Government of the United Kingdom (2018): *Government to Review Driving Laws in Preparation for Self-Driving Vehicles*. Online: <https://www.gov.uk/government/news/government-to-review-driving-laws-in-preparation-for-self-driving-vehicles>
- HENÉZI Diána – HORVÁTH Balázs (2021): Önvezető járművek közlekedésbiztonsági hatásai. *Közlekedéstudományi Szemle*, 71(2), 64–69. Online: <https://doi.org/10.24228/KTSZ.2021.2.6>
- HERKE Csongor (2021): A kriminalisztika alapkérdései és az önvezető járművek. *Belügyi Szemle*, 69(1), 87–105. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.1.4>
- HODULA Máté (2021): Az autonóm járművek hatása a közlekedési büntetőjog fejlődésére. *MTA Law Working Papers*, 7, 1–32. Online: <https://jog.tk.elte.hu/mtalwp/az-autonom-jarmuvek-hatasa-a-kozlekedesi-buntetojog-fejlodesere>
- HOLLÓSI János – BALLAGI Áron (2021): Kamera-LiDAR kalibráció. In *Autonóm járművek – Workshop-sorozat*. Győr: Széchenyi István Egyetem, 123–130. Online: https://jkk-web.sze.hu/wp-content/uploads/2021/11/AUTONOM_Workshop_2020_Konferenciakiadvany_2021_final_web.pdf
- HOPKINS, Dobbie – SCHWANEN, Tim (2021): Talking about Automated Vehicles: What Do Levels of Automation Do? *Technology in Society*, 64, 101488. Online: <https://doi.org/10.1016/j.techsoc.2020.101488>
- KÁLLAI Kitti (2020): *A közlekedési bűncselekmények sajátosságai I*. Nagykáta. Online: [https://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/kallai_kitti__kozlekedesi_buncselekmények_sajatossagai_1\[jogi_forum\].pdf](https://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/kallai_kitti__kozlekedesi_buncselekmények_sajatossagai_1[jogi_forum].pdf)
- KISS Gábor (2020): Hogyan védekezzünk az önvezető járművek külső manipulációja ellen? In PÉTER Tamás (szerk.): *XIV. Innováció és fenntartható felszíni közlekedés konferencia*. Budapest: Magyar Mérnökakadémia.
- Law Commission (2024): *Automated Vehicles*. Online: <https://lawcom.gov.uk/project/automated-vehicles>
- LEE, Jiwon et al. (2019): Design of Single-Modal Take-Over Request in SAE Level 2 & 3 Automated Vehicle. *Transactions of the Korean Society of Automotive Engineers*, 27(3), 171–183. Online: <https://doi.org/10.7467/KSAE.2019.27.3.171>
- MAJOR Róbert (2009): *A közúti közlekedési balesetek megelőzése, különös tekintettel a rendőrség lehetőségeire és korlátaira*. PhD-disszertáció. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskola. Online: <https://m2.mtmt.hu/api/publication/1593302>
- MAJOR Róbert (2020a): A közlekedés biztonsága elleni bűncselekményhez kapcsolódó egyes elhatárolási kérdések. In MADAI Sándor (szerk.): *Sic itur ad astra. Ünnepi kötet a 70 éves Blaskó Béla tiszteletére*. Budapest: Ludovika, 333–340. Online: <https://m2.mtmt.hu/api/publication/31599839>

- MAJOR Róbert (2020b): A közlekedés kriminológiája. In BARABÁS A. Tünde (szerk.): *Alkalmazott kriminológia*. Budapest: Ludovika, 513–528. Online: <https://m2.mtmt.hu/api/publication/31818895>
- MANSY, Yasmin – EHAB, Nourhan – ELMOUGY, Amr (2023): *Towards Accountable Self-Driving Cars: A Framework for Identifying the Cause of Autonomous Traffic Collisions*. 2023 IEEE 9th World Forum on Internet of Things (WF-IoT). Online: <https://doi.org/10.1109/wf-iot58464.2023.10539453>
- Mercedes-Benz (2024): *Drive Pilot*. Online: <https://www.mercedes-benz.hu/passengercars/technology/drive-pilot.html>
- NAGYSZOKOLYAI Iván (2019): Életmentő technológia az új autókban. *Autotechnika*, 2019. augusztus 30. Online: <https://autotechnika.hu/cikkek/adas/12784/eletmento-technologia-az-uj-autokban>
- National Transportation Safety Board (2016): *Collision Between between a Car Operating with Automated Vehicle Control Systems and a Tractor-Semitrailer Truck*. Online: <https://www.nts.gov/investigations/Pages/HWY16FH018.aspx>
- PILLATH, Susanne (2016): *Automated Vehicles in the EU*. European Parliamentary Research Service. Online: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/573902/EPRS_BRI\(2016\)573902_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/573902/EPRS_BRI(2016)573902_EN.pdf)
- RÉPÁS József (2023): Anti-forensics technikák szerepe a magas automatizáltságú járművek szakértői vizsgálatában. *Belügyi Szemle*, 71(9), 1607–1620. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.9.5>
- ROYO, Santiago – BALLESTA-GARCIA, María (2019): An Overview of Lidar Imaging Systems for Autonomous Vehicles. *Applied Sciences*, 9(19), 4093. Online: <https://doi.org/10.3390/app9194093>
- SAE International (2021): *J3016 – Taxonomy and Definitions for Terms Related to Driving Automation Systems for On-Road Motor Vehicles*. Online: https://www.sae.org/standards/content/j3016_202104/
- SÁRKÁNY Péter (2024): A gondoskodásetikai gondolkodás sajátosságai. In FARKAS Péter – TÓTH Tibor (szerk.): *Bevezetés a gondoskodáspolitikába*. Budapest: BM Gondoskodáspolitikai Tudományos Tanács – L'Harmattan, 45–54. Online: <https://omp.ppke.hu/btk/catalog/book/62>
- Teague (2023): *How Should Autonomous Cars Behave*. Online: <https://teague.com/insights/how-should-autonomous-cars-behave>
- Tesla (2024): *Owner's Manual*. Online: https://www.tesla.com/ownersmanual/modely/en_us/GUIDE-5FF5E84-6AAC-43E6-B7ED-EC1E9AEB17B7.html
- THOMSON, Judith Jarvis (1985): The Trolley Problem. *Yale Law Journal*, 94(6), 1395–1415. Online: <https://doi.org/10.2307/796133>
- TÓTH Tamás (2021): Az önzetű járművekkel kapcsolatos jogi felelősség. *Közlekedéstudományi Szemle*, 71(4), 45–59. Online: <https://doi.org/10.24228/KTSZ.2021.4.4>
- U.S. Department of Transportation (2017): *Automated Driving Systems Vision Safety*. Online: <https://www.transportation.gov/policy-initiatives/automated-vehicles/automated-driving-systems-vision-safety>
- Yourdictionary (2025): *Deontology definition*. Online: <https://www.yourdictionary.com/deontology>

Jogi források

1988. évi I. törvény a közúti közlekedésről
1980. évi 3. törvényerejű rendelet az 1968. évi november hó 8. napján Bécsben aláírásra megnyitott Közúti Közlekedési Egyezmény kihirdetéséről
- 1/1975. (II. 5.) KPM–BM együttes rendelet a közúti közlekedés szabályairól
- 5/1990. (IV. 12.) KöHÉM rendelet a közúti járművek műszaki megvizsgálásáról

Innovatív módszerek a közlekedésbiztonság erősítésére

Situációs bűnmegelőzési és környezeti kriminológiai megközelítések

Innovative Methods for Strengthening Road Safety

Approaches from Situational Crime Prevention and Environmental Criminology

KRENNER József¹

Bevezetés: A hazai városi környezetben a gyalogosok érintettségével bekövetkező személyesérüléses közúti balesetek kockázatát döntően a csomóponti kialakítás, a láthatósági feltételek és a jellemző sebességszintek alakítják. Ezek a mechanizmusok a szakirodalomban és a gyakorlati tapasztalatokban külön-külön jól leírhatók, ugyanakkor a rendészeti eszköztárral összehangolt, mechanizmusalapú összegzés hiányos. A tanulmány ezt a hiátust kívánja pótolni.

Célkitűzések: A magyarországi gyakorlatban alkalmazható, ok-okozati mechanizmusokra épülő beavatkozási készlet bemutatása a gyalogosok érintettségével bekövetkező személyesérüléses közúti balesetek kockázatának mérséklésére.

Módszertan: Mechanizmusorientált narratív áttekintés és bizonyítékösszegzés, elsődlegesen a 2010 utáni európai városi előtte-utána értékelésekre támaszkodva. A beavatkozásokat négy csoportba rendezi: (1) csomóponti és átkelőhelyi forgalomtechnika (tisztított látómező, rövidített átkelési távolságok, védett geometriák); (2) következetes sebesség-ellenőrzés, kiemelten az átlagsebesség-mérés; (3) járműtechnológiai megoldások – gyalogosfelismeréssel kombinált automatikus vészfékezés (AEB) és intelligens sebességtámogatás

¹ Felelős szerkesztő, *Belügyi Szemle*; doktori hallgató, Széchenyi István Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, e-mail: jozsef.krenner@bm.gov.hu

(ISA); (4) hatáskimutatás konfliktusindikátorokkal: time to collision – idő az ütközésig (TTC), valamint post-encroachment time – területelhagyás utáni idő (PET).

Eredmények: A védett csomóponti geometriák, a rövidített átkelési távolságok és a direkt rálátás mérséklék a konfliktusgyakoriságot és a jellemző sebességszinteket. A vizuális sebességcsökkentő megoldások és a 30 km/h-s zónák tartósan alacsonyabb sebességválasztáshoz vezetnek. A transzparens, előre jelzett és következetes sebesség-ellenőrzés – különösen az átlagsebesség-mérés – a kiugró túllépéseket szorítja vissza. A járműoldali rendszerek (AEB, ISA) a tipikus észlelési-értelmezési hibák következményeit csökkentik. A konfliktusindikátorokkal végzett előtte-utána elemzések alkalmasak a beavatkozások korai, egyértelmű hatáskimutatására.

Konklúzió: Az egyértelmű jelzések, az önmagyarazó és szabálykövetést kiváltó geometriák, valamint a következetes ellenőrzés egymást erősítve csökkentik a gyalogos részvételű baleseti kockázatot. A hatás nem egyetlen elemhez, hanem a helyszínspecifikus, következetesen alkalmazott kombinációhoz köthető. További feladat a konfliktusalapú előtte-utána vizsgálatok hazai kiterjesztése.

Kulcsszavak: közlekedésbiztonság, gyalogosvédelem, sebesség-ellenőrzés, konfliktuselemzés

Introduction: In Hungarian urban settings, the risk of pedestrian-involved injury crashes is largely shaped by junction design, conspicuity conditions and prevailing speed levels. These mechanisms are well described in the literature and in practice, yet a mechanism-based synthesis aligned with policing tools remains incomplete. This article addresses that gap.

Objectives: To present a Hungary-applicable, causally grounded set of interventions to reduce the risk of pedestrian-involved injury crashes.

Methods: Mechanism-oriented narrative review and evidence synthesis, prioritising European urban before-after evaluations published since 2010. Interventions are grouped into four domains: (1) crossing and junction engineering (cleared sight lines, shorter crossing distances, protected geometries); (2) consistent speed enforcement with emphasis on average-speed enforcement; (3) vehicle technologies – automatic emergency braking with pedestrian detection (AEB) and intelligent speed assistance (ISA); (4) effect detection via before-after analyses using conflict indicators: Time to Collision (TTC) and Post-Encroachment Time (PET).

Results: Protected junction geometries, shortened crossings and direct sight lines reduce conflict frequency and lower prevailing speeds. Optical speed-calming treatments and 30 km/h zones yield sustained downward shifts in speed choice. Transparent, well-signposted and consistent enforcement – particularly average-speed enforcement – suppresses outlier speeds. In-vehicle systems (AEB, ISA) mitigate consequences of common perceptual-interpretive errors. Conflict-indicator-based before-after analyses provide early, unambiguous effect detection.

Conclusion: Coherent signage, self-explaining and self-enforcing design, together with consistent enforcement, act jointly to lower pedestrian-involved crash risk. Impact stems from the site-specific, consistently applied combination rather than any single device. Further work should expand Hungarian before-after studies based on conflict indicators.

Keywords: road safety, pedestrian protection, speed enforcement, conflict analysis

Bevezetés – Innovatív módszerek a közlekedésbiztonságban

E tanulmány egy gyakorlati kérdésből indul ki: miként csökkenthető a gyalogosok sérüléseinek kockázata a mindennapi közlekedési terekben úgy, hogy a beavatkozások a rendőri, kormányzati és önkormányzati, valamint tervezői gyakorlatban is megvalósíthatók legyenek. A World Health Organization (WHO) legutóbbi jelentése szerint évi 1,19 millió közúti haláleset történik, illetve az 5–29 éves korosztályban a közúti sérülések jelentik a vezető halálókot. A teljes népességet (globálisan) tekintve, az áldozatok 21%-a gyalogos, akik egyben a legvédtelenebbek is. E tény önmagában jelzi, hogy a gyalogosbiztonság önálló vizsgálatot érdemel (World Health Organization 2023: 4–5).

Irk Ferenc rávilágít, hogy a szituációs bűnmegelőzés alapeszméje azonos a baleset-megelőzésével, aminek leglényegesebb eleme, hogy az ember idejében ismerje fel a kockázati helyzeteket, legyen defenzív (IRK 2015: 15–16). Ütközésnél a gyalogos közvetlenül találkozik a jármű mozgási energiájával; a túlélés esélyét döntően a sebesség, a láthatóság és a forgalom átvezetésének kialakítása határozza meg. A kockázatkezelés tehát nem kizárólag emberi vagy szabályozási kérdés: út- és utcatervezési döntések, forgalomszervezés és következetes ellenőrzés együtt alakítják az eredményt. A *safe system* megközelítés ezt rögzíti: számol az emberi tévedéssel és a test terhelhetőségének korlátaival, ezért a rendszer elemeit – burkolat, geometriák, sebességkezelés, járművek – együtt teszi megbocsátóvá (Organisation for Economic Co-operation and Development – International Transport Forum 2016: 16–19; World Health Organization 2023: 5, 10, 29, 61).

A hagyományos válaszok (szabálmódosítás, kapacitásbővítés) mellé az elmúlt két évtizedben felzárkóztak a helyszínspecifikus, kis léptékű, de jól mérhető hatású beavatkozások: forgalomcsillapító építészeti elemek, célzott világítás és kontrasztnövelés, a forgalmi átvezetési rend kockázatos konfliktuspontoknál, valamint a rendőri jelenlét. Ezek kombinációja több ország gyakorlata alapján érdemben mérsékli a súlyos sérüléseket (World Bank – Global Road Safety Facility 2021: 7–8, 14).

A közlekedésbiztonság és a környezeti kriminológia kapcsolódása egyértelmű: mindkettő azt vizsgálja, hol és mikor sűrűsödik a kockázat, és milyen környezeti változtatás csökkenti a káreseményt. A szituációs bűnmegelőzés hármasszögletére – a lehetőségek szűkítése, a felügyelet erősítése, a célpont megerősítése – közlekedési helyzetekben is alkalmazható; a beavatkozásokat érdemes a mindennapi „rutinaktivitások” mintázataihoz igazítani (COHEN–FELSON 1979: 588–590).

A dolgozat célja, hogy a fenti logikát hazai adaptációra fordítsa le: azonosítja a gyalogosbarát kialakítás és a rendszeti jelenlét olyan kombinációit, amelyek reálisan beépíthetők a magyar gyakorlatba; a választást szakirodalmi érvek, elérhető adatsorok és végrehajtási szempontok indokolják.

Módszertani keret és lehatárolás. A tanulmány mechanizmusorientált szakirodalmi áttekintés és bizonyítékösszegzés; elsődlegesen 2010 utáni, európai, városi előtte-utána értékelésekre és gyakorlati példákra támaszkodik. Empirikus saját adatfelvételt nem végez; célja a hazai adaptációt támogató, ok-okozati logikájú beavatkozási készlet kijelölése.

Infrastruktúra-alapú innovációk

Gyalogos-átkelőhelyek új megoldásai

A gyalogos-átkelőhely legfőbb feladata, hogy a járművezető időben és egyértelműen észlelje az átkelés helyét – ettől függ, hogy csökken-e a konfliktus esélye. A nemzetközi szakirodalom két alapmintát különít el: a *transzverz* jelölést (két párhuzamos szegélyvonal, főként ellenőrzött, azaz jelzőlámpás vagy STOP/YIELD által biztosított helyeken), illetve a nagy láthatóságú mintákat (kontinentális/„létra”, *bar-pair*). Magyarországon az alapmegoldás a „zebra”, vagyis a kontinentális/*high-visibility* felfestés széles, a haladási irányra merőleges sávokkal. Fényjelző készülék nélküli átkelőknél a nagy láthatóságú minták távolabbról észlelhetők, mérhetően növelik az elsőbbségadási arányt, ezért alapesetben ezeket érdemes választani (Federal Highway Administration 2018a; Federal Highway Administration 2023). A felfestés ugyanakkor sokszor nem elég: többsávós, nagyobb sebességű vagy jelentős forgalmú szakaszokon célszerű az átkelő megvilágításával, járdaszélesítéssel (*bulb-out*) és középszigettel kiegészíteni; az útmutatók ezeket kombináltnan javasolják, kiegészítve előjelzéssel és megállási/várakozási tilalommal az átkelő előtt (Federal Highway Administration 2018a). Az úgynevezett „3D-zebrák” figyelemfelhívók, de a sebességre gyakorolt hatásuk kismértékű és gyorsan elhal, fenntartási igényük pedig magas; országos értékelés alapján közlekedésbiztonsági előnyük nem igazolt, ezért széles körű alkalmazásuk nem indokolt (Cerema 2021: 6–9, 24).

Optikai sebességcsökkentő megoldások

Az optikai sebességcsík olyan, egymáshoz fokozatosan közeledő keresztirányú útburkolati jelek sorozata, amely a vezetőben a gyorsulás érzetét kelti, akinek természetes reakciója ilyenkor a sebesség csökkentése, jellemzően a gázpedál felengedésével. A gyakorlati vizsgálatok rendre azt mutatják, hogy a lassulás mértéke nem nagy, viszont következetes, és ami a gyakorlatban a legtöbbet számít: érezhetően visszaesik azok aránya, akik túllépi a megengedett legnagyobb sebességet (HALLMARK–KNICKERBOCKER–HAWKINS 2013: 1–2). A hatás nem tart sokáig. Erős a szakasz elején, majd gyorsan kifulladás, ezért az eszköz célzott helyeken működik jól – településbe belépő „kapuszakazon”, veszélyes ív előtt, rövid átmeneti zónákban –, és akkor hoz stabil eredményt, ha más megoldásokkal

együtt alkalmazzuk (MEYER 2004: 110–113). Ilyen társított beavatkozás lehet a fizikai forgalomcsillapítás (térszűkítés, padkaképzés), a célzott megvilágítás és a következetes ellenőrzés; az útburkolati jel („csík”) önmagában figyelmeztet, a társított beavatkozások együtt tartják alacsonyan a tempót (HALLMARK–KNICKERBOCKER–HAWKINS 2013: 1–2; MEYER 2004: 110–113).

Forgalomcsillapító építészeti eszközök

A tartós sebességsökkenést az utcakép adja meg: ha a környezet azt „üzeni”, hogy itt lassan kell menni, a vezető önként visszavesz. A 30 km/h-s övezetek ezért nem pusztán jelzőtáblákból kell hogy álljanak. A cél, hogy a zóna önkényszerítő legyen – ezt fizikai elemek (függőleges és vízszintes eltérítések) teszik egyértelművé (Royal Society for the Prevention of Accidents 2023: 2–3). A szakirodalom szerint a legmegbízhatóbb eszközök a függőleges kiemelések: a sebességsökkenető küszöb (*road hump*) és az emelt burkolat/plató (*speed table*); a vízszintes eltérítések önmagukban gyengébbek, de kombinációban hatásosak (Royal Society for the Prevention of Accidents 2023: 3).

Sebességpárna (*speed cushion*). A sávon belüli, részleges szélességű kiemelés(ek) legalább az egyik tengelyt kényszerítik átgördülésre, ezért csökken a tempó; a széles nyomtávú vagy többtengelyes járművek (autóbusz, mentő, tűzoltó) viszont részben „áthidalhatják”, így kisebb a kényelmetlenség és az idővesztés. Előny, hogy közösségi közlekedési és mentési útvonalakon is alkalmazható; a kialakítást a környezethez (parkolás, vízelvezetés, kerékpáros vezetés) kell igazítani (Royal Society for the Prevention of Accidents 2023: 3).

Horizontális eltérítések (*chicane*). A vonalvezetés S-alakú kitérítése járdaszélesítésekkel vagy szigetekkel; a kényszerű kormányzás alacsonyabb sebességválasztást okoz. A hatás gyengül, ha a geometriát nehézgépjármű-átjárásra kell méretezni (nagyobb sáv szélesség → magasabb átjutási sebesség), ezért célszerű függőleges elemmel vagy szűkítéssel párosítani. A parkolóhely-kínálatot és a beláthatóságot már tervezéskor tisztázni kell (Royal Society for the Prevention of Accidents 2023: 3).

Összhatásban a forgalomcsillapítás átlagosan körülbelül 15%-os sérüléses balesetcsökkenést hoz; a nyereség lakóutcákban erősebb (~25%), a főutakon mérsékeltebb (~10%) (ELVIK 2001: 327–336).

Az infrastruktúra és a környezeti kriminológia kapcsolata

A közlekedési környezet formálásának célja, hogy a helyzet önmagában kevesebb hiba- lehetőséget adjon: egyértelmű út- és csomóponti geometriát, jó beláthatóságot, rendezett átvezetést és következetes sebességkezelést. Ez megfelel a környezeti kriminológia lehetőségsökkenő megközelítésének: nem az egyéni hajlamot próbáljuk megváltoztatni, hanem a helyzetet alakítjuk úgy, hogy a kedvezőtlen kimenetel (ütközés, súlyos sérülés) eleve ritkább legyen. A rutintevékenységek elmélete szerint az események térben és időben koncentrálnak – tipikus példák az iskolakezdés előtti-utáni időszakok, a bevásárlóutcák esti forgalma, vagy a rosszul belátható ívek és csomópontok –, ezért a beavatkozás hely- és

időalapú: átvezetés rendezése vagy áthelyezése, célzott megvilágítás, megállási tilalom a beláthatóságért, rendőri jelenlét a kritikus időszakokban (COHEN–FELSON 1979: 588–590). A hazai szakirodalom ugyanezt a logikát a szituációs bűnmegelőzés elveiként foglalja össze (lehetőségek szűkítése, felügyelet erősítése, célpont megerősítése). Közlekedési alkalmazásban ez sebességszökkentő elemeket (például plató, párna), gyalogosvédő szigeteket, kontrasztos burkolati jeleket, irányított világítást és következetes ellenőrzést jelent; az eredményt a helyszínrre szabott kombináció adja (IRK 2015: 5–7, 15–18).

Intelligens közlekedési rendszerek (ITS) és digitális innovációk

Az ITS-megoldások közös célja, hogy a forgalmi helyzethez igazított információval, vezérléssel, ellenőrzéssel és járműoldali támogatással csökkentsék a hibázás lehetőségét és a következmények súlyosságát. Ez a gondolkodásmód illeszkedik a környezeti kriminológia lehetségszökkentő logikájához: a kockázatos alkalmakat helyhez és időhöz kötötten szűkítjük, így csökken az incidensek valószínűsége (COHEN–FELSON 1979: 589–591; IRK 2015: 6–7). A fejezet négy területet fog át: (1) adaptív forgalomirányítás, amely valós idejű adatok alapján frissíti a jelzési programot (Federal Highway Administration 2013); (2) automatizált ellenőrzés, különösen a sebesség- és jelzőlámpa-kamerák, amelyek következetesen mérséklik a gyorsajtást és a baleseteket (WILSON et al. 2010: 2–3, 11–14); (3) járműbe épített fejlett vezetéstámogató rendszerek (ADAS) – például vészfékrendszer és intelligens sebességtámogatás –, amelyek bizonyos helyzetekben érdemi kockázatcsökkentést hoznak, és amelyek beépítését az uniós szabályozás fokozatosan előírja (European Road Safety Observatory 2021: 9–10; European Union 2019); valamint (4) adatvezérelt és MI-alapú biztonsági értékelés, amellyel a kockázatos helyek automatikusan feltárhatók és a beavatkozások rangsorolhatók (International Transport Forum 2021).

Adaptív forgalomirányítás és „okos” jelzőlámpák

Az adaptív jelzőlámpa-vezérlés lényege egyszerű: a rendszer folyamatosan figyeli, mi történik a csomópontoknál, és ehhez igazítja a ciklushosszt, a zöldidő-elosztást és az összehangolást. Nem előre beégetett tervet futtat, hanem alkalmazkodik – ezért a napi ingadozásokat és a váratlan torlódásokat is stabilabban kezeli, mint a fix program (STEVANOVIC 2010: 36–42).

Hogy ez a gyakorlatban valóban jól működik-e, azt mérőszámokkal lehet tisztán látni. A zöldre érkezés aránya (*arrivals on green*, AoG) megmutatja, a járművek mekkora része ér be zöld jelzésre; ha ez tartósan alacsony, a koordináció nincs a forgalomhoz hangolva. A zöld foglaltsági arány (*green occupancy ratio*, GOR) azt jelzi, mennyire van kihasználva a zöld: magas érték telített arányt mutat, alacsony érték tartalékot. A fázisfelügyelet (*split monitor*) pedig azt követi, miként fogy el a kiosztott zöld: idő előtt lezárjuk-e hézag miatt, eléri-e a maximális hosszt, vagy kényszerzárás történik. Ezek együtt pontos képet adnak arról, hol és mikor törik meg a haladás, és hol indokolt a beavatkozás (Federal Highway Administration 2020).

A beavatkozási logika kézenfekvő: ha az AoG esik, a koordinációs diagram (*purdue coordination diagram*) is azt mutatja, hogy a főirány rendszeresen zöldön kívül érkezik, akkor az összehangolást és a zöldidőarányokat kell finomítani; ha a GOR tartósan magas, miközben a piros elején is visszamarad a sor, akkor zöldidőátosztás, esetleg detektor-ellenőrzés jön, majd visszamérés. Az adaptív vezérlés és a teljesítménymérés így helyhez és időhöz kötötten szünteti meg a szűk keresztmetszeteket – a felesleges fékezés-gyorsítás, sávváltás és „sárgára ráfutas” is ritkul, ami közvetlenül a konfliktusok számát csökkenti (Federal Highway Administration 2020).

Automatizált ellenőrzés: sebességmérés, szakaszsebesség, ANPR

Az automatizált sebesség-ellenőrzés legnagyobb ereje a kiszámíthatóság, ugyanis a vezető tudja, hogy a szabály mindenkire nézve érvényes, és következetesen végre is hajtják. A pontszerűen elhelyezett kamerák lokálisan csökkentik a tempót; a szakaszsebesség-ellenőrzés (idő-távolság alapján számított átlagsebesség) viszont végig egyenletesebb sebességválasztásra kényszerít – kevesebb a fékező-gyorsító hullám, nyugodtabb a forgalom. A bizonyíték erre meggyőző: metaanalízis szerint a kamerás ellenőrzés érdemben csökkenti a balesetek számát, és a szakaszsebesség-ellenőrzés a pontszerű mérésnél is nagyobb biztonsági nyereséggel jár (HØYE 2014: 200–208).

Hogy mindez tisztán és elfogadhatóan működjön, világos célokra, előre jelezhető üzemre és visszaforgatott bevételekre van szükség. Az európai ajánlások rendre ezt a hármast emelik ki: legyen egyértelmű, mit akarunk elérni (hol, mikor, mennyit mérünk), a vezető lássa előre az ellenőrzést (fix, mobil, szakaszsebesség), és a bírságból származó forrás térjen vissza a közlekedésbiztonsági intézkedésekbe – így nő a szabálykövetés és a társadalmi elfogadottság (European Transport Safety Council 2022: 10, 20–21, 26–27).

Az ANPR/ALPR – rendszámfelismerés – nem önálló biztonsági eszköz, hanem végrehajtási technika. A kamera rögzíti az áthaladást, a szoftver felismeri a rendszámot, a rendszer pedig idő- és helyadatokkal összekapcsolva szabályhoz hasonlít: betartotta-e a limitet, jogosult-e a zónára, használhatja-e a buszsávot. Ez adja a kiterjesztés értelmét: ugyanazzal a személyzeti kapacitással több helyen, folyamatosan lehet érvényt szerezni a szabálynak (fix pont, mozgó egység, teljes szakasz). Ugyanez a technika rendezi a határon átnyúló ügyeket is: az automatizált azonosítás és a tagállami nyilvántartások (például EUCARIS) kapcsolata teszi végigvihetővé a következményt, vagyis nem vész el az eljárás csak azért, mert a jármű külföldi (European Transport Safety Council 2022: 9, 20–21, 51).

Röviden: az automatizált ellenőrzés állandó háttérnyomást ad a rendszernek. Egyenletesebbé válik a tempó, csökken a kiugró sebességek aránya, ritkúlnak a konfliktushelyzetek – éppen azt a „lehetőségszűkítő” logikát valósítja meg, amelyet a környezeti kriminológiai megközelítés is megkíván. A szakaszsebesség külön értéke, hogy végig fegyelmezi a haladást; a pontszerű kameráké, hogy célt érnek ott, ahol a kockázat sűrűsödik. A kettő együtt ad tartós eredményt (HØYE 2014: 200–208; European Transport Safety Council 2022: 20–21).

Járműbe épített fejlett biztonsági rendszerek (ADAS) és uniós minimum

Az uniós általános járműbiztonsági rendelet az elmúlt években lépcsőzetesen kötelező minimumot vezetett be a személy- és kishasznójárművek aktív biztonsági felszerelésére. A cél nem az, hogy a jármű átvegye a vezetést, hanem az, hogy a tipikus hibák előtt időben jelezzen vagy közbelépjen. Ennek része többek között az intelligens sebességtámogatás (ISA), az automatikus vészfékezés (AEB) és az ütközés előtti figyelmeztetés (FCW), a sávtartást segítő rendszerek, a tolatásfigyelés, a vezetői éberségre figyelmeztető megoldások, valamint az eseményadat-rögzítő (EDR). Az ütemezés lényege, hogy az új típusokra 2022. július 6-tól, valamennyi újonnan forgalomba helyezett járműre pedig 2024. július 7-től érvényesek az előírások; az ISA kifejezetten ettől a dátumtól vált általános feltétellé az új autóknál (European Union 2019; European Commission 2024; European Road Safety Charter 2022).

Az intelligens sebességtámogatás nem fékez a járművezető helyett. A rendszer felismeri és kijelzi a megengedett sebességet (táblafelismerés és térképadat kombinációjával), és visszajelzéssel – hang, rezgés vagy a gázpedálon érzett ellenállás – ösztönzi a szabálykövetést, amit a vezető bármikor felülírhat. Az automatikus vészfékezés és ütközés előtti figyelmeztetés a ráfutásos helyzeteknél bizonyított: valós közúti adatok alapján az ütközés előtti figyelmeztetés önmagában mintegy 27%-kal mérsékli a ráfutásos baleseteket, míg automatikus vészfékezéssel kiegészítve a csökkenés körülbelül 50%, az ilyen típusú sérüléssel járó balesetek esetében pedig ~56% (CICCHINO 2017: 146–149). Ez a mindennapok szintjén azt jelenti, hogy ugyanakkora forgalom mellett kevesebb kritikus helyzet alakul ki, ha mégis bekövetkezik az ütközés, enyhébbek a következmények. Az uniós háttéranyagok összegzése is ezt tükrözi: az ADAS-csomag széles körű elterjedése érdemben hozzájárul a súlyos balesetek számának visszafogásához (European Road Safety Observatory 2021: 9–10).

A beépített eCall rendszer is említést érdemel, ugyan nem a balesetet előzi meg, hanem automatikusan hívja a 112-t, és továbbítja a főbb adatokat súlyos ütközés után. Ez 2018. március 31. óta típusjövahagyási feltétel az új M1/N1 járműtípusoknál, majd az uniós minimum részeként a gyakorlatban általánossá vált az adott járművekben (European Union 2015).

Az uniós minimum nem tech-lista, hanem következménycsökkentő szemlélet a jármű oldalán. Az ISA a szabálykövetést teszi kiszámíthatóbbá, az FCW/AEB a tipikus ráfutásokat akadályozza meg, a sávelhagyást, tolatást és vezetői hibákat célzó rendszerek pedig a hibás manőverek számát és súlyosságát mérséklik. A szabályozás ütemezése pedig azt üzeni a gyártóknak és a felhasználóknak egyaránt: ez az alap, innen indul a biztonság.

Adatvezérelt és MI-alapú biztonsági elemzés

Az európai keret ma már adott ahhoz, hogy a közúti forgalomról valós időben, egységes módon rendelkezünk adatokkal: ezt az ITS-irányelv hozta létre, amely az interoperábilis közúti adatok és szolgáltatások uniós keretét rögzíti (European Union 2010). Erre épül a videóalapú konfliktuselemzés: a tényleges mozgáspályákból számol helyettesítő biztonsági mutatókat, például az ütközésig hátralévő időt (*time to collision*, TTC) és

a keresztesi időkülönbséget (*post-encroachment time*, PET). A lényeg, hogy nem kell éveket várni baleseti adatokra: ha egy beavatkozás után a TTC és a PET eloszlása kedvező irányba mozdul, az a kockázat csökkenését jelzi (GETTMAN et al. 2008: 20–24; Federal Highway Administration 2017). A módszertan gyorsan fejlődik: a nyílt forrású SSAM 3.0 egyszerűbbé teszi a feldolgozást és egységesíti a számításokat, ezért rövidebb felvételekből is stabilabb képet ad a konfliktusokról (Federal Highway Administration 2017). Mivel mindez kameraképre és automatikus kiértékelésre támaszkodik, alapfeltétel a jogtisztá adatkezelés, az átlátható felelősségi rend és az érthető (magyarázható) MI; az ITF kifejezetten az adatmegosztás szabályainak, az anonimizálásnak és a folyamatos validációnak ad prioritást (International Transport Forum 2021: 6–15).

Kapcsolódás a környezeti kriminológiához

Az intelligens közlekedési rendszerek működési logikája szorosan egybeesik a környezeti kriminológia alapfeltevéseivel. A kockázatok ugyanis nem véletlenszerűen oszlanak el, hanem meghatározott helyeken és időpontokban sűrűsödnek. A hatékony beavatkozásnak ezért éppen ott és akkor kell megtörténnie, ahol és amikor a veszély kialakul. Az adaptív jelzőlámpa-vezérlés vagy a csomóponti teljesítménymérések — például a zöldre érkezés aránya vagy a zöldidő kihasználtsága — kézzelfoghatóvá teszik ezeket a mintázatokat. A konfliktusalapú megfigyelés és a helyettesítő biztonsági mutatók (TTC, PET) pedig lehetőséget kínálnak arra, hogy a veszélyes helyszínek már a baleseti adatok megjelenése előtt azonosíthatók legyenek (COHEN–FELSON 1979: 589–591; IRK 2015: 6–7; Federal Highway Administration 2021; GETTMAN et al. 2008: 12–16).

A környezet formálása összhangban áll a lehetőségszökkentés elvével: az automatizált ellenőrzés és a járműbe épített biztonsági rendszerek – így az intelligens sebességszabályozás (ISA) vagy az automatikus vészfékező és ütközésselkerülő technológiák (AEB/FCW) – mérséklék a szabályszegés és a súlyos következmények esélyét. A metaanalízisek és a valós közúti tapasztalatok rendre a balesetek számának csökkenését igazolják (HØYE 2014: 200–208; CICCINO 2017: 3–7). Ezt a működési irányt az uniós szabályozási környezet is erősíti: a járműbiztonsági rendelet elősegíti az aktív rendszerek elterjedését, míg az ITS-irányelv az interoperábilis, valós idejű adatok kezelésének kereteit biztosítja. Ez teremti meg a mérhetőség és a folyamatos visszacsatolás alapját (European Union 2019; European Union 2010). Az Európai Közlekedésbiztonsági Tanács (ETSC) ajánlásai szintén következetes végrehajtási megoldásokat javasolnak, például az automatizált sebesség-ellenőrzés szélesebb körű alkalmazását, világos célkitűzések kijelölését és a bírságbevételek visszaforgatását, amelyek egyértelműen javítják a sebességhatár betartásának arányát (European Transport Safety Council 2022: 17–27).

Az ITS tehát nem különálló világ, hanem olyan eszköztár, amely a közlekedési környezetet átláthatóbbá, kiszámíthatóbbá és ellenőrizhetőbbé teszi. A hely- és időbeli kockázati sűrűsödések feltárása, a szabályszegési lehetőségek csökkentése és az eredmények bizonyítékalapú visszamérése mind ugyanannak az elméleti logikának a gyakorlati vetülete. A helyzet tudatos alakítása révén nemcsak a hibás döntések esélye csökken, hanem azok következményei is enyhébbé válnak.

Viselkedéstudományi és társadalmi innovációk

A közlekedésbiztonság nem kizárólag szabályozási vagy infrastrukturális kérdés. A közlekedők észlelésének, döntéseinek és szabálykövetésének célzott alakításával is érdemben mérsékelhető a kockázat. Az ilyen beavatkozások illeszkednek a szituációs bűnmegelőzés logikájához, ami a kockázatos alkalmak szűkítésére és a bizonytalanság mérséklésére épít, valamint a környezeti kriminológia megközelítéséhez, ami a veszélyhelyzetek hely- és időbeli koncentrációjára hívja fel a figyelmet (COHEN–FELSON 1979: 589–591).

Nudge és választási architektúra a közlekedésben

A *nudge* kifejezés olyan finom eszközre utal, amely a döntési környezetet alakítja át úgy, hogy közben a választás szabadsága nem sérül. A közlekedők számára ez azt jelenti, hogy a szabályok betartása vagy a biztonságosabb opció választása nem kényszer, hanem a környezet által ösztönzött, természetes döntés. Thaler és Sunstein klasszikus megfogalmazása szerint az efféle beavatkozások segítenek abban, hogy az emberek nagyobb valószínűséggel hozzanak a saját érdeküket szolgáló, biztonságosabb döntéseket (THALER–SUNSTEIN 2008: 706).

Ennek tipikus példája a dinamikus sebesség-visszajelző tábla, amely azonnal megmutatja a járművezetőnek a pillanatnyi sebességét. Számos terepvizsgálat bizonyítja, hogy ezek hatására mérséklődik az átlagsebesség, csökken a gyorsajtások aránya, és különösen ritkábbá válnak a súlyos mértékű túllépések. Az Egyesült Államokban végzett kutatások is igazolják, hogy a hatás tartós és mérhető (Federal Highway Administration 2015; National Highway Traffic Safety Administration 2023: 2, 5, 38).

Tovább erősíti a szabálykövetést, ha a visszajelzéshez normajelzés is társul. Amikor például a tábla azt is megjeleníti, hogy a közlekedők többsége betartja a sebességhatárt, a vezetők hajlamosabbak igazodni a szabályhoz. Ez a hatásmechanizmus nem új keletű: Cialdini és munkatársai a közterületi szemtelés vizsgálata során mutatták ki, hogy a társas normák láthatóvá tétele önmagában is csökkenti a szabálysértő viselkedést. Bár eredetileg más kontextusban született a kísérlet, a tanulság egyértelműen alkalmazható a közlekedésbiztonságban is: ha a közlekedők azt érzékelik, hogy a többség szabálykövető, ők maguk is nagyobb eséllyel igazodnak ehhez, ami közvetlenül mérsékli a baleseti kockázatokat (CIALDINI–RENO–KALLGREN 1990: 1015–1016).

Közösségi normák és kommunikációs kampányok

A közlekedési szabályok betartását jelentősen befolyásolja az észlelt társas norma: ha a közlekedők úgy érzik, hogy mások is követik a szabályokat, nagyobb valószínűséggel tartják be ők maguk is (CIALDINI–RENO–KALLGREN 1990: 1015–1016). A kommunikációs kampányok eredményessége változó, de a tapasztalatok szerint akkor a leghatékonyabb, ha nemcsak figyelmeztetnek, hanem egyértelmű cselekvési megoldást és ehhez bátorítást is kínálnak. A pusztán félelemkeltő üzenetek önmagukban ritkán hatékonyak; ezzel

szemben azok az üzenetek, amelyek világosan bemutatják, mit lehet tenni a kockázat csökkentésére, mérhető attitűd- és viselkedésváltozást váltanak ki (TANNENBAUM et al. 2015: 1178, 1194–1196). Több vizsgálat szerint a pozitív érzelmi keretezés – például a humor vagy a jutalom használata – tartósabb normakövetést eredményezhet bizonyos célcsoportokban (LEWIS–WATSON–WHITE 2008: 403–417).

Gamifikáció és oktatás

A játékosított eszközök (gamifikáció) és az oktatási programok célja a figyelem fenntartása és a veszélyészlelési képesség fejlesztése. A helyzetalapú, interaktív tréningek bizonyítottan javítják a teljesítményt, különösen akkor, ha a résztvevő aktívan bevonódik és azonnali visszajelzést kap. A hatásosság kulcsa, hogy a gyakorlatok valóságghű helyzeteken alapuljanak, és világos útmutatást adjanak a helyes viselkedésre (TANNENBAUM et al. 2015: 1194–1196). A kommunikációs elemekben a pozitív érzelmi keretezés és a konkrét, megvalósítható lépések bemutatása kedvezőbb motivációt eredményezhet (LEWIS–WATSON–WHITE 2008: 403–417).

Egy sajátos eszköz a telematikai alapú visszajelzés, amelyet gyakran „fizess, ahogy vezetsz” biztosításként emlegetnek. Lényege, hogy a járműbe szerelt érzékelők vagy mobilalkalmazások adatokat gyűjtenek a vezetési stílusról (például sebességtúllépések, hirtelen fékezések, gyorsítási minták). Ezek alapján a biztosító díjkezdményt adhat az óvatosan vezetőknek, míg a kockázatosan vezetők magasabb díjat fizetnek. Több vizsgálat szerint ez a rendszer a gyorshajtás csökkenéséhez vezetett, főleg fiatal vezetőknel, különösen akkor, ha a program világos szabályokat és következetes visszajelzést alkalmazott. Ugyanakkor az eredményesség nagymértékben függ attól, mennyire átlátható és felhasználóbarát a rendszer (National Highway Traffic Safety Administration 2023: 5, 38).

Lakossági bevonás és civil bejelentések

A közlekedésbiztonság javításában egyre nagyobb szerepet kapnak a lakossági bejelentések és az úgynevezett *civil reporting* vagy közösségi adatgyűjtés (*citizen science*). Ezek olyan helyi kockázati információkat tesznek láthatóvá – például majdnem-baleseteket, veszélyes előzéseket vagy ismétlődő konfliktushelyzeteket –, amelyek a hivatalos statisztikákban általában nem jelennek meg. A tapasztalatok szerint az ilyen bejelentések tipikusan egy-egy pontra vagy szakaszra koncentrálódnak, vagyis *hot spot-szerű* eloszlást mutatnak. Ezért különösen alkalmasak arra, hogy segítsék a célzott beavatkozások előkészítését, és megalapozzák azok későbbi értékelését (BRANION-CALLES – NELSON – WINTERS 2017: 1–11).

Elméleti összefüggések és implikációk

A viselkedéstudományi eszközök közlekedésbiztonsági alkalmazása szorosan illeszkedik a situációs bűnmegelőzés logikájához: a döntési környezet célzott alakításával csökkenthető a hibás választások esélye, miközben a választási szabadság megmarad. Az ilyen „lágy” beavatkozások – például az azonnali visszajelzés vagy a biztonságos alapértelmezések – a környezeti ingerek alakításán keresztül terelik a közlekedőket a biztonságosabb viselkedés felé (THALER–SUNSTEIN 2008: 6).

A normákra építő megoldások ezzel párhuzamosan a társas elvárások jelzésével hatnak: a leíró normák (mit tesznek mások) és az előíró normák (mit vár el a közösség) világos kommunikációja növeli a szabálykövetés hajlandóságát, és csökkenti a „kifogáskeresés” lehetőségét (CIALDINI–RENO–KALLGREN 1990: 1015–1016). Mindez akkor hatékony, ha a beavatkozások közvetlenül a döntési helyzetekre – például átmeneti zónákra, iskolai környezetekre vagy bonyolult csomópontokra – irányulnak, ahol a kognitív terhelés és az ingersűrűség a legnagyobb.

A környezeti kriminológia szintén abból indul ki, hogy a kedvezőtlen kimenetek térben és időben koncentráltan jelennek meg; a balesetek és szabályszegések *hot spot* és *hot time* jellegzetességei indokolják az ezekhez igazodó, mérhető beavatkozásokat (COHEN–FELSON 1979: 589–591). A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy a választási architektúrát és a normajelzést kiegészítő fizikai vagy digitális eszközöket – például sebesség-visszajelző táblákat, észlelésre ható burkolati jelöléseket vagy iskolakörzeti kommunikációt – előtte-utána értékelés keretében kell vizsgálni, közvetlenül az érintett helyszínekhez és időszakokhoz kötötten.

Az értékelés tipikus mutatói a szabályszegési arányok és azok megoszlása (különösen a nagy mértékű túllépések előfordulása), a visszajelzésre adott viselkedési reakciók időbeli alakulása, a normakövetési attitűd rövid skálás változása, valamint a veszélyészlelési teljesítmény standardizált teszteken. Ezek a mutatók lehetővé teszik, hogy elkülönítsük a bevezetést követő rövid távú hatásokat a középtávon fennmaradó változásoktól, és összehasonlíthatóvá tegyük a helyi környezethez illesztett eszközkombinációk eredményeit.

Nemzetközi jógyakorlatok

A nemzetközi tapasztalatok alapján a halálos és súlyos sérüléssel járó balesetek számottevő mérséklése rendszerszintű megközelítéssel érhető el. Ennek fő elemei a *safe system/vision zero* szemlélet, a következetes sebességmenedzsment, a közlekedési környezet tudatos átalakítása és az adatvezérelt végrehajtás (Organisation for Economic Co-operation and Development – International Transport Forum 2016: 26–33).

A fejezetben bemutatott esettípusok olyan megoldásokat illusztrálnak, amelyek a situációs bűnmegelőzés és a környezeti kriminológia logikáját követik: a kockázatok tér- és időbeli koncentrációjára építenek, valamint a lehetőségek szerkezetének alakításán keresztül érik el, hogy a biztonságos viselkedés váljon természetes választássá. Ezek a megoldások

mérhető kimenetekhez köthetők, így közvetlenül hozzájárulnak a közlekedésbiztonság tartós javulásához.

Svédország – vision zero és „megbocsátó” infrastruktúra

A *vision zero* kiindulópontja, hogy az emberi hibát nem lehet teljesen kiküszöbölni, ezért a közúti rendszernek úgy kell működnie, hogy egy hiba ne vezethessen halálos vagy súlyos sérüléshez. A gyakorlatban ez az ütközési energia korlátozását (sebesség-csökkenés), a forgalmi szereplők fizikai védelmét (például középső elválasztó sáv, 2+1 sáv kialakítás), valamint a városi 30 km/h-s zónák kiterjesztését jelenti, különösen ott, ahol magas a védtelen közlekedők aránya (Organisation for Economic Co-operation and Development – International Transport Forum 2016: 26–33).

Jellegzetes svéd megoldás a 2+1 sávos, kábeles középső elválasztóval kialakított főút, amely jelentősen csökkenti a frontális ütközések kockázatát. Értékelések szerint az ilyen útszakaszokon a súlyos kimenetelű balesetek száma érzékelhetően visszaesett (VADEBY 2016: 1–2).

A svéd tapasztalatok rávilágítanak arra, hogy a közlekedésbiztonságban két tényező különösen meghatározó: a sebesség kezelése és a forgalmi irányok fizikai elválasztása. A statisztikákban ez a hálózati szintű sebességeloszlás kiegyensúlyozottabbá válásában, az ütközési típusok szerkezetének átalakulásában és a védtelen közlekedők sérülési kockázatának mérséklődésében jelenik meg.

Finnország – következetes sebességmenedzsment és jövedelemarányos bírság

A finn közlekedésbiztonsági gyakorlat egyik erőssége a következetes sebességmenedzsment és a szabálysértésekhez kapcsolódó jövedelemarányos bírságolás. Az ellenőrzési rendszerben a pontszerű mérés és a szakaszsebesség-ellenőrzés egyaránt jelen van, így a járművezetők számára kiszámítható és arányos jogérvényesítést biztosít. A bírságolás alapját a napibírság-rendszer képezi, amelynek részleteit a Büntető törvénykönyv rögzíti: a végösszeget a kiszabott napi bírságok száma és az egy napi egység összegének szorzata adja (Criminal Code of Finland, Ch. 2a § 1–3). Ez a konstrukció biztosítja, hogy a szankció mind a jövedelemhez, mind a jogsértés súlyához igazodjon.

A magyar rendészeti szakirodalomban is megjelent ennek elemzése: a jövedelemarányos bírságolás példája a sebességmenedzsment eszköztárának olyan formája, amely egyszerre erősíti az arányosság és a kiszámíthatóság elvét a jogérvényesítésben (KRENNER-SZABÓ 2023: 2259–2262). A tapasztalatok szerint ez a megoldás nemcsak az átlagsebességet csökkenti, hanem jövedelemarányos jellegénél fogva visszatartó hatást fejt ki az ismételt jogsértőkre is, és ezáltal hozzájárul a közlekedésbiztonság általános szintjének emeléséhez.

Hollandia – Fenntartható biztonság (*Duurzaam Veilig*)

Hollandiában a „Fenntartható biztonság” nem jelszó, hanem rendezőelv: három pillér tartja össze. Az első a funkcionális úthálózat, amely egyértelmű szerepet ad a főutaknak, a gyűjtőutaknak és a lakóutcáknak. A második a tömeg, az irány és a sebesség homogenitása, vagyis hogy hasonló járművek azonos környezetben közel azonos tempóban haladjanak. A harmadik a felismerhetőség és a „megbocsátó” kialakítás: a környezet világos jelzésekkel segít, és tompítja az emberi hibák következményeit. A koncepció harmadik kiadása ehhez szervezési elveket is társít – a felelőségek tiszta kijelölését és az innovációra nyitott működést (WEGMAN – AARTS – VAN DER KNAAP 2023: 324–333). A terepen mindez a gyalogos- és kerékpáros-infrastruktúra következetes fizikai elválasztásában, a védett csomópontokban és a forgalomcsillapított „lakó-udvar” zónák elterjedésében jelenik meg.

Spanyolország – országos 30 km/h városi alaplimit

Spanyolország 2021-ben átfogó döntést hozott a városi közlekedés biztonságának javítása érdekében: az egysávos, kétirányú utcákon országos szinten 30 km/h-s alaplimitet vezettek be. A szabályozás a közúti közlekedési szabályzat módosításán alapult, amelyet a központi közlekedési hatóság és az önkormányzatok szövetsége közösen dolgozott ki, részletes útmutatóval kiegészítve (Dirección General de Tráfico – Federación Española de Municipios y Provincias 2021: 11–14). A kezdeti tapasztalatok szerint a változtatás különösen a kisebb és közepes városokban csökkentette a sérüléssel járó balesetek számát, ahol a gyalogosforgalom nagyobb. Emellett kedvező hatásokról számoltak be a zaj- és levegőtisztaság tekintetében, és nőtt a lakossági elfogadottság is. A spanyol példából látható, hogy egy egyszerű, világosan kommunikált sebességkorlátozás a városi élhetőség javításának hatékony eszköze lehet.

Egyesült Királyság (London) – *vision zero* és tehergépjármű-láthatóság

London Vision Zero programja több, egymást erősítő intézkedést kapcsol össze a védetelen közlekedők védelmében. A 20 mph (≈32 km/h) sebességkorlátozás kiterjesztését például a gyalogosok elsőbbségének szigorúbb érvényesítése kíséri, valamint a *daylighting* elv alkalmazása: ez utóbbi a kereszteződések előtti parkolóhelyek megszüntetését jelenti a jobb beláthatóság érdekében. A főváros ezen túlmenően a városi tehergépjárművekre bevezette a *direct vision standardot*, amely meghatározza, mekkora közvetlen látómezővel kell rendelkeznie a járművezetőnek a fülkéből. A szabály célja a holtterekből fakadó gyalogoselütési kockázatok csökkentése (Transport for London 2018: 33–38). Az eddigi adatok azt mutatják, hogy ezek az intézkedések csökkentették a tehergépjárművekhez köthető balesetek számát, és mérsékeltek a gyalogos- és kerékpáros-konfliktusokat a belvárosi csomópontokban.

Egyesült Államok – célzott gyalogoselőny és bizonyított eszközök

Az amerikai nagyvárosok több helyen vezették be a gyalogosindítást (*leading pedestrian interval*, LPI) és a nagy láthatóságú felfestést az iskolák és a forgalmas gyalogosvonalak mentén. A gyalogosindítás lényege, hogy a gyalogosok néhány másodperccel a járműforgalom előtt kapnak zöld jelzést, így biztonságosan megkezdhetik az átkelést, és jobban láthatóvá válnak az autósok számára. Empirikus Bayes-módszerrel végzett vizsgálatok igazolták, hogy az LPI bevezetése számottevően csökkentette a balesetek számát a jelzőlámpás csomópontokban (Federal Highway Administration 2018b). A hosszanti (*contidential*) jelölések terepkísérletekben körülbelül kétszer akkora észlelési távolságot adtak, mint a hagyományos keresztirányú felfestések (Federal Highway Administration 2010). Az automatizált sebesség-ellenőrzés eredményességét metaanalízis támasztja alá: a fix sebességmérő kamerák környezetében az összes baleset átlagosan mintegy 20%-kal csökkent, míg a szakaszsebesség-ellenőrzés hatása ennél is erősebb (HØYE 2014: 200–208). Az ilyen célzott, alacsony költségű beavatkozások mérhetősége egyszerű: a sebességhatárok betartása az iskolázónakban, a konfliktusok és az elsőbbségadási arány változása az LPI-csomópontokban. Az üzenet egyértelmű: kis eszközökkel, gócpontokra koncentráva is érdemi biztonsági nyereség érhető el, ha a hatást folyamatosan monitorozzuk.

Közös mintázatok

A bemutatott jógyakorlatok több közös vonást mutatnak. Mindegyikben hangsúlyos a sebesség és az ütközési energia tudatos kezelése: ide tartoznak a városi alaplimitek, az ellenőrzési rendszerek és a járműoldali támogatások. Ehhez szorosan kapcsolódik a megbocsátó infrastruktúra szemlélete, amely a forgalmi irányok elválasztásával, a csilapító megoldásokkal és a védett csomópontok kialakításával mérsékli a hibák következményeit. A láthatóság javítása és az egységes vizuális nyelv – például a kontrasztos felfestések vagy a *daylighting* alkalmazása – szintén kulcselem. Közös továbbá a proaktív, adat alapú értékelés, ahol konfliktusmutatók és előtte-utána összehasonlítások segítségével mérik a hatást. Végül mindenhol megjelennek célcsoport-specifikus intézkedések, amelyek külön figyelmet fordítanak a védtelen közlekedőkre és az iskolai környezetekre. Ezek a megoldások együtt a szituációs bűnmegelőzés logikája szerint működnek: növelik az észlelt kockázatot a szabályszegők számára, csökkentik a potenciális „nyereséget”, mérséklük a provokációt, és elzárják a kifogáskeresés lehetőségét azzal, hogy a környezet a biztonságos viselkedést teszi természetes választássá (Organisation for Economic Co-operation and Development – International Transport Forum 2016: 26–33).

Hazai adaptáció és megvalósítás

A nemzetközi tapasztalatok – a *safe system/vision zero* szemlélet, a megbocsátó infrastruktúra, a sebesség következetes kezelése és az adatvezérelt döntéshozatal – akkor hoznak tartós eredményt, ha a rendszer elemei együtt változnak: a fizikai környezet, a szabályozás,

a végrehajtás és a közlekedők viselkedése. A *safe system* alapelvei – az ütközési energia korlátozása, az emberi hiba tűrése és a redundancia – ehhez adnak keretet (Organisation for Economic Co-operation and Development – International Transport Forum 2016: 26–27, 88–90; European Commission 2023: 3–5).

Kiinduló helyzet: kockázati mintázatok és elméleti következmények

A hazai adatokban markáns térbeli koncentráció figyelhető meg: országos összevetésben a személyi sérüléses balesetek jelentős része települési csomópontokban történik. Egy 2007–2017 közötti időszak szerint a balesetek körülbelül 37%-a csomópontban következett be (MAGYARI 2018: 50–52). Budapesti esettanulmány 2016–2018-as adatokon empirikus Bayes-módszerrel és G_i^* -tesztrel statisztikailag igazolható baleseti góccokat azonosított; a fekete pontok döntően csomóponti vagy csomópontközeli szakaszokra esnek (MEKONNEN–SIPOS–KRIZSIK 2023: 3–4, 12–13). A hazai összeggések külön is hangsúlyozzák a „gócosodás” jelenségét és a csomópontok kiemelt kitérttségét (MAJOR 2009: 8, 82).

Ezek a mintázatok a hely- és időkoncentráció elvére építenek: ott érdemes beavatkozni, ahol és amikor a kockázat keletkezik, és úgy, hogy a várható ütközési energia csökkenjen.

Intézményi és jogi környezet: keretek és mozgástér

Az ITS-irányelv az interoperábilis, valós idejű közúti adatok és szolgáltatások uniós keretét rögzíti; a gyakorlati kérdés mindenhol ugyanaz: ki gyűjt adatot, ki fér hozzá, és mire használható – előre rögzített célokkal és felelősségi renddel (European Union 2010). Ezzel párhuzamosan a járművek általános biztonsági rendelete fokozatosan kötelezővé tette az aktív biztonsági funkciók széles körét (például ISA, AEB), ami flottaszinten is támogatja a kockázatkezelést; a hazai implementáció során a feladat- és felelősségmegosztásnak a napi működésben is egyértelműnek kell lennie (European Union 2019).

Bizonyíték és mérés: mit, miért és hogyan érdemes követni?

A beavatkozások értékeléséhez olyan indikátorok szükségesek, amelyek közvetlenül kapcsolódnak a kockázatképző mechanizmusokhoz. Ilyenek a sebességeloszlás (átlag és 85%-os küszöb), a szabályszegési arányok (külön a nagy túllépésekre), a gyalogos- és kerékpáros-elsőbbségadás mutatói, valamint a csomóponti konfliktusindikátorok, például a TTC – ütközésig hátralévő idő és a PET – keresztezési időkülönbség. A konfliktusalapú megközelítés előnye, hogy a trendek a baleseti adatoknál gyorsabban kimutathatók; módszertani alapot adnak a szimulációból vagy videótrajektóriákból számolt helyettesítő biztonsági mutatók (GETTMAN et al. 2008: 1–3, 9–15). A jelzőlámpás hálózatoknál az ATSPM (automatizált teljesítménymutatók) a panaszalapú üzemeltetés helyett folyamatos, adatvezérelt korrekciót tesznek lehetővé (például zöldre érkezés

aránya, zöldidő-kihasználtság), ami javítja a beavatkozások mérhetőségét és időzítését (Federal Highway Administration 2020).

Alkalmazási példák: ugyanaz az elv, eltérő környezet

Iskolaövezetekben a gyalogosforgalom előre jelezhető, és a viselkedés különösen érzékeny arra, ha egyértelműen megmutatjuk, mi az itt elvárt és mások által is követett szabály. Itt hatásos kombináció a nagy kontrasztú gyalogos-átkelőhely, a sarkok „kivilágosítása” (parkolás tiltása a látómezőben), a gyalogosindítás (LPI), valamint a látható sebesség-visszajelzés (National Association of City Transportation Officials 2023: 7, 35–36).

Belterületi főutakon az áramlás és a keresztező konfliktusok együttélése miatt a célzott időzítés és a bizonytalanság csökkentése a kulcs: a forgalomirányító fényjelző készülékek üzemének rugalmas hangolása nem öncélú technika, hanem az észlelés-döntés hibaterének szűkítését szolgáló eszköz (Federal Highway Administration 2013).

Lakóövezetekben a fizikai forgalomcsillapítás és a hálózati szerepek tiszta jelölése (lakóútca kontra gyűjtőút) csökkenti a sebesség „jutalmát” és a konfliktusok esélyét; az egységes vizuális nyelv a szabálykövetést is erősíti (National Association of City Transportation Officials 2023: 7, 35–36).

A megvalósítás sorrendje: miért nem mindegy az első lépés?

A társadalmi elfogadottság és a mérhetőség szempontjából érdemes először azokat az elemeket bevezetni, amelyek gyors, látható javulást hoznak (nagy kontrasztú felfestések, sarokkivilágosítás, sebesség-visszajelzés), és ezzel párhuzamosan gyűjteni a viselkedési és konfliktusadatokat. A végrehajtás akkor növeli a szabálykövetést, ha kiszámítható és árnycsökkentő; a szakaszsebesség-ellenőrzés például egyenletesebb sebességválasztást és bizonyított balesetszámcsökkenést eredményez (European Road Safety Observatory 2021: 9–10). Rövid távon (0–12 hónap): kontrasztos felfestések és láthatóságjavítás (*daylighting*), középszíjterület és egyéb geometriai lehatárolások, sebesség-visszajelző eszközök, célzott sebesség-ellenőrzés. Középtávon (1–3 év): védett csomóponti geometriák és emelt átvezetések, 30 km/h-s zónák, jelzőlámpa-időzítés finomítása, átlagsebesség-mérés bevezetése. Hosszú távon (3+ év): hálózati átstrukturálás és fizikai elválasztások kiterjesztése, járműoldali technológiák (ISA, AEB) hatásának felerősödése a flottaarány növekedésével.

Feltételek és korlátok: mi akadályozhatja a hatást?

Kommunikáció nélküli bevezetés ellenállást válthat ki, különösen, ha a változás mindennapi útvonalakat érint. Nagy forgalmú, többsávos szakaszokon a pusztán optikai vagy kommunikációs eszközök nem elegendők; a fizikai elválasztás és a sebesség kezelése a hatás előfeltétele. A mérési hibák és adathiányok torzíthatják a megítélést, ezért a gyorsan gyűjthető proxyk (sebességkülcsőb, konfliktusok) mellett a kimenetek – külön

a védtelen közlekedőkre – rendszeres követése is szükséges (European Union 2010; World Health Organization 2023: 3–5, 14–16).

Összegzés: mit jelent mindez a hazai gyakorlatban?

A lényeg a helyzetalkítás következetes végigvitele: az észlelés, az értelmezés és a döntés hibaterének szűkítése egyértelmű jelzésekkel, kiszámítható áramlással és alacsony ütközési energiával. Amikor a környezet a biztonságos választást teszi alapértelmezetté, a balesetek és a súlyos sérülések valószínűsége mérhetően csökken. A nemzetközi példák nem kész receptek, hanem annak bizonyítékai, hogy a környezet tudatos átalakítása és a viselkedés finom terelése együtt hoz tartós eredményt (Organisation for Economic Co-operation and Development – International Transport Forum 2016: 26–27, 88–90; European Commission 2023: 3–5).

Következtetések és szakpolitikai ajánlások

A nemzetközi és hazai tapasztalatok egyaránt azt jelzik, hogy a közlekedésbiztonság tartós javulása rendszerszintű megközelítéssel érhető el: az ütközési energia korlátozásával, a „megbocsátó” infrastruktúra következetes alkalmazásával, valamint az adatvezérelt beavatkozásválasztással és végrehajtással (Organisation for Economic Co-operation and Development – International Transport Forum 2016: 26–33; European Commission 2023: 3–5). A gyakorlatban ez a hely- és időkoncentráció alapján célzott beavatkozásokat, a sebesség következetes kezelését, továbbá a fizikai, technológiai és viselkedési eszközök összehangolt alkalmazását jelenti.

Stratégiai tanulságok

Elsőként a sebességeloszlás egészét kell alakítani: nemcsak az átlag csökkentése fontos, hanem különösen az eloszlás felső szélén lévő, nagy túllépések visszaszorítása, mert ezek hordozzák az aránytalanul nagy ütközési energiát (Organisation for Economic Co-operation and Development – International Transport Forum 2016: 26–27). E célhoz megbízható, tartós eszközök a fizikai beavatkozások: önkikényszerítő 30 km/h-s zónák, sebességcsökkentő küszöbök/platók, sávszűkítések – ezek rendszerint balesetcsökkenéssel járnak (Royal Society for the Prevention of Accidents 2023: 2–4; ELVIK 2001: 327–336). A végrehajtási eszközök közül a szakaszsebesség-ellenőrzés kiegyenlítettebb sebességválasztást és szignifikáns balesetcsökkenést eredményez (HØYE 2014: 200–208). A jelzőlámpás hálózatoknál az adaptív időzítés és az ATSPM-alapú üzemeltetés a hol-mikor jellegű problémák gyors azonosításával csökkenti a döntési bizonytalanságot és kiegyenlíti az áramlást (Federal Highway Administration 2021).

Prioritási rend és ütemezés

Rövid távon azonnal látható, gyors intézkedésekre érdemes támaszkodni: nagy láthatóságú gyalogos-átkelőhelyek, a sarkok „kivilágosítása” (parkolásmentes csomóponti látómező), célzott sebesség-visszajelzés. Ezek teremtik meg az alapot a középtávú, szerkezeti beavatkozásokhoz (védett csomópontok, 30 km/h-s zónák, emelt átvezetések), amelyek a konfliktusok súlyosságát mérséklik (Royal Society for the Prevention of Accidents 2023: 2–4). Ezzel párhuzamosan indokolt a kiszámítható végrehajtás erősítése; a szakaszsebesség és a kameraalapú ellenőrzés hatását metaanalízisek támasztják alá (HØYE 2014: 200–208). A jelzőlámpás rendszereknél a teljesítménymutatók bevezetése biztosítja a folyamatos, adatokra épülő módosítást (Federal Highway Administration 2021).

Monitoring és értékelés

Az értékelésnek a kockázatképző mechanizmusokra kell épülnie. Minimális indikátumkészlet: sebességeloszlás (átlag és az a sebesség, amelyet a járművek 85%-a nem lép túl), szabályszegési arányok (külön a nagy túllépésekre), gyalogos- és kerékpáros-elsőbbeségségi mutatók, valamint csomóponti konfliktusindikátorok (TTC – ütközésig hátralévő idő; PET – keresztezési időkülönbség). A helyettesítő biztonsági módszerek (trajektóriaelemzés, videóalapú konfliktusfelmérés) a baleseti adatoknál gyorsabban jeleznek trendet, és előtte-utána módon jól mutatják a hatást (GETTMAN et al. 2008: 9–15, 63–70). A jelzőlámpás hálózatoknál a zöldre érkezés és a zöldidő-kihasználtság rendszeres követése támogatja a hálózatszintű optimalizálást (Federal Highway Administration 2020).

Feltételek és kockázatok

Nagy forgalmú, többsávos szakaszokon a pusztán optikai vagy kommunikációs eszközök nem elegendők, a tartós hatáshoz fizikai elválasztásra és sebességkezelésre van szükség (Royal Society for the Prevention of Accidents 2023: 2–4). A mérések megbízhatósága érdekében a „gyors” proxyk (TTC/PET, sebességküszöbök) mellett az eredményindikátorokat is folyamatosan követni kell (sérülések, külön a védtelen közlekedőkre bontva) (Organisation for Economic Co-operation and Development – International Transport Forum 2016: 88–90).

Záró megállapítás

A közlekedésbiztonság tartós javulása nem egyetlen intézkedésen múlik, hanem azon, hogy a rendszer egésze mennyire képes a hibák következményeit tompítani. Amikor a közlekedési környezet világos jelzéseket ad, a geometria önmagában fegyelmezi a forgalmat, a végrehajtás kiszámítható, és az üzemeltetés folyamatosan az adatokra támaszkodik, akkor a biztonságos választás válik természetessé. A nemzetközi tapasztalatok is

ezt erősítik: a halálos és súlyos sérüléseket tartósan csak úgy lehet mérsékelni, ha a sebességet következetesen kezeljük, a megbocsátó infrastruktúrát tudatosan alkalmazzuk, és a beavatkozások hatását folyamatosan visszamérjük (Organisation for Economic Co-operation and Development – International Transport Forum 2016: 26–33, 88–90; European Commission 2023: 3–5; ELVIK 2001: 327–336; HØYE 2014: 200–208; Federal Highway Administration 2020).

Felhasznált irodalom

- BRANION-CALLES, Michael – NELSON, Trisalyn – WINTERS, Meghan (2017): Comparing Crowdsourced Near-Miss and Collision Cycling Data and Official Bike Safety Reporting. *Transportation Research Record: Journal of the Transportation Research Board*, 2662(1), 1–11. Online: <https://doi.org/10.3141/2662-01>
- Cerema (2021): *Evaluation of Three-Dimensional Pedestrian Crossing Trials*. Bron. Online: https://www.cerema.fr/system/files/documents/2021/10/evaluation_of_three-dimensional_pedestrian_crossing_trials.pdf
- CIALDINI, Robert B. – RENO, Raymond R. – KALLGREN, Carl A. (1990): A Focus Theory of Normative Conduct: Recycling the Concept of Norms to Reduce Littering in Public Places. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58(6), 1015–1026. Online: <https://doi.org/10.1037/0022-3514.58.6.1015>
- CICCHINO, Jessica B. (2017): Effectiveness of Forward Collision Warning and Autonomous Emergency Braking Systems in Reducing Front-to-Rear Crash Rates. *Accident Analysis & Prevention*, 99 (Part A), 142–152. Online: <https://doi.org/10.1016/j.aap.2016.11.009>
- COHEN, Lawrence E. – FELSON, Marcus (1979): Social Change and Crime Rate Trends: A Routine Activity Approach. *American Sociological Review*, 44(4), 588–608. Online: <https://doi.org/10.2307/2094589>
- Criminal Code of Finland (39/1889, as amended, Chapter 2a § 1–3): *Fines and Summary Penal Fees*. Helsinki: Finlex Data Bank, Ministry of Justice. Online: <https://www.finlex.fi/api/media/statute-foreign-language-translation/689270/mainPdf/main.pdf?timestamp=1889-12-18T22%3A20%3A11.000Z>
- Dirección General de Tráfico – Federación Española de Municipios y Provincias (2021): *Nuevos límites de velocidad en vías urbanas y travesías. Manual para políticas municipales*. Madrid. Online: https://www.lamoncloa.gob.es/serviciosdeprensa/notasprensa/interior/Documents/2021/130421-Manual_reducci%C3%B3n_30_urbano_DGT_FEMP.pdf
- ELVIK, Rune (2001): Area-Wide Urban Traffic Calming Schemes: A Meta-Analysis of Safety Effects. *Accident Analysis & Prevention*, 33(3), 327–336. Online: [https://doi.org/10.1016/s0001-4575\(00\)00046-4](https://doi.org/10.1016/s0001-4575(00)00046-4)
- European Commission (2023): *Road Safety in the European Union: Trends, Statistics and Main Challenges 2023*. Brussels: European Commission. Online: https://transport.ec.europa.eu/background/road-safety-statistics-2023_en
- European Commission (2024): *Mandatory Driver-Assistance Systems Expected to Help Save over 25,000 Lives by 2038*. Brussels: European Commission. Online: https://single-market-economy.ec.europa.eu/news/mandatory-drivers-assistance-systems-expected-help-save-over-25000-lives-2038-2024-07-05_en
- European Road Safety Charter (2022): *Intelligent Speed Assistance (ISA) Set to Become Mandatory across Europe*. Brussels: European Commission. Online: <https://road-safety-charter.ec.europa.eu/resources-knowledge/media-and-press/intelligent-speed-assistance-isa-set-become-mandatory-across>

- European Road Safety Observatory (2021): *Road Safety Thematic Report – Advanced Driver Assistance Systems (ADAS)*. Brussels: European Commission. Online: https://road-safety.transport.ec.europa.eu/system/files/2022-04/Road_Safety_Thematic_Report_ADAS_2021.pdf
- European Transport Safety Council (2022): *How Traffic Law Enforcement Can Contribute to Safer Roads*. PIN Flash Report 42. Brussels: ETSC. Online: https://etsc.eu/wp-content/uploads/ETSC_PINFLASH42_v2TH_JC_FINAL_corrected-060522.pdf
- European Union (2010): *Directive 2010/40/EU of the European Parliament and of the Council of 7 July 2010 on the Framework for the Deployment of Intelligent Transport Systems in the Field of Road Transport and for Interfaces With Other Modes of Transport*. Online: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2010/40/oj/eng>
- European Union (2015): *Regulation (EU) 2015/758 of the European Parliament and of the Council of 29 April 2015 On the Type-Approval Requirements for the Deployment of the Ecall In-Vehicle System Based on the 112 Service*. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32015R0758>
- European Union (2019): *Regulation (EU) 2019/2144 of the European Parliament and of the Council of 27 November 2019 on Type-Approval Requirements for Motor Vehicles and Their Trailers...* Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:02019R2144-20240707>
- Federal Highway Administration (2010): *Crosswalk Marking Field Visibility Study* (FHWA-HRT-10-067, TechBrief). Washington, D.C.: U.S. Department of Transportation, Federal Highway Administration. Online: <https://www.fhwa.dot.gov/publications/research/safety/pedbike/10067/10067.pdf>
- Federal Highway Administration (2013): *Measures of Effectiveness and Validation Guidance for Adaptive Signal Control Technologies* (FHWA-HOP-13-031). Washington, D.C.: U.S. Department of Transportation, Federal Highway Administration. Online: <https://ops.fhwa.dot.gov/publications/fhwahop13031/fhwahop13031.pdf>
- Federal Highway Administration (2015): *Evaluation of Dynamic Speed Feedback Signs on Curves: A National Demonstration Project*, U.S. Washington, D.C.: Department of Transportation. Online: <https://www.fhwa.dot.gov/publications/research/safety/14020/14020.pdf>
- Federal Highway Administration (2017): *Open Source Surrogate Safety Assessment Model, 2017 Enhancement and Update: SSAM Version 3.0*. Publication No. FHWA-HRT-17-027. Washington, D.C.: FHWA. Online: <https://www.fhwa.dot.gov/publications/research/operations/17027/index.cfm>
- Federal Highway Administration (2018a): *Guide for Improving Pedestrian Safety at Uncontrolled Crossing Locations*. Washington, D.C.: U.S. Department of Transportation, Federal Highway Administration. Online: https://www.fhwa.dot.gov/innovation/everydaycounts/edc_5/docs/STEP-guide-improving-ped-safety.pdf
- Federal Highway Administration (2018b): *Safety Evaluation of Protected Left-Turn Phasing and Leading Pedestrian Intervals on Pedestrian Safety* (FHWA-HRT-18-044). Washington, D.C.: U.S. Department of Transportation, Federal Highway Administration. Online: <https://www.fhwa.dot.gov/publications/research/safety/18044/18044.pdf>
- Federal Highway Administration (2020): *Automated Traffic Signal Performance Measures (FHWA-HOP-20-002)*. Washington, D.C.: U.S. Department of Transportation, Federal Highway Administration. Online: <https://ops.fhwa.dot.gov/publications/fhwahop20002/fhwahop20002.pdf>
- Federal Highway Administration (2021): *A Safe System-Based Framework and Analytical Methodology for Assessing Intersections*. Washington, D.C.: U.S. Department of Transportation. Online: <https://highways.dot.gov/sites/fhwa.dot.gov/files/2022-06/fhwasa21008.pdf>

- Federal Highway Administration (2023): *Manual on Uniform Traffic Control Devices for Streets and Highways, 11th Edition – Part 3 (Markings)*. Washington, D.C.: U.S. Department of Transportation, Federal Highway Administration. Online: https://mutcd.fhwa.dot.gov/pdfs/11th_Edition/part3.pdf
- GETTMAN, Douglas et al. (2008): *Surrogate Safety Assessment Model and Validation: Final Report*. FHWA-HRT-08-051. Washington, D.C.: Federal Highway Administration. Online: <https://rosap.ntl.bts.gov/view/dot/39210>
- HALLMARK, Shauna L. – KNICKERBOCKER, Skylar – HAWKINS, Neal (2013): *Transverse Speed Bars for Rural Traffic Calming, Ames (IA)*. Center for Transportation Research and Education Iowa State University. Online: https://www.intrans.iastate.edu/wp-content/uploads/2018/03/updated_transverse_bars_tech_brief.pdf
- HØYE, Alena (2014): Speed Cameras, Section Control, and Kangaroo Jumps – A Meta-Analysis. *Accident Analysis & Prevention*, 73, 200–208. Online: <https://doi.org/10.1016/j.aap.2014.09.001>
- International Transport Forum (2021): *Artificial Intelligence in Proactive Road Infrastructure Safety Management*. Paris: OECD/ITF. Online: <https://www.itf-oecd.org/sites/default/files/docs/artificial-intelligence-road-infrastructure-safety-management.pdf>
- IRK Ferenc (2015): Viktimológia, közösségi és szituációs bűnmegelőzés. *Belügyi Szemle*, 63(4), 5–20. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2015.4.1>
- KRENNER József – SZABÓ Csaba (2023): A közlekedésbiztonság finn modelljének elemző bemutatása. *Belügyi Szemle*, 71(12), 2253–2264. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.12.8>
- LEWIS, Ioni M. – WATSON, Barry – WHITE, Katherine M. (2008): An Examination of Message-Relevant Affect in Road Safety Messages: Should Road Safety Advertisements Aim to Make Us Feel Good or Bad? *Transportation Research Part F: Traffic Psychology and Behaviour*, 11(6), 403–417. Online: <https://doi.org/10.1016/j.trf.2008.03.003>
- MAGYARI Zsófia (2018): Közlekedési csomópontok láthatósági nehézségei és a balesetek összefüggései. *Műszaki Katonai Közlöny*, 28(1), 49–59. Online: https://mkk.uni-nke.hu/document/mkk-uni-nke-hu/2018_1_05_mkk_csomopontok%20lathatosaga_MZS.pdf
- MAJOR Róbert (2009): *A közúti közlekedési balesetek megelőzése, különös tekintettel a rendőrség lehetőségeire és korlátaira*. PhD-disszertáció. Pécsi Tudományegyetem ÁJK Doktori Iskola. Online: <https://ajk.pte.hu/sites/ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/major-robert/major-robert-vedes-ertekezes.pdf>
- MEKONNEN, Anteneh Afeework – SIPOS, Tibor – KRIZSIK, Nóra (2023): Identifying Hazardous Crash Locations Using Empirical Bayes and Spatial Autocorrelation. *ISPRS International Journal of Geo-Information*, 12(3), 85, 1–17. Online: <https://doi.org/10.3390/ijgi12030085>
- MEYER, Eric (2004): *Evaluation of Data From Test Application of Optical Speed Bars to Highway Work Zones*. Lawrence (KS): University of Kansas – The Kansas Department of Transportation. Online: <https://rosap.ntl.bts.gov/view/dot/5512>
- National Association of City Transportation Officials (2023): *Urban Street Design Guide*. New York: NACTO. Online: <https://nacto.org/publication/urban-street-design-guide/>
- National Highway Traffic Safety Administration (2023): *2021 Data: Speeding Report No. DOT HS 813 473*. U.S. Washington, D.C.: Department of Transportation. Online: <https://crashstats.nhtsa.dot.gov/Api/Public/ViewPublication/813473.pdf>
- Organisation for Economic Co-operation and Development – International Transport Forum (2016): *Zero Road Deaths and Serious Injuries: Leading a Paradigm Shift to a Safe System*. Paris: OECD Publishing. Online: <https://doi.org/10.1787/9789282108055-en>

- Royal Society for the Prevention of Accidents (2023): *Road Safety Factsheet: 20mph Zones and Speed Limits*. Birmingham. Online: <https://www.rospa.com/siteassets/documents/active-travel/20mph-zones-and-speed-limits-factsheet-2023.pdf>
- STEVANOVIC, Aleksandar (2010): *Adaptive Traffic Control Systems: Domestic and Foreign State of Practice*. Washington, D.C.: Transportation Research Board National Academies (NCHRP Synthesis 403). Online: <https://doi.org/10.17226/14364>
- TANNENBAUM, Melanie B. et al. (2015): Appealing to Fear: A Meta-Analysis of Fear Appeal Effectiveness and Theories. *Psychological Bulletin*, 141(6), 1178–1204. Online: <https://doi.org/10.1037/a0039729>
- THALER, Richard H. – SUNSTEIN, Cass R. (2008): *Nudge: Improving Decisions About Health, Wealth, and Happiness*. New Haven–London: Yale University Press.
- Transport for London (2018): *Direct Vision Standard – London’s Experience*. London. Online: <https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/157804/TfL%20EP%20Direct%20Vision%20v1.pdf>
- VADEBY, Anna (2016): *Traffic Safety Effects of Narrow 2+1 Roads With Median Barrier in Sweden*. Proceedings of the 17th International Conference on Road Safety on Five Continents (Rio de Janeiro), 1–11. Online: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:920845/FULLTEXT01.pdf>
- WEGMAN, Fred – AARTS, Letty – VAN DER KNAAP, Peter (2023): Sustainable Safety: A Short History of a Safe System Approach in the Netherlands. In BJÖRNBERG KARIN, Edvardsson et al. (szerk.): *The Vision Zero Handbook*. Cham: Springer, 307–336. Online: https://doi.org/10.1007/978-3-030-76505-7_12
- WILSON, Cecilia et al. (2010): Speed cameras for the prevention of road traffic injuries and deaths. *Cochrane Database of Systematic Reviews*, (11), CD004607. Online: <https://doi.org/10.1002/14651858.CD004607.pub3>
- World Bank – Global Road Safety Facility (2021): *Guide for Road Safety Interventions: Evidence of What Works and What Does Not Work*. Washington, D.C.: World Bank. Online: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/206691614060311799/pdf/Guide-for-Road-Safety-Interventions-Evidence-of-What-Works-and-What-Does-Not-Work.pdf>
- World Health Organization (2023): *Global Status Report on Road Safety 2023*. Geneva: World Health Organization. Online: <https://www.transport-community.org/wp-content/uploads/2024/06/Global-status-report-on-road-safety-2023.pdf>

Szemelvények az egykori Budapest boltőrségének működéséből

Snippets of the Former Budapest Shopkeepers

ERNYES Mihály,¹ LIPPAI Zsolt²

Cél: A tanulmány elkészítésének célja Magyarország fővárosában, Budapesten, a 19–20. század második negyedéig működő boltőrség sokak által csak kevésbé ismert történetének és működésének vizsgálata.

Módszer: A tanulmány szerzői gyakorló rendészeti szakemberként elemzik a fővárosi boltőrség működésével kapcsolatban fellelhető tanulmányokat, levéltári és a korabeli sajtóban megjelent forrásokat, bepillantást adva a századfordulós Budapest vagyon- és rendvédelmi szervezeteinek napjainkra már feledésbe merült működésébe.

Megállapítások: Az olvasó betekintést nyer a vagyonvédelmi munkához kötődő magán vagy önkormányzati szervezésű és fenntartású boltőrség tevékenységébe, bepillantást kapva a biztonság mint közös küldetésünk megteremtése egyik speciális, korabeli szervének mindennapjaiba.

Érték: A tanulmány szerzői a magánbiztonság átfogó tudományos kutatásához kívánnak hozzájárulni, felismerve annak tényét, hogy a kutatott téma a rendőri működés folyamatosan időszerű kérdése, ugyanis a rendőrség működésében az elmúlt évtizedek számos, addig nem tapasztalt helyzetet eredményeztek. A feladatok és elvárások mennyiségi és minőségi átalakulása a biztonság megteremtésének és fenntartásának állami és nem állami szereplői közötti kapcsolat átértékelését is szükségessé teszi. A tanulmány ezen tevékenység tanulmányozásához nyújt segítséget.

Kulcsszavak: boltőr, boltőrség, magánbiztonság, közbiztonság

¹ Dr., ny. rendőr dandártábornok, címzetes főiskolai docens, e-mail: ermi_uiroda@freemail.hu

² Dr. PhD rendőr alezredes, egyetemi adjunktus, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Magánbiztonsági és Önkormányzati Rendészeti Tanszék, e-mail: lippai.zsolt@uni-nke.hu

Aim: The aim of the study is to examine the little known history and operation of the shop guard in Budapest, the capital of Hungary, until the second quarter of the 19th and 20th centuries.

Methodology: As practising law enforcement experts, the authors of the paper analyse studies, archival and contemporary press sources on the operation of the Budapest shop guard, providing an insight into the now forgotten operation of the property and law enforcement organisations in Budapest at the turn of the century.

Findings: The reader will gain an insight into the activities of private and municipal security guards involved in property protection, offering a glimpse into the daily routine of one of the specialised contemporary agencies dedicated to our shared mission of ensuring safety.

Value: The authors of the paper wish to contribute to a comprehensive scientific research on private security, recognising that the topic of the research is constantly relevant, as the past decades have brought about a number of unprecedented situations in the operation of the police. The quantitative and qualitative transformation of tasks and expectations also calls for a reassessment of the relationship between state and non-state actors in the creation and maintenance of security. This study will help to explore this activity.

Keywords: shop guard, shopwatch, private security, public security

Bevezető

A magánbiztonság történetét kutatva megállapítható, hogy bár számos formát öltött, a magánbiztonsági szolgáltatást nyújtó személyek vagy szervezetek működése olyan időkben terjedt el, amikor az állam nem volt képes az elvárt mértékű biztonságot garantálni. Jó példa erre V. Károly spanyol király 1518-as rendelete, amelyben szabályozta az erdei fakitermelést annak érdekében, hogy a városi lakosság ne maradjon tűzifa, a haszonállatok pedig épített menedék nélkül. A rendelet egyúttal beleegyezett abba, hogy minden helyi hatóság saját hatáskörben választhassa ki az említett területek biztonsági felügyeletét, ellenőrzését ellátó személyeket (ezek, a helyi közösség és az uralkodó érdekét is szolgáló feladatokat ellátó személyek tekinthetők napjaink magánbiztonsági őrei elődjének) (CoEss 2019: 7).

A közbiztonság-fogalom eredete a francia forradalom idejére és Jean-Jacques Rousseau sokat emlegetett *Társadalmi szerződés* című művéig nyúlik vissza, amelyben a polgárok a biztonságukért cserébe részt vesznek az állam fenntartásában, és tiszteletben tartják annak jogos érdekeit. A biztonság intézményesült szervezeti struktúráit megelőzően, ekkoriban még a helyi közösségek látták el saját védelmüket, amelyet a külső fenyegetések ellen a hadseregek, a belsők ellen pedig a napóleoni idők szervezett és állami rendőri struktúrái váltanak fel fokozatosan. A szerző úgy vélekedik, hogy a magánszervezetek által szervezett biztonság tökéletesen összevethető az államilag szervezett biztonsággal (VANDORMAEL 2018).

Az ipari forradalom során a gazdasági fellendüléssel együtt számos, a közrendet fenyegető újfajta bűnelkövetői magatartás jelent meg. A 19. század végére az ipari forradalmak, a globálissá váló kereskedelem, az urbanizáció és a technológiai fejlődés jelentős vagyonok létrejöttéhez járult hozzá (HOBBSAWM 2004: 20), ami együtt járt a vagyont birtokló személyek elleni bűncselekmények számának növekedésével, s ezek kezeléséhez a korabeli rendőrség nem rendelkezett elegendő kapacitással (CoEss 2019). Ennek eredményeként jelentek meg az első hivatásos éjjeliőrök Európában, és már az 1850-es években a párizsi *Les Magasins du Louvre*-hoz hasonló szállodák és egyes áruházak saját belső biztonsági szolgálatokat hoztak létre (SELLAM 2017).

Nem volt ez másként Magyarországon sem, ahol a 18. század utolsó évtizedétől a 20. század harmadik évtizedéig terjedő időszakban a (magán)boltőrzés korántsem volt ismeretlen – azonban a tudományos gondolkodás látókörét ez idáig elkerülő – fogalom Budapesten és a vidéki településeken sem. Mindazzal együtt, hogy a témakör vizsgálatakor a bőségesnek egyáltalán nem tekinthető – általunk előtalált, a jövőbeni kutatások alapját képezhető – levéltári és szakirodalmi források és a korabeli sajtó által a teljesség igénye nélkül közreadottak álltak rendelkezésünkre.

Jelen tanulmányunkban a pesti és budai boltőrségek, míg az ezt követő írásunkban a vidéki boltőrségek működését vizsgáljuk meg.

Boltőrség Magyarországon

A boltőrök, boltőrségek alapvetően a kereskedőkhöz, a kereskedelemhez, utóbbinak kisebb egységeihez, területeihez kötődtek. Működtek rendőrségi szerveződésként, önkormányzatok kebelében, tűzoltóság szervezetében és egyletekként, valamint vállalkozásokként egyaránt. Finanszírozásukat boltok, raktárak, üzletek, lakoházak tulajdonosaitól, üzemeltetőitől beszedett járulékok, esetenként önkormányzati támogatások biztosították. Működésük előírásait formájuknak megfelelően szolgálati szabályokban, alapszabályokban rögzítették, amelyek általában felsőbb jóváhagyásra kötelezettek voltak.

Magyarországon 1880-ban 12 879 település volt (Népszámlálás 1871: 13), amelyek között a két tucatot éppen meghaladják azok, ahol kitapinthatóan működött boltőrség, vagy tervezték boltőrség felállítását. Ezek: Buda-Pest-Budapest, Baja, Bajsa, Beregszász, Eger, Esztergom, Érsekújvár, Hódmezővásárhely, Kassa, Kecskemét, Keszthely, Kolozsvár, Marosvásárhely, Máramarossziget, Miskolc, Nyíregyháza, Nyitra, Pápa, Pécs, Sepsiszentgyörgy, Szatmár, Szeged, Szekszárd, Szentés, Székesfehérvár, Székely-Udvarhely, Temesvár, Torda. Példatárszerű bemutatásuk, érintésük reprezentálják boltőrségeik/boltőreik jellemzőit.

Etimológiai és szemantikai megközelítés során nem tekinthetők gyakorinak a bolt, a boltőr, a boltőrség kifejezések fellelhetőségei. A bolt jelentésének alapja a hajlást képező ívezet nyomán a középkori árusítóhelyiségek bolthajtásos volta (CZUCZOR–FOGARASI 1862: 719). Az ör mint személy jelenti azt, akinek feladata bizonyos helyen, ponton, vidéken körülnézni, vigyázni, valamit szemmel tartani, hogy valahonnan kár, veszély ne történjék (CZUCZOR–FOGARASI 1867: 1288). Az őrség pedig őri állapot, kötelesség, működés, amely felelősséggel jár (CZUCZOR–FOGARASI 1867: 1298). Az őrség az ör származéka.

Utóbbi kifejezés a 14. századra elavult, csak a nyelvújításkor elevenítették fel ismét (ZAI CZ 2006: 536).

A boltőrséget a boltok, raktárak, üzletek zárást követő őrzését teljesítő egyének csoportja, a boltőrök közössége, testülete, valamint a hozzájuk kapcsolódó szervezetek és szabályozások alkotják.

A boltőrség alapvetően és eredendően magán szervezetnek, amolyan korabeli magánrendőrségnek tekinthető, amelynek születése az angolszász modellben az angliai egyházközségek, kereskedők és hajótulajdonosok védekező lépéseihez köthető. Rámutatva ezzel, hogy az ipari forradalom következtében kialakult szigetországi nagy elkerítő mozgalom miatt a földjüktől megfosztottak közül sokan vándoroltak városokba. A megélhetési nehézségek, a kilátástalansághoz vezető körülmények kedveztek a bűnözés növekedésének, a fosztogató tolvajbandák létrejöttének. A bűnbandák ellen az egyházközségek, a City kereskedői és hajótulajdonosai egy folyami magánrendőrséget hoztak létre, amelyet 1798-ban a The Home Office, azaz a belügyminisztérium alá rendelték (HEERMANN 1989).

A kontinensen működő boltőrségek tekintetében könnyen előtérbe helyezhető a bécsi testület, amellyel a Budapest fővárosi rendőrség szervezetéről szóló 1881. évi XXI. törvénycikk előkészülete során az országgyűlés is foglalkozott. A bécsi rendőrség ismertetése kapcsán olvasható, hogy a boltőrség (Gewölbewache = boltozat, Gewölbe = bolt, Wache = őrség) feladata a belváros területén levő boltokat, földszinti raktárokat, áru- és üzlethelyiségeket betörés és egyéb veszélytől megoltalmazni. Az őrség összes költségeit az őrség rayonjába (felelősségi körébe) eső boltok tulajdonosai fedezték. Az őrtestületet 1850-ben állították fel a belváros kerületében az akkor létezett Militär-Polizeiwache (Katonai Rendőrőrs/Rendőrség) kiegészítő részeként, katonai szervezettel. A Militär-Polizeiwache 1869. február 2-án történt feloszlása után a boltőrség polgári szervezetté vált, és a bécsi rendőrigazgatónak, a Közbiztonsági Őrség központi felügyelőjének és a boltőrségi bizottságnak az alárendeltségébe került (*Főrendiházi irományok* 1881: 11).

Pesti és budai boltőrség³

A magyarországi magyar boltőrség első írásos nyoma a Pesti Polgári Kereskedelmi Testület 1792. április 1-jén tartott üléséről felvett jegyzőkönyvben található, amely arról szól, hogy a kereskedők kérelmére a városi darabontok a városi tanács jóváhagyásával az összes boltokra külön mint boltőrség vigyáztak. Buzgalmukkal és éberségükkel elért eredményes szolgálatuk jutalmazására 100 forintot szavaztak meg azzal, hogy minden újévkor jelentkezhettek a szorgalmuknak és gondosságuknak megfelelő jutalomért. Nagyobb buzdításukra pedig elhatározták, hogy amint besötétedik, vizsgálni kötelesek az összes zárat és minden a személyzet gondatlansága folytán nyitva talált zárért a főnök nekik egy forintot fizessen meg. A későbbi kereskedői jegyzőkönyvekben 1816-ig

³ Tanulmányunk a Pesten és Budán, majd Pest-Budán, majd az 1873-at követően Budapesten létrejött boltőrségek tevékenysége bemutatásakor azok korabeli forrásokban megjelölt területi, földrajzi elhelyezkedését és elnevezését veszi alapul. Írásunk az előtalált források elemzésén túl, az anyag terjedelmi korlátaira tekintettel, nem vette górcső alá az egyes területek társadalomtörténeti hátterét, annak bemutatását.

a boltörtestületet nem említették. A hagyomány erre az időpontra teszi a magyar magán-boltőrség születését, amelyet valószínűleg szóbeli megállapodás előzött meg (PÓLYA 1896: 476).

Ekkorra tehető a Pesti Boltőr Egylet megalapítása is, amelyben oroszánrészt vállalt Nádosy István (1794–1866), aki hosszú időn át az egyesület elnöki tisztét is betöltötte (*Vasárnapi Ujság* 1864).

1843-ban több újságban is jelentek meg írások arról, hogy már 1814 óta létezett Pesten egy magántársulat, amely utca- és boltőrséget létesített illetőleg tartott fenn, efféle biztosítékát adva a közbátorságnak. A cikkek szerzői kitértek arra, hogy a boltőrök számos bűncselekményt, tűzvészt és egyéb károkozást előztek meg, mégis, ha nem is szűnik meg a testület, mégsem nyerhet oly kiterjedést, amelyet a közbátorság érdekében óhajtani kell. Szorgalmazták, hogy válasszanak ki olyan személyeket, vagy ajánlkozzanak olyan egyének, akik a házbirtokosokat, bolttulajdonosokat, az utcában lakókat saját érdekükre utalva figyelmeztessék e közbátorsági derék intézet kifejtésére, terjesztésére és biztosítására (*Pesti Hírlap* 1843; *Regelő Pesti Divatlap* 1843).

1845. év elején arról tudósítottak, hogy a pesti boltőrséget fenntartó kereskedelmi társulat választmányt nevezett ki a fennálló szabályok újraszerkesztésére. Jelezték, hogy a boltőrök nagyon öregek, a szolgálatot teljesítők száma 100-ra megy (*Nemzeti Ujság* 1845; *Pesti Hírlap* 1845). A boltőrségegylet évenkénti közgyűléseinek némi hivatalos színezetet adott az, hogy az összejöveteleken a mindenkori városkapitány elnökölt. Választottak tisztségviselőket, nagy választmányt és 12 tagból álló kisebb választmányt. Az előbbi a külső igazgatást végezte, az utóbbi a belső ügyeket intézte. Az újjászervezés előtti utolsó rendes közgyűlés 1851. december 8-án volt. Az egylet 1856-ban jóváhagyás végett alapszabály-tervezetet is benyújtott, de azokat nem erősítették meg, mert a(z) (osztrák) hatóság az alabárdos emberek gyülekezését gyanús szemmel nézte. Így a boltőrség kevésbé látványosan működött, s közgyűlést is csak módjával tartottak (PÓLYA 1896).

1863. október 15-től Budán is cirkáltak boltőrök, először a tabáni főutcán. A korabeli újságok közreadták azt a véleményt is, amely szerint kívánatos az őrség kiterjesztése a város többi részeire is (*Színházi Látszó* 1863; *Pesti Napló* 1863). A Viziváros életképeit bemutató Bevilacqua-Borsody Béla, kissé összemosva az éjjeliőrökkel, a következőképpen írta le a boltőröket: „Kurtanyelű alabárdos, lámpásos, botos, tülkölő és minden óraütésnél éneklő városi éjjeli őrk. [...] Ezek a fogadott bakterek figyelték az üzletek lakatjait és rostélyait. Ilyeneket itt-ott lehetett látni a pesti és budai utcákon is” (BEVILAGUA-BORSODY 2005: 350).

1864 telén a *Hölgy Futár* lap jelezte, hogy a nagy hidegre tekintettel a boltőröket minden három órában felváltják. A szerkesztőség humort sem nélkülöző intelme pedig így szólt: „Okosan, különben azt hisszük, hogy a nagy hidegben a tolvajoknak sincs kedvük lopni” (*Hölgy Futár* 1864).

Rottenbiller Lipótnak (1806–1870) ismételten a főváros polgármesteri székébe választása apropóján, 1865 őszen olyan kérdésként került a nyilvánosság elé a boltőrség helyzete, amelyet mielőbb megfelelően kell intézni. Egy újdondász dehonesztáló írásának következtetése, hogy a foszlányos köpenyekbe öltözött lándzsás, törődött öregeket, bátor, fegyelmzett, jól felfegyverzett, tisztességes egyenruházatú ép emberekkel kell felváltani, azért, hogy a felelősséggel járó s kiváló fontosságú tisztéknek eleget tehessenek (*Vasárnapi Ujság* 1865).

A változtatás igénye évekkel később is előtűremkedett, mondván, hogy a pesti boltörök intézménye talán a legdrágább Európában, és egyúttal a legrosszabb is. Teljesen elaggott munkaképtelen egyéneket alkalmaznak boltörnek, olyanokat, akik közbiztonsági szempontból már testi állapotuknál fogva sem felelnek meg. A kereskedők pedig jelentős összeget költenek a boltok felügyeletére, ezért kívánatos volna a boltörök elavult intézményére figyelmet fordítani és reorganizálni (*A Hon* 1873).

A boltöröket érintő, hízelgőnek egyáltalán nem mondható vélemények már 1842-ben is kerültek napvilágra. A kritikai hangok szerint a szolgálatot teljesítők között gyakori a részegség, ami ugyan nem feltűnő egy éji boltörnél, s nem jelenti azt, hogy ne lenne szabad az utca egyik oldaláról a másikra tántorogni, sőt még a boltok előtt hortyogva őrt feküdni is, de tilos az alabárdot elhagyni. Utóbbinak bekövetkezte ugyanis állásvesztést eredményező magatartást jelent (*Pesti Hírlap* 1842).

A sajtóban, a bírálatok mellett, számtalanszor tudósítottak a boltörök eredményes fellépéséről is; 1856. év vége közeledtével pedig „ármányos lopás akart történni”. Egy belvárosi kereskedőnél ismerősére hivatkozva éjszakára egy ládát helyeztek el, azzal, hogy reggel érte jönnek. Zárás után a láda megelevenedett, egy zsvány bújta elő belőle. Gyertyát gyújtva kelméket pakolt két ládába, és a megtalált pénzt magához vette. Amikor hajnalban távozási céllal kinyitotta a bolt ajtaját, nyakon csípte őt az odaérő boltör (*Vasárnapi Ujság* 1856). Az elkövetőt 1858. június 30-án a Császári Királyi Pesti Országos Törvényszék öttagú tanácsa más tolvajlások miatt is felelősségre vonta, s hatévi börtönre ítélte (*Budapesti Hírlap* 1858).

1870 tavaszán a Sebestyén tér első számú házában tűz ütött ki. A lángokat először a szolgálatos boltör vette észre, aki azonnal értesítette a tűzoltóosztályt. A tüzet háromnegyedóra alatt eloltották. „Az ily buzgóság megérdemli, hogy minden alkalommal fölemlíttessék” (*Reform* 1870).

1871. december 20-án reggel öt órakor a Király utca 22. szám alatti szalagkereskedésben ismeretlen okból támadt tűz, amelyet „a boltör csakhamar észrevett, úgy, hogy mire a tűzoltók megérkeztek, a tűz el volt oltva” (*A Hon* 1871).

1896-ban a boltőrség működésével kapcsolatban szintén dicsérő szavakat olvashatott a közönség:

„A nagykereskedők testülete 1846-ban alakult meg és ettől fogva az egyéni érdekeken kívül mindjobbán előtérbe lép az általános kereskedelmi érdek. A boltőrséget ez a testület szervezte. [...] Az 1792 óta fenntartott boltőrség, mely jelenleg is fennáll, lényegesen hozzájárult Pest közbiztonságának javításához” (*Magyar Gazdák Szemléje* 1896).

Budapesti boltőrség

A Buda-Pest fővárosi törvényhatóság alakításáról és rendezéséről szóló 1872. évi XXXVI. törvénycikk 1. §-a rendelkezésének megfelelően, az 1873. november 25-én lezajlott alakuló ülésen Buda és Pest szabad királyi fővárosok, valamint Óbuda mezőváros és Margitsziget egy törvényhatósággá egyesítették. 1870-ben Pesten 200 476 fő élt, Budán 53 998 fő. Pesten

5302, Budán 3262 ház állt. A pesti belvárosi épületek mintegy 20%-ának a földszintjén voltak üzletek (Népszámlálás 1871: 33).

1876. év végén a Pesti Polgári Kereskedelmi Testület védnöksége alatt született meg az Első Budapesti Boltörség Egylet. Ez időben a boltörség egy őrmesterből, egy helyettesből, négy káplárból és 58 őrből, továbbá a szükségletnek megfelelően kisegítő őrokból állt. Az őrmester évi fizetése 420 forint volt, a helyettesé 396 forint, egy káplárnak pedig 240 forint volt a jussa. Az örök díjazása az évszakok éjjeleinek tartama szerint változott. A ruházatot és a felszerelést az egylet biztosította. Ezek sapka, köpeny, öv, alabárd, lámpás és síp voltak. A testület az egylet igazgató választmányának illetőleg elnökének volt alárendelve. Éjjel az örök feletti ellenőrzést a káplárok végezték. Külön őrszoba tette lehetővé a 29 órállás kétóránkénti felváltását. A fegyelmi büntetéseket jelentette a bírság a nyugdíjalap javára vagy az elbocsátás. Ekkor az egyletnek rendelkezésére állt a 26 940 forint 11 krajcárból álló nyugdíjalap és a 12 747 forint 71 krajcár tartaléktőke (PÓLYA 1896).

Az 1877. április 10-én a Dorottya utca 14. szám I. emeleti, Duna felé eső termében tartott közgyűlésen történekről, a felolvasott jelentésről több újság is részletes tájékoztatást adott. A résztvevők elhatározták, hogy jóváhagyás végett alapszabályokat terjesztenek fel a belügyminiszterhez, majd megválasztották az elnököt, az alelnököt, a 15 igazgatósági választmányi tagot és 54 kereskedőt az örség feletti felügyelet gyakorlására (*Egyetértés* 1877; *A Hon* 1877).

A betöréses lopások elszaporodása esetén mindig felmerült, hogy a boltörséget szükséges megreformálni. 1881. november 10-én, az 1870-ben létrehívott Magyar Kereskedelmi Csarnok havi ülésén elhangzott, hogy a boltörség szervezete alkalmatlan a testület hivatásának teljesítésére, ezért mulhatatlanul szükséges célszerű újjászervezése. A csarnok választmány bizottságot küldött ki a hiányosságok tanulmányozására és javaslattételre (*A Hon* 1881).

Az Első Budapesti Boltörség Egylet 1882. február 25-én, szombaton délután három órakor, a Pesti Polgári Kereskedelmi Testület Dorottya utcai helyiségében tartotta meg évi rendes közgyűlését. Az elnök által előterjesztett jelentés kitért arra, hogy „a boltörség intézménye e század elején keletkezett, jelen egylet pedig 1816-ban létesült”. Az egyletnek 1300-nál több tagja van, a tartalékalap 10 788 forint és 36 krajcárt jelent, a nyugdíjalap pedig 34 727 forint 19 krajcárt. A jelentés tudomásul vételét követően az elnök felolvasta az alapszabályok újonnan módosított szövegét. Ezt oly módon fogadták el, hogy szükség esetén a csekélyebb változtatásokat az igazgatóság végezze el. Ezután megválasztották az elnököt, az alelnököt, a 12 igazgatósági tagot és a 71 választmányi tagot. Utóbbiak kötelessége kerültkben a boltörök feletti felügyelet gyakorlása (*A Hon* 1882; *Pesti Hirlap* 1882).

A felterjesztett alapszabályokat a Magyar Királyi Belügyminisztérium 49 004. szám alatt 1882. szeptember 2-án látta el bemutatási záradékkal, az egylet kegydíj alapszabályzatát pedig 26 838. szám alatt 1886 nyarán (*Budapesti Közlöny* 1882; *Budapesti Közlöny* 1886).

Az alapszabályok a következőket tartalmazták:

- Az egylet célja boltok, házbejáratok, raktárak, irodahelyiségek, eladási, üzleti és egyéb helyiségek utcákban, utakon és egyéb helyeken, működési körén belül éjjel és szükség esetén nappal is saját közegei által betörések és egyéb veszélyek elleni megóvása.

- Az egyesület tagja lehet minden budapesti kereskedő, közkereseti, betéti és részvénytársaság, szövetség, iparos és háztulajdonos.
- Az évi járulékok fizetése negyedévenként történik. Az egyesület boltőrséget ott köteles szervezni, ahol a létező tagok járuléka a boltőrség összes költségeit fedezi, és egyéb akadályok fenn nem forognak.
- Az egyesület közegyei a közgyűlés, az elnökség, az igazgatóság (régebben kisebb választmány), a választmány (nagy választmány). Az elnökséget alkotja az elnök és két alelnök. Az elnök feladata körébe tartozik különösen az örök felfogadása és elbocsátása. Az elnökség tagjai egyszersmind az igazgatóságnak is tagjai. Az igazgatóság áll az elnökön kívül 12 tagból. Az igazgatóság intézi az egyesület ügyeit, különösen pedig megállapítja az évi járulékokat, a tisztviselők, az őrségi személyzet és egyéb alkalmazottak fizetését, tiszteletdíját, a tagdíjakat, kinevezi a tisztviselőket, őrmestereket és káplárokat, két tagja által pedig megvizsgálhatja a pénztárt. A 40–120 főből álló választmány tagjait úgy kell megválasztani, hogy lehetőleg minden boltőrséggel bíró utca, tér kétfő-kétfő taggal legyen képviselve. A választmány feladata lényegileg a nyilvántartásra, a taggyűjtésre, hiányok felfedezésére és az igazgatóság támogatására szorítkozik. Szolgálatképtelenné vált boltőrök, káplárok, őrmesterek és az egyesületi pénztárnok segélyezésére a nyugdíjalap szolgál (PÓLYA 1896).

Az egyesület igazgatósága 1882. szeptember 29-én tartott ülésén elhatározta, hogy a feladatok végrehajtására egy kipróbált szakembert felügyelőül szerződtetnek. A felügyelő november 18-tól a Széchenyi utca 6. szám alatt, az egyesületi irodában hivatalos órákat fog tartani (*Pesti Hírlap* 1882).

Másfél év elteltével, örömdetes jelentésként, arról tudósítottak a fővárosi lapok, hogy az Első Budapesti Boltőrség Egyesület igazgatósági ülésén elhangzottak szerint a boltőrség területén semminemű betörés vagy vagyonbiztonsági veszély sem fordult elő. E közléshez hozzátették, hogy időközben a fokozódott igényeknek megfelelően a boltőri szolgálat újjászervezése is megtörtént (*Pesti Napló* 1884; *Pesti Hírlap* 1884).

Az idő haladtával egyaránt történtek pozitív és negatív események, amelyekről a nagyközönség jobbra hírlapi tudósítások útján értesült is. Utóbbiak miatt nem maradtak el a boltőrség újabb reformjának a szükségességét szorgalmazó felvetések sem. Többször szóba került az is, hogy egy-egy boltőr éjjelenként csupán negyvennégy krajcár fizetést kap. A gyenge fizetés el nem fogadható példáját adta az egyik boltőrségi őrmester, akkor, amikor a kereskedőktől beszédett, az öröknek járó napidíjakat elsikkasztotta. A törvényszéki végtárgyaláson elismerte, hogy a több mint ezer forintot azért költötte el, mert a havi 42 forintos fizetéséből nem tudott megélni. Azt a reményét is felhozta, hogy bízott a pénz visszatérítési lehetőségében. Tettéért nyolc nap börtönrre ítélték (*Nemzet* 1886).

A budapesti boltőrség működését illetően a 19. század utolsó évtizedének kezdete pozitív megnyilvánulásokat hozott felszínre. A boltőrök bemutató leírásának hangneme is inkább méltányossá vált.

Az egyesület évi rendes közgyűlését rendszerint április hónapban tartotta, amelyre vonatkozóan már az előző hónapban sajtó útján is adott tájékoztatást.

Az Első Budapesti Boltőrség Egyesület a Budapesti Czim- és Lakjegyzék példányai-ban szerepel segélyegyesület és segélyegyesület néven is. A kiadvány 1885–1886. évi IV.

évfolyamában megtalálható mint Első budapesti boltőr-segélyegyesület, Erster Budapester Gewölbwache-Hilfsverein, V. Dorottya-u. Lloyd-épület. 1888-tól néhány vezető tisztségviselőt is feltüntettek, továbbá az Árpád utca 9-et is mint székhely. Ekkortól 1890-ig elnökként Kerstinger István (1817–1890), 1900-ig Waldhauser Adolf (1839–1919) szerepel. 1894-től a Dorottya utca 14. mellett a Széchenyi tér 5. is megjelent székhelyként, 1898-tól csak az V. Zrínyi utca 7.

1886-ban a Magyar Postatakarékpénztár megszületésekor, helyiségeinek és főpénztárának éjjeli őrzését az Első Budapesti Boltőrség Egylet két boltőre teljesítette. Tevékenységük ellen gyakran merült fel panasz, aminek okán a takarékpénztár igazgatósága katonai őrszolgálat bevezetésére tett javaslatot. Ez nem kapott minisztériumi jóváhagyást, viszont a rendőrséggel történő együttműködés ellen kifogás nem merült fel; így a pénzszekrényeket villamos jelzőkészülékekkel szerelték fel, amelyek végpontjait a főkapitányság ügyeletére kötötték be (KÖRMENDY 1939: 111).

A boltörttestület működésének hiányosságai miatt folyamatosan elszenvedett támadások okoztak olyan sérüléseket, amelyekből sikeresen talpra állt ugyan, azonban a szervezet agonizálása Budapesten mintegy fél évtizeden át tartóan a 19. század végére mégis bekövetkezett.

Az 1893. év őszén az elszaporodott betörések okán felvetődött az egyesületi működés fenntartása mellett az állami rendőrség megbízása a boltőri szolgálattal. A budapesti kereskedők körében nagy nyugtalanságot kiváltó esetek a belügyminiszter tájékoztatása alapján az országgyűlés előtt is ismertté váltak. A miniszter arról is kérdezte az egyesületet, hajlandó lenne-e a boltőrségre fordított pénzt a rendőrségnek átadni azzal, hogy a főkapitányság annak fejében vegye át a boltok őrzését. Ugyanis, ha a rendőrség gyakorolná a boltőrzést, az a kereskedők körében megnyugváshoz vezetne (*Budapesti Hírlap* 1893; *Pesti Hírlap* 1893). December végén a belügyminiszter leiratot intézett a székesfőváros-hoz, előadva, a boltőrség szervezete már nem megfelelő, ezért a feladatok rendőrség általi átvételét pártolja. Az érintett kereskedők meghallgatásával a főváros dolgozzon ki szabályrendeletet és azt jóváhagyás végett terjessze fel (*Pesti Hírlap* 1893; *Fővárosi Lapok* 1893).

1894 őszén felmerült a boltőrségi egyesületeknek a főváros mindkét oldalán történő alakíthatósága. A boltőrség ellátásából származó költségeket közadók módjára követhetnék és szedhetnék be; ahol boltőrség-egyesület alakul, annak működési területén az üzlettulajdonosokat belépési kötelezettség terhelné. A szolgálatot a rendőrség teljesítené, az alabárdosok működése pedig megszűnne. A végrehajtást a módosított boltőrségi alapszabályok biztosítanák, amelyekről a városházán november 21-én tárgyaltak (*Budapesti Hírlap* 1894; *Pesti Napló* 1894).

Az egylet igazgatóságának 1895. február 3-án tartott ülésén az hangzott el, hogy az egylet átalakítása már elfogadott cél. Az anyagi eszközök hiányához vezetett az, hogy a bolt- és üzlettulajdonosok csakis saját jóakarattuk folytán fizették a „boltőrségi járulmányokat” (a teljesítők aránya az őrzés területén üzlettel bírók 45%-át tette ki). Az igazgatóság a jelentés tudomásulvétele mellett belátta az akkori állapot tarthatatlanságát, ezért is felkérte a főkapitányt, hogy az illetékes miniszternek tegyen javaslatot a „járulmányfizetés” törvényi szabályozására (*Magyar Hírlap* 1895; *Budapesti Hírlap* 1895).

1895. április 11-én a boltőrség-egylet közgyűlésén már az is felmerült, hogy az egyesület kénytelen lesz beszüntetni a boltőrségi szolgálatot; ezt azonban az igazgatóság még

egyszer alapos tárgyalás alá veszi. A jelentést a közgyűlés tudomásul vette, majd jóváhagyta a zárszámadást, az új költségvetést, és újból megalakították az igazgatóságot (*Budapesti Hírlap* 1895; *Fővárosi Lapok* 1895).

A következő év március 28-án tartott közgyűlésen az egyesület elnöke már azt is kimondta, hogy az egyesület a végleges felosztás előtt áll (*Magyar Hírlap* 1896).

1897. január 13-án arról számoltak be a budapesti lapok, hogy a boltőri szolgálat terén újítások lépnek életbe, mégpedig olyanok, amelyek minden bizonnyal ki fogják elégíteni az érdekelt kereskedői körök elvárásait. A boltőregylet ugyanis szerződést kötött a fővárosi rendőrséggel, amelynek tartalma szerint, január 15-től az állami rendőrség látja el kísérletképpen hat rayonban az üzletek őrzését. Remélik, hogy az intézkedés eredményes lesz, és az érdekelt üzlettulajdonosok hozzájárulnak járulmányaik megfelelő mérsékelt emeléséhez. Ha az újítás beválik, annak kiterjesztését tervezik a főváros egész területére (*Budapesti Hírlap* 1897; *Főrendiházi irományok* 1881: 438–487). Két nappal később bepillantást is nyújtottak az új szolgálat részleteibe. A megállapodás szerint 12 rendőr teljesíti az üzletek őrzését a következő területeken: Váci utca, Városház tér, Kristóf tér, Bécsi utca, Szervita tér és Koronaherceg utca, Fürdő utca, Dorottya utca, Gizella tér jobb oldala. Erzsébet tér, a Szina-féle háztól a Sas utcáig és a Sas utca. Bálvány utca, Erzsébet tér, a Fürdő utca sarkától a Deák tér sarkáig. Erzsébet tér, a Deák tértől a Nagykorona utcáig, a Marokkói utca és Nagykorona utca. A boltőri szolgálat ideje novemberben, decemberben és januárban este 8 órától reggel 7 óráig, februárban, márciusban és októberben este 8 órától reggel 6 óráig, áprilisban, augusztusban és szeptemberben este 9 órától reggel 5-ig; májusban, júniusban és júliusban este 9 órától reggel 4 óráig tart. A boltőr kötelessége a záruk megvizsgálása. Nyitott ajtó, ablak esetén értesíti a házmestert vagy a tulajdonost, továbbá a rendelkezésére álló lakattal ideiglenesen lezárja az üzletet; betörés gyanúja esetén értesíti a legközelebbi rendőrszemet is, tűz esetén pedig a tűzörséget. Az egyesület minden rendőr után fizet évente 365 forintot és 60 forint ruhaátalányt, összesen 5100 forintot. A boltőri szolgálatot teljesítő rendőrök megkülönböztetésül „Rendőrségi boltőr” feliratú karszalagot és 1–12 számmal ellátott ércjelvényt viselnek (*Budapesti Hírlap* 1897; *Pesti Hírlap* 1897).

A kísérleti jelleggel bevezetett rendőrségi boltőrszolgálat kiterjesztése elmaradt, mivel a kényszeregyesületté alakulás nem járt sikerrel, így az 1898. április 22-én megtartott évi rendes közgyűlésen az igazgatóság az egyesület feloszlását javasolta, mert a tagokat díjaik fizetésére kötelezni nem lehet. A közgyűlés sajnálattal mondta ki az egyesület feloszlását, amelynek vagyonát egy budapesti kereskedelmi menedékháznak adja; az egyesületi alapon nyugvó boltőrzés Budapesten 1898. július 1-jével megszűnt (*Budapesti Hírlap* 1858; *Magyar Ujság* 1898; *Magyar Ujság* 1899).

Néhány nappal a magánboltőrség megszűntetését követően már kérdezték, hogy „Hol vannak az alabárdosok? Most pedig, mikor már nincsenek a jó öregek, szinte visszakívánjuk őket, mert valljuk be, július elseje óta, mióta a boltőrök nyugalomban vannak, sok a betörés” (*Pesti Napló* 1898).

Az Első Budapesti Boltőrség Egyesület jogérvényes feloszlása, amelyet a belügyminiszter is jóváhagyott, 1900. január havában történt meg, kimondva, hogy a 180 034 koronát kitevő vagyona a Budapesten alapítandó kereskedelmi menedékház (aggok háza) javára fordítandó. E döntést az egyesület tagjai közül többen kifogásolták, mondván,

munkavégzésük során bérükből nyugdíj címén 30-40-50 krajcárt levontak, de a feloszlásakor az egylet vagyonából semmilyen formában sem részesültek (*Pesti Napló* 1900; *Budapesti Hírlap* 1900).

A *Pesti Napló* 1898 nyarán búcsúztatta el az utolsó alabárdosokat, jelezve, hogy „azért gondoskodott róluk az egyesület. Holtuk napjáig havi hat forint nyugdíjat kap mindegyik. Ez is valami. Dohányra elég lesz” (*Pesti Napló* 1898). Megjegyezve, hogy a boltőrök télen havi 15 forint, nyáron havi 12 forint fizetést kaptak.

A boltőrség vagyonáról 1908-ban a kereskedők menedékházának Hűvös-völgyben történt átadásakor is esett szó, mégpedig úgy, hogy „Szép összeg gyűlt össze, amelyhez, azután hozzácsatolták az államrendőrség fölállításával fölöslegessé vált boltőrök segítő egyesületének alapját is” (*Budapesti Hírlap* 1908).

A vicclapok is adtak helyet a fővárosi boltőröket érintő rövid kiszólásoknak. A szarvasi borbély szótárában: „Boltőr = árulmányi telepzetzáradékfelülvizsgálati, járdán csoszogó, hivatalos fütörész” (*Üstökös* 1883). Amikor a fővárosi megszűnés felmerült, szintén az első magyar humoros újság szánt egy sort a hírnek. „A boltőrséget a fővárosban eltörlik. Szegény boltőrök! Mikor fognak most aludni?” (*Üstökös* 1893).

A századfordulón is keletkezett egysoros élcs, amely szerint: „Sok fővárosi éjjeli boltőr alma olyan, mint a csendes Óceán: mély” (*Tréfás Képes Herkó Péter* 1900).

Több újság is közreadott „Ártatlan” cím alatt egy apróságot. A történet szerint az igazságügyminiszter meglátogatja a börtönöket, és kérdést intéz egy fogolyhoz: Mi hozta önt ide, barátom? Fogoly: A tüsszentés. Miniszter: Hogy értsem ezt? Fogoly: Tüsszentetem, mikor egy aranyművesnél betörtem. Erre fölébredt a szunnyadó boltőr, és elcsípett.

A humoros tartalmakat igazolandó, más lapok is írtak lazább felfogásban a boltőröket övező legendákról; talán a szeretet jeleként is. Ugyanitt megjegyezve, hogy a boltőröket a bakterok mellett nevezték éji öröknek, Boltizárnak és Ferenceknek is.

1902-ben kereskedői körökben felmerült a boltőrség visszaállításának, újbóli bevezetésének a gondolata, aminek alapjául szolgáltak a megszorított betörések és annak felismerése, hogy nem lehet mindenütt jelen a rendőrség. A témát a közönség elé táró újságíró felhozta a boltőrök intézményét, bár éjjeliörökként említve őket. „Gyöngye szemű, reszkető kezű és nehezen csoszogó bácsik jártak föl s alá az éjszakában. [...] El-elbotorkálva az üzletek előtt, megtapogatták a lakatokat, hogy rendben vannak-e és a hónuk alatt valami alabárdfélét szorongattak.” A cikk szerzője azt gondolta, hogy annak idején csak azért volt kevesebb betörés Budapesten, mert a betörők nem voltak ügyesek, bátrak és kitanultak. A kereskedők szerint, ha boltjaikra és vagyonukra megbízható és jól betanított örök vigyáznak, kevesebb betörés történik. „Igen valószínű különben, hogy a tervből nem lesz semmi, mert a rendőrség erélyesebb és ügyesebb föllépése hamarosan véget vet a bajnak, amiből minden világvárosnak ki szokott jutni” (*Pesti Hírlap* 1902).

Zárógondolatok

A magyar rendészeti szakmai közéletben 1869-től – a *Közbiztonság* publikálása óta – jelen van a rendészettudomány, még akkor is, ha az tudományos auditon nem mérettetett meg. A rendészettudomány elfogadása iránti igény az 1990-es években újra felerősödött. Ebbe

a folyamatba illeszkedik bele a Magyar Rendészettudományi Társaság megalapítása és Szabó András (SALLAI 2022: 121) megszólalása az MTA-n. Szabó a rendészettudomány akkreditációjában fontos szerepet betöltő *Helyet kér a rendészettudomány* (MTA Levéltár 2003) című előterjesztése 5. pontjában rámutatott, hogy a „rendőri professzió” általános és koherens ismeretanyaga rendelkezésre áll. Ezt rendészetnek, rendészeti tannak, a rendészet elméletének nevezte. Indítványa 10. pontjában kijelentette, hogy „a biztonság új társadalmi körülményeink között áruvá vált”. Ugyanakkor

„a rendészetnek meg kell maradnia rendészeti-szakmai szinten. Számolnia kell viszont azzal, hogy az őrző-védő szolgálatok, a személyvédelmi testőrködés olyan jelentős szolgáltatási szektorrá vált, amelynek létszámviszonyai meghaladják a rendőri állományét. A biztonsági berendezések iparága is kialakult, ezek gyártási szabványai kérdésesek, a térfigyelő berendezések működtetése pedig komoly finanszírozási és hatásköri összeütközéseket eredményezett. A vásárolt és az államilag garantált biztonság érdekütközéseket provokálhat és fokozhatja a társadalmi feszültségeket” (*Szót kér a rendészet!* 2003).

Így bomolhat meg az a társadalmi rend, amelyet Concha Győző szerint a jogon és a jogszolgáltatáson túl az egyesek szabad együttműködése, a javak helyes megoszlása, a felebaráti érzés, továbbá az egyesek hite, meggyőződése tart fenn (CONCHA 1901: 9).

Azonban „téves az a közhit, amely a rendet valami nyugodt, stabil állapotnak, vagy éppen mozdulatlanságnak képzei. Ellenkezőleg. A rend egyenlő jelentőségű a zavartalan eleven élettel, az élet folytonos fejlődésével” (RÉDEY–LAKY 1909). Kimondva, hogy a rendészetről alkotott alapfogalmak az évszázadok során többszörösen változtak, amíg az „arra a kérdésre, hogy mi is a rendőrség? Egyszerű a felelet: a rendőrség – a rend őre” (RÉDEY–LAKY 1909) egykori axiómától mostanára eljutottunk e paradigma túlhaladottságának felismeréséhez, a mindennapjaink valóságát képező rendészeti pluralizációhoz. Az 1909-ben kiadott *Rendőri Lexikonban* – amely a magánbiztonsággal kapcsolatban még egyetlen kifejezést sem tartalmazott – a rendészetről ezt olvashatjuk:

„rendészet alatt értjük az állam belügyi igazgatásának a közrend és a közbiztonság fenntartására irányuló, kényszerítő hatalommal rendelkező tevékenységét. A rendészet tehát állami feladat. A többi igazgatási ágaktól független, és önálló. A rendőri feladatok köre az ismert hármas felosztás szerint magában foglalja a megelőzést, a megakadályozást és a felderítést. A tételes rendőri jogon túl ezen körben kell helyet foglalnia a diszkrécionárius jognak is, melynek ugyancsak sohasem szabad e határokat átlépnie” (RÉDEY–LAKY 1909).

Rámutatva mindezekkel, hogy a rend fenntartásában, védelmében, a veszélyek elhárításában az emberi közösségek tagjai folyamatosan részt vettek, esetenként kötelezően, esetenként önkéntesen. Az idő haladtával e jellemzők néha egymásba csúsztak, illetőleg együttesen léteztek, bizonyos esetekben pedig felváltották egymást. A lakossági részvétel alapvetően az éjjeliőri szolgálatban tükröződött, majd fokozatosan jelent meg az alkalmazott vagy fizetett éjjeliőrök intézménye, s mellettük születtek meg, különböző elnevezésekkel ugyan, a hivatásos rendfenntartók. Utóbbiakat csekély számuk, sanyarú állapotuk miatt gyakran minősítették feladatuk ellátását tekintve elégtelennek. Indokolt esetekben volt lehetőség, főképpen térítés ellenében, katonaság

igénybevételére, ha létezett rendelkezésre bocsátható állomány. A 19–20. század időszakában a rendfenntartók előtt elfogadottá váltak tekinthető, hogy: „A rendvédelem számukra nem a testületet, hanem egy organikus rendszert jelentett, amelyben helye volt az állami, önkormányzati, társadalmi és magán szervezeteknek is” (KORINEK 2006: 25).

August Comte szerint pedig „az ember egy tudományt csak akkor ismer meg teljesen, ha történelmét ismeri” (BUISSON 1960: 6). Henri Buisson gondolatait is figyelembe véve a haladás új formái felé törekedve az emberiség folyamatosan szerzi meg a tökéletesebb eljárás új lehetőségeit, hogy azt egy pillanatban a régi eljárás helyébe léptesse. A haladás azonban sohasem hirtelen lép életbe, hanem a fejlődés során, lépésről lépésre, amikor az élet, a munka és az eljárás új erői megegyeznek és összeilleszkednek egymással.

Mindezek alapján, ahogyan azt tanulmányunkban is bizonyítottuk, a boltőrség szerényen meghúzódo testület volt, amely a rendvédelem-rendészet történetében inkább epizódyszerű, mintsem meghatározó jelenlétű volt. Létezése azonban minden bizonnyal hozzájárult a rendfenntartás, a veszélyelhárítás eredményességéhez, akkor is, ha gyakran rajta köszörülték nyelvüket a rendőrségi tudósítók.

Dokumentarista szemléletű írásunkban ezért bepillantást igyekeztünk nyújtani a rendészet történetének egy, talán sokak által csak kevésbé ismert szeletébe, azzal a reménnyel, hogy az általunk közreadottak kellő alapot nyújtanak a téma megismeréséhez, illetőleg a jövőben mélyebb kutatás(ok) végzéséhez.

Felhasznált irodalom

- A Hon*, 1871. 12. 20. (292), 3.; 1873. 01. 04. (3); 1877. 04. 11. (87), 3.; 1881. 11. 18. (317), 3.; 1882. 02. 26. (57), 3.
- A IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztály ülésének anyaga. 2003. szeptember 17. MTA Levéltár.
- BEVILAQUA-BORSODY Béla (2005): *A Víziváros*. Budapest: Városvédő.
- Budapesti Hírlap*, 1858. 07. 06. (152), 3.; 1893. 11. 14. (315), 3.; 1894. 11. 22. (323), 3.; 1895. 02. 05. (35), 3.; 1895. 04. 12. (100), 8.; 1897. 01. 13. (13), 8.; 1897. 01. 15. (15), 7.; 1898. 04. 28. (117), 10.; 1900. 02. 04. (34), 15.; 1908. 10. 06. (239), 12.
- Budapesti Közlöny*, 1882. 09. 12. (208), 1.; 1886. 06. 08. (130), 1.
- BUISSON, Henri (1960): *A rendőrség története*. Ford. BM Tanulmányi és Módszertani Osztály.
- HEERMANN, Christian (1989): *A Scotland Yard titkaiból*. Budapest: Zrínyi.
- CoESS White Paper (2019): *The Security Continuum in the New Normal*. Online: <https://www.confeders-icurezza.it/download.aspx?file=/public/publicazioni/2019.09-coess-wp-securitycontinuum.pdf>
- CONCHA Győző (1901): *A rendőrség természete és állása szabad államban*. Székfoglaló értekezés. (Olvasottatott a M. Tud. Akadémia II. osztályának 1901. április 15-én tartott ülésén). Budapest: MTA.
- CZUCZOR Gergely – FOGARASI János (1862): *A magyar nyelv szótára*. I. Pest: MTA.
- CZUCZOR Gergely – FOGARASI János (1867): *A magyar nyelv szótára*. IV. Pest: MTA.
- Egyetértés*, 1877. 04. 11. (85), 3.
- Főrendibázi irományok* (1881): Az 1878-ik évi október hó 17-ére kihirdetett országgyűlés Főrendi házának irományai VIII. 454. i. sz. Budapest.
- Fővárosi Lapok*, 1893. 12. 30. (359), 2988.; 1895. 04. 12. (101), 1165.
- HOBBSBAWM, Eric John (2004): *A birodalmak kora*. Budapest: Pannonica.
- Hölgy Futár*, 1864. 01. 19. (8), 61.

- KORINEK László (2006): *A kutatás zárótanulmánya*. Az OBmB által támogatott, FAPI_P:1321/2005 számú, „A magyar állam rendvédelmi szerveinek a magánszféra számára nyújtott szolgáltatásai, a polgári biztonsági cégekkel és az NGO-kkal való együttműködés lehetőségei a prevenció területén” című kutatási projekt rész-tanulmánya. Budapest: Rendészettudományi Társaság.
- KÖRMENDY József (1939): *A Magyar Postatakarékpénztár*. Budapest: Hornyánszky.
- Magyar Gazdák Szemléje*, 1896. 09. 01. (9), 219, 224.
- Magyar Hírlap*, 1895. 02. 04. (35), 10.; 1896. 03. 29. (88), 10.
- Magyar Ujság*, 1898. 04. 29. (118), 8.; 1899. 06. 14. (162), 10.
- Nemzeti Ujság*, 1845. 02. 11. (24), 95.
- Népszámlálás. A Magyar Korona országaiban az 1870. év elején végrehajtott népszámlálás eredményei* (1871). Pest: Statisztikai Hivatal.
- Pesti Hírlap*, 1842. 10. 06. (184), 706; 1843. 02. 26. (225), 130; 1845. 02. 16. (431), 108.; 1882. 02. 27. (58), 4.; 1882. 10. 03. (272), 3.; 1884. 01. 20. (20), 6.; 1893. 11. 14. (315), 10.; 1893. 11. 15. (316), 17.; 1893. 12. 30. (359), 2., 5.; 1897. 01. 15. (15), 10.; 1902. 01. 21. (20), 11.
- Pesti Napló*, 1863. 10. 20., 4104; 1884. 01. 20. (20), 3.; 1894. 11. 22. (323), 6.; 1898. 07. 01. (180), 8.; 1898. 07. 12. (191), 8.; 1900. 01. 31. (30, 9).
- PÓLYA Jakab (1896): *A pesti polg. kereskedelmi testület és a budapesti nagykereskedők és nagyiparosok társulata története*. Budapest.
- RÉDEY Miklós – LAKY Imre szerk. (1909): *Rendőri Lexikon. Közrendészeti és büntetőjogi tudnivalók betűrendes kézikönyve*. Budapest: Pátria irodalmi vállalat és nyomdai részvénytársaság nyomása, Rendészet címszó.
- Reform*, 1870. 03. 22. (97), 3.
- Regélő Pesti Divatlap*, 1843. 13. 02. (18), 559.
- SALLAI János (2022): *A rendészettudomány etablációja és akkreditációja Magyarországon*. Budapest: Rendőrség Tudományos Tanácsa.
- SELLAM, Déborah (2017): *Evolutions et mutations de la sécurité privée – Une étude de différents modèles de régulation*. 19. Université de Lyon Institut d'Etudes Politiques de Lyon, France. Mémoire de 4ème Anné. Online: <https://ges-securite-privee.org/wp-content/uploads/2020/07/Me%CC%81moire-IEP-Lyon-2017.pdf>
- Színházi Látszó*, 1863. 10. 20. (194), 3.
- Szót kér a rendészet!* (2003). Előterjesztés a IX. Osztály részére a rendészeti tudomány befogadására. Elhangzott: A IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztály ülésén. 2003. szeptember 17. MTA Levéltár.
- Tréfás Képes Herkó Péter*, 1900. (37), 3.
- Üstökös*, 1883. 04. 29. (1289), 2.; 1893. 11. 19. (21), 2.
- VANDORMAEL, Danny (2018): *Pas de panique! Comment organiser notre sécurité?* Antwerp: Pelckmans.
- Vasárnapi Ujság*, 1856. 12. 14. (50), 439; 1864. 06. 19. (25), 1.; 1865. 10. 01. (40), 508.
- ZAICZ Gábor (2006): *Etimológiai Szótár. Magyar szavak és toldalékok eredete*. Budapest: Tinta.

Jogi forrás

1872. évi XXXVI. törvénycikk Buda-Pest fővárosi törvényhatóság alakításáról és rendezéséről

Az első hősi halált halt detektív, Kalmár József

The First Detective to Die a Heroic Death, József Kalmár

Mátyás Szabolcs¹

A magyar kriminalisztika- és rendészettörténetben kevés figyelmet kap a hivatásuk végzése közben életüket vesztett rendőrök emlékének ápolása. A tanulmány Kalmár József detektív emlékét idézi fel, aki 1915. február 4-én, szolgálatteljesítés közben vesztette életét, így ő lett a magyar kriminalisztika első hősi halált halt detektívje. A szerző célja, hogy méltó emléket állítson ennek a mára szinte teljesen elfeledett rendőrhősnek, valamint az olvasó elé tárja rövid, de példamutató életútját. A cikk több korabeli sajtóbeszámolót, családi visszaemlékezést és történeti dokumentumot is feldolgoz, rekonstruálva Kalmár József életének főbb mozzanatait. A kutatás során „helytörténeti nyomozás” is zajlott, amely Babót település lakóinak kollektív emlékezetére támaszkodott. A tanulmány feltárja Kalmár József családi hátterét, rendőri pályafutását, tragikus halálának körülményeit, valamint azt, hogy miként őrződött meg emléke a család és a helyi közösség kollektív emlékezetében. Részletes leírást ad a gyilkosság napjáról, a temetés körülményeiről, valamint az 1930-ban felállított emlékműről. A kutatás eredményeként rekonstruálhatóvá vált Kalmár József élettörténete. A detektív rövid életének története a rendőri hivatás veszélyeire hívja fel a figyelmet. A tanulmány hozzájárul a kriminalisztika-történet elfeledett hőseinek a megismeréséhez, és ösztönözheti a rendészettudomány képviselőit hasonló jellegű kutatások elvégzésére.

Kulcsszavak: Kalmár József, kriminalisztika, kriminalisztikatörténet, rendészettörténet, detektív, mártír

Hungarian criminalistics and law enforcement history have paid little attention to preserving the memory of police officers who lost their lives in the line

¹ R. alezredes, egyetemi docens, Nemzeti Közszerzői Egyetem Rendészettudományi Kar, e-mail: mszabolcs1975@gmail.com

of duty. This study recalls the legacy of detective József Kalmár, who died on 4 February 1915, while on duty, becoming the first detective in Hungarian criminalistics to fall heroically. The author's aim is to pay tribute to this nearly forgotten police hero and to present his short but exemplary life journey. The article draws upon several contemporary press reports, family recollections, and historical documents to reconstruct the key events in József Kalmár's life. The research also involved a "local history investigation", which relied on the collective memory of the residents of the village of Babót. The study uncovers Kalmár's family background, career as a police officer, and the circumstances of his tragic death. It also explores how his memory has been preserved within his family and the local community. A detailed account is provided of the day of the murder, the funeral, and the memorial erected in 1930. As a result of the research, József Kalmár's life story has been successfully reconstructed. The story of József Kalmár's brief life highlights the dangers of police service. This study contributes to the recognition of forgotten heroes in the history of criminalistics and may encourage further research of a similar nature within the field of law enforcement studies.

Keywords: József Kalmár, criminalistics, history of criminalistics, history of law enforcement, detective, martyr

Bevezetés

„Esküszöm, hogy hazám alkotmányos és törvényes rendjét, nemzetünk biztonságát, ha kell, életem kockáztatásával is hűségesen megvédem” – szól a rendőrök esküje. Amikor felszerel valaki a rendőrség kötelékébe, és a hivatásos állomány tagja lesz, akkor talán bele sem gondol abba, hogy miről is szól az eskü szövege. Fialat hölgyek és urak egyszerre, büszkén és hangosan ismétlik meg az előlvasó által mondott, fennkölt szöveget. Talán az eskün jelen lévő büszke szülők és nagyszülők azok, akiknek „megbicsaklik” a füle azon, hogy „életem kockáztatásával”. Az ő gyermeküknek és unokájuknak akár az életét is adnia kell a hazáért és Justitiáért. A magasztos eskütételen azonban gyorsan tovaszáll a bús gondolat. Talán így volt ez Kalmár József esetében is, aki 1915-ben a közrendért és a hazáért az életét adta. Azért, mert az esküje kötötte, ízig-vérig detektív volt, aki nem szakmaként, hanem hivatásként tekintett a munkájára. Hagyhatta volna elfutni Wallenstein Ödönt, vagy ő is továbbállhatott volna, de nem tette, mert egy bűnözőt nem lehet elengedni. Ezt igazából csak az érti meg, aki maga is volt nyomozó. Amikor egy vérbeli zsarú meghallja a forgalmazásban a „küldést”, vagy felismer az utcán egy körözött bűnözőt, akkor nem jut eszébe az eskü szövege, s talán az sem fordul meg a fejében, hogy őt aznap is hazavárják a szerettei.

Jelen tanulmányban nincsenek kutatási kérdések és hipotézisek, „csupán” a magyar detektívek első hősi halottjának, Kalmár Józsefnek kíván emléket állítani. A szerző pedig bizik abban, hogy ha az utcán és az irodában szolgálatot teljesítő rendőrök elolvassák Kalmár József rövid élettörténetét, akkor egy pillanatra elgondolkoznak majd az intézkedések megkezdése előtt, hogy az életük a legfontosabb. Minket, rendőröket, várnak haza, belőlünk csak egy van, bűnözőből viszont sok!

Kalmár József közvetlen hozzátartozói kérésének eleget téve (az anonimitás érdekében), a források megjelölésénél nem konkrét név, hanem az „Adatközlő” megnevezés szerepel a tanulmányban. Ezúton köszönöm a segítségét minden babóti lakosnak, aki segíteni próbált a kutatás során. A cikk megírásában Kalmár József három rokonának (Adatközlő 1, 2, 3) és Pintér Tamásnak a segítségét külön köszönöm.

Kalmár József felmenői

A Kalmár család történetével kapcsolatban a családi kollektív emlékezet és a Familysearch adatbázisa alapján lehet összeállítani néhány generációra visszamenőleg a család genealógiáját.

A Kalmár család első ismert tagja Kalmár János² (1804–1830), aki Horváth-Szabó Rozáliával³ (1808–?) kötött házasságot (dédszülei voltak Kalmár Józsefnek). A kettejük házasságából született Kalmár János (1828. november 3. – 1909), aki Horvát Teréziát (1832. október 6. – ?) vette feleségül (az esküvő időpontja: 1850. augusztus 13.) (nagyszülei voltak Kalmár Józsefnek). Az ő gyermekük lett Kalmár Sándor (1855. április 15. – ?), aki Kalmár József édesapja volt. A másik dédszüli ág a következő családtagokból áll: Horváth Ágoston (?–?) (Harváth Ágostonnak írják) és Király Terézia⁴ (?–?) gyermeke volt Horvát Terézia (1832. október 6.–?) (Kalmár János felesége),⁵ akiknek a gyermeke Kalmár Sándor (a hősi halott édesapja).

A Balka ág (néhány helyen „Barka” formában írják) esetében egy generációval „rövidebb” a családfa. Balka János (?–?) Fütsek Verát (?–?) vette el feleségül, akiknek a frigyéből született meg Kalmár József édesanyja, Balka Éva (1862. december 26. – ?).⁶

Kalmár Sándor és Balka Éva (Kalmár József szülei) 1881. július 7-én kötött házasságot. Az 1. ábrán Kalmár József a szüleivel és legkisebb testvérével, Andrással látható.

Kalmár József életének főbb állomásai

A családi legendárium úgy tartja, hogy Kalmár József nagyapja (Kalmár János) egyetlen éjszaka alatt elmulatta a család vagyonának nagy részét, így anyagilag nehéz helyzetbe kerültek, ezért Kalmár József szülei (Kalmár Sándor és Balka Éva) a jobb megélhetés reményében a Babóttól nem messze lévő Nagymartonba mentek dolgozni. Az örvidéki munka mellett azonban bizonyos időközönként továbbra is hazajártak Babótra a földjüket művelni (Adatközlő 2). A házaspár az osztrák Zimmermann család szolgálatába szegődött. Kalmárék legidősebb fia (József) és Zimmermannék lánya (Terézia) egymásba szerettek, a fiatalok pedig hamarosan egybekeltek (Adatközlő 2 és 3).

² A Familysearch adatbázisban lévő megnevezése: Kalmár-Horváth Joennes.

³ A Familysearch adatbázisban lévő megnevezése: Szabó Rosalia.

⁴ A Familysearch adatbázisban lévő megnevezése: Király Theresia.

⁵ Lásd: <https://www.familysearch.org/hu/tree/pedigree/portrait/GKT5-4Q6>

⁶ Lásd: <https://www.familysearch.org/hu/tree/pedigree/portrait/GKT5-4Q6>, Adatközlő 3.

1. ábra: Kalmár József (középen) és a szülei, illetve legkisebb testvére, András
 Forrás: Adatközlő 3 archívuma

A korabeli folyóiratokból Kalmár József életéről gyakorlatilag semmit sem lehet megtudni, csupán az élete utolsó néhány órájának krónikája vált ismertté, amikor 1915. február 4-én Budapesten hősi halált halt (2. ábra).⁷

Egy lehetőség maradt csupán a szerző számára, Babót lakóinak a kollektív emlékezetében bízva: felkutatni a településen azokat a személyeket, akik rendelkeznek vele kapcsolatban valamiféle információval.

A falu szülötte kapcsán a felhívásra megmozdult Babót, az alig ezerfős Győr-Moson-Sopron vármegyei település. Számtalan levél és telefonhívás érkezett a szerzőhöz, ami egyre közelebb vitte a több éve folyó kutatást ahhoz, hogy megkerüljön Kalmár József sírja, életének fehér foltjai pedig ismertté váljanak.

Édesapja Kalmár Sándor (1855–?), édesanyja Balka Éva (1862–?) volt. Kalmár József elsőszülött gyermekként 1888. március 6-án látta meg a napvilágot Sopronban.⁸

⁷ A korabeli folyóiratok számos hibás életrajzi adatot közöltek.

⁸ A születési anyakönyv nem áll rendelkezésre, a Familysearch adatbázis alapján van megadva Sopron születési helyként.

2. ábra: Kalmár József
Forrás: [Sz. n.] 1915a: 4

Őt a későbbiekben még két lány- és három fiútestvér követte (Adatközlő 2, Kalmár József gyászjelentése).

Innentől kezdve erősen hézagos Kalmár József életrajza, olykor hosszú évek hiányoznak. A római katolikus vallású Kalmár József Nagymartonban kötött házasságot 1911. november 21-én Zimmermann Teréziával (1888–?). Az anyakönyvi bejegyzés alapján ekkor Kalmár már rendőr volt („m. kir. állami rendőr”), és a Budapest I. kerület, Szirtes út 28. szám alatt lakott (az ingatlant már lebontották). A házasságából egy leánygyermek született.

A csendes kis Sopron közeli faluból a fővárosba költözött az asztalos mesterséget tanult Kalmár József és felesége (Terézia), illetve József testvére, Anna és a férje (Horváth Gyula) (Adatközlő 3). Kalmár József és a sógora is rendőrnek állt a székesfővárosban. Elsőként Horváthék költöztek Budapestre, majd nem sokkal később követte őket Kalmár és neje (Adatközlő 2). József detektív lett, míg Horváth Gyula lovas rendőr. Mindketten Kispesten laktak, egymástól nem messze, feltételezhetően nem sokkal az esküvő után költöztek Kispestre (Adatközlő 3).

Ezt követően ismét hiányos a családi emlékezet, írott forrás pedig kevés lelhető fel. Kalmár József közrendőri sorból lett detektív, és a tolvajokkal foglalkozó detektívcsoporthoz tagja lett.⁹ A *Budapesti M. Kir. Állami Rendőrség* hivatalos lapja alapján Kalmárt 1910. március 31-én nevezték ki próbaidős rendőrnek,¹⁰ majd ugyanezen év október 1-jén „kik 6 havi próbaidejüket betöltötték s az önálló szolgálatra képesítő vizsgát jó sikerrel letették, folyó évi október hó 1-vel II-od osztályú rendőrökké nevezte ki” őket a főkapitány.¹¹ A sikeresen vizsgázók között találjuk Kalmár József nevét is, aki 1910 után lett majd detektív.

⁹ [Sz. n.] 1910b.

¹⁰ [Sz. n.] 1910c.

¹¹ [Sz. n.] 1910a.

A tragikus február 4-e

Életének utolsó napjával kapcsolatban a családnak annyi információja van, amennyit a korabeli újságok megírtak. A családi kollektív emlékezet szerint Kalmár észrevette a körözött Wallenstein Ödönt, akit figyelni kezdett, majd felszállt a villamosra. A villamoson kezdődött a dulakodás, majd itt dördült el a halálos lövés. Az egyik családtag (Adatközlő 3) elmondása szerint Kalmár a villamos padlójára esett, és a szétnyíló kabátjából kieső igazolványa alapján vették csak észre a jelenlévők, hogy Kalmár József detektív. A családtag által ismert történetet nem támasztják alá a korabeli folyóiratokban megjelent tényállások, azokban ugyanis villamos nem szerepel.

Az utolsó napon viszont történt egy meglepő momentum. A sógora, Horváth Gyula a gyilkosság előtt nem sokkal adta le a szolgálatot, és igyekezett a kispesti lakása felé. Az útja a gyilkosság helyszínének környékére vitte. Egyszer csak nagy sokadalomra lett figyelmes, de fáradt volt, ezért nem akart odamenni, s megnézni azt, hogy mi történt. Végül mégis a nagy tömeg felé vette az útját, s ekkor látta meg, hogy a földön fekvő férfi a sógora, Kalmár József (Adatközlő 3).

Az utolsó napról a korabeli források így tudósítottak:

„Élet-halálharc az utcán. (Kalmár detektív tragédiája.) a »Hircsarnok« jelenti: Csütörtökön délután 2 órakor az Erzsébet-körúton ment Wallenstein Ödön pincér, jelenleg közkatona, kedvesével, Györfös Róza rendőri fölügyelet alatt álló leánnyal. A leány az utóbbi időben szabadulni akart Wallensteintől és a katona és a leány között verekedés támadt, amelynek folyamán Wallenstein elővette zsebkését és azzal rátámadt a leányra. Akkor termett ott az arra járó Kalmár József detektív, aki Wallensteint fölszólította, hogy nyomban tegye el a kést. A leány közben beugrott a Genua kávéházba. Wallenstein azonban a bajonettjét is kihúzta és azzal rohant a hátráló detektívnek.

– Ödön, tedd vissza a bajonettet – kiáltotta a detektív –, mert lövök. Azzal elővette a revolverét. – Lőj, de előbb leszúrlak – fenyegetődözött Wallenstein és hevesebben támadt a detektívre. A detektív erre szorongatottságában elsütötte a revolverét. A golyó Wallensteint a lágyékán találta, aki hátra esett. Ebben a pillanatban két arra járó katona és egy civil lefógták a detektív karját. Wallenstein föltápáskodott és bajonettjével újra nekiment a detektívnek, akinek még volt annyi ideje, hogy újra rálőjjön. A golyó most mellbe találta Wallensteint és az összeesett. A közönség nem ismerhette az előzményeket, csak annyit látott, hogy egy katona összerogy és dühében a lövöldöző civil ellen fordult, akit körülvettek, bottal vertek és dulakodtak vele. A detektív kezében szorongatta a revolverét és azt mindenáron el akarták venni. Valaki a detektív melle felé csavarta a revolver csövet és ekkor három lövés dördült el. Az egyik a detektívet szíven érte, úgy hogy kórházba való szállíttatása alatt meghalt. Wallensteint a honvédhelyőrségi kórházba vitték. A rendőrség többeket elfogott és most folynak a kihallgatások. Wallenstein Ödön február elsején vonult be, de már megszökött, úgy hogy már katonaszökevényként keresték. Egyébiránt több lopási ügyben, mint gyanúsított ellen, nyomozást folytatott a rendőrség.¹²

¹² [Sz. n.] 1915b.

„Kalmár Józsefet, a hivatása teljesítése közben tragikus halált halt, szerencsétlen detektívet a boncolás megejtése után az Uj Szent János-kórház halottasházában helyezték ravatalra. Koporsója köré egész virágerdőt varázsolt a rendőrség kegyelete. A temetés kedden délután ment végbe a kórház kápolnájából. A rendőrtisztviselők dr Boda Dezső főkapitány, a detektívek Nagy Károly detektívfőnök, a felügyelői kar pedig Lickl Géza főparancsnok vezetésével igen nagy számban vonult ki. A koporsó előtt díszbeöltözött rendőrök állottak diszörséget. A beszentelést Menzel Farkas kórházi lelkész végezte. Beszentelés után a koporsót négylovas díszkocsira tették és a kelenföldi állomásra vitték. A halottaskocsit egy szakasz díszbeöltözött lovasrendőr és nagy kocsisor követte a családdal és a rokonsággal a pályaudvarig, ahonnan a sopronmegyei Babótra szállították és ott a családi sírboltban helyezik örök nyugalomra.”¹³

3. ábra: Kalmár József leszármazottjai. Hátsó sor (balról jobbra): Kalmár József unokájának a férje, Kalmár Józseflánya (Terézia), Kalmár József unokája (Kristina); első sor: Kalmár József dédunokái

Forrás: Adatközlő 3 archívuma

Kalmár József leszármazottjai

Az 1915-ös családi tragédiát követően az özvegy és a lánya Budapestről visszaköltöztek Nagymartonba, a szülői házhoz (Adatközlő 2). Az özvegy nem ment többet férjhez, hanem a Zimmermann nagyszülőkkel együtt nevelte fel a gyermekét. A család egy idő után Németországba, Ehningenbe (Stuttgart mellé) költözött. Ott halt meg Kalmár József lánya (Theresa Lang) is. Theresa (Terézia) elkezdett magyarul tanulni, hogy tudjon a rokonaival beszélni. Ebben egy Soroksárról származó, az NSZK-ban élő hölgy segítette. A 60-as évektől kezdve rendszeresen haz látogatott, ilyenkor valamelyik rokonánál lakott egy-két héten keresztül, s felkereste édesapja testvéreit. Az unokája, Lang Kristina és az ő gyermekei (Kalmár

¹³ [Sz. n.] 1915c.

József dédunokái), Kristina és Claudia már nem beszélnek magyarul (Adatközlő 3). A család egyes tagjai egy darabig tartották Theresával a kapcsolatot, azonban az évtizedek múltán a találkozások ritkultak, majd megszűntek (Adatközlő 1 és 3) (3. ábra).

Kalmár József emlékezete

A hős rendőrökről minden korban megemlékeznek, emléküket ápolják. 1945 után viszont a múlt rendszer hőseit a kommunista diktatúra próbálta kitörölni a kollektív emlékezetből, az emlékműveket felszámolták, a nevüket pedig nem lehetett kiejteni sem, mivel az egyet jelentett a fennálló rendszer bírálataival. Így volt ez Kalmár József esetében is.

Az első három hősi halált halt detektív emlékének ápolására (Kalmár József, Barkóczy Mihály,¹⁴ Varga István¹⁵) 1930-ban emlékműveket avattak. Barkóczy Mihálynak és Varga Istvánnak a Fiumei úti sírkertben állítottak emlékművet (1930. november 7.). (A későbbiekben exhumálták őket, Barkóczy Mihályt a Pestszenterzsébeti temetőbe, Varga Istvánt pedig a Farkasréti temetőbe szállították át.) Az emlékmű már nem áll.

Mivel Kalmár Józsefet Babóton helyezték végső nyugalomra, 1930. november 9-én (két nappal a fővárosi avatás után) a Sopron vármegyei településen is emlékművet avatott a Detektívek Országos Nyugdíjpótló és Segélyező Egyesülete. A márvány emléktáblán a következő szöveg olvasható: „Itt alusza örök álmát Kalmár József detektív, kinek hivatása teljesítése közben Budapesten, 1915. II. 4-én gyilkos kéztől kioltott életének emlékét kartársi szeretettel őrzi a Magyar Királyi Államrendőrségi Detektívek Országos Nyugdíjpótló és Segélyező Egyesülete.”¹⁶

Az avatásra megtelt a babóti temető, nemcsak helyiek voltak jelen, hanem a környező településekről is nagy számban érkeztek érdeklődők. A családtagokon kívül ott volt a falu apraja-nagyja. Jelen volt a község bírója, Kovács Mihály, Ziegelhoff Gyula községi jegyző, a helyi leventecsapat (Szalay Ferenc parancsnoksága alatt) és számos meghívott előkelőség, így például Ghéczy Ödön járási főszolgabíró, Fülöp József detektívfelügyelő, dr. Palásthy Kálmán és dr. Lakatos István szolgabírák, Zakariás Antal rendőrfőtanácsos (a szombathelyi kerületi főkapitányság képviselőjeként) és a szombathelyi és soproni detektívtestületek népes küldöttsége (Fritz József detektívfelügyelő vezetésével). A síremléket Kiss Zoltán detektívfelügyelő avatta fel.

A detektívfelügyelő a beszédében a következőket mondta:

„A detektív azt tette, hogy a szent ügy érdekében inkább örökre megvált hitvesétől és gyermekeitől¹⁷ s odaadta legdrágább kincsét: az életét! – S most, Kalmár József, porladó csontjaidhoz szólítom túlvilági lelkedet, téged, aki olyan harcosa voltál a rendőrségnek, mint az a katona, ki harctéren hazájáért harcolva elesett. S amikor Egyesületünk e síremlékkel kigyujtotta megemlékezésének és szeretetének örökké éggő fáklyáját, ide szólítom lelkedet,

¹⁴ Barkóczy Mihály sírja Budapesten a Pestszenterzsébeti temetőben található (27/0/1/168-169) (a sír megváltási ideje 2036-ban jár le).

¹⁵ Varga István sírja Budapesten a Farkasréti temetőben található (33/3/0/1/62) (a sír megváltási ideje 2025-ben járt le).

¹⁶ [Sz. n.] 1930: 4.

¹⁷ Hibás, mivel egy gyermeke volt Kalmár Józsefnek.

hogy érezzed szeretetünket, hogy síremlékednél búslakodó öreg édesanyád, gyermeked, kollégáid s tisztelőid bánatára enyhítő balszámot adjál, hogy reményt, kitartást adj az e siralomvölgyben küzdő társaidnak... De nem csüggedünk, mert amikor a Te mártírhálalod glóriás fénye előttrünk megjelenik, tagjainkban megacélozódik az akarat, az elhatározás: az igazság céljait szolgálni, a Te példádra, akár vérünk által is. És mert így akarunk nemzetünk újjáépítésének nagy munkájában résztvenni s mert így hisszük, így reméljük a már annyit szenvedett hazánk régi határának, a Nagy-Magyarországnak feltámadását! Úgy legyen!”¹⁸

A túlélők emlékezetében nem maradt nyomtalan a tragédia; a családtagok és a falu számos ma élő lakója is hallott a szomorú esetről, azonban napjainkra az emlékek folyamatosan halványodnak, az emlékképek emléktöredékké alakulnak át, egyre nehezebb rekonstruálni a történeteket és Kalmár József életének főbb momentumait.

Kalmár József sírhelye eredetileg háromszemélyes volt, amelynek a középső részén nyugodott. A későbbiekben a család több tagja is ebbe a sírba került (Adatközlő 1). A sír új tulajdonosai az 1970-es évek végén lebontották a korábbi emlékművet (a fentiekben említett márványtáblát), és egy új sírfeliratot tettek a sírra, amelyen már nem szerepel Kalmár József neve (Adatközlő 3). A család kérésére, kegyeleti okokból, a szerző jelen tanulmányban nem adja meg a sír pontos helyét és a sírfeliratot sem.

Összegzés

A tanulmány Kalmár József detektív életútját és tragikus halálát dolgozza fel, aki 1915. február 4-én, szolgálatteljesítés közben hunyt el Budapesten. A szerző célja, hogy emléket állítson a magyar kriminalisztika első hősi halált halt detektívjének. A kutatás alapját korabeli sajtóhírek, családi visszaemlékezések és levéltári források képezik. A cikk részletesen ismerteti Kalmár családfáját, életrajzát és halálának körülményeit. Tragikus halála egy Wallenstein Ödön nevű katonaszökevény elfogási kísérlete során következett be. A cikk hozzájárul a magyar rendészeti- és kriminalisztika-történet kevésbé ismert fejezeteinek a feltáráshoz.

Felhasznált irodalom

Kalmár József és Zimmermann Terézia házassági anyakönyvi bejegyzése

Kalmár József gázszjelentése

[Sz. n.] (1910a): Kinevezés az őrszemélyzetben. *A Budapesti M. Kir. Állami Rendőrség hivatalos lapja*, 8(40), 257.

[Sz. n.] (1910b): Kinevezések jóváhagyása az őrszemélyzetben. *A Budapesti M. Kir. Állami Rendőrség hivatalos lapja*, 8(44), 285.

[Sz. n.] (1910c): Próbaidős rendőrök kinevezése. *A Budapesti M. Kir. Állami Rendőrség hivatalos lapja*, 8(15), 93.

¹⁸ [Sz. n.] 1930: 4.

[Sz. n.] (1915a): [C. n.]. *Tolnai Világlapja*, 15(8), 4.

[Sz. n.] (1915b): Élet-halál harc az utcán. *Népszava*, 43(68), 7.

[Sz. n.] (1915c): Halálozás. *Pesti Hírlap*, 37(41), 13.

[Sz. n.] (1930): a detektívös márványemléke. *A Magyar Detektív*, 5(23), 3–4.

A rendőri munka újjászervezése a mai Pest vármegye területén 1945-ben

The Reorganisation of Police Work In the Territory of the Present Pest County in 1945

ÖVEGES Kristóf¹

Cél: A mai Pest vármegye területén 1945-ben újjászervezett rendőrségi szervezetrendszer bemutatása, a korabeli jogi normák, valamint a társadalmi és politikai tényezők tükrében.

Módszertan: Jogi normák és szakirodalmi adatok történeti szemléletű feldolgoása, elemzése.

Megállapítások: A második világháború utolsó hónapjaiban a Horthy-rendszer államgépézete, államigazgatási rendje felbomlott, ami magával hozta a korábbi rendészeti igazgatási modell megszűnését is. 1945-ben felszámolták a csendőrséget, létrehozták a népi demokratikus rendőrséget, és nagy változások következtek be a rendészetet szabályozó jogi környezet tekintetében is. Ez természetesen nagy hatással volt a mai Pest vármegye területén élő állampolgárokra és a rendőrség nagyrészt újoncokból szerveződő állományára is.

Több mint 20 éve Pest megyében dolgozó rendőrtisztként és rendészettörténeti kutatóként ebben az írásban szeretném bemutatni a főkapitányság elődszerveinél végzett rendőri munkát és a háború utáni közbiztonsági viszonyokat.

Érték: A második világháború pusztításai után a közbiztonság és a belső rend helyreállításának feladata egységes és hatékony rendőri szervezetet kívánt. Ennek alapköveit rakták le 1945-ben.

Kulcsszavak: rendészettudomány, rendészettörténet, rendőrség, biztonság

Aim: To present the police organisation system reorganised in 1945 in the territory of the present Pest County, considering the legal norms of that period and the social and political factors.

¹ R. ezredes, egyetemi tanársegéd, Nemzeti Közszerológiai Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészetelméleti és Történeti Tanszék, e-mail: oveges.kristof@uni-nke.hu

Methodology: Processing and analysing of legal norms and literature data from a historical perspective.

Findings: In the last few months of the Second World War, the state apparatus and the state administration of the Horthy regime disintegrated, which brought with it the disappearance of the previous model of police administration. In 1945, the gendarmerie was abolished, the democratic police force was established and major changes took place in the legal environment governing the police. This, of course, had a great impact on the citizens living in the territory of the present Pest county and on the police force, which was organised mainly from recruits.

As a police officer working in Pest County for more than 20 years and as a researcher of police history, I would like to describe in this article the police work in the former headquarters of Pest County and the post-war public security conditions.

Value: After the devastation of the Second World War, the task of restoring public security and internal order required a coherent and effective police organisation. The foundations for this were laid in 1945.

Keywords: police science, police history, police, security

A rendőrség újjászervezésének előzményei

A Pest Vármegyei Rendőr-főkapitányság – mint területi rendőri szerv – a vármegye földrajzi elhelyezkedése, népessége, infrastruktúrája és bűnügyi helyzete miatt a mai napig is meghatározó szervezete a rendőrségnek. A főkapitányság jelenlegi illetékességi területe és elnevezése 1950-től datálódik. Jogelőd szerve az Észak-Pest Vármegyei Főkapitányság volt, amely 1945–1950 között működött önálló megyei rendőr-főkapitánysággént. A működési terület nem teljesen egyezett meg a mai illetékességi területtel, mivel a Nagy-Budapestet és a 19 megyét kialakító területrendezés csak 1950-től lépett életbe.

A még 1945-ben is létező Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye az 1876-os megyerendezés során alakult ki, amikor Pest-Pilis-Solt vármegyével egyesítették az addig a Jászkun kerülethez tartozó Kiskunságot a Csongrád vármegyéhez csatolt Kiskundorozsma kivételével. A vármegye ebben a formában 74 éven keresztül képezte alkotóelemét hazánk közigazgatási térképének.

Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye 1950-ben az utolsó megyéket érintő átfogó közigazgatási rendezés során szűnt meg, amikor – sok évtizedes szakmai és politikai vita végére pontot téve – területét két részre választották. A megye északi részéből megalakították a mai Pest megyét, déli részéből pedig – Bács-Bodrog vármegye Magyarországon maradt részével egyesítve – létrehozták Bács-Kiskun megyét. A szétválás után Pest megye 11 járásból (Aszód, Buda, Cegléd, Dabas, Gödöllő, Monor, Nagykáta, Ráckeve, Szentendre, Szob és Vác) és négy városból (Cegléd, Nagykőrös, Szentendre és Vác) állva kezdte meg önálló közigazgatási egységként való működését (DOBOS 1970).

A korszakról rendelkezésre álló források döntő részben a szocializmus időszakában íródtak, ezért azokban a felszabadulás kifejezés gyakran előfordul. Tekintettel arra, hogy a szovjet csapatok érkezése egyaránt jelenthetett felszabadulást és megszállást is, az eredeti anyagok idézésekor a szóhasználat megváltoztatása nem feltétlenül indokolt.

Az Észak-Pest Vármegyei Főkapitányság megalakulásának közvetlen előzménye a második világháború magyarországi szakaszának utolsó epizódjaihoz kapcsolódik.

A 2. Ukrán Front bal szárnya 1944. november 2-án érte el az első Pest megyei helységeket. A szovjet csapatok először Jászkarajenő, Nagykőrös, Tatárszentgyörgy településeket, majd Alsónémedit foglalták el. Ezzel párhuzamosan a 3. Ukrán Front erői Székesfehérvár felől kezdték meg az előrenyomulást, amelynek eredményeképp 1944. december 22-én elérték Érd vonalát. 1944. december 29-én, a magyarországi hadműveletek 97. napján Leányfalu, Tahitótfalu, Dunabogdány, Visegrád és Pilisszentlászló felszabadításával befejeződött Pest megye megtisztítása a fasiszta katonai erőktől (SZILÁGYI 1970).

A háború következtében a megye romokban állt, kifosztva, nyersanyag és élelmiszer nélkül. A karhatalmi szervek megsemmisültek, maradványaik szétszóródtak, ennek következtében a közbiztonság jelentősen meglazult. A békés termelő munka beindítása és az újjáépítés érdekében hozzá kellett fogni a közbiztonság megteremtéséhez, hogy a megye lakossága biztonságban érezze magát és nyugodt viszonyok között újra munkába állhasson (SZILÁGYI 1970).

A háború Pest megye lakosságára is szenvedést és nélkülözést zúdított – nem beszélve a jelentős gazdasági károkról. A visszavonuló német csapatok 35 községben tönkretették a vasútállomás berendezéseit, épületeit, a síneket és töltéseket, mintegy 50 vasúti hidat és 70 közút hidat, 12 templomot, 7 malmot, 8 iskolát, 15 községházát, számos egyéb középületet és több mint 2500 lakóházat robbantottak fel (DOBOS 1970).

Az új államrendőrségi szervezetrendszer kialakítása

Még alig kezdődött meg Budapest ostroma, amikor Debrecenben az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1944. december 21-én a rendőri tevékenység helyreállítását, ugyanakkor teljesen új alapokra helyezése érdekében kezdte meg a szükséges azonnali intézkedések előkészítését.

A rendőrségi témában született első átfogó jogszabály az 1945 márciusában – Debrecenben – kibocsátott 1690/1945. ME rendelet, amely a csendőrség feloszlásáról és az államrendőrség megszervezéséről szól. A jogszabály preambuluma szerint:

„A magyar királyi csendőrség a múlt népellenes kormányait feltétlen engedelmisséggel kiszolgáltta, a magyar demokratikus mozgalmakat kíméletlen eszközökkel megsemmisíteni törekedett és a magyar parasztság és a magyar munkásság ellen megszámlálhatatlan erőszakosságot követett el, ezért a magyar nép egységes ítéletének végrehajtásaképpen, az Ideiglenes Nemzeti Kormány megállapítja a csendőrségnek, mint testületnek a felelősségét és intézményét megszünteti, szervezetét feloszlítja” (1690/1945. ME rendelet a csendőrség feloszlásáról és az államrendőrség megszervezéséről, 1. §).

A feloszlatott csendőrség helyén elsőként az új rendőri szervezetrendszer alapjait kellett lerakni. A jogszabály értelmében a belügyminiszter közvetlen felügyelete alatt létrehozták a Budapesti Főkapitányságot és a Vidéki Főkapitányságot. A Vidéki Főkapitányság alá rendelve törvényhatóságoként főkapitányságok, ezek alá rendelve kapitányságok, végül a járási kapitányságok alá rendelve rendőrbiztosságok képezték az új szervezet építőköveit. Az új jogszabály alapján minden megyei és városi főkapitányságon, városi és járási kapitányságon öt osztályból álló szervezetet kellett felállítani (bűnügyi, politikai, igazgatási rendészeti, rendőri büntetőbírói és őrszemélyzeti) [1690/1945. ME rendelet 9. § (2) bek.].

A szabályozás értelmében minden megyei törvényhatóságban a megyeszékhelyen vármegyei főkapitányságot kellett felállítani. Kivételt képezett Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, ahol két vármegyei főkapitányságot kellett létesíteni. Így az Észak-Pest Vármegyei Főkapitányságot Budapest székhellyel (hatásköre kiterjedt a szentendrei és váci városi kapitányságokra, az alsódabasi, aszódi, budakörnyéki, gödöllői, gyömrői, monori, nagykátai és ráckevei járási kapitányságokra) és a Dél-Pest Vármegyei Főkapitányságot Kecskemét székhellyel (hatásköre kiterjedt a ceglédi, kalocsai, kiskunfélegyházi, kiskunhalasi és nagykőrösi városi kapitányságokra, továbbá az abonyi, dunavecsei, kiskőrösi és kunszentmiklósi járási kapitányságokra) (1690/1945. ME rendelet 8. §).

Közigazgatási szempontból Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye továbbra is egy területi egységet képezett. A rendelkezésből így egyértelműen megállapítható, hogy a jelenlegi Pest Vármegyei Rendőr-főkapitányság jogelőd szerve az 1945. augusztus 18-án létrehozott Észak-Pest Vármegyei Rendőr-főkapitányság. Az illetékességi terület ebben az időben még szűkebb földrajzi területet jelöl, mivel a ceglédi és nagykőrösi városi kapitányságokat és az abonyi járási kapitányságot a kecskeméti székhelyű Dél-Pest Vármegyei Főkapitánysághoz sorolta a fentebb említett rendelet. A rendőrkapitánysági lefedettség tehát az alábbi volt az 1945. évi felosztás szerint az újonnan felálló Észak-Pest Vármegyei Rendőr-főkapitányságon:

1. Szentendrei Városi (rendőr)Kapitányság,
2. Váci Városi (rendőr)Kapitányság,
3. Alsódabasi Járási (rendőr)Kapitányság,
4. Aszódi Járási (rendőr)Kapitányság,
5. Budakörnyéki Járási (rendőr)Kapitányság,
6. Gödöllői Járási (rendőr)Kapitányság,
7. Gyömrői Járási (rendőr)Kapitányság,
8. Monori Járási (rendőr)Kapitányság,
9. Nagykátai Járási (rendőr)Kapitányság,
10. Ráckevei Járási (rendőr)Kapitányság.

A rendelet értelmében tehát kétféle – városi és járási – kapitánysági szervezet felállítása történik meg.

A horizontális vezetési struktúra ezzel összefüggésben az alábbi tagozódást mutatja:

1. belügyminiszter,
2. vidéki főkapitányság vezetője,
3. vármegyei főkapitányság vezetője,
4. városi és járási kapitányság vezetője.

A rendőri állomány feltöltése, stabilizálása

1945-ben a háború utáni rendezetlen közbiztonsági viszonyok bűnözési hullámot generáltak. Az új rendőri szervek megalakulása és működése a szovjet katonai parancsnokságok irányításával történt. A felszabadult területeken a nemzeti bizottságok mellett elsőnek a demokratikus rendőrség alakult meg. A szovjet katonai hatóságok támogatásával helyi kezdeményezésre különböző népi szervek alakultak: népőrségek, polgárőrségek, vörösőrségek, rendbiztoságok (GERGELY 1973). A nemzeti bizottságok működésük első korszakában a közbiztonság biztosítása érdekében nemcsak Budapesten, hanem majdnem mindenütt az országban, közreműködtek a rendőrség létrehozásában. A Belügyminisztérium ekkor még alig tudta hatáskörét az ország felszabadított területén érvényre juttatni. A nemzeti bizottságok gondoskodtak a rendőrség tisztikarának és személyzetének személyi feltételeiről. Ennek keretében megválasztották vagy megerősítették a rendőrség vezetőjét, és beavatkoztak a rendőrségi alkalmazottak kiválasztásába is.

Az új állománytagok részben a korábbi illegális kommunista mozgalomban részt vevő személyekből, részben munkásokból és a parasztság képviselőiből kerültek ki. Érdekes adalék, hogy hazánk első országos rendőrfőkapitánya (1977-től) Ladvánszky Károly rendőr altábornagy (1928–2014) is ebben az időben csatlakozott önként az újjáalakult rendőrséghez, és kicsit később Győrök Ferenc rendőr vezérőrnagy a Rendőrtiszti Főiskola első parancsnoka is hasonlóan indította belügyi pályafutását. Ladvánszky Károly az egykori országos főkapitányokkal készített interjúkötetben így vall személyes motivációjáról: „Én azért kerültem közéjük, és maradtam ott, mert felháborított a védtelenek, a kiszolgáltatottak bántalmazása, mások javainak erőszakos elvétele és minden olyan cselekmény, ami az igazságérzetemet sértette” (TÁTRAJ 2008). A még fiatal korú önkéntes rendőrt később 18 év alatti életkora miatt eltanácsolták, de egyedi kérelmére végül mégis maradhatott a szervezetnél.

A háború végén egységes egyenruházat és fegyverzet hiányában vörös karszalaggal, madzagos puskákkal, vegyes öltözékekben, szovjet–magyar igazolvánnyal ellátva indultak az első járőrszolgálatok és nyomozóportyák. A fő cél ebben az időben a fosztogatások és az egyéb vagyon elleni bűncselekmények megakadályozása és felderítése volt.

A tapasztalatlanságból eredő fogyatékoságok, a kezdeti nehézségek ellenére 1945 nyarára a vármegye közbiztonsági állapota általában véve javuló tendenciát mutatott (DOBOS 1970).

A rendőrtoborzás megindulása az írott sajtóban is visszaköszön. A Független Kisgazda- Földmunkás- és Polgári Párt lapja a *Kis Újság* 1945. június 26-án külön felhívást közöl a lap második oldalán *Rendőrtoborzás Pest vármegyében* címmel. Az írás szerint:

„a magyar rendőrség most megszervezés alatt álló Észak Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyei főkapitánysága a Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontba tömörült négy párt tagjai sorából az őrszemélyzet kiegészítésére rendőröket toboroz, önkéntes jelentkezés, illetőleg a pártvezetőségek jelölése alapján. A Független Kisgazda Párt pest megyei tagjainak figyelmét felhívjuk erre a toborzásra azzal, hogy rövid életrajzukkal felszerelt kérvényüket – miután előbb láttamoztatták a Független Kisgazda Párt pestmegyei szervezeténél (IV., Károlyi u. 22. II.

emelet) minél előbb nyújtsák be az Észak-Pest-Pilis-Solt-Kiskunvármegyei főkapitányságon, IV., Semmelweis utca 6° (*Rendőrtoborzás Pest vármegyében 1945*).

A személyi állomány feltöltése és stabilizálása érdekében 1945 nyarán a helyi törvényhatósági bizottságok tagjainak bevonásával a vármegyei főkapitányság állományába 223 detektívet és 2396 rendőrt toboroztak. Fontos adminisztratív aktus volt továbbá, hogy az állomány 1945 második félévében megkapta a Belügyminisztériumtól az írásos kinevezését (SZILÁGYI 1970). A kinevezés megszüntette az ideiglenes jellegű foglalkoztatottságot, megnövelte az állomány munkakedvét és munkafegyelmét. A korábbi rendőri tapasztalattal nem rendelkező állomány tekintetében azonnal felmerült a képzés és a kiképzés igénye. Annak érdekében, hogy az állomány megfelelő szakmai felkészülés után megalapozottabban végezhesse munkáját, szakmai tanfolyamokat indítottak. A szovjet befolyás következtében az ideológiai képzés is gyorsan beépült az újonnan belépő rendőri állomány képzési rendszerébe. Ezért a kapitányságokon és rendőrőrsökön rendszeresen politikai oktatásban részesítették az állományt. Heti rendszerességgel ismertették a politikai eseményeket és a kommunista párt távolabbi célkitűzéseit.

Az ideiglenes nemzeti kormány 4350/1945. ME számú rendelete az újonnan felállított államrendőrség tagjainak illetményét és nyugellátását szabályozta. A jogszabály első szakasza főszabályként megállapítja, hogy a rendőrség tisztjeit, tisztviselőit és többi alkalmazottjait mindenkor ugyanolyan javadalmazásban kell részesíteni, mint amilyen javadalmazást élveznek a honvédség tisztjei, tisztviselői és tiszthelyettesei, és a honvédségnél meglévő fizetési osztályokba kell őket besorolni. Ugyanígy egységesítették a kinevezések, előléptetések, jutalmazások rendjét, valamint az egyenruha-ellátás kérdését is szabályozták.

További új elemeket is bevezettek. Véglegesen rendszeresítették a katonai rendfokozatokat a rendőrségen. Ezt már egyébként az 1944. június 21-én kiadott 2300/1944. ME számú rendelet is tartalmazta, de akkor még a csendőrség szervezetére is vonatkozott. Forradalminak mondható változásként 1945 szeptemberétől engedélyezték nők felvételét is a testületbe. Mindkettő változás hatása a mai napig jelen van a hivatásos állományt illetően. A rendfokozatok bevezetését az 1945. augusztus 6-án kiadott 140081/1945. VI. 1. BM számú rendelet határozta meg azzal, hogy 1945. április 1-jétől visszamenőleges hatállyal kellett alkalmazni a rendelkezéseket. A nők felvételét a 145703/1945. 12. BM számú rendelet tette lehetővé.

A megtett erőfeszítések ellenére 1945-ben az állomány soraiban még jelentős volt a fluktuáció. A megye rendőri állománya a földosztást, az államosítást, a választások rendjét, zavartalanságát, sikerét – a felmerült nehézségek ellenére – biztosította (SZILÁGYI 1970).

Bűnügyi és közbiztonsági helyzet az Észak-Pest Vármegyei Főkapitányság területén 1945-ben

Országszerte hatalmas feladatokkal kellett az új rendőri szerveknek megbirkóznuk. A fő feladat az Észak-Pest Vármegyei Főkapitányságon is az illetékességi terület közrendjének és közbiztonságának a helyreállítása volt. Haladéktalanul fel kellett venni a harcot

a helyenként fegyveresen garázdálkodó szökött bűnözőkkel és a csempészekkel. Ártalmatlanná kellett tenni és fel kellett deríteni a háborús és népellenes bűnösöket, ami alapvetően a frissen alakult politikai osztályok feladata volt. Fel kellett lépni továbbá a nyomor és az infláció vámszedőivel, a gazdasági bűnözőkkel és a feketézőkkel szemben.

A hosszú háború egymaga is elősegítette a bűncselekmények számának emelkedését. Az országon keresztülvonuló háború és a társadalom összetartó erőinek meglazulása közvetlenül a háború után olyan viszonyokat teremtettek, amelyek alkalmasak voltak a bűnözői aktivitás növekedésére. Az Észak-Pest Vármegyei Főkapitányság területén is nagy számban jelentek meg a börtönökből kiszabadult bűnözők, a közterületeken pedig a szülők és rokonok nélkül maradt csellengő gyermekek kerestek élelmet és lakhatást. A háború utáni áruellátási hiány, nyomor és nélkülözés következtében addig ismeretlen méreteket öltött a főkapitányság területén is a prostitúció. A kedvezőtlen jelenség elszaporodása miatt valamennyi városi és járási kapitányságon megszervezték az erkölcsrendészeti szolgálatot.

A főkapitányság helyzetét folyamatosan nehezítette az a körülmény is, hogy a főváros közelsége miatt, akinek Budapesten égett a talpa alatt a talaj, legközelebb Pest vármegyébe menekülhetett a bűnüldöző szervek elől. A Budapestre ingázó bűnözők pedig az illetékességi területen keresztül közelítették meg a fővárost, az utazó bűnözés negatív jelenségét erősítve.

A Szálasi-rezsim a bűnügyi nyilvántartót is kivitte az országból azért, hogy megnehezítse a fasiszta uralom alatt elkövetett jogellenes cselekmények eredményes felderítését, valamint a köztörvényes bűncselekmények miatt elítélt személyek ellenőrzését. Ez némileg késleltette a hatékony rendteremtést. Rövid időn belül a nyilvántartás nagy részét azonban pótolni lehetett fegyintézeti feljegyzésekből és a rendelkezésre álló bírósági iratokból (GERGELY 1973).

Az Észak-Pest Vármegyei Főkapitányság tevékenységének megjelenése a korabeli nyomtatott sajtóban

1945-ben a napilapok jelentették az egyik fő információforrást a háború utáni újjáépítést megkezdő, igen nehéz szociális körülmények között élő lakosság számára. A frissen felálló Észak-Pest Vármegyei Főkapitányságról szűkszavú közlemény jelent meg az *Esti Szabad Szó* című újság 1945. augusztus 22-i számában, amelyben tényszerűen felsorolták az északi mellett a déli főkapitányság illetékességi területét képező városokat (*Kettéosztották Pest megyét – rendőri szempontból* 1945).

Felgöngyölítik a Pest megyében bujkáló nyilasok frontját címmel jelent meg írás a *Szabadság* című lapban 1945. augusztus 18-án. A cikk szerint a frissen munkába lendült főkapitányság politikai osztálya egy többszörös gyilkos, volt munkaszolgálatos egység szakaszparancsnokát – Borza József MÁV segédtisztet fogta el. Borza kegyetlenkedéseinek egyik gyakran alkalmazott és kedvelt módja volt az úgynevezett ótörái tea. Ez abból állott, hogy délutánonként néhány munkaszolgálatost berendelt a keretlegénység szobájába, és ott azokat több, embertelen vadállattá kinevelt keretlegénnyel együtt minden ok nélkül véresre vert. Többen bele is haltak a Borza és társai által különös kegyetlenséggel alkalmazott bántalmazásokba.

A különös kegyetlenség a munkaszolgálatos személyek lázas betegen történő kikötésében, fagyott vízben végeztetett csuklógyakorlat alkalmazásában, megkorbácsoltatásban, aknaszedő tevékenységre kényszerítésében öltött testet. A cikk azzal a megállapítással zárul, hogy a főkapitányság politikai osztálya a nyomozást lefolytatta, és az elkövetőt a népiügészségnek átadta (*Felgöngyölítik a Pest megyében bujkáló nyilasok frontját* 1945).

Szintén a főkapitányság politikai osztályának eredményes felderítő munkáját ismerteti az *Új Szó* nevű újság, amely a Vörös Hadsereg magyarországi napilapjaként jelenik meg. 1945. szeptember 25-én a második oldalán tudósít egy újabb ügyről. A beszámoló szerint a korábban háborús és népellenes bűncselekménnyel vádolt, majd a népiügészség által felmentett dr. Konkoly Kálmán egykori újságíró és szerkesztőt ismét őrizetbe vette a főkapitányság. A nyomozók a leányfalusi Torony Panzió egyik szobájában (a panzió társtulajdonosa Konkoly Kálmán, a *Magyarország* és a *Tábori Újság* volt szerkesztője) hatalmas fasiszta könyvtára bukkantak. Azonnal házkutatást rendeltek el az egész panzióban. A házkutatás – a cikk szerint – megdöbbentő eredménnyel járt. Konkoly Kálmán dolgozószobájában, az egyik szekrény titkos fiókjából díszesen bekötött levélgyűjtemény került elő többek között az alábbi tartalmakkal: „Kijevben teljes rend van, aki rakoncátlankodik, azt a forgalmasabb helyeken felkötik. Ez az egyetlen módja, hogy egy elfoglalt városban a kedélyek megnyugodjanak. Megérkezésem napján hármat akasztottak fel. Az egyik leszakadt. Azonnal legyilkolták bár éppen futni készült a pofa.” Részlet egy másik levélből: „A legnagyobb hidegvérrel filmezem a zsidók akasztásának minden részletét Kijev főterén.” Majd egy másik tömeges zsidóakasztásról: „Nincs értelme a szentimentalizmusnak és a sajnálkozásnak a zsidó faj iránt.” A több hasonló írás miatt, amelyek ráadásul könyv formában bekötve kerültek elő, ismét őrizetbe vették. Az írás komoly kritikát is megfogalmaz a népiügészség korábbi felmentésével kapcsolatban is (*Kit minősít demokratikus embernek a népiügészség* 1945).

A *Kossuth Népe* című napilap 1945. október 6-án az alábbi címmel ad hírt az Észak-Pest Vármegyei Főkapitányság munkájáról a lap 3. oldalán: *Tíz millió elrejtett értéket találtak a budaörsi sváboknál*. A sváb kisebbség tagjai a kollektív bűnösség elve alapján már ebben az időben is az államhatalom gépezetének fókuszában voltak. A tudósítás egy olyan razziaról számol be, ahová a lap szerkesztőségét is meghívták. A főkapitányság és a Budakörnyéki Kapitányság tartott közös akciót Budaörsön több sváb nemzetiségű célszemélynél. A különböző helyszíneken tartott ellenőrzések során különféle rejtékhelyekről német „SS”-könyvek, illetve fegyverek kerültek elő. Az akkori életszínvonalról sokat elárul, hogy 3 zsák liszt, némi szeszes ital és „gyanús származású vadonatúj fehérnemű” rejtegetése is rendőri intézkedésre adott okot. A legnagyobb fogás azonban a 4 millió pengő értékű német gyógyszer és nagy mennyiségű külföldi eredetű golyóscsapágy feltalálása volt a rendőri művelet során. Az összesen lefoglalt érték körülbelül 10 millió pengőt képviselt. A cikk az alábbi méltatással zárul: „Ezzel a razziaival megint megmutatta a fiatal demokratikus rendőrségünk, hogy feladata magaslatán áll” (*Tíz millió elrejtett értéket találtak a budaörsi sváboknál* 1945).

A lapok a nem politikai jellegű vagy háttérű bűncselekményeket szinte meg sem említik, aminek oka valószínűleg azok jelentős száma és hétköznapi volta. A háború utáni zűrzavaros körülmények között a látencia óriási. A sértettek nem tesznek feljelentést, sokszor még nincs is olyan működő rendőri szerv, aki egyáltalán felvegye azt, vagy éppen hatékonyan nyomozzon a bűnyegyekben. 1945-ben csendőrség már nincs, az új rendőrség pedig épp megalakul.

Összegzés

A háború utáni évek nehéz idők mind a jogkereső állampolgároknak, mind a frissen csatlakozó új rendőröknek. A rendőrség helyzetének megítélése e körülmények figyelembevételével nem hasonlítható a későbbi békés időszakhoz. A jogi, szervezeti és humánigazgatási alapokat azonban 1945-ben lerakták, majd később megfelelően biztosították az egységes rendőri szervezet kialakításának lehetőségét országosan és a megyében is. Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye kettéosztása rendőri igazgatási szempontból mindenképpen indokolt volt, hiszen egy főkapitányságba szervezve kezelhetetlen állapotokat idézett volna elő. Végül, de nem utolsósorban a nők felvételének lehetősége fontos jogegyenlőségi elmaradást számolt föl.

Felhasznált irodalom

- DOBOS P. (1970): *A Pest Megyei Rendőr-főkapitányság 25 éve*. Budapest: BM.
- Felgöngyölkítik a Pest megyében bujkáló nyilasok frontját (1945). *Szabadság*, 1945. augusztus 18, 2.
- GERGELY Ernő (1973): Adalékok a demokratikus rendőrség megalakulásához (1944–1945). *Jogtudományi Közöny*, 28(4), 186–194.
- Kettéosztották Pest megyét – rendőri szempontból (1945). *Esti Szabad Szó*, 1945. augusztus 22, 2.
- Kit minősít demokratikus embernek a néppüvészség (1945). *Új Szó*, 1945. szeptember 25, 2.
- Rendőrtoborzás Pest vármegyében (1945). *Kis Újság*, 1945. június 26, 2.
- SZILÁGYI János (1970): Pest megye rendőri szerveiről. *Belügyi Szemle*, 8(8), 73–81.
- TÁTRAI Miklós (2008): *Szent György védelmében*. Budapest: Duna Palota.
- Tíz millió elrejtett értéket találtak a budaörsi sváboknál (1945). *Kossuth Népe*, 1945. október 6., 4.

Jogi források

- 2300/1944. ME rendelet a m. kir. rendőrség átszervezéséről, 4. § (1) bekezdés
- 1690/1945. ME rendelet a csendőrség feloszlásáról és az államrendőrség megszervezéséről
- 4350/1945. ME rendelet a magyar államrendőrség tagjai illetményeinek és nyugellátásának rendezése tárgyában
- A magyar belügyminiszter 145703/1945. 12. BM számú rendelete nőknek a magyar államrendőrség állományába való alkalmazása tárgyában, 1. §

A terrorizmus bűnözésföldrajzi vonatkozásai Európában, különös tekintettel Franciaországra

The Criminal Geographical Aspects of Terrorism in Europe, With Special Reference to France

VAJDA Endre Edvárd¹

Cél: A tanulmány fő célja, hogy empirikus kutatás keretein belül, Franciaország és az iszlám kapcsolatára fókuszálva áttekintse és ismertesse a muszlim bevándorlás demográfiai következményeit, továbbá a 2014 és 2023 között Európában történt terrortámadások legfontosabb jellemzőit.

Módszertan: A vizsgálat során az adatgyűjtő eljárás és az információk hitelességének az ellenőrzése után a releváns adatokat statisztikai táblázatokba rendezem. Kvantitatív adatelemzés során a gyakorisági eloszlást, szóródást és a korrelációt vizsgálom, majd az arányszámítások és az összehasonlító analízis alapján ismertetem a tanulmány szempontjából legrelevánsabb következtetéseket.

Megállapítások: Az eredmények azt igazolják, hogy az európai muszlim populáció jelentős mértékű növekedésével párhuzamosan megjelent a radikális iszlám mozgalom, amelyben a 2014 és 2015 évi közel-keleti események is komoly szerepet játszottak. A vizsgált időszakban az iszlamista terrorizmus jelentette a legnagyobb fenyegetést Európa számára, a legsúlyosabb terrortámadások Franciaországban következtek be.

Érték: Az eredmények segíthetik az Európában letelepedett muszlim lakosság integrációjával kapcsolatban felmerült vallási és kulturális kérdések megértését, továbbá átfogó képet adnak arról, hogy milyen tényezők nehezíthetik a társadalmi beilleszkedés folyamatait. Az aktuális terrorista trendek azonosítása, az elkövetői körök és módszerek ismerete támogatást jelent a terrorizmus elleni stratégiák összeállítása során, az erőforrások célirányos alkalmazása pedig megteremti a hatékonyabb bűnüldöző tevékenység lehetőségét.

¹ Okleveles kriminalista, e-mail: endre.vajda73@gmail.com

Kulcsszavak: Európa, Franciaország, iszlám, migráció, terrorizmus

Aim: The main objective of the study is to review and describe the demographic consequences of Muslim immigration and the main characteristics of terrorist attacks in Europe between 2014 and 2023, focusing on the relationship between France and Islam, within the framework of empirical research.

Methodology: After checking the data collection procedure and the validity of the information, I will sort the relevant data into statistical tables. Quantitative data analysis will be used to examine frequency distribution, dispersion and correlation, and then I will present the most relevant conclusions for the study based on the ratio calculations and comparative analysis.

Findings: The results show that the significant growth of the Muslim population in Europe has been accompanied by the emergence of a radical Islamic movement, in which events in the Middle East in 2014 and 2015 played a major role. Islamist terrorism was the main threat to Europe during the period under review, with the most serious terrorist attacks occurring in France.

Value: The results can help to understand the religious and cultural issues that have arisen in the integration of Muslim populations settled in Europe and provide a comprehensive picture of the factors that may hamper the process of social integration. Identification of current terrorist trends, knowledge of perpetrators and methods will support the formulation of counter-terrorism strategies, and the targeted use of resources will enable more effective law enforcement.

Keywords: Europe, France, Islam, migration, terrorism

Bevezetés

Az európai demokratikus jogállamok működésének alapvető feltétele a biztonság. Magába foglalja az állam és a társadalom érdekeinek, értékeinek, valamint az ország területének és lakosságának veszélyektől, fenyegetésektől mentes állapotát. Továbbá az adminisztratív védelem követelményeit és protokolljait, a felkészített emberi erőforrás, a védelmi technológiák és eszközök rendelkezésre állását (BODA 2019). Modern, globalizálódott és multikulturális társadalmakkal működő világunkban az egyik legösszetettebb biztonsági kihívás a terrorizmus. Az európai migrációs és menekültügyi válság időszakában a radikális iszlám számos támadást hajtott végre Európában. Az elemzések eredményei a muszlim többségű országokból történő bevándorlás és a vallási indíttatású terrorizmus közötti kapcsolatra utalnak.

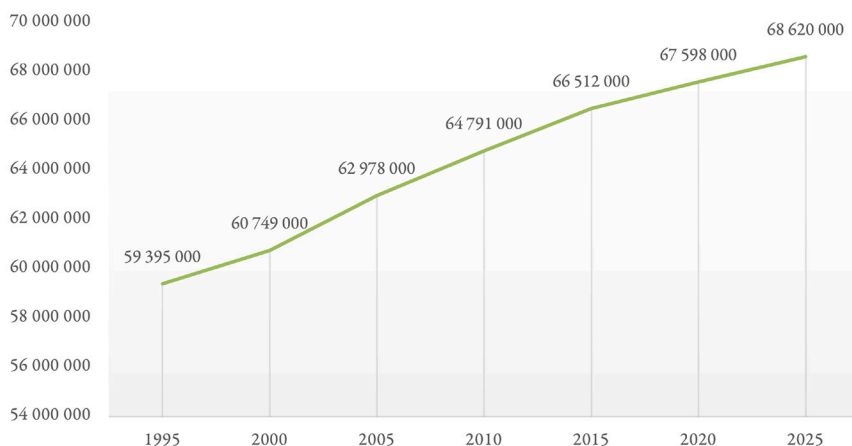
A Francia Nemzeti Statisztikai és Gazdasági Tanulmányok Intézete (Institut National de la Statistique et des Etudes Economiques, Insee) által közzétett *Vallási sokszínűség Franciaországban* című jelentése a muszlim vallású lakosság arányát 2008 és 2009 között 8%-ra, 2019 és 2020 között pedig 11%-ra becsülte (DROUHOT–SIMON–TIBERI 2023). Jelenlegi létszámuk a becslések alapján meghaladja a 7 milliót, amely az Európai Unió tagállamai tekintetében a legmagasabb szám. Történelme, földrajzi elhelyezkedése és gazdasági

helyzete miatt Franciaország a bevándorlás egyik célszországa. Az évtizedek óta zajló migráció következményeként a francia populáció struktúrájában jelentős változások következtek be. A muszlim népesség ugrásszerű növekedésével egyre gyakrabban fordultak elő különböző konfliktusok, amellyel párhuzamosan megjelentek a szélsőséges ideológiát képviselő csoportok, szerveződések.

2015-ben az iszlamista terrorizmus új szintre lépett Európában, Franciaország pedig a merényletek első számú célpontjává vált. A migráció, az iszlám és a terrorizmus nem ismeretlen fogalmak a francia társadalom számára, a sorozatos terrorcselekmények azonban komoly kihívások elé állították az országot. A témakör jelentőségét igazolja, hogy a terrorizmus elleni küzdelem az EU egyik legfontosabb prioritása, valamint központi eleme a hatályos biztonsági és bűnüldözési stratégiáknak.

A franciaországi bevándorlás rövid áttekintése

Franciaország Európa egyik vezető gazdasági és politikai nagyhatalma. Meghatározó tagja az Egyesült Nemzetek Biztonsági Tanácsának, a NATO-nak és a G7-nek, továbbá a G20-nak és az EU-nak. Kontinentális területe 551 500 km², a Földközi-tengertől a La Manche csatornáig és az Északi-tengerig, valamint a Rajnától az Atlanti-óceánig terjed. Határai északkeleten Belgium, Luxemburg és Németország, keleten Svájc, Olaszország és Monaco, délen pedig Andorra és Spanyolország. A populáció az elmúlt 30 évben jelentős változásokon ment keresztül, az ország lakossága 2025. március hónapban 68,6 millió fő volt (Insee [é. n.]). A francia népesség alakulásának tekintetében folyamatosan növekvő tendencia figyelhető meg. A lakosság száma 1995 és 2025 között 5 évenként átlagosan 1,5 millióval nőtt, az említett időszakban pedig több mint 9 millió fővel bővült. Az 1. ábrán látható a francia populáció 5 éves periódusonként megfigyelhető növekedése.

1. ábra: Franciaország népessége 1995–2025
 Forrás: Insee [é. n.] alapján a szerző szerkesztése

A változás mértékét a muszlim bevándorlás egyértelműen befolyásolta. Franciaország és az iszlám világ kapcsolata komoly történelmi múltra tekint vissza. Először az Ibériai-félszigeten keresztül érkeztek muszlim közösségek az ország déli területeire a 8. században, majd Napóleon egyiptomi hadjárata (1798), valamint Algéria gyarmatosítása (1830) megteremtette a bevándorlás lehetőségét. A 19. században Franciaország gyarmattartó lett Afrikában és a Közel-Keleten, ami megnyitotta az utat az országba. A legtöbben Észak- és Nyugat-Afrikából érkeztek (Algéria, Marokkó, Tunézia, Szenegál, Mali, Mauritánia), de jelentős számú a török, a pakisztáni és az iráni bevándorló is (SZALONTAI 2015).

Az Insee egy 2024-es tanulmánya szerint 2023-ban 7,3 millió bevándorló élt Franciaországban, ami az összlakosság 10,7%-a volt. Az országban élő bevándorlók 47,7%-a Afrikában, 32,3%-a Európában született, 20%-a pedig Ázsiából, Amerikából és Óceániából származik. A leggyakoribb születési országok: Algéria (12,2%), Marokkó (11,7%), Portugália (7,9%) és Tunézia (4,8%), valamint Olaszország (3,9%), Törökország (3,3%) és Spanyolország (3,2%). Az összes bevándorló közel 50%-a e hét ország valamelyikéből származik (Insee 2024).

Az Európai Unió Tanácsának 2025-ben kiadott migrációs és menekültügyi jelentése szerint az irreguláris bevándorlók éves száma a 2015-ös 1,04 millió főről 2023-ra 0,28 millió főre, azaz 73%-kal csökkent. Az ismert útvonalakon² 2024-ben már Szíriából (10 990 fő), 2025. január hónapban pedig Afganisztánból (2766 fő) és Bangladesből (2584 fő) érkezett a legtöbb bevándorló Európába (Európai Tanács 2025).

A muszlim népesség alakulásával kapcsolatban a bevándorlás európai célországainak tekintetében hasonló tendenciák figyelhetők meg. A legfigyelemreméltóbb változások Franciaországban, Németországban, valamint az Egyesült Királyságban és Olaszországban következtek be. Az 1. táblázat mutatja négy európai ország tekintetében a muszlim népesség változásait kísérő adatokat.

1. táblázat: A muszlim lakosság becsült száma Franciaországban, Németországban, az Egyesült Királyságban és Olaszországban 1950 és 2020 között (1000 fő)

Demográfia	1950	1960	1970	1980	1990	2000	2010	2020
Franciaország								
Népesség	41 833	45 674	50 771	53 950	56 842	60 707	64 759	67 532
Islám (%)	0,55	2,00	3,90	4,60	7,00	8,00	10,00	10,00
Muszlimok	230	913	1980	2482	3979	4857	6476	6753
Demográfia	1950	1960	1970	1980	1990	2000	2010	2020

² Középső útvonal: Banglades, Szíria, Tunézia, Guinea, Egyiptom; keleti útvonal: Szíria, Afganisztán, Egyiptom, Törökország, Eritrea; nyugati útvonal: Algéria, Marokkó, Mali, Guinea.

Németország								
Népesség	68 376	72 815	78 169	78 289	79 433	82 075	82 057	82 039
Islám (%)	0,03	0,03	1,50	2,20	3,10	3,90	5,22	5,22
Muszlimok	21	22	1173	1722	2462	3201	4283	4282
Egyesült Királyság								
Népesség	50 616	52 372	55 663	56 314	57 237	58 907	61 899	65 043
Islám (%)	0,20	0,20	1,20	2,20	2,60	2,71	4,00	4,00
Muszlimok	101	105	668	1239	1488	1596	2476	2602
Olaszország								
Népesség	46 367	49 511	53 359	56 307	56 998	57 116	60 098	63 235
Islám (%)	0,01	0,09	0,09	0,09	1,70	1,70	2,10	2,10
Muszlimok	5	45	48	51	969	971	1262	1328

Forrás: KETTANI 2010 alapján a szerző szerkesztése

A franciaországi muszlimok száma 1950 és 2020 között 230 ezer főről 6,7 millióra emelkedett. Az iszlám közösségek jellemzően azokban az európai országokban telepedtek le, ahol ezt a politikai, gazdasági és társadalmi környezet lehetővé tette. Az iszlám közösség 80%-a az északi és a keleti országrészben, főként Párizs (35–40%), Marseille (15–20%), Lyon (15%) és Lille (5–10%) külvárosaiban él, de Strasbourgan és Bordeaux-ban is jelentős számban megtalálhatók.

Az iszlámon belül megfigyelhető a modernista és a fundamentalista ideológia is. A modernista felfogás szerint az iszlámot kell megváltoztatni, hogy az megfeleljen a modern kor kritériumainak, a fundamentalista törekvések pedig a világot szeretnék megváltoztatni, hogy az megfeleljen az iszlámnak. A fundamentalista irányzathoz tartoznak az erőszakos módszereket is alkalmazó radikális aktivisták, a törvényi kereteket tiszteletben tartó mérsékelt gondolkodásúak és az iszlám jelenlegi pozíciójának megőrzésére törekedő konzervatívok. Kijelenthető, hogy a franciaországi iszlám közösség legnagyobb részét a mérsékelt nézeteket képviselők alkotják (SZALONTAI 2015).

A muszlim integráció dilemmái

A 20. század második feléig Franciaország hatékonyan kezelte a migrációs és integrációs folyamatokat, de a bevándorlók folyamatos érkezése egyre több társadalmi problémát okozott. A bűnözésföldrajz interdiszciplináris megközelítéssel vizsgálja a kriminológia, a kriminalisztika és a földrajztudomány kapcsolatát, a bűnözés térbeli eloszlását (MÁTYÁS 2020). A tudományterület elemzései rámutatnak, hogy a migráció intenzitása befolyásolja egy adott település korstruktúráját. A bevándorlók legnagyobb százalékát a bűnelkövetésre sokkal hajlamosabb fiatalabb korosztályok alkotják, így bizonyos esetekben a népesség növekedésével nő a bűnözés aránya (MÁTYÁS 2024). A legtöbb konfliktus a muszlim fiatalokhoz köthető, akik a külvárosokban saját szubkultúrát hoztak létre, és az iszlám radikálisabb értelmezése felé fordultak. Becsült arányuk az iszlám közösség csupán 0,001%-a, de így is több ezer emberről beszélhetünk. Ezek a rétegek vesznek részt a vagyoni elleni bűncselekményekben, a kábítószer-kereskedelemben és a rendvédelmi erővel való összecsapásokban.

A beilleszkedési nehézségek számos körülményre visszavezethetők. A nyugati világban a muszlim életforma kisebbségi lét, a *Korán* tanításai viszont az iszlám felsőbbrendűségét hangsúlyozzák. Az első generációs muszlim bevándorlók a Maghreb vidékeiről érkeztek. Geopolitikai értelemben ehhez a térséghez tartozik Marokkó, Algéria és Tunézia, továbbá Líbia és Mauritánia. Az itt élők életét az iszlám gyakorlása mellett a babonák és a hagyományok határozták meg, ezért nehezen értik meg és kevésbé fogadják el a modern nyugati világot. A második és harmadik generáció tagjai már Franciaországban születtek, franciául beszélnek és gondolkodnak. A közel-keleti vagy észak-afrikai országokból érkező imámok (vallási előljárók, szellemi vezetők) viszont nem beszélnek franciául, nem ismerik az országot és a nyugati kultúrát. A tanításokat és a muszlim hagyományok megőrzésének fontosságát az anyanyelvükön, arabul hirdetik. Szerepük és tevékenységük meghatározó, ugyanis az európai keresztény értékekkel szemben álló tradicionális muszlim identitás erősítésével nehezíthetik az integrációs folyamatokat.

A migrációt szabályozó törvények Franciaország gazdasági és politikai törekvéseitől függően folyamatosan változtak. Az 1974 és 1980 között hatalomra került francia kormány törvényi eszközökkel és különböző szankciókkal (például kitoloncolás) próbálta ellenőrzés alatt tartani és megállítani a migrációs hullámot. Az intézkedések nem vezettek eredményre, ezért az illegális bevándorlás visszaszorítását és az országba legálisan belépők integrálását határozták meg fő célként. A francia kormány folyamatosan dolgozott az integrációs problémák megoldásán, és hosszú idő óta tartotta a kapcsolatot az iszlám közösségi imahelyek vezetőivel és a párizsi nagymecsettel.

Ezek viszont nem képviselték az országban élő muszlimok összességét, ami azt eredményezte, hogy a kommunikáció és az együttműködés megvalósult, de az iszlám lakosság csak egy részét érte el. A muszlimok egységes és legitim módon történő képviseletének megvalósítása érdekében Franciaország vezetői 1999-ben egyeztetéseket kezdeményeztek a három legnagyobb muszlim szövetséggel, 5 nagy független mecset imámjaival és a szakterület képviselőivel. A folyamat eredményeként 2003-ban megalakult a Muszlim Vallás Francia Tanácsa, így a kormány hivatalosan is elismerte az iszlám jelenlétét Franciaországban (Szűcs 2011).

A 2000-es évek elején a francia vezetők az állam semlegességét, az emberek egyenlőségét hangsúlyozták, ugyanolyan jogokkal és kötelezettségekkel. Ennek a direktívának a következménye a 2004-ben a Nemzetgyűlés által 494 „igen” szavazattal és 36 „ellenzavazattal” elfogadott és kiadott vallási jelképek viseléséről szóló törvény (SZAJBÉLY 2004: 7). A törvény a közoktatási intézményekben megtiltotta minden olyan jelkép viselését, amely feltűnő módon fejezi ki a tanuló vallási hovatartozását. A miniszteri körlevél példaként említette a muszlim fejkendőt, a kipát és a nagyméretű keresztet (KOLTAY 2015: 8–9). A cél egyértelműen az volt, hogy ne a francia jog és társadalom alkalmazkodjon a megváltozott körülményekhez, hanem a különböző vallási közösségek alkalmazkodjanak Franciaországhoz. A törvény mindenkire vonatkozott, de a muszlimokat hangsúlyosabban akadályozta a kulturális identitásuk kifejezésében. A kialakult feszültséget tovább fokozta, hogy a francia lakosság egyre kevésbé tolerálta az iszlám vallással járó életmódbeli különbségek állandó jelenlétét. Ennek ellenére kijelenthető, hogy a muszlimok többsége vallási és kulturális szokásaikkal együtt beilleszkedett a francia társadalomba.

A francia-izlám együttélést számos, a társadalom stabilitását veszélyeztető és nemzetbiztonsági kockázatot jelentő esemény kísérte, különösen az európai migrációs válság tetőzését követő időszakban. Az iszlamista terrorista sejtek több támadást hajtottak végre Franciaországban és szerte Európában. A merényletek következményeként a legtöbb európai ember a radikalizmus és a terrorizmus szó hallatán az iszlámra asszociál. Az ilyen jellegű téves közgondolkodás leginkább a súlyosabb támadások után kialakuló érzelmi és lélektani folyamatok következtében alakult ki. A terrorizmus és a vallási szélsőségeség nem egyenlő az iszlámmal. Az empirikus adatok viszont azt támasztják alá, hogy a jelentősebb számú muszlim közösségekben nagyobb az esélye a radikális, erőszakos módszereket alkalmazó szerveződések megjelenésének.

A szakirodalomban a radikalizmusra vonatkozóan számos különböző definíció található. A Dán Biztonsági és Hírszerző Szolgálat (Danish Security and Intelligence Service) által alkotott fogalom szerint: „olyan folyamat, amelynek során egy személy egyre nagyobb mértékben elfogadja a nem demokratikus vagy erőszakos eszközök, akár a terrorizmus alkalmazását egy adott politikai vagy ideológiai cél elérése érdekében” (SCHMID 2013: 21).

A radikalizálódás különböző fázisokból álló hosszabb folyamat eredménye. Az első szakasz az egyén nyitottsága a szélsőséges gondolkodásra, majd ezt követi a radikális csoportokkal történő kapcsolatfelvétel. A harmadik fázis a hit, a meggyőződés folyamatos erősítése, majd az utolsó szakaszban megvalósul a terrorista életforma tudatos elfogadása, amikor is az egyén már készen áll a támadások megszervezésére, végrehajtására. A motivációk között központi szerepe van a társadalmi perifériára szorult muszlim fiatalok identitáskeresésének. A folyamatot tovább gyorsíthatják olyan aktuális impulzusok, mint a munkahely elvesztése vagy egy hozzátartozó halála vallási hátterű esemény során, illetve az iszlám világot érintő konfliktusok (KIS-BENEDEK 2016). Léteznek deradikalizációs és rehabilitációs programok, de azok hatékonyságát jelentős mértékben csökkenti a szélsőségesé vált egyének életét kísérő kettősség.

A nyugati hagyományokra támaszkodó európai országokban akarnak élni, érvényesülni, de ellenséggként tekintenek a befogadó társadalom nem muszlim hit szerint élő közösségeire (BÉRES 2016). A franciaországi radikális iszlám mozgalmat jelentős mértékben befolyásolta az Irakban 2014. június 29-én kikiáltott kalifátus és az Iszlám Állam

megjelenése. Erős motivációt jelentett az útjára induló dzsihádnak, amely egyéni kötelezettségként határozta meg a nyugati világ elleni háborút. A szervezet 2014 második felében és 2015 elején stratégiai területeket vont a felügyelete alá a Közel-Keleten. A szervezet pozíciószerezési hitet és lendületet adtak az iszlám világnak, nemcsak Irakban, Szíriában és a környező országokban, hanem Ázsiában, Európában és Afrikában is.

A migrációs válság során és az azt követő években több százezer muszlim migráns érkezett Európába, jelentős részük pedig Franciaországban telepedett le. Olyan személyek is bejutottak az európai országokba, akik már az anyaországukban radikalizálódtak, és fegyveres konfliktusokban szerzett tapasztalattal rendelkeztek. A háborús környezetben szerzett traumák a fiatal muszlimokat érzékenyebbé tették, a befogadó országokban megélt további személyes kudarcok pedig könnyen a radikális eszmék irányába terelték őket. A szélsőséges nézetek elfogadásával új célokat kaptak, és ezzel párhuzamosan fel erősödtek a már meglévő feszültségek a nyugati társadalmak irányába. Nem törvényszerű következmény, de a folyamat megteremti annak a lehetőségét, hogy fiatal muszlimok a terrorista életmódot válasszák. A radikális ideológiával szélesebb körök is azonosulhatnak, a terrorista sejtek azonban már sokkal zártabb és kisebb létszámú csoportokat alkotnak. Tevékenységüket, módszereiket a konspiráció jellemzi. A támadások megszervezése és végrehajtása komoly kapcsolatrendszert, taktikai tudást, valamint logisztikai és anyagi támogatást igényel, amely tényezők rámutatnak a terrorizmus elleni küzdelem komplexitására.

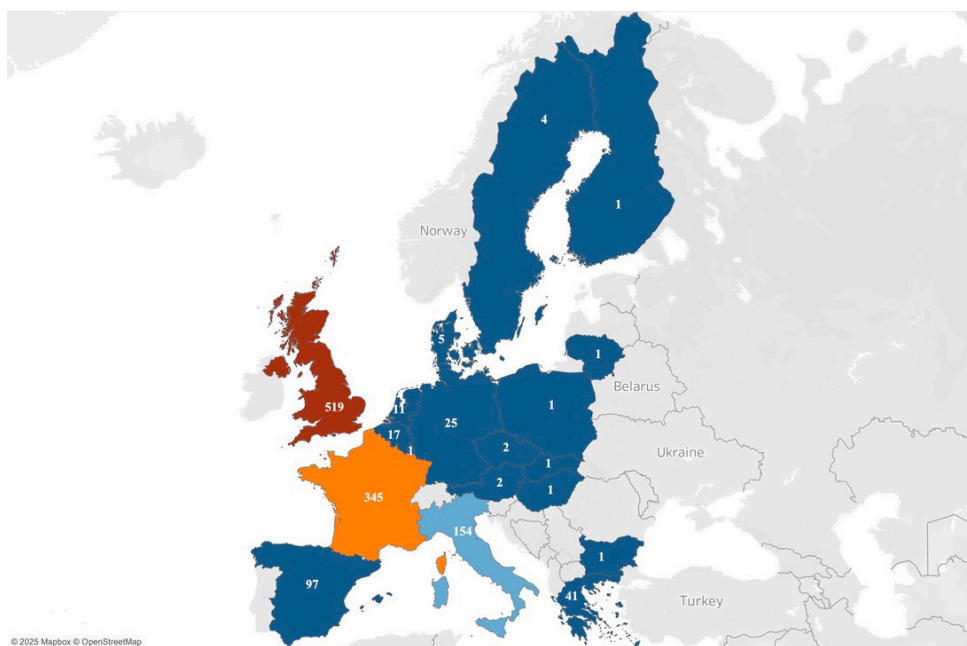
Terrorizmus Európában: tények és adatok

A bűnügyi statisztika a bűnözés mint társadalmi tömegjelenség egymást feltételező és egymással kapcsolatban álló jellemzőiről gyűjt információkat. Az adatok által megismerhetővé válik a regisztrált bűnözés terjedelme és struktúrája, a cselekmények dinamikája. Javasolt több éves trendeket áttekinteni, mert azok nagy valószínűséggel közelebb állnak a valósághoz, mint a rövidebb időszakok mutatói (KÓ 2020). A bűnözés tehát statisztikailag mérhető, így a bűnügyi statisztika az egyik összekötő kapocs a bűnözés elméleti megismerése és a rendőri felderítés között (NÉMETH 2020). Fontos azonban kiemelni, hogy a kriminálstatisztikai adatok csak az ismertté vált, regisztrált bűnelkövetések sajátosságaira képesek rámutatni. A bűnözés egésze minden bizonnyal magasabb arányú, vannak ugyanis olyan bűncselekmények, amelyek elkövetése nem jut a hatóságok tudomására (látens, rejtett bűnözés).

A tanulmány empirikus része elsősorban egy nyílt forrású adatbázisra, az Europol *Terrorism Situation and Trend Report*, azaz a Terrorizmus Helyzete és Tendenciái Jelentés (TE-SAT) által összefoglalt adatokra támaszkodik. Az Europol az EU bűnüldöző hatósága. Helyszíni támogatást ad a műveletekhez, valamint információs platformként működik. A szakismeretek uniós központja, közel 100 bűnügyi elemzőjével az egyik legnagyobb elemzési kapacitással rendelkező szervezet az EU-ban. Célkitűzései középpontjában a bűnüldözés és a terrorizmus hosszú távú vizsgálata áll. A minden évben kiadott TE-SAT-jelentés a szervezet stratégiai elemzésének egyik legmeghatározóbb dokumentuma. Az Europol szakértői készítik az EU-tagállamok, valamint a partnerszervezetek által továbbított és ellenőrzött információk alapján. Adatokat összegez az európai

terrorizmusról a bűnüldöző szervek, a politikai vezetés és a civil érdeklődők számára, továbbá azonosítja a terrorizmusellenes fellépés aktuális és lehetséges fejlődési tendenciáit. Jelen írásomban a TE-SAT 2015–2024 jelentéseket tekintem át.

Az adott évvel jelölt dokumentum átfogó képet ad az előző év merényleteiről és a terrorizmus elleni küzdelem eredményeiről. Megismerhető az Európában történt terrortámadások országos megoszlása, az elkövetésért felelős szélsőséges irányzat, valamint az aktuális terrorista trend. A jelentés betekintést ad a nyomozó hatóságok, az ügyészségek és a bíróságok működésének eredményességi mutatóiba, a terrorizmus miatt történt letartóztatások és bírósági ítéletek statisztikai adatain keresztül. Meg lehet határozni továbbá, hogy éves viszonylatban melyik radikális mozgalom jelentette a legnagyobb fenyegetést a kontinens országai számára. A következőkben bemutatom a 2014 és 2023 között történt terrortámadások legfontosabb jellemzőit, majd következtetéseket fogalmazok meg az egyes részterületek vonatkozásában. A 2. ábrán látható a merényletek országos megoszlása.

2. ábra: Terrortámadások Európában 2014–2023
 Forrás: Europol (2015–2024) alapján a szerző szerkesztése

A legtöbb támadás az Egyesült Királyságban (42%), Franciaországban (28%), Olaszországban (13%) és Spanyolországban (8%) történt, tehát a merényletek 91%-a az említett régiókhoz köthető. A terrorcselekmények közel egyharmada a francia nemzetet érintette. Az európai migrációs válság legkritikusabb periódusában a nemzetbiztonsági szolgálatok és bűnüldöző szervek számára komoly kihívást jelentett a szélsőséges iszlámmal kapcsolatba hozható személyek, csoportok megfigyelése, a támadási műveletek előkészületeinek

a felderítése, megszakítása. A jelenséget kísérő folyamatok kiemelt szintű leterheltséget jelentettek az érintett nemzetek kormányzati szerveinek, katonai szervezeteinek. A Magyar Rendőrség napi szinten látott el migrációval kapcsolatos biztosítási feladatokat a közrend és a közbiztonság fenntartása mellett, a Magyar Honvédség pedig a határvédelemben és a humanitárius segélyezésben vállalt jelentős szerepet.

A legtöbb merénylet az európai bevándorlási hullám első éveiben, az Iszlám Állam közel-keleti térnyerése után következett be. Új terrorista sejtek szerveződtek, amelyek műveleti kapacitással rendelkeztek. A sorozatos, jellemzően az Iszlám Állam nevében elkövetett merényletek szinte egész Európát félelemben tartották. A 2015. november 13-i párizsi terrortámadás elkövetési módszere és az okozott károk mértéke (137 halálos áldozat, 413 sérült) egyértelművé tette, hogy az iszlamista terrorizmus új szintre lépett a kontinensen. A 2016. július 14-én Nizzában történt merénylet (87 halálos áldozat, 307 sérült) pedig egy új támadási módra hívta fel a figyelmet. A nizzai, gépjárművel végrehajtott terrortámadás után újra kellett értelmezni a tömegtartózkodási helyek és a rendezvények biztonságának a megszervezését, a védelmi képességek növeléséhez szükséges erőforrások meghatározását.

A terrorszervezetek rendkívül hatékonyan használták az online propagandát és a közösségi médiát a nézeteik terjesztésére, toborzásra. Időközben a terrorizmus elleni küzdelem szervezetei különböző megállapodásokat kötöttek a közösségimédia-cégek képviselőivel, így a terrorista tartalmak fokozott figyelmet kaptak és egy jelentős részük törlésre került. Radikális körökben a kommunikáció a bonyolultabb technikai eljárásokkal felderíthető, titkosítással rendelkező üzenetküldő alkalmazásokra, online fórumokra és videójáték-platformokra tolódott át.

A vizsgált időszakban a hagyományos terrorista módszerek mellett (*improvised explosive device* [IED], házi készítésű robbanószerkezet, kézi lőfegyverek) megjelentek a késelések és a korábban említett, gépjárművel elkövetett gázolások. Mindkét módszert magányos elkövetők alkalmazták. Az említett támadási módok kiemelt kockázatot jelentenek a terrorizmus elleni küzdelemben. Az elkövetők radikalizálódása történhet egyéni szinten, spontán időpontban, így a merénylet kezdő momentumáig a személyük és a tevékenységük rejtve marad a hatóságok előtt. Az európai merényletek közös jellemzője volt a puha célpontok elleni gátlástalan végrehajtás. A 2. táblázat mutatja a terrortámadások éves előfordulási arányát.

2. táblázat: Merényletek száma Európában és Franciaországban 2014–2023

Támadások	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Összesen
Európa	201	211	142	205	129	119	57	15	28	120	1227
Franciaország	52	73	23	54	30	7	15	5	6	80	345

Forrás: Europol (2015–2024) alapján a szerző szerkesztése

A merényletek száma 2014 és 2017 között volt kiemelkedően magas, 2018-ban viszont a korábbi négy év átlagához képest több mint 30%-kal csökkent az előfordulási arányuk. 2019-ben a bűnüldöző szervek hatékonyabb működésének köszönhetően tovább csökkent, 2020-ban, 2021-ben és 2022-ben pedig minimalizálódott a terroristák által elkövetett bűncselekmények száma. A tendencia nagy valószínűséggel a Covid-19-járvánnyal és az azt kísérő intézkedésekkel van összefüggésben. Az utazási korlátozások nem csupán a külföldi harcosok Európába történő visszatérését akadályozták, hanem a kontinensen tartózkodók mozgását és lehetőségeit is leszűkítették. A társadalmi elszigeteltség és az online térben eltöltött hosszabb időtartamok kombinációja viszont növelték a szélsőséges propaganda és a terrorista tartalmak jelentette kockázatokat, különösen a fiatalok és a kiskorúak körében.

A vilá járvány során kialakult körülmények és élethelyzetek tovább súlyosbították a már meglévő mentális problémákat, ami potenciálisan erőszakos cselekményeket idézett elő az arra hajlamos egyéneknél. A Covid-19-ellenes és kormányellenes szélsőségeség igaz, nem sorolható a hagyományos terrorista tevékenységekhez, de néhány EU-tagállamban és nem uniós országban is megjelent. A radikális eszmék megnyilvánulási formái a fenyegetések és az online terjesztett gyűlöletbeszédék voltak, továbbá bizonyos esetekben az erőszak alkalmazása is előfordult. 2023-ban az előző évekhez képest ismét magasabb esetszámok figyelhetők meg. A legtöbb támadást (70) szeparatista csoportok hajtották végre, de nagyon fontos megjegyezni, hogy azok nem jártak sem sérültekkel, sem halálos áldozatokkal. Hasonlóan az erősödő jobboldali mozgalmakhoz, amelyek reagáltak az Európába érkező muszlim bevándorlók jelenlétére, a legtöbb megmozdulásuk viszont nem okozott komolyabb károkat.

Az Európát jellemző gazdasági, társadalmi és politikai környezet megteremtette a terrorista és más erőszakos szélsőséges narratívák, illetve az összeesküvés-elméletek terjedését. A kialakult általános bizonytalanság egyre több embert terelt a szélsőséges nézetek irányába, amely mellett a Hamász 2023. október 7-én támadást hajtott végre Izraelben. Az izraeli katonai válasz nemcsak Gázában, hanem az egész világon társadalmi feszültségekhez és az antiszemita, valamint a muszlimellenes retorika térnyeréséhez is vezetett. A terrorista csoportok új követők toborzására, propaganda terjesztésére használták a szituációt, a potenciális magányos elkövetőket támadásokra ösztönözték. 2023-ban fiatal felnőttek és kiskorúak is részt vettek támadások tervezésében, terrorista propaganda előállításában és erőszakra való felbujításban. Aktívan toboroztak sebezhető, érzékeny fiatalokat, a magányos elkövetők pedig gyakran olyan fiatal egyének voltak, akik online közösségekbe szerveződve találkoztak az erőszak hirdetésével. Komoly figyelmet érdemel, hogy a szélsőséges csoportok képesek integrálni stratégiai rendszerükbe a digitális technológia legújabb fejlesztéseit (például mesterséges intelligencia), nehezítve ezzel a bűnüldöző szervek felderítési hatékonyságát.

A TE-SAT-jelentések részletesen foglalkoznak az ismert szélsőséges irányzatokkal. A radikális iszlám csoportok mellett több mozgalom is követett el terrortámadásnak minősített erőszakos cselekményt Európában. A 3. táblázat ismerteti az európai támadásokért felelős irányzatok aktivitását éves viszonylatban.

3. táblázat: Európai terrortámadások ideológia szerint 2014–2023

Ideológia	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Összesen
Radikális iszlám	2	17	13	33	24	21	14	11	6	14	155
Szélsőbal	13	13	27	24	19	6	25	1	18	32	178
Szélsőjobb	–	9	1	5	1	26	4	3	4	2	55
Szeparatista	67	65	99	137	83	57	14	–	–	70	592
Egyéni	1	–	–	–	1	3	–	–	–	–	5
Nincs megadva	118	107	2	6	1	6	–	–	–	2	242
Összes	201	211	142	205	129	119	57	15	28	120	1227

Forrás: Europol (2015–2024) alapján a szerző szerkesztése

A merényletek mindössze 13%-a köthető az iszlám szélsőségesekhez. Érdeemes megemlíteni, hogy a viszonylag magas számú spanyolországi szeparatista (48%), valamint a főként Görögországban és Olaszországban aktív szélsőbal (15%) mozgalmak tevékenysége nem járt halálos áldozatokkal, sérültekkel. A jelentősebb károkat okozó iszlamista terrortámadások elkövetési ideje alapján (például 2015 Párizs, 2016 Nizza) feltételezhető lenne, hogy az elkövetők az európai migrációs válság során, különösebb ellenőrzés vagy regisztráció nélkül jutottak be a kontinensre, majd Franciaországba. Rendelkezésre állnak azonban olyan adatok, amelyek szerint a támadások elkövetői köre jellemzően a legálisan letelepedett muszlimok fiatalabb generációi és az országba legálisan belépett radikálisok közül kerültek ki (LAUFER 2017).

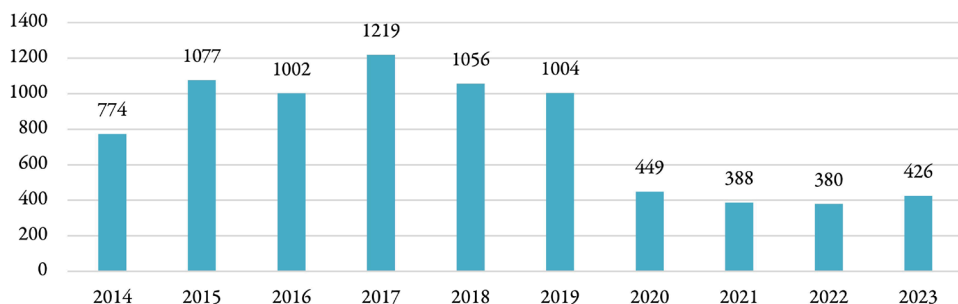
Ezt támasztja alá, hogy a párizsi terrortámadás egyik elkövetője Salah Abdeslam Brüsszelben született és ott is élő francia állampolgár, a nizzai merényletet pedig a tunéziai származású Mohamed Salmene Lahouaiej-Bouhlel követte el, aki 2005 óta Nizzában élt. A radikális iszlám által végrehajtott merényletek kiemelt kockázataira az áldozatszámok alakulásának statisztikai adatai mutatnak rá leginkább. A halálos áldozatok száma egyértelműen elkülöníti az iszlám szélsőségeseket az egyéb mozgalmaktól. A 4. táblázatban látható, hogy a végrehajtott terrorcselekmények évente hány halálos áldozattal jártak.

4. táblázat: Áldozatszámok alakulása a merényletek során Európában 2014–2023

Áldozatok (fő)	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Összesen
Halálozások	4	151	142	68	13	10	21	2	4	6	421
Radikális iszlám	4	150	135	63	13	10	12	2	2	6	397

Forrás: Europol (2015–2024) alapján a szerző szerkesztése

A halálos áldozatok 94%-a iszlamista terrortámadásban vesztette életét. Az is önmagáért beszél, hogy az összes áldozat 53%-a (223), azaz több mint fele a korábban már több alkalommal említett párizsi és nizzai merényletkez köthető. Franciaországban a radikális iszlám által elkövetett merényletekben 258 fő vesztette életét, amely az európai terrorcselekmények halálos áldozatainak 61%-a. A 3. ábrán bemutatom a letartóztatások éves megoszlását.

3. ábra: Letartóztatások terrorista bűncselekmények miatt Európában 2014–2023

Forrás: Europol (2015–2024) alapján a szerző szerkesztése

A sorozatos merényletek után a terrorizmus elleni küzdelem szervezetei nagy erővel kezdtek meg az elkövetők kilétének megállapítását, elfogását. A korábbi évekhez képest a nemzetbiztonsági szolgálatok és a bűnüldöző szervek közötti együttműködés területén komoly előrelépések történtek, ami a letartóztatások és a bírósági ítéletek számában is megmutatkozott. A legtöbb kényszerintézkedés 2014 és 2019 között történt, amikor még viszonylag magas volt a terrorcselekmények száma. A 2020–2023-as években a letartóztatások száma 60%-kal csökkent az előző 6 év átlagához képest. Az 5. táblázat részletesebb adatokat mutat be a letartóztatásokkal kapcsolatban.

5. táblázat: Letartóztatások terrorista bűncselekmények miatt ország és ideológia szerint Európában 2014–2023

Tagállamok	Radikális iszlám	Szélsőbal	Szélsőjobb	Szeparatista	Nincs megadva	Összesen
Ausztria	319	11	1	9	2	342
Belgium	380	7	9	2	305	703
Bulgária	90	–	1	–	5	96
Ciprus	8	–	–	–	–	8
Csehország	5	5	1	1	6	18
Dánia	62	–	2	3	4	71

Tagállamok	Radikális iszlám	Szélsőbal	Szélsőjobb	Szeperatista	Nincs megadva	Összesen
Egyesült Királyság	–	–	–	–	1388	1388
Észtország	4	–	–	–	–	4
Finnország	17	–	7	–	–	24
Franciaország	2192	27	130	187	6	2542
Görögország	32	85	5	2	11	135
Hollandia	214	–	25	6	21	266
Horvátország	–	–	2	–	2	4
Írország	44	–	6	108	11	169
Lengyelország	22	–	18	–	3	43
Litvánia	–	–	2	1	14	17
Magyarország	2	–	1	1	5	9
Málta	9	–	–	–	1	10
Németország	270	14	49	35	41	409
Olaszország	222	167	60	28	26	503
Portugália	5	1	–	2	–	8
Románia	29	–	–	–	1	30
Spanyolország	539	103	10	240	7	899
Svédország	22	–	1	1	–	24
Szlovénia	1	–	–	–	2	3
Összesítés	4488	420	330	626	1861	7725

Forrás: Europol (2015–2024) alapján a szerző szerkesztése

A szélsőséges irányzatok aktivitásáról ad képet, hogy a letartóztatások 58%-a radikális iszlám mozgalom tagjait érintette. Az összes intézkedés 33%-át Franciaországban rendelték el, amely arány jelentősen meghaladta az európai átlagot. Spanyolország (12%), Belgium (8%), Ausztria (7%) és Németország (6%) ügyészségei szintén jelentős számú kényszerintézkedést kezdeményeztek az iszlám szélsőségesekkel szemben. A szélsőbaloldali törekvések jellemzően Olaszországban és Görögországban, a szélsőjobb Franciaországban, Németországban és Olaszországban volt aktív. A szeperatista mozgalom tagjainak letartóztatása Spanyolországban, Franciaországban és Írországban volt jellemző, míg a „nincs megadva” kategóriában az Egyesült Királyságban fordultak elő a legnagyobb számban letartóztatások.

Az Egyesült Királyság területén történt 519 terrortámadásból mindössze 306-ot rendeltek hozzá szélsőséges irányzathoz. További 213 eseményt pedig az Europol elemzői a „nincs megadva” oszlopba rögzítettek az összefoglaló táblázatba. 1388 letartóztatás szintén az előbb említett minősítést kapta. Véleményem szerint nem reális és nehezen elképzelhető, hogy a támadások 41%-a, valamint a letartóztatások 100%-a nem köthető valamelyik szélsőséges mozgalomhoz. A jelenség hátterében politikai akaratot feltételezek, amivel részletesebben jelen tanulmányomban nem kívánok foglalkozni.

A büntetőjogi felelősségre vonás, a törvényi tényálláshoz rendelt szankciók kiszabása meghatározó eleme a terrorizmus elleni küzdelemnek. A terrorcselekmény elkövetése és finanszírozása szinte minden európai országban szigorú büntetési tételekkel jár. A 6. táblázat a bíróságok által meghozott ítéletek számszerű adatait foglalja össze.

6. táblázat: *Bírósági ítéletek ország és ideológia szerint 2014–2023*

Tagállamok	Radikális iszlám	Szepara- tista	Szélsőbal	Szélsőjobb	Nincs megadva	Össze- sen
Ausztria	281	7	4	–	3	295
Belgium	832	16	–	17	8	873
Ciprus	1	–	–	–	–	1
Dánia	45	12	–	–	1	58
Egyesült Királyság	–	–	–	–	221	221
Franciaország	791	99	1	46	9	946
Görögország	2	–	165	–	–	167
Hollandia	279	17	2	6	11	315
Litvánia	2	3	–	1	16	22
Németország	307	56	23	68	2	456
Olaszország	116	–	26	1	2	145
Portugália	6	–	–	–	–	6
Románia	6	–	–	–	–	6
Szlovénia	2	–	–	–	2	4
Spanyolország	286	645	24	6	10	971
Svédország	21	1	–	–	1	23
Összesítés	2977	856	245	145	286	4509

Forrás: Europol (2015–2024) alapján a szerző szerkesztése

A terrorizmus miatt indított bírósági eljárások száma 2014 és 2023 között meghaladta a 4500-at. Az ügyek éves eloszlása viszonylag kiegyensúlyozott volt. 2014-ben 198, 2015-től 2019-ig 573, 2020 és 2023 között évente átlagosan 407 eljárás jutott bírósági szakaszba. A 2019-et követő 3 évben a terrortámadások száma 80%-kal csökkent, azonban a bírósági eljárások száma csupán 30%-kal. Az adatok alakulása nagy valószínűséggel a hatékonyabb terrorizmus elleni fellépéssel magyarázható. A szélsőségeséssé vált egyéneket már az előkészületi fázisban, a támadási műveletre történő felkészülés során elfoghatták és eljárás alá vonhatták. Így a merényletek előfordulási arányának a jelentős mértékű csökkenése mellett is viszonylag magas maradt a bírósági eljárások száma.

Az iszlamista terrorizmus miatt kiszabott szankciókat Belgiumban és Franciaországban, valamint azokban az európai országokban alkalmazták a legtöbbször, ahol nagyobb létszámú muszlim populáció él. A tapasztalatok azonban azt támasztják alá, hogy a vallási indíttatású, meggyőződés alapján cselekvő elkövetőknél a törvény visszatartó ereje kevésbé érvényesül. A szeparatista mozgalmak tagjait főként Spanyolországban, a szélsőbal képviselőit Görögországban ítélték el a legtöbb alkalommal. A szélsőjobb szerveződésekhez tartozó személyekre Németországban és Hollandiában, a „nincs megadva” kategóriába sorolt egyénekre jellemzően az Egyesült Királyságban szabtak ki büntetéseket terrorizmus miatt. A kihirdetett 4509 bírósági határozat közül 3835 (85%) zárult büntetés kiszabásával, 674 (15%) esetben pedig felmentő ítélet született. Ezek az arányok arra engednek következtetni, hogy a nyomozó hatóságok, az ügyészségek és a bíróságok munkája eredményes volt.

Kijelenthető, hogy az iszlám szélsőségeseket érintő ítéletek alkották a terrorizmussal összefüggő bűncselekmények elkövetéséért kiszabott büntetések 66%-át. Az Európában aktív radikális iszlám csoportok tagjai ellen indított eljárásokban az ítéletek közel 27%-át, az összes ítélet 21%-át francia bíróságok hozták meg, amely adat – a korábbi megállapításokkal megegyezően – alátámasztja Franciaország kiemelt szerepét. A korábbi évekhez képest eredményesebb terrorizmus elleni stratégiáknak köszönhetően számos, terrorcselekmény elkövetéséért elítélt, illetve a nemzetbiztonsági szolgálatok és a nyomozó hatóságok által korábban már szélsőségesként regisztrált személy jelenleg is börtönbüntetését tölti, vagy kiutasították az adott országból.

Összegzés

Tanulmányomban Franciaország és az iszlám kapcsolatát tekintettem át, a muszlim bevándorlás demográfiai következményei, valamint az iszlamista terrorizmus közötti összefüggések ismertetésén keresztül. Az európai iszlám populáció jelentős mértékű növekedése számos társadalmi feszültséghez vezetett. A 2015-ös bevándorlási hullámmal érkezők megerősítették az iszlám pozícióját Európában, az Iszlám Állam közel-keleti sikerei és hatékony propagandatevékenysége pedig motivációs tényezőt jelentett a szélsőségesekre hajlamos szerveződések és magányos elkövetők számára. Az események hatásának következménye Franciaország történelmének két legsúlyosabb terrortámadása és számos további merénylet Európában. Az elmúlt tíz év terrorizmusát összefoglaló TE-SAT-jelentések adatai arra engednek következtetni, hogy a radikális iszlám által elkövetett

merényletek magasabb szintű fenyegetést jelentettek, mint az ismert, további szélsőséges irányzatokhoz köthető támadások.

A kereszténység és az iszlám történelmi ellentéte mindkét fél életét és gondolkodását meghatározza, ezért az együttélés nehézségeinek bizonyos formáival a jövőben is számolni kell (FISCHL 2010: 50). Franciaország nincs könnyű helyzetben. Egyszerre kell megőriznie az európai hagyományokra és keresztény értékekre támaszkodó nemzeti identitását, miközben egy olyan vallási közösségnek is otthont kell adnia, amelynek tanításai nem, vagy csak nehezen egyeztethetők össze a nyugati kultúrával.

Felhasznált irodalom

- BÉRES János (2016): Muszlim radikalizmus Nyugat-Európában. *Felderítő Szemle*, 15(4), 5–31.
- BODA József (2019): *Rendészettudományi szaklexikon*. Budapest, Dialóg Campus. Online: https://real.mtak.hu/153920/1/743_Rendeszettudomanyi_Szaklexikon_e_2020_04_28_.pdf
- DROUHOT, Lucas – SIMON, Patrick – TIBERI, Vincent (2023): *Religious Diversity in France: Intergenerational Transmissions and Practices by Origins*. Insee. Online: <https://www.insee.fr/en/statistiques/7342918>
- Európai Tanács (2025): *Migrációs áramlások: keleti, középső és nyugati útvonal*. Online: <https://www.consilium.europa.eu/hu/infographics/migration-flows-to-europe/>
- Europol (2015–2024): *European Union Terrorism Situation and Trend Report*. Online: <https://www.europol.europa.eu/publications-events/main-reports/tesat-report>
- FISCHL Vilmos (2010): Az iszlám és a Nyugat. *Hadtudományi Szemle*, 3(3), 47–53. Online: http://epa.oszk.hu/02400/02463/00017/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2010_3_047-053.pdf
- Insee [é. n.]: *Demography – Population at the Beginning of the Month – France (including Mayotte since 2014)*. Online: <https://www.insee.fr/en/statistiques/serie/001641607#Tableau>
- Insee (2024): *L'essentiel sur... les immigrés et les étrangers*. Online: <https://www.insee.fr/fr/statistiques/3633212#tableau-infographie>
- KETTANI, Houssain (2010): Muslim Population in Europe: 1950–2020. *International Journal of Environmental Science and Development*, 1(2), 157–160. Online: <https://doi.org/10.7763/IJESD.2010.V1.29>
- KIS-BENEDEK József (2016): *Dzsihadizmus, radikalizmus, terrorizmus*. Budapest: Zrínyi.
- KOLTAY András (2015): A vallási ruházat és jelképek viselésének korlátai – fejkendők és kereszttek. *Acta Humana – Emberi Jogi közlemények*, 3(3), 7–33. Online: <https://real.mtak.hu/98829/1/ActaHumanacikk.pdf>
- KÓ József (2020): Bűnözési statisztika Magyarországon és a nemzetközi szinten. In BARABÁS Andrea Tünde (szerk.): *Alkalmazott kriminológia*. Budapest: Akadémiai–Ludovika, 351–368.
- LAUFER Balázs (2017): Migrációs státuszkérelmezők esetében felmerülő lehetséges nemzetbiztonsági és terror kockázatok. *Terror & Elhárítás*, 6(3), 76–77. Online: https://epa.oszk.hu/02900/02932/00012/pdf/EPA02932_terror_elharitas_2017_3_067-107.pdf
- MÁTYÁS Szabolcs (2020): *Bűnözésföldrajz*. Debrecen: Didakt. Online: https://real.mtak.hu/90113/1/Matyas%20Szabolcs_Bűnözésföldrajz.pdf
- MÁTYÁS Szabolcs (2024): *Crime Geography*. Oradea: Editura Universităţii din Oradea. Online: https://real.mtak.hu/204407/1/Crime_Geography_MatyasSzabolcs.pdf

- NÉMETH Zsolt (2020): A kriminológia helye és szerepe a tudományok rendszerében. In BARABÁS Andrea Tünde (szerk.): *Alkalmazott kriminológia*. Budapest: Akadémiai–Ludovika, 39–54. Online: <https://tudasportal.uni-nke.hu/tudastar-reszletek?id=123456789/16116>
- SCHMID, Alex P. (2013): *Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review*. ICCT Research Paper. Online: https://icct.nl/sites/default/files/import/publication/ICCT-Schmid-Radicalisation-De-Radicalisation-Counter-Radicalisation-March-2013_2.pdf
- SZAJBÉLY, Katalin (2004): A vallási jelképek viseléséről szóló törvény Franciaországban. *Jogelméleti Szemle*, 5(4). Online: https://epa.oszk.hu/05200/05288/00020/pdf/EPA05288_jogelméleti_szemle_2004_4_10.pdf
- SZALONTAI Gábor (2015): Az iszlám radikalizmus Európában és nemzetbiztonsági kihívásai I. *Felderítő Szemle*, 14(2), 79–89. Online: <https://hhk.uni-nke.hu/document/hhk-uni-nke-hu/2015-2.pdf>
- SZÜCS Anita (2011): „Szabadság, egyenlőség, testvériség” és a rasszizmus: muszlimok Franciaországban. *Grotius*, 5(29), 61. Online: <https://www.grotius.hu/publ/displ.asp?id=QNDIMO>

